Studia i Materiały

Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
Tom XVI
Rzeszów 1995

Wojciech Poradyło

Materiały z dawnych badań na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej, przechowywane w muzeach w Przemyślu i Krakowie

WSTĘP

Cmentarzyska kultury łużyckiej ze względu na łatwość odkrywania i dużą atrakcyjność wydobywanych z ziemi zabytków były, zwłaszcza od drugiej połowy XIX w., przedmiotem zainteresowań i licznych badań. Rezultatem poczynań osób zainteresowanych tym, co dzisiaj określilibyśmy prahistorią, były powstające i szybko rozwijające się w tym czasie zbiory muzealne oraz prywatne kolekcje. Sposób ich pozyskiwania, dokumentowania i opracowywania z punktu widzenia współczesnego archeologa pozostawia jednak wiele do życzenia.

Ów amatorski okres rozwoju archeologii, wiążący się z bardzo niemetodycznymi, a nawet czasami wręcz rabunkowymi poszukiwaniami, nie ominął również obszaru obecnej Polski południowo-wschodniej, zamieszkałego w przeszłości między innymi przez społeczności identyfikowane archeologicznie jako grupa tarnobrzeska kultury łużyckiej. Początki badań wykopaliskowych na ciałopalnych cmentarzyskach z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, podejmowanych najczęściej jeszcze na niewielką skalę, należy wiązać w tym regionie z drugą połową XIX w., a ich nasilenie nastąpiło w pierwszych dziesięcioleciach XX w.

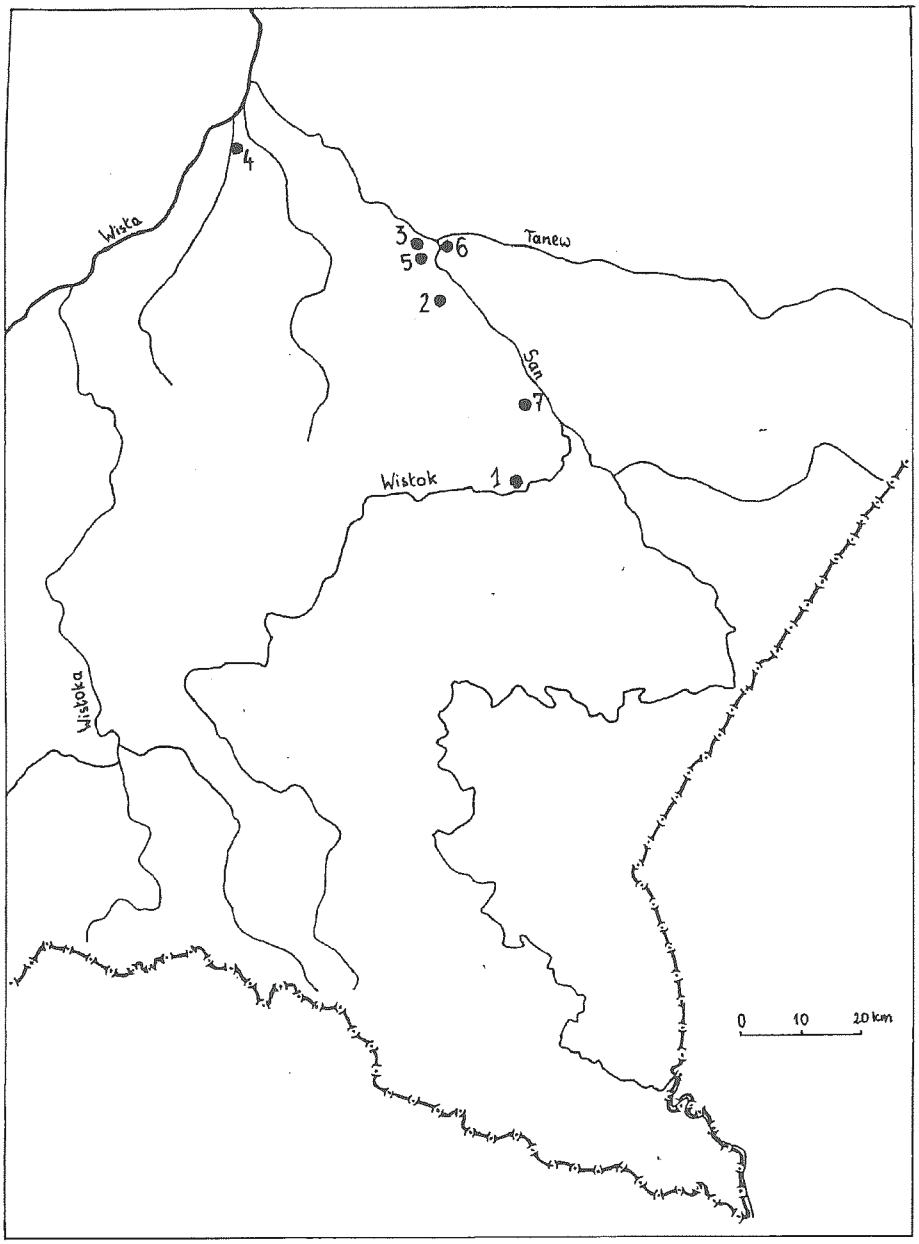
Do muzeów w Przemyślu i Krakowie dotarły tą drogą między innymi materiały z cmentarzysk grupy tarnobrzeskiej w Budach Łańcuckich, stan. 1, woj. Rzeszów, Wierzawicach, stan. 7, woj. Rzeszów, Kopkach, stan. 3, Przędzelu, stan. 5, Sokolnikach, stan. 1, Stróży, stan. A (=Rudnik-Stróża, stan. 1) oraz Ulanowie, stan. 1 — ostatnie pięć w woj. tarnobrzeskim, które po wzbogaceniu o inwentarze grobów z nieco późniejszych, już metodycznych badań na tym samym cmentarzysku w Ulanowie, stan. 1 stały się przedmiotem niniejszej pracy (ryc. 1). Są to dość interesujące zbiory, które w przeszłości nie zostały nigdy poddane całościowej analizie, a ich opracowanie mimo dużych braków dokumentacyjnych jest rzeczą pilną, mogącą poszerzyć zasób informacji o grupie tarnobrzeskiej.

W latach 1903—1905 Alfred Dworski, z zawodu nauczyciel, prowadził poszukiwawcze badania wykopaliskowe w rejonie Rudnika nad Sanem, w obecnym województwie tarnobrzeskim oraz okolicach Leżajska, rozkopując groby na pięciu spośród wyżej wymienionych cmentarzysk, a mianowicie w Kopkach, Przędzelu, Stróży, Ulanowie i Wierzawicach (Sprawozdanie Dyrekcji TPN... 1912, s. 113; Sprawozdanie Dyrekcji TPN... 1923, s. 26—27). W efekcie zgromadził 123 popielnice oraz około 200 przedmiotów z brązu, żelaza i szkła wchodzących w skład wyposażenia grobów, które to materiały pozostają głównym trzonem tej pracy.

Zebrane przez siebie zabytki A. Dworski najpierw złożył jako depozyt w utworzonym w kwietniu 1910 roku Muzeum w Przemyślu, a końcem stycznia 1914 roku sfinalizował umowę sprzedaży zbiorów Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Przemyślu (Sprawozdanie Zarządu... 1923, s. 3). Pieniądze przewidziane umową nie zostały nigdy wypłacone A. Dworskiemu (z powodu braku funduszy), który wróciwszy w 1920 roku do Polski, widząc dobrze utrzymane zbiory i należytą opiekę nad nimi, zrzekł się należnej mu sumy.

Należy w tym miejscu koniecznie wspomnieć o zakupionym przez A. Dworskiego skarbie dziesięciu wyrobów brązowych z Przędzela, który dzielił losy identyczne jak pozostała część kolekcji. Skarb ten, w którego skład wchodziły: masywny naszyjnik odlany na glinianym rdzeniu, zdobiony grupami ukośnych kresek oraz dwoma parami żeberek, 3 naszyjniki otwarte ze zwężającymi się końcami, zdobione grupami linii ukośnych na przemian z pasmami kresek poprzecznych oraz 6 bransolet otwartych o zwężających się, w większości założonych na siebie końcach, zdobionych identycznie jak naszyjniki (wszystkie przedmioty mają okrągły przekrój), został znaleziony w sposób przypadkowy, podczas orki w 1906 r. Prawdopodobnie miejscowy odkrywca silnie uszkodził ozdoby ze skarbu, pozbawiając ich charakterystycznej patyny i niszcząc w znacznej mierze ornament.

O skarbie z Przędzela, mimo że nie wchodzi w zakres tematyki tej pracy, należy powiedzieć kilka słów. Był on wielokrotnie publikowany i opracowywany, często jednak w sposób niekompletny lub tylko opisowy (Rocznik Przemyski, T. III, wyd. 1923, fotografia 7; T. Sulimirski 1929, s. 20, s. 33—38, tabl. I, 17; A. Żaki 1950, s. 103—106, s. 169; J. Kostrzewski 1964, s. 16—17, s. 56—57, ryc. 63,

Ryc. 1. Mapa lokalizacji cmentarzysk: 1 — Budy Łańcuckie, 2 — Kopki, 3 — Przędzel, 4 — Sokolniki, 5 — Stróża, 6 — Ulanów, 7 — Wierzawice
Abb. 1. Lokalisierungskarte der Gräberfelder: 1 — Budy Łańcuckie, 2 — Kopki, 3 — Przędzel, 4 — Sokolniki, 5 — Stróża, 6 — Ulanów, 7 — Wierzawice
Рис. 1. Карта местонахождения могильников: 1 — Буды Ланьцуцкие, 2 — Копки, 3 — Пжендзель, 4 — Сокольники, 5 — Стружа, 6 — Улянув, 7 — Вежавице

1—10; A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 68, s. 74 — fotografia 7; K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, i—l, s. 268; W. Blajer 1989a, plansza 381 (1) i (2)) — jego chronologią i powiązaniami nieco szerzej zajęto się przy omawianiu osadnictwa grupy tarnobrzeskiej w okolicach Przędzela.

Na początku drugiego dziesięciolecia XX wieku A. Dworski zaangażował się w działalność muzeum przemyskiego, budując między innymi z własnych funduszy gabloty ekspozycyjne. Niestety, mimo zamiarów, nie podjęto z braku środków inwentaryzacji ani nie sporządzono katalogu zabytków, a ograniczono się jedynie do prac przy wyklejaniu naczyń (Sprawozdanie Dyrekcji TPN... 1923, s. 29).

Oczywiście prace wykopaliskowe prowadzone przez A. Dworskiego miały charakter wysoce niemetodyczny, chociażby z powodu nieprowadzenia dokumentacji polowej, co powodowało, że musiał działać niejako po kryjomu na skutek interwencji W. Demetrykiewicza (K. Moskwa 1976, s. 12). W rezultacie tych znaczących uchybień metodycznych dzisiaj nie jesteśmy w stanie ani zrekonstruować zwartych zespołów grobowych, ani też dla pewnej ilości materiałów stwierdzić, z jakiego cmentarzyska pochodzą. Tylko w znikomej części naczyń znajdujemy kartki informujące o miejscu znalezienia, funkcji i wyposażeniu. Na ich podstawie dokonano zaledwie kilku połączeń zabytków, odtwarzając zwarte zespoły grobowe. Stan ten

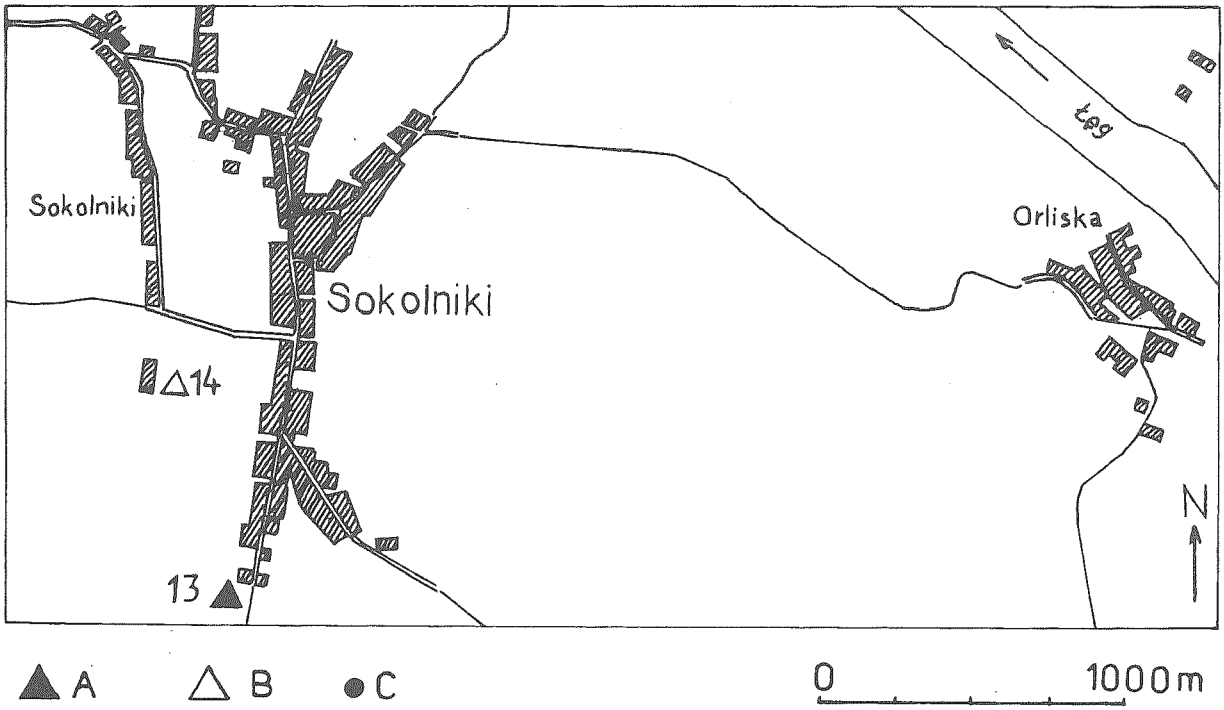
wynika nie tylko z braków dokumentacyjnych, ale jest w znacznym stopniu efektem zawiłych losów Muzeum Ziemi Przemyskiej, które zwłaszcza w okresie II wojny światowej doprowadziły do ogromnych zniszczeń i luk archiwalnych (A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 15). W roku 1956 K. Moskwa założył nowy inwentarz archeologiczny, w którym umieścił część zbiorów z badań A. Dworskiego.

Jak można sądzić na podstawie niekonkretnych, wyrywkowych informacji, pozyskane przez A. Dworskiego zbiory pochodziły wyłącznie z grobów ciałopalnych popielnicowych (oczywiście poza skarbem z Przędzela) o ubogim wyposażeniu w przystawki i nieco bogatszym w wyrobu z brązu oraz żelaza. Jakichkolwiek bliższych danych o charakterze zalegania popielnic, ich układach i formach niestety zupełnie brak.

Omawiane materiały były już w literaturze przedmiotem publikacji, najczęściej jednak wyrywkowych, mających na celu przedstawienie reprezentatywnych, lepiej zachowanych przedmiotów (Z. Durczewski 1948, tabl. CX, 7—8; K. Moskwa 1976, s. 216—217, ryc. 33, s—z, s. 267—268, ryc. 53, a—h, s. 293, ryc. 62, a—e, s. 294, s. 319, ryc. 79, a—h, s. 322—323, ryc. 81), względnie zainteresowań pod kątem konkretnych kategorii zabytków, jak elementy scytyjskie (T. Sulimirski 1939, s. 77; Z. Bukowski 1977, s. 69, s. 105, s. 123, tabl. VIII, 15, XXI, 1—2) bądź przedmioty żelazne (S. Czopek 1992b, s. 112—116, tabl. I, ryc. 1, d, 4, a, e, 5, d). Istnieje na koniec spis całości zbiorów archeologicznych Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej, obejmujący również zabytki z wykopalisk A. Dworskiego, w którym podano informacje o surowcu, kształcie, zdobieniu i wymiarach przedmiotów — niestety większość naczyń była w tym okresie jeszcze nie wyklejona (A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 59—73).

Alfred Dworski nie ograniczył swojej działalności do pięciu wyżej wymienionych cmentarzysk, lecz czynił także poszukiwania na innych stanowiskach grupy tarnobrzeskiej, m.in.: w Rudniku, stan. 8, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1962a, s. 16) i Sokolnikach, stan. 1, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1976, s. 288—289, ryc. 61, a). Zabytki z pierwszego z tych cmentarzysk nie zachowały się, natomiast z Sokolnik pochodzi wysmukły dzbanek (tabl. XXII, 3).

Cmentarzysko w Sokolnikach, stan. 1 ulokowane jest na piaszczystym wzniesieniu zwanym „Orliska", położonym pomiędzy lasem określanym jako „Pogoń" a rzeką Łęg, nad bezimiennym jej dopływem (stanowisko nie zostało odnalezione w terenie podczas badań powierzchniowych — ryc. 2). Pierwszych amatorskich odkryć dokonano tu w latach 1878—1880, a materiały z nich zaginęły (W. Demetrykiewicz 1897, s. 146). Z końca XIX i początku XX w. mamy szereg informacji o pozyskiwaniu dalszych popielnic z cmentarzyska w Sokolnikach (W. Demetrykiewicz 1897, s. 144, ryc. 9, s. 146; Sprawozdanie Dyrekcji

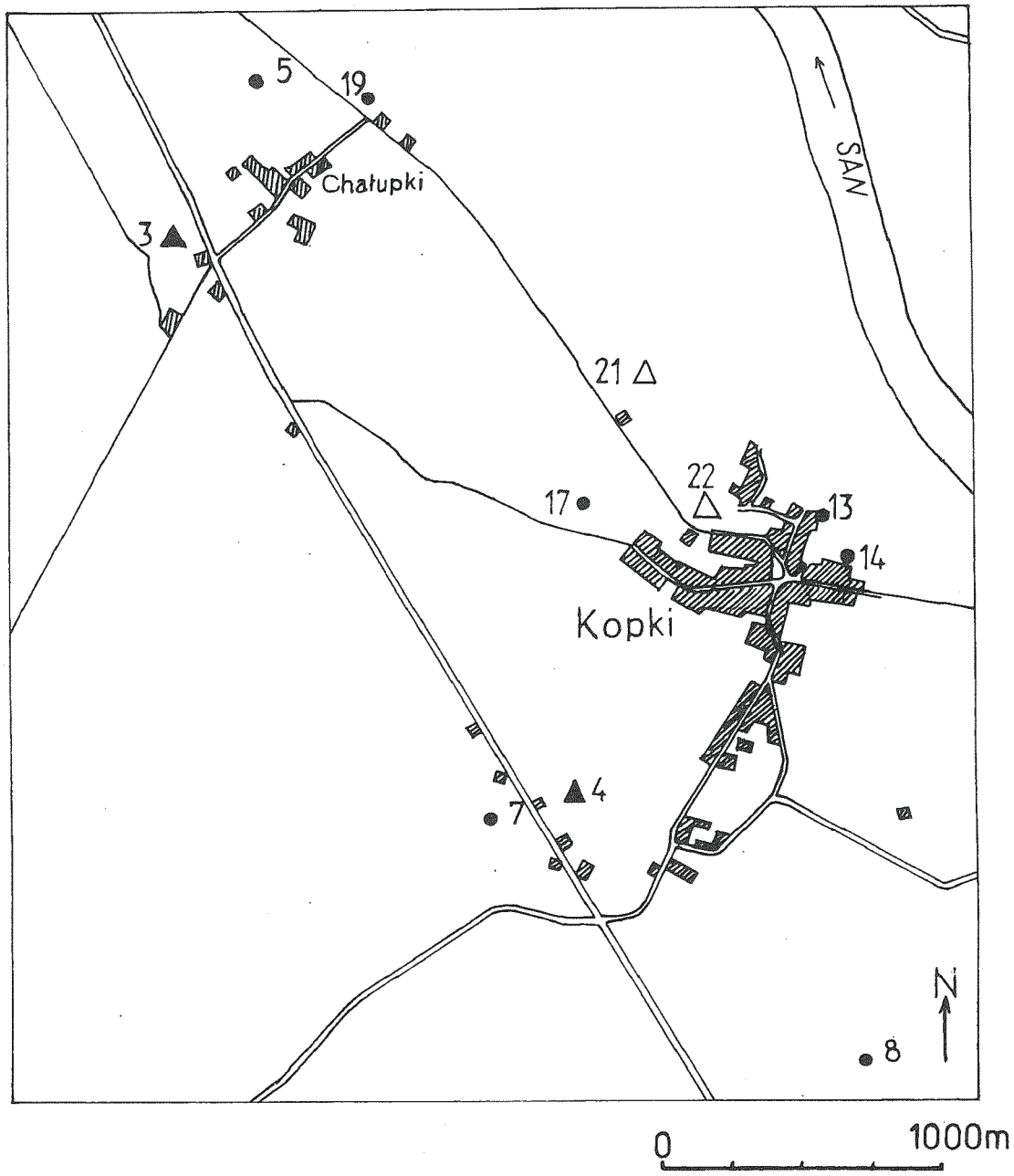
Ryc. 2. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w okolicy Sokolników. A — cmentarzysko, B — osada, C — ślad osadnictwa. Numeracja stanowisk w obrębie miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych B. Bargieł).
Uwaga: Stan. 1, 2 i 7 nie zostały zlokalizowane w terenie

Abb. 2. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Sokolniki. A — Gräberfeld, B — Siedlung, C — Siedlungsspur. Numerierung der Fundstellen in der Grenzen der Ortschaft (nach Oberflächenuntersuchungen von B. Bargiel).
Bemerkung: Fundstellen 1, 2 und 7 wurden nicht lokalisiert

Рис. 2. Расположение памятников тарнобжегской группы в околице Сокольник. А — могильник, В — поселение, С — следы поселения. Нумерация памятников в пределах местности (выполнено на основании поисковых работ Б. Баргель).
Внимание: памятники 1, 2 и 7 не обнаружены на местности

TPN... 1912, s. 108; K. M. Osiński 1913, s. 231), a w roku 1912 prowadzili tu regularne prace wykopaliskowe oddelegowani przez W. Demetrykiewicza dwaj studenci archeologii: M. Drewko i L. Kozłowski, odsłaniając ponad 100 grobów (Sprawozdania z posiedzeń Komisji... 1914, s. IX). Oczywiście w pracy tej wykorzystano tylko dzbanek pochodzący z poszukiwań A. Dworskiego.

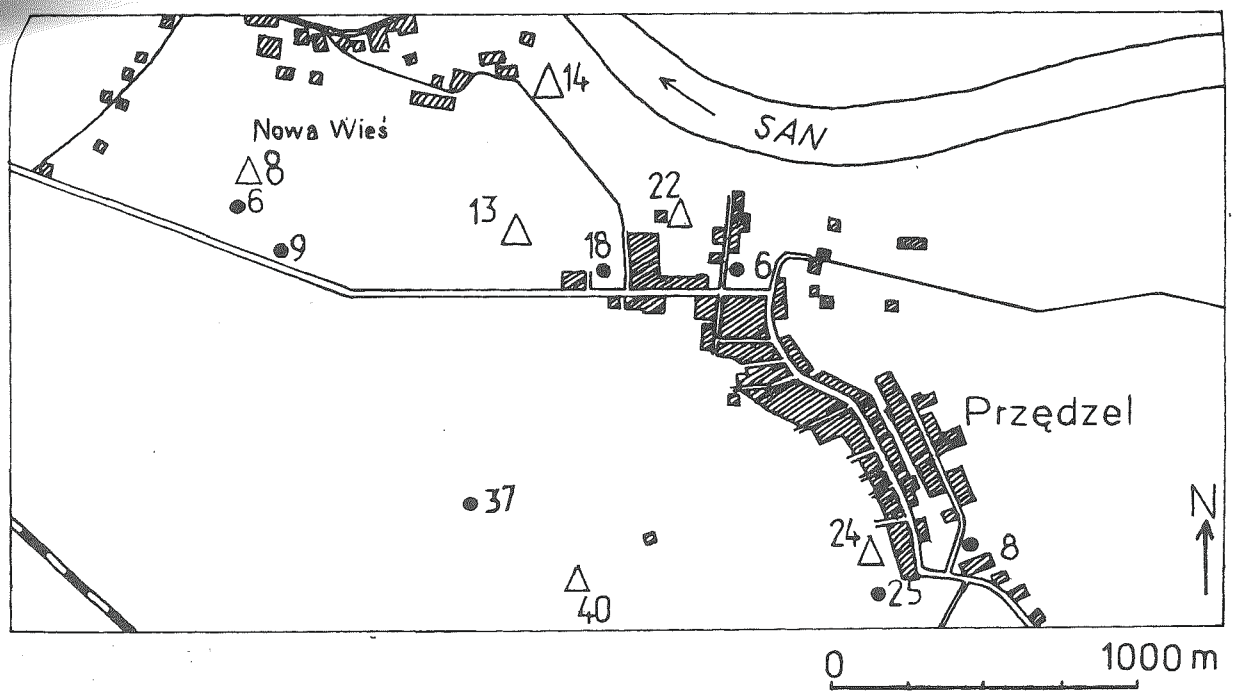
Cmentarzysko w Kopkach, stan. 3, woj. Tarnobrzeg zostało odkryte przez A. Dworskiego, który przekazał 14 wydobytych tutaj urn muzeum w Przemyślu. Położone jest w przysiółku Chałupki, po lewej stronie szosy Kopki—Rudnik, w odległości około 100 m od niej, w obrębie parcel J. Kidy i M. Cholewy (ryc. 3). Poszukiwania czynili w tym miejscu także inni amatorzy: ks. J. Wacławski i ks. A. Szpila (B. Janusz 1929, s. 268; K. Moskwa 1962a, s. 14). W latach 1962—63 wznowił badania na tym cmentarzysku K. Moskwa, który przekopał w ciągu dwóch sezonów około 6 arów, odkrywając łącznie 36 grobów ciałopalnych, występujących w skupiskach (K. Moskwa 1962a, s. 14—15; 1963b, s. 17). Większość z grobów była silnie zniszczona, a w skład dość bogatego wyposażenia wchodziły przedmioty z brązu, żelaza i być może odłupki krzemienne.

Ryc. 3. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w rejonie Kopek. Oznaczenia jak na ryc. 2. Numeracja stanowisk w obrębie miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych A. Zakościelnej).

Abb. 3. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Kopki. Bezeichnungen wie bei der Abb. 2. Numerierung der Fundstellen in den Grenzen der Ortschaft (nach Oberflächenuntersuchungen von A. Zakościelna)

Рис. 3. Расположение памятников тарнобжегской группы в районе Копек. Обозначение как на рис. 2. Нумерация памятников в пределах местностей.
(Выполнено на основании поисковых работ А. Закосьцельной)

Ryc. 4. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w rejonie Przędzela. Oznaczenia jak na ryc. 2. Numeracja stanowisk w obrębie miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych B. Bargieł).
Uwaga: Stan. 1, 2, 4, 5 i 9 w Przędzelu nie posiadają dokładnej lokalizacji.

Abb. 4. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Przędzel. Bezeichnungen wie bei der Abb. 2. Numerierung der Fundstellen in den Grenzen der Ortschaft (nach Oberflächenuntersuchungen von B. Bargieł).
Bemerkung: Fundstellen 1, 2, 4, 5 und 9 in Przędzel besitzen keine genaue Lokalisierung.

Рис. 4. Расположение памятников тарнобжегской группы в районе Пжендзеля. Обозначение как на рис. 2. Нумерация памятников в пределах местности (выполнено на основании поисковых работ Б. Баргель).
Внимание: памятники 1, 2, 4, 5 и 9 в Пжендзеле не имеют детальной локализации

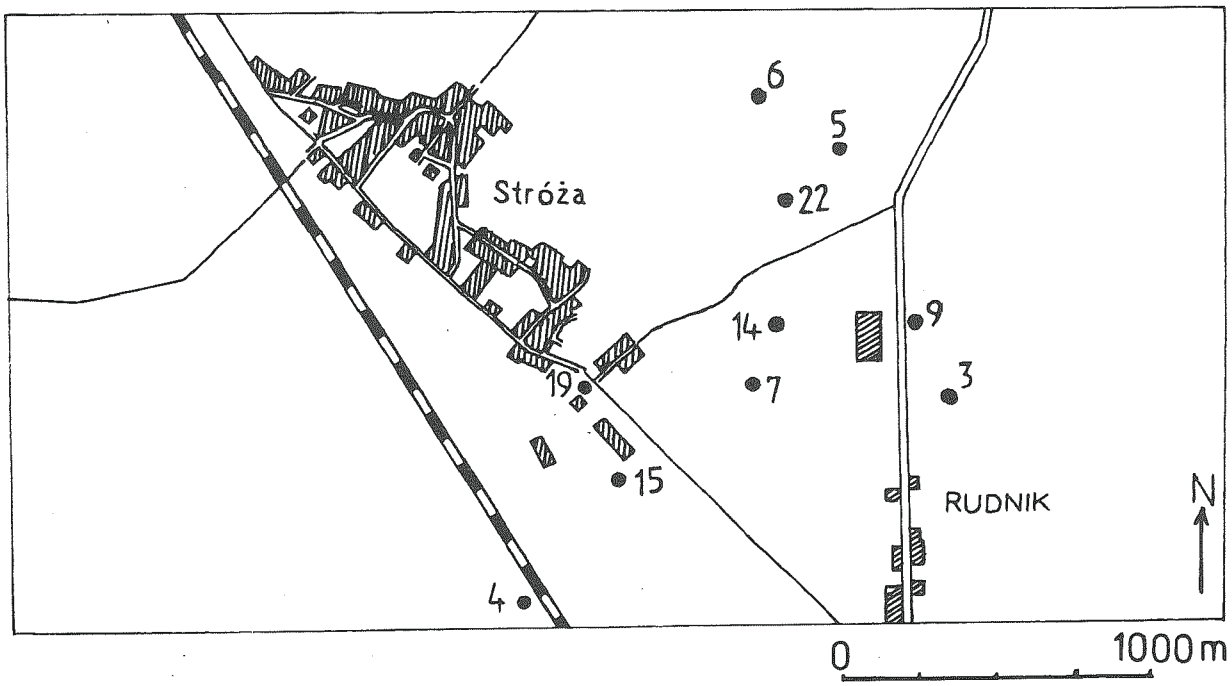
W 1878 roku zostało odkryte przez inżyniera Accorda cmentarzysko ciałopalne grupy tarnobrzeskiej w Przędzelu, stan. 5, woj. Tarnobrzeg (W. Demetrykiewicz 1897, s. 150—151). Jest ono zlokalizowane w północno-wschodniej części wsi, około 200 m na północ od drogi do Niska, w obrębie parcel J. Bąka i B. Kluska. Zajmuje piaszczyste wzniesienie nad terasą zalewową Sanu (badania powierzchniowe prowadzone w ramach AZP nie doprowadziły do odnalezienia stanowiska — ryc. 4). Pod koniec XIX w. W. Demetrykiewicz przeprowadził tu badania wykopaliskowe, w wyniku których stwierdził, że na głębokości 20—30 cm występują w piasku pozostałości popielnic, wyraźnie grupujących się w skupienia. A. Dworskiemu udało się odkopać na tym cmentarzysku aż 80 popielnic. W roku 1963 wizytacji omawianego obiektu dokonał A. Talar, napotykając na powierzchni jedynie na pojedyncze fragmenty ceramiki łużyckiej (A. Talar 1963, s. 54).

Cmentarzysko w Stróży, stan. A, woj. Tarnobrzeg (Rudnik—Stróża, stan. 1), z którego A. Dworski przekazał 11 popielnic dla muzeum w Przemyślu, mimo czynionych poszukiwań nie zostało zlokalizowane (K. Moskwa 1976, s. 293) — ryc. 5 przedstawia rozmieszczenie osadnictwa grupy tarnobrzeskiej w rejonie Stróży.

Cmentarzysko ciałopalne w Ulanowie, stan. 1, woj. Tarnobrzeg położone jest w przysiółku Zwolaki, na piaszczystym wzniesieniu zwanym „Bania", do którego od północnego wschodu i północnego zachodu przylega bagnista łąka, będąca w znacznej części dawnych korytem Tanwi. Od strony południowej wydmę obiega droga z Ulanowa do Zwolaków (ryc. 6). Stanowisko znane było już w połowie XIX stulecia (K. Rogawski 1856, s. 84), a w latach 90. wizytował je W. Demetrykiewicz (1897, s. 150). Do muzeum w Przemyślu trafiło 9 popielnic, które odkopał na tym cmentarzysku A. Dworski.

W połowie maja 1939 roku w południowo-zachodniej części wydmy „Bania" systematyczne prace wykopaliskowe prowadził z ramienia Komisji Prehistorycznej PAU student archeologii Czesław Blajda. Materiały z jego badań zostały włączone do niniejszej pracy.

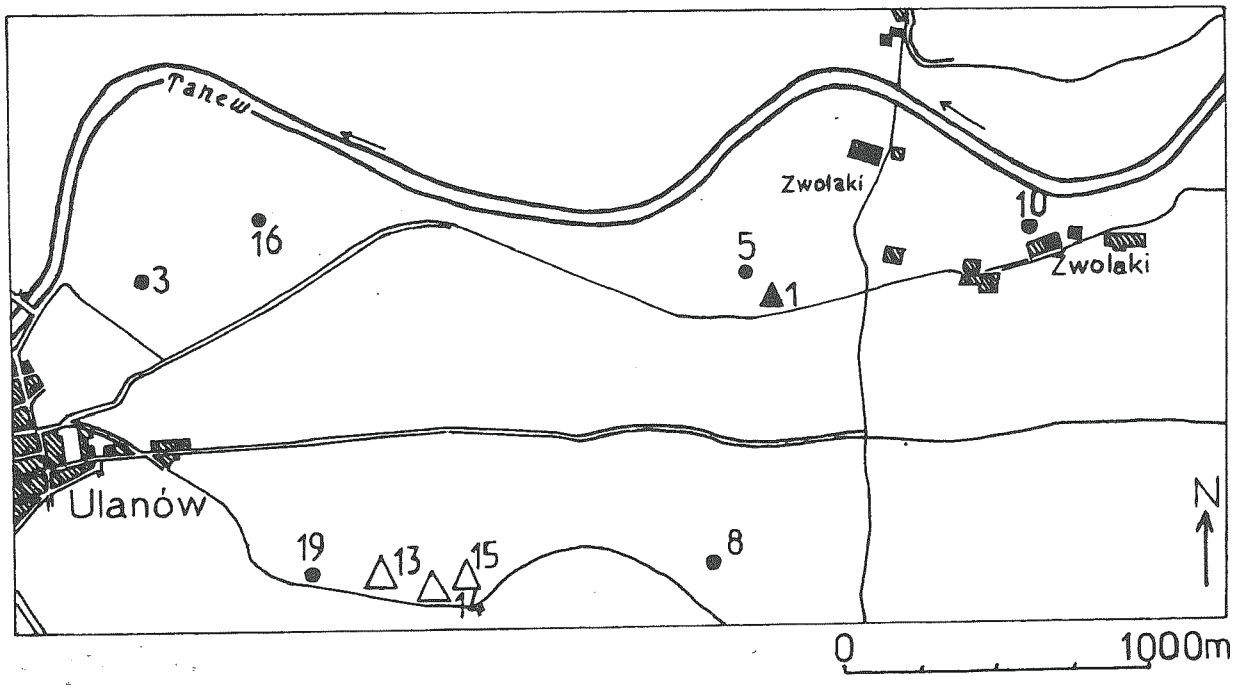
W rezultacie dwudniowych badań odsłonił powierzchnię około 78,5 m², na której wystąpiło 19 grobów, wyraźnie grupujących się w dwa skupienia (tabl. I). Teren objęty wykopami wykazywał ślady wcześniejszych rozkopywań, a na powierzchni licznie występowały luźne fragmenty ceramiki i przepalonych kości, co zdaje się świadczyć o silnym zniszczeniu tego stanowiska. Groby odkrywano na głębokości 15—25 cm, a jedynie grób 19 w postaci małej popielnicy, która rozsypała się podczas eksploatacji, zarysował się dopiero na głębokości 30 cm. W większości groby były bardzo silnie zniszczone, zdaniem Cz. Blajdy, przez korzenie drzew lub na skutek wcześniejszego rozkopywania terenu, ale z pewnością we wszystkich przypadkach ciałopalne. Najczęściej miały charakter dużych skupisk fragmentów naczyń glinianych i przepalonych kości. Nie całkiem jasny pozostaje inwentarz grobu 18 — patrz: Katalog: Ulanów, grób 18.

Ryc. 5. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w rejonie Stróży. Numeracja stanowisk w obrębie poszczególnych miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych M. Florka).
Uwaga: Brak informacji o charakterze stanowisk; Stan. Rudnik—Stróża 1 (=Stróża A) nie zostało zlokalizowane w terenie.

Abb. 5. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Stróża. Numerierung der Fundstellen im Rahmen einzelner Ortschaften (nach Oberflächenuntersuchungen von M. Florek).
Bemerkung: Keine Informationen über den Charakter der Fundstellen; Rudnik-Stróża 1 (=Stróża A) wurde nicht lokalisiert.

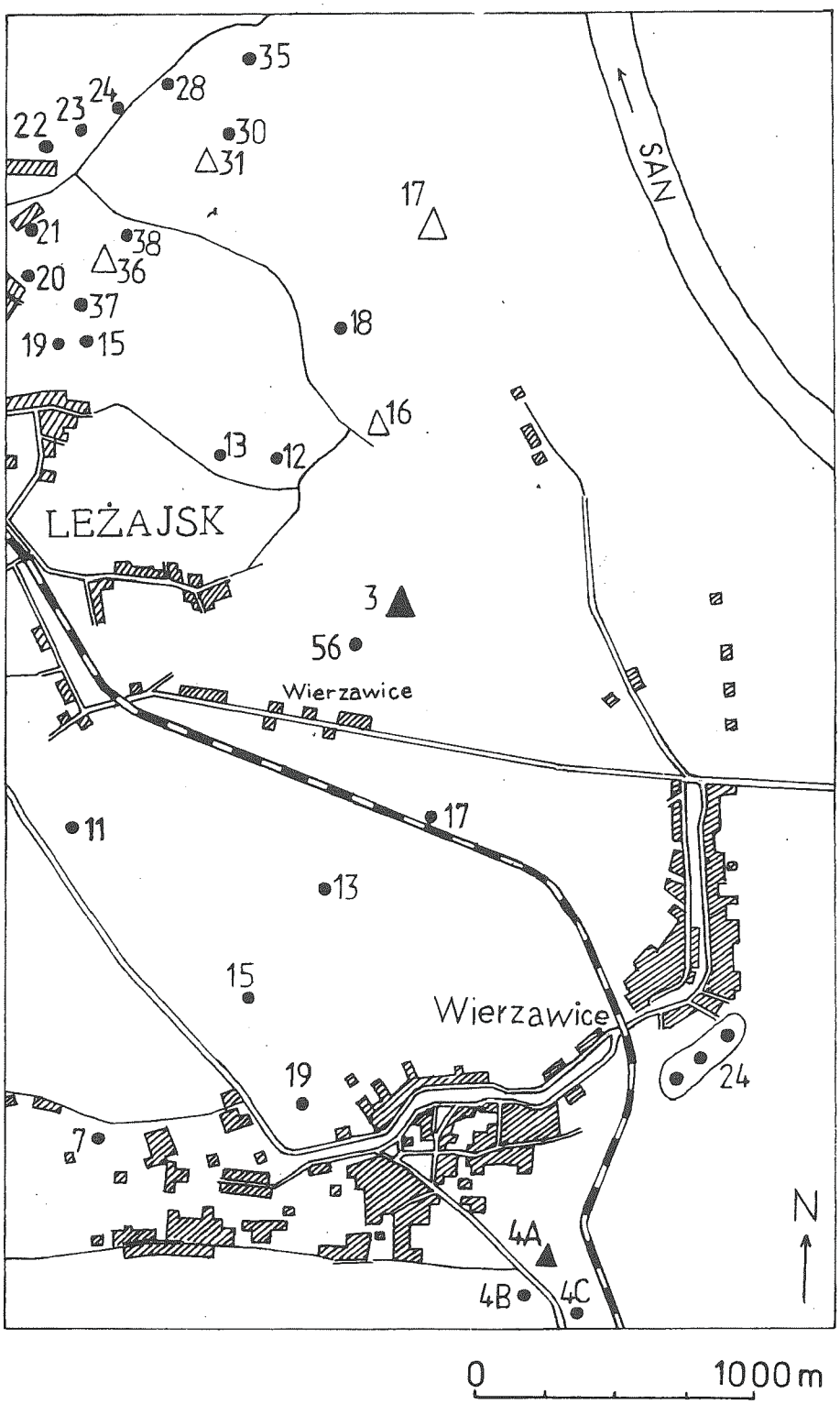
Рис. 5. Расположение памятников тарнобжегской группы в районе Стружи. Нумерация памятников в пределах местностей (выполнено на основании поисковых работ М. Фльорка).
Внимание: отсутствие информации о характере памятников: памятн. Рудник-Стружа 1 (=Стружа А) не обнаружено на местности

Ryc. 6. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w okolicach Ulanowa. Oznaczenia jak na ryc. 2. Numeracja stanowisk w obrębie poszczególnych miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych J. Libery)

Abb. 6. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Ulanów. Bezeichnungen wie bei der Abb. 2. Numerierung der Fundstellen im Rahmen einzelner Ortschaften (nach Obreflächenuntersuchungen von J. Libera)

Рис. 6. Расположение памятников тарнобжегской группы в околицах Улянова. Обозначение как на рис. 2. Нумерация памятников в пределах местностей (выполнено на основании поисковых работ Й. Либэры)

Ryc. 7. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w rejonie Wierzawic. Oznaczenia jak na ryc. 2. Numeracja stanowisk w obrębie poszczególnych miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych: S. Czopka, J. Podgórskiej-Czopek i J. Nogaj-Chachaj).
Uwaga: Stanowisko 7 w Wierzawicach nie zostało zlokalizowane. Znajdujące się w lewym, dolnym rogu stan. 7 położone jest w miejscowości Giedlarowa.

Abb. 7. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Wierzawice. Bezeichnungen wie bei der Abb. 2. Numerierung der Fundstellen im Rahmen einzelner Ortschaften (nach Oberflächenuntersuchungen von S. Czopek, J. Podgórska-Czopek und J. Nogaj-Chachaj).
Bemerkung: Fundstelle 7 in Wierzawice wurde nicht lokalisiert; Fundstelle 7 links unten liegt in der Ortschaft Giedlarowa.

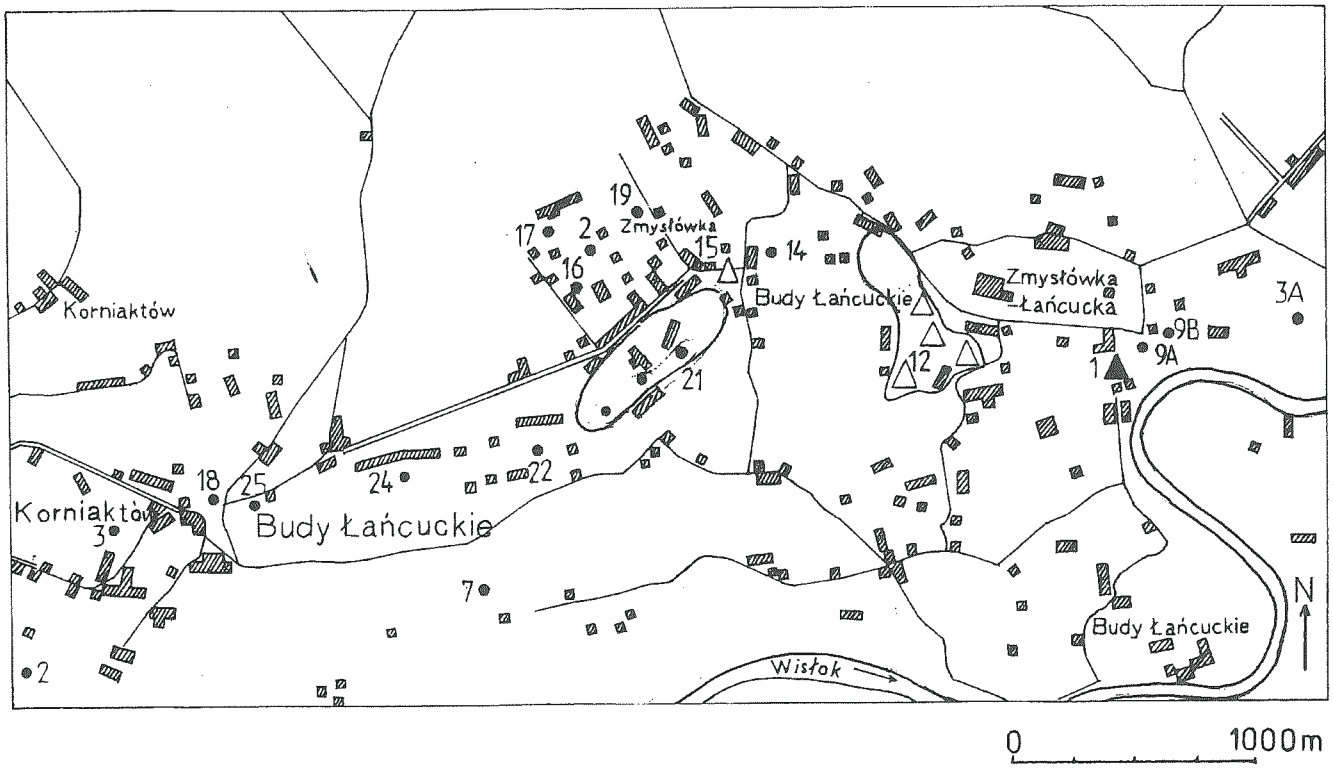
Рис. 7. Расположение памятников тарнобжегской группы в районе Вежавиц. Обозначение как на рис. 2. Нумерация памятников в пределах местности (выполнено на основании поисковых рабоы С. Чопка, И. Подгурской-Чопек и Я. Ногай-Хахай). Внимание: памятник 7 в Вежавицах не обнаружен; находящийся в нижнем левом углу памятн. 7 находится в уроч. Гедлярова

Dokumentację i zabytki z badań Cz. Blajdy złożono w Muzeum Archeologicznym w Krakowie. Obecnie ich opracowanie nastręcza wiele kłopotów. Przede wszystkim część zespołów grobowych została połączona i wspólnie zinwentaryzowana — tylko w przypadku dwóch grobów (groby 4 i 18) posiadamy w miarę dobrze zachowane naczynia; resztę inwentarzy stanowią skorupy. Należy więc zdawać sobie sprawę z pewnej umowności przedstawionych w Katalogu inwentarzy grobowych. Najbardziej prawdopodobne wydaje się, że Cz. Blajda miał do czynienia z bardzo silnie zniszczonymi, a być może nawet tylko z resztkami grobów, które uległy takiemu stanowi wskutek wcześniejszych wykopalisk prowadzonych przez amatorów typu A. Dworskiego. Jeśli jest to hipoteza prawdziwa, to najlepsze rezultaty mogłyby przynieść bardzo dokładne metody badawcze, choćby takie jak zastosowane na podobnie zniszczonym cmentarzysku w Manasterzu, stan. 6, woj. Przemyśl (J. Chochorowski 1989a, s. 586—593). Oczywiście nie może to być jakimkolwiek zarzutem pod adresem Cz. Blajdy, ponieważ rozpoczynając rozkopywanie zupełnie nieznanego sobie stanowiska, nie był w stanie przewidzieć jego specyfiki.

Do pracy tej załączono również zabytki, które podarował muzeum w Krakowie kierownik szkoły w Dąbrówce — Aleksander Wzorek oraz dwa rysunki przedmiotów z jego prywatnej kolekcji wykonane przez Cz. Blajdę (tabl. IV, 1—5). Wszystkie zostały znalezione w wyniku penetracji powierzchniowej na wydmie „Bania".

Obszar penetracji archeologicznej A. Dworskiego obejmował także okolice Leżajska, gdzie na cmentarzysku grupy tarnobrzeskiej w Wierzawicach, stan. 7, woj. Rzeszów odkrył 8 popielnic. Stanowisko zlokalizowane jest na piaszczystym pagórku z małą wklęsłością w środku, w pobliżu cmentarza zmarłych na epidemię cholery w 1931 roku (cmentarzyska nie odnaleziono w terenie podczas badań prowadzonych w ramach AZP — ryc. 7). Odkryte zostało w roku 1853 przez ks. Podgórskiego, który zebrane z powierzchni fragmenty naczyń glinianych przekazał do Muzeum ks. Czartoryskich (K. Rogawski 1856, s. 43—44, s. 316—317). W roku 1881 prowadził tu badania sondażowe T. Ziemięcki, odkrywając głównie w warstwie ornej liczne skorupy, najczęściej z gruboziarnistą domieszką granitową i dziurkami pod krawędzią (T. Ziemięcki 1882, s. 56, tabl. VII, A, ryc. 4), a na początku XX wieku A. Dworski wykopał w tym miejscu kilka grobów ciałopalnych popielnicowych.

Do pracy niniejszej dołączono materiały z cmentarzyska grupy tarnobrzeskiej w Budach Łańcuckich, stan. 1, woj. Rzeszów, które zostały przekazane do zbiorów obecnego Muzeum Archeologicznego w Krakowie przez W. Demetrykiewicza w roku 1908. O cmentarzysku tym, zlokalizowanym w południowo-wschodniej części przysiółka

Ryc. 8. Rozmieszczenie stanowisk grupy tarnobrzeskiej w rejonie Bud Łańcuckich. Oznaczenia jak na ryc. 2. Numeracja poszczególnych stanowisk w obrębie miejscowości (wykonano na podstawie badań powierzchniowych S. Czopka i J. Podgórskiej-Czopek).

Abb. 8. Verteilung der Fundstellen der Tarnobrzeg-Gruppe in der Gegend um Budy Łańcuckie. Bezeichnungen wie bei der Abb. 2. Numerierung der Fundstellen in den Grenzen der Ortschaft (nach Oberflächenuntersuchungen von S. Czopek und J. Podgorska-Czopek).

Рис. 8. Расположение памятников тарнобжегской группы в районе Буд Ланьцуцких. Обозначение как на рис. 2. Нумерация памятников в пределах местности (выполнено на основании поисковых работ С. Чопка и Й. Подгурской-Чопек)

Zmysłówka Łańcucka, w obrębie parceli W. Benedykta (ryc. 8), pisał również K. Osiński (1923, s. 5).

Według relacji W. Demetrykiewicza odkryto 22 naczynia — prawdopodobnie chodzi o popielnice, z których tylko 8 lepiej zachowanych dało się przetransportować do Krakowa (Sprawozdania z posiedzeń Komisji... 1910, s. X—XI). Groby miały występować grupami po kilka i być „otoczone kręgami kamiennymi pod powierzchnią". Nie stwierdzono wyposażenia w jakiekolwiek wyroby metalowe, a jedynie w gliniane przęśliki.

Następnych odkryć dokonali tu w roku 1948 I. Błaszkiewicz wraz z J. Micałem, którzy uzyskane zabytki przekazali do muzeum w Rzeszowie (K. Moskwa 1976, s. 172).

Ponieważ opracowanie to nie pretenduje do roli monografii wyżej omówionych cmentarzysk, poza materiałami z badań A. Dworskiego i Cz. Blajdy oraz przekazanymi przez W. Demetrykiewicza z Bud Łańcuckich nie uwzględniono pozostałych.

W niniejszym opracowaniu oparto się głównie na systemie lokalnej periodyzacji wypracowanym dla grupy tarnobrzeskiej przez K. Moskwę (1973b, s. 24; 1976, s. 85—104; 1982, s. 302—314), który uchodzi za najpełniejszy i powszechnie akceptowany. Uwzględniono jednak przy tym konieczność pewnych korekt w datowaniu poszczególnych etapów oraz możliwość uściśleń w obrębie fazy wczesnej i schyłkowej.

Sporo kontrowersji wzbudza datowanie poszczególnych faz, a zwłaszcza fazy środkowej, która prawdopodobnie, wbrew opinii K. Moskwy, obejmowała nie tylko V okres epoki brązu (odtąd w skrócie OEB), ale też okres odpowiadający HaC (M. Gedl 1987b, s. 361; 1989a, s. 32; S. Czopek 1989b, s. 248—249; 1992a, s. 92; A. Matoga 1989, s. 265—268). W takim ujęciu faza III datowana byłaby na młodszy odcinek wczesnej epoki żelaza oraz początki okresu lateńskiego.

Podejmowane próby uszczegółowienia podziału fazy wczesnej (S. Lewandowski 1978, s. 140; 1979, s. 118—124; J. Chochorowski 1989a, s. 599—605) i schyłkowej (S. Czopek 1989b, s. 249; 1992a, s. 92—93) mimo prawidłowości pewnych ogólnych tendencji nadal mają charakter dyskusyjny (W. Blajer, S. Czopek, A. Kostek 1991, zwłaszcza s. 286).

Na koniec warto zwrócić jeszcze uwagę na nie całkiem jasne ostatnio datowanie początków wczesnej epoki żelaza ze względu na daty radiowęglowe, które w sposób gruntowny postarzają użytkowanie grodu w Biskupinie, co nie koresponduje z obserwacjami archeologicznymi (M.F. Pazdur, R. Mikłaszewska-Balcer, W. Piotrowski, T. Węgrzynowicz 1991, s. 119—123; R. Mikłaszewska-Balcer 1991, s. 108—111).

ANALIZA MATERIAŁU ZABYTKOWEGO

Wszystkie zabytki ruchome z opracowywanych tu cmentarzysk zostały omówione w ramach trzech dużych grup przedmiotów, mianowicie:

a) narzędzia, broń i przybory;

b) ozdoby i części stroju;

c) naczynia gliniane (w tym też placek i pokrywka).

Wśród dwóch pierwszych kategorii najliczniejsze są wyroby metalowe, a tylko wyjątkowo występują ceramiczne i szklane paciorki oraz gliniane przęśliki. Znamy także jeden przedmiot wykonany z kości. Przedmioty metalowe produkowano zarówno z brązu — częściej, jak i żelaza. Zdecydowaną przewagę w grupie wyrobów metalowych mają ozdoby i części stroju, a zwłaszcza skręty, szpile i kolczyki. Znacznie rzadsze są narzędzia pracy, przybory codziennego użytku i broń. Zestaw przedmiotów metalowych, odkrywanych w grobach został niewątpliwie podyktowany regułami obrządku pogrzebowego.

Ogromną większość wśród wyrobów pochodzących z opracowywanych cmentarzysk stanowi ceramika. Niestety ze względu na braki dokumentacyjne często nie jesteśmy w stanie stwierdzić funkcji, jaką pełniły naczynia gliniane. Niewątpliwie głównie służyły za popielnice. Trudno określić natomiast, jaki ich procent stanowiły przystawki. Tylko w jednym przypadku (tabl. XXI, 2) posiadamy informację o takim przeznaczeniu kubka. Z pewnością również czerpaki i misy należy traktować jako dodatkowe wyposażenie popielnic.

Do kategorii naczyń glinianych zaklasyfikowano także gliniany placek oraz pokrywkę. Wśród naczyń możemy wyróżnić kilka zasadniczych rodzajów. Najczęściej reprezentowane są naczynia wazowate, nieco rzadziej formy jajowate. Misy i czerpaki odkryto natomiast w niewielkiej liczbie, co przynajmniej w części może być rezultatem niemetodycznie prowadzonych wykopalisk (problem ten odnosi się do badań A. Dworskiego).

NARZĘDZIA, BROŃ I PRZYBORY

Wyroby, które możemy zaliczyć do kategorii narzędzi, broni i przyborów, są stosunkowo nielicznie spotykane na opracowywanych cmentarzyskach. Jedyny wyjątek stanowią tu żelazne noże. Inne, o wiele rzadsze przedmioty to brązowe grociki strzał, szczypczyki i gliniane przęśliki.

NOŻE

Z omawianych cmentarzysk zachowało się ogółem 5 noży żelaznych, z których trzy pochodzą z Ulanowa, a po jednym egzemplarzu odkryto w Stróży i Wierzawicach. Ponadto posiadamy informację o jeszcze jednym nożu żelaznym z Ulanowa, analogicznym w kształcie do dwóch okazów podarowanych przez Aleksandra Wzorka, które należy traktować jako znaleziska powierzchniowe.

Wśród noży można pokusić się o wyróżnienie trzech typów.

Najliczniejsze, bo reprezentowane przez trzy okazy, są noże zaopatrzone w krótki, nieco odgięty w dół kolec do osadzenia rękojeści i posiadające łukowato wgięte ostrze oraz podobnie ukształtowany grzbiet-tylec (tabl. II, 18 — Stróża; tabl. IV, 1—2 — Ulanów). Poza jednym egzemplarzem z Ulanowa są w bardzo dobrym, wręcz idealnym stanie zachowania, a ich długość waha się od 12,5 cm po grubo ponad 15 cm. Noże tego typu na Śląsku, Morawach, w Czechach i Wielkopolsce datowane są na cały okres halsztacki (Z. Durczewski 1939—1946, s. 122; T. Różycka 1960, s. 51; M. Gedl 1962b, s. 79), a ich największe nasilenie obejmuje prawdopodobnie HaC (M. Gedl 1973a, s. 54). W grupie noży z kolcem do rękojeści z obszaru Polski można wyróżnić kilka odmian w zależności od uformowania tylca i ostrza, brak jednak między nimi, jak się wydaje, wyraźnych różnic chronologicznych (A. Salamońska 1993, s. 15—37, mapa 3). W grupie tarnobrzeskiej zbliżony okaz o łukowatym tylcu i ostrzu znamy z Sokolnik, woj. Tarnobrzeg (J. Piaskowski 1961, s. 9, ryc. 1, c), a podobny, choć nieco większy, pochodzi z Kłyżowa, woj. Tarnobrzeg (S. Czopek 1992b, s. 115, ryc. 4,c).

Do innego typu należy zaliczyć długi nóż żelazny z Ulanowa (tabl. III, 1) o łukowatym ostrzu, zaopatrzony w dwa otwory na nity do zamocowania rękojeści (w jednym tkwi jeszcze żelazny nit). Noże z nitami na Śląsku Środkowym, Górnym i w Wielkopolsce zajmują pozycję młodszą chronologicznie niż noże z kolcem do rękojeści — datowane są na HaD (Z. Durczewski 1939—1946, s. 122) i przechodzą do okresu lateńskiego, gdzie spotykamy je w zespołach kultury pomorskiej (T. Różycka 1960, s. 53; M. Gedl 1962b, s. 80). Z grupy tarnobrzeskiej znamy jeszcze tylko jeden egzemplarz noża z nitami, pochodzący z osady w Białobrzegach, woj. Rzeszów (S. Czopek 1992b, s. 115, ryc. 4, f, s. 116). Odbiega on jednak znacznie kształtem od interesującego nas egzemplarza z Ulanowa.

Obydwa omówione tu typy noży, zarówno z kolcem, jak i nitami, mają dość szeroki, nie ograniczony tylko do kultury łużyckiej zasięg występowania. Spotykamy je w zespołach kulturowych położonych na południe i południowy wschód od grupy tarnobrzeskiej, między innymi w inwentarzach kultury Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 80—81, ryc. 22, 1, 3) i kultury wysockiej (T. Sulimirski 1931, s. 140, tabl. XXIV, 5, XXVII, 9; L.I. Krušel'nic'ka 1976, s. 54, ryc. 21, 19, 21, s. 55), na której stanowiskach brak jednak żelaznych noży z nitami. Zjawisko to wydaje się o tyle ciekawe, że kultura wysocka zanika prawdopodobnie w VI w. p.n.e. (Z. Bukowski 1969, s. 437—439). Interesującym może być również fakt, że w dorzeczu górnego Dońca noże z kolcem do rękojeści są przypuszczalnie liczniejsze w zespołach późnoscytyjskich niż noże z nitami do zamocowania często zachowanych w tym regionie kościanych lub rzadziej drewnianych okładzin rękojeści (P.D. Liberov 1962, s. 40—41, ryc. 9, 3—4, 8).

Trzeci i ostatni typ omawianych tu noży reprezentuje bardzo silnie skorodowany fragment małego, kilkucentymetrowego noża o wyodrębnionym, krótkim kolcu do rękojeści i szablowato wygiętym ostrzu, pochodzący z Wierzawic (tabl. IV, 13). Ma on dokładne analogie na cmentarzysku w Paluchach, woj. Przemyśl (S. Lewandowski 1979, s. 123, tabl. IV, c, s. 126), gdzie identyczny okaz został określony jako brzytwa.

W grupie tarnobrzeskiej brak jakichkolwiek podstaw do uściślenia datowania żelaznych noży i generalnie należy je umieszczać w ramach okresu halsztackiego (K. Moskwa 1976, s. 43, s. 100), względnie przedłużać ich występowanie do początków okresu lateńskiego (S. Czopek 1992b, s. 116).

GROCIKI STRZAŁ

Z cmentarzyska w Ulanowie pochodzą dwa brązowe grociki strzał należące do tzw. typu scytyjskiego. Jeden z nich, znaleziony w popielnicy między innymi razem z żelazną szpilą o główce zwiniętej w tarczkę spiralną, charakteryzuje się trzema skrzydełkami, wydłużonym kształtem oraz brakiem wyodrębnionej tulejki (tabl. III, 15). Posiada on bardzo wierne analogie na obszarze kultury Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 87, ryc. 25, 25).

Drugi egzemplarz (tabl. III, 2) jest silnie zniszczony i zdeformowany na skutek kontaktu z ogniem, posiada zgięty wierzchołek oraz pękniętą część do zamocowania drewnianego trzonka strzały. Mimo złego stanu zachowania uzasadnione wydaje się twierdzenie, że reprezentuje typ zbliżony do omówionego wyżej i ma również dobre odpowiedniki w zespołach kultury Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 87, ryc. 25, 26).

W grupie tarnobrzeskiej podobne grociki trójskrzydełkowe, bez wyodrębnionej tulejki zostały odkryte na cmentarzyskach w Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, s. 82, tabl. V, 8) oraz w Trójczycach, woj. Przemyśl (A. Koperski 1973, s. 90, tabl. I, 5 — okaz pośrodku). Na tym ostatnim cmentarzysku wystąpiły jeszcze dwa dalsze grociki tzw. typu scytyjskiego — wszystkie razem w grobie 102, które jednak formą odbiegają od interesujących nas egzemplarzy z Ulanowa. Twierdzenie to odnosi się również do jeszcze jednego, trzeciego okazu z Ulanowa (Z. Bukowski 1977, s. 363, tabl. XXI, 4) oraz dwóch grocików przechowywanych w zbiorach Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu (K. Moskwa 1976, s. 264, ryc. 51, g, h).

Analogiczne do grocików z Ulanowa egzemplarze są stosunkowo rzadkie w zespołach kulturowych sąsiadujących z grupą tarnobrzeską od wschodu i południowego wschodu, natomiast masowo występują w inwentarzach kultury Vekerzug, z której oddziaływaniami należy wiązać nasze okazy (J. Chochorowski 1989b, s. 558). Są one tam datowane głównie na 2 połowę V w. p.n.e. i 1 połowę IV w. p.n.e. (J. Chochorowski 1985, s. 90, ryc. 27, s. 92, ryc. 28).

Wypada jednak zaznaczyć, że identyczne grociki strzał spotykamy m.in. w prawobrzeżnej części dorzecza środkowego Dniepru, gdzie ich chronologię określa się na V—IV w. p.n.e. (V.G. Petrenko 1967, s. 46, tabl. 34, 130).

SZCZYPCZYKI

Brązowe szczypczyki (tabl. III, 11) zostały znalezione w grobie 12 w Ulanowie. Charakteryzują się prawie równoległymi, lekko rozszerzającymi się ku końcom ramionami i węższą częścią sprężynującą — kabłąkiem. Ramiona nie przybierają jednak kształtu trójkątnego. Szczypczyki zostały wykonane z brązowej taśmy.

Nawiązują one do odmiany szczypczyków, która datowana jest w bardzo szerokich ramach chronologicznych, ponieważ jej występowanie obejmuje okres od starszego odcinka III OEB aż po początki okresu lateńskiego (M. Gedl 1988, s. 25—29, tabl. 3:53—69, 4:70—91). Identyczne pod względem kształtu do szczypczyków z Ulanowa są dwa okazy pochodzące z cmentarzyska w Kietrzu, woj. Opole, posiadają jednak znacznie, bo dwukrotnie, większe rozmiary, a ich ramiona nie są równoległe (M. Gedl 1964, s. 231, ryc. 11, b; 1977, s. 327, ryc. 9, b). Obydwa egzemplarze z Kietrza datowane są na starszy odcinek III OEB.

W grupie tarnobrzeskiej najliczniejszą odmianę stanowią brązowe szczypczyki o prostych, taśmowatych ramionach, przy których szerokość ramion i kabłąka jest taka sama — znamy je z Bachórza-Chodorówki, woj. Przemyśl (M. Gedl 1988, tabl. 5:98), Dybkowa, woj. Przemyśl (K. Moskwa 1976, s. 182, ryc. 10), Wietlina III, woj. Przemyśl (M. Gedl 1988, tabl. 5:110) oraz z osady w Zawadzie, woj. Tarnobrzeg (B. Chomentowska 1989, s. 335, tabl. I, 12). Szczypczyki te odbiegają w sposób istotny swym kształtem od egzemplarza z Ulanowa. Z cmentarzyska w Jasionce, woj. Rzeszów, z grobu 5 pochodzą brązowe szczypczyki powieszone na kółku i o ramionach spiętych skuwką z drutu brązowego (K. Moskwa 1973a, s. 66, tabl. I, 9, s. 67). Posiadają jednak bardziej trójkątnie ukształtowane ramiona i choć nie mają ścisłych analogii, należy je wiązać z późnymi odmianami szczypczyków (M. Gedl 1988 s. 52). Natomiast na osadzie w Zawadzie, woj. Tarnobrzeg znaleziono jeszcze jedne szczypczyki, nieco mniejsze, ale silnie nawiązujące kształtem do interesującego nas egzemplarza z Ulanowa (B. Chomentowska 1989, s. 335, tabl. I, 13). Wykonano je z żelaza, co pozwala łączyć okres ich użytkowania z III fazą grupy tarnobrzeskiej.

Wydaje się więc, że chronologii szczypczyków z Ulanowa na podstawie posiadanych źródeł nie można zawęzić do którejś z faz grupy tarnobrzeskiej, choć bliskie analogie do żelaznego egzemplarza z Zawady mogłyby przemawiać za okresem halsztackim i początkiem lateńskiego.

PRZĘŚLIKI GLINIANE

W jednej z popielnic (tabl. VII, 1) z Bud Łańcuckich znaleziono dwa gliniane przęśliki. Jeśli chodzi o wymiary, to są one do siebie zbliżone, różni je jednak kształt. Pierwszy z nich (tabl. VIII, 4) reprezentuje formę zbliżoną do krążkowatej, ale z wypukłą górą, natomiast drugi jest półkulisty z silnie podciętą dolną stroną (tabl. VIII, 5).

Gliniane przęśliki w grupie tarnobrzeskiej najczęściej odkrywano na stanowiskach osadowych, znacznie rzadziej na cmentarzyskach (K. Moskwa 1976, s. 50—51).

Dla pierwszego z egzemplarzy (tabl. VIII, 4) łatwo wskazać na szerokie analogie, co związane jest niewątpliwie z jego prostą formą. Podobne przęśliki wystąpiły m.in. na osadach grupy tarnobrzeskiej w Jasionce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1973a, tabl. II, 13), Turbi, woj. Tarnobrzeg (M. Zeylandowa 1963, tabl. II, 14) i Zaborczu, woj. Rzeszów (W. Blajer 1984, tabl. I, 20). Znane są również analogie spoza grupy tarnobrzeskiej, m.in. z kultury wysockiej (L.I. Krušel'nic'ka 1976, s. 49, ryc. 17:7), a nawet zarubienieckiej (J.W. Kucharenko 1961, tabl. 31:14).

Drugi przęślik przedstawia typ osobliwy, do którego autor nie zna analogii z grupy tarnobrzeskiej ani spoza niej. Na osadzie w Białobrzegach, woj. Rzeszów odkryto przęślik o podobnie, mocno podciętej stronie dolnej, ale kształtem odbiega on zasadniczo od egzemplarza z Bud Łańcuckich (S. Czopek, J. Nogaj 1989, s. 355, tabl. II, 4).

Przęśliki nie upoważniają do wyciągania wniosków odnośnie chronologii. Datować je można tylko w oparciu o występujące z nimi zabytki.

OZDOBY I CZĘŚCI STROJU

Znaczna większość ozdób i części stroju z omawianych tu cmentarzysk wykonana była z brązu, nieco rzadziej żelaza. Zdecydowanie mniej liczne są wyroby gliniane i szklane.

Wśród nich najpowszechniejsze kategorie stanowią skręty brązowe, szpile, paciorki i kolczyki gwoździowate. O wiele rzadziej reprezentowane są bransolety, naszyjniki i brązowe ozdoby guziczkowate. Wypada przy okazji zauważyć, że oznaczenie funkcji niektórych przedmiotów może budzić pewne wątpliwości.

Ozdoby zostaną przestawione w następującej kolejności: szpile, brązowe kolczyki gwoździowate, bransolety, naszyjnik, brązowe ozdoby guziczkowate, skręty z brązowego drutu, paciorki oraz przedmioty o bliżej nieokreślonym przeznaczeniu. Wśród tych kategorii w oparciu o kształt, szczegóły wykonania i surowiec można dostrzec dalsze zróżnicowanie.

SZPILE

Szpile stanowią najliczniejszą po brązowych skrętach kategorię zabytków metalowych z uwzględnionych tu cmentarzysk. Ogółem posiadamy 12 szpil, których stan zachowania jest różny, choć zazwyczaj nie najgorszy. Poza tym prawdopodobnie fragmentami szpil są kawałki żelaznych pręcików, często o jednym końcu ostrym (tabl. II, 9 — Stróża, tabl. IV, 14 — Wierzawice) lub rozklepanym (tabl. II, 20, III, 5 — obydwa z Ulanowa, tabl. V, 11 — miejscowość nieznana; długi pręcik o obu końcach złamanych i okrągłym przekroju). Ponieważ nie posiadają główek, uniemożliwia to ich sklasyfikowanie.

Wśród lepiej zachowanych szpil można wyróżnić dwa typy: szpile o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko oraz o główce skręconej z drutu w tarczkę spiralną.

Wszystkie szpile z główką sklepaną i zwiniętą w uszko wykonane zostały z okrągłego w przekroju drutu brązowego (tabl. V, 5, 6 — miejscowość nieznana) lub żelaznego (tabl. II, 6—7 — Stróża, tabl. III, 13, 17, 19 — Ulanów, tabl. IV, 7 — Wierzawice, tabl. V, 12 — miejscowość nieznana).

Dwa brązowe okazy charakteryzują się doskonałym stanem zachowania, zbliżonymi, dość sporymi rozmiarami — odpowiednio 10,7 cm i 13 cm oraz silnym rozklepaniem główki.

Znacznie liczniejsze i bardziej zróżnicowane są żelazne szpile z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko (razem 6 egzemplarzy). Wszystkie są silnie skorodowane i zazwyczaj pozbawione ostrych końców. W kilku przypadkach ze względu na zniszczenie przez rdzę można mieć wątpliwości co do rozklepania główek, lecz zarówno ich rozmiary, jak i kształt zdecydowanie wykluczają takie przypuszczenie. Wśród żelaznych szpil można wydzielić egzemplarze o większych rozmiarach, szerokich główkach i grubych trzonkach oraz mniej liczne (tabl. III, 19, IV, 7), wykonane z dość cienkiego drutu, o niewielkich rozmiarach i wąskich główkach. Zachowane długości wahają się w granicach od 4 cm po prawie 9 cm. Niektóre z żelaznych szpil tego typu mają lekko lub jak w przypadku jednej ze szpil ze Stróży (tabl. II, 7) nawet znacznie odgięte do tyłu trzonki u nasady główki.

Szpile z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko są typem pospolitym w kulturze łużyckiej, licznie występującym m.in. w grupach górnośląsko-małopolskiej, śląskiej oraz na obszarze Wielkopolski i Brandenburgii, a ich datowanie obejmuje ramy chronologiczne istnienia kultury łużyckiej (Z. Durczewski 1939—1946, s. 91—92; M. Gedl 1962b, s. 87—88). Pojawiają się jednak znacznie wcześniej, bo jeszcze w I OEB w kulturze unietyckiej i występują później również w zespołach kultury przedłużyckiej i trzcinieckiej (M. Gedl 1962b, s. 87—88; 1983, s. 111—112). Interesujący jest fakt, że nasilenie występowania tego typu zabytków, zwłaszcza w grupie górnośląsko-małopolskiej, obejmuje V OEB i okres halsztacki. Szpile o główkach sklepanych i zwiniętych w uszko znamy także z inwentarzy kultury pomorskiej (HaD i wczesna faza okresu lateńskiego), gdzie reprezentują odmiany o prostym trzonku lub łabędziowato wygiętej szyjce (S. Czopek 1992a, s. 62—63). Na Śląsku wśród tego typu zabytków z wczesnej epoki żelaza młodszą pozycję chronologiczną wydają się zajmować egzemplarze o wygiętym trzonku i silnie rozklepanej główce (M. Gedl 1985, s. 30).

W grupie tarnobrzeskiej szpile o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko stanowią najliczniejszą grupę szpil, znaną głównie z bardzo wielu cmentarzysk (K. Moskwa 1976, s. 20—21), jak i osad (B. Chomentowska 1989, tabl. I, 10; S. Czopek, J. Nogaj 1989, tabl. II, 9—11; S. Czopek 1991, s. 167, tabl. I, 5). Tego typu ozdoby K. Moskwa wiązał z I i III fazą rozwojową grupy tarnobrzeskiej, wskazując równocześnie na szerokie ich rozprzestrzenienie także na obszarach położonych bardziej na wschód, m.in. w kulturach: wysockiej, czarnoleskiej i miłogradzkiej (K. Moskwa 1976, s. 20—21). Nowe badania na cmentarzysku w Pysznicy, woj. Tarnobrzeg każą jednak zmodyfikować ten pogląd i datować szpile z główką sklepaną i zwiniętą w uszko również na fazę II (S. Czopek 1992b, s. 111, 124, przypis 1). Niewielka ilość szpil w zespołach fazy środkowej jest prawdopodobnie rezultatem generalnego zubożenia wyposażenia grobów w tym czasie, czego przyczyną niekoniecznie musiał być regres gospodarczy czy kulturowy, ale równie dobrze zmiany w zwyczajach pogrzebowych, zakazujące wkładania cennych przedmiotów brązowych. Na obecnym etapie badań trudno odnieść się do sugestii A. Kostka (1991, s. 36), dotyczącej starszeństwa szpil o wyraźnie rozklepanej główce i większych rozmiarach.

Jak więc wynika z tego krótkiego przeglądu, szpile z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko nie mają w grupie tarnobrzeskiej większego znaczenia chronologicznego, a ich występowanie obejmuje okres od początku aż po schyłek tego ugrupowania, przy czym najliczniej odkrywano je na stanowiskach fazy schyłkowej. Chronologię żelaznych szpil tego typu, głównie ze względu na surowiec, należy zawęzić do okresu halsztackiego i początków lateńskiego (K. Moskwa 1976, s. 21; S. Czopek 1992b, s. 111). Być może nieco młodsza jest żelazna szpila ze Stróży o odgiętym do tyłu trzonku pod główką.

Drugi typ obejmuje szpile o główce w postaci tarczki spiralnej, zwiniętej z drutu brązowego (tabl. II, 1 — Kopki, tabl. V, 10 — miejscowość nieznana) lub żelaznego (tabl. II, 8 — Stróża, tabl. III, 14 — Ulanów).

Okazy brązowe różnią się między sobą rodzajem drutu, z którego je wykonano.

Szpila z Kopek (tabl. II, 1) o trójzwojowej tarczce z czworograniastego w przekroju drutu i o okrągłym trzonku posiada liczne analogie m.in. w grupie górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1948, tabl. LXXXV, 23, 24, XCIX, 12, CI, 15), kulturze wysockiej (T. Sulimirski 1931, tabl. XXIV, 24, 25, XXVI, 12, XXVII, 2, 24), Wielkopolsce (J. Kostrzewski 1955, s. 152; D. Durczewski 1961, s. 93; D. Durczewski, W. Śmigielski 1966, tabl. XXVIII, 18, XXXII, 12—18), na Śląsku Środkowym (J. Kostrzewski 1970, s. 101—102, ryc. 67, a) i zachodnim Podolu (T. Sulimirski 1936, s. 79, ryc. 18).

Z terenu grupy tarnobrzeskiej brązowe szpile o tak uformowanej główce znamy m.in. ze skarbu z Zarszyna, woj. Krosno (T. Sulimirski 1929, tabl. IV, 9, 10) datowanego na okres halsztacki (K. Moskwa 1976, s. 340) oraz cmentarzysk w Paluchach, woj. Przemyśl (S. Lewandowski 1979, s. 121, tabl. II, I, s. 123) i Bachórzu-Chodorówce, woj. Przemyśl (M. Gedl 1989b, s. 317, ryc. 8, f).

Szpile tego typu, zwłaszcza w dawnej literaturze, były powszechnie datowane na okres halsztacki (J. Żurowski 1927, s. 61; T. Sulimirski 1929, s. 54; Z. Durczewski 1939—1946, s. 92; D. Durczewski 1961, s. 93). K. Moskwa zwrócił uwagę na występowanie analogicznych szpil z tarczką z drutu czworograniastego w zespołach kultury trzcinieckiej (1976, s. 21), a jak się okazuje, spotykamy je również w środowisku kultury komarowskiej (S. Lewandowski 1979, s. 123). Na cmentarzysku w Paluchach szpila o główce skręconej z drutu romboidalnego w przekroju i zdobionym trzonku została odkryta w grobie 185,

którego datowanie należy zamknąć w wyróżnionym na tym stanowisku horyzoncie A, względnie A/B, a więc w ramach chronologii naddunajskiej w BrD lub HaA1. Potwierdza to w pełni obserwacje poczynione przez K. Moskwę na cmentarzysku w Grodzisku Dolnym, woj. Rzeszów i jego datowanie wyżej omówionych szpil na wczesną i późną fazę grupy tarnobrzeskiej. W fazie środkowej do tej pory nie stwierdzono żadnych szpil o główce zwiniętej w tarczkę spiralną. Rodzi się więc pytanie, czy obserwowana luka czasowa w występowaniu tych ozdób nie jest efektem zmian w obrządku pogrzebowym, choć jak na razie źródła archeologiczne wskazywałyby na to, że przez około 300 lat zaprzestano używania takich szpil, a tradycja ich wyrobu odżyła dopiero we wczesnej epoce żelaza.

Druga brązowa szpila (tabl. V, 10) charakteryzuje się dość znacznymi rozmiarami, 3-zwojową tarczką z okrągłego drutu oraz silnie powyginanym i prawie w całości tordowanym trzonkiem.

W inwentarzach grupy tarnobrzeskiej trudno wskazać na analogiczne egzemplarze. Jedynie z cmentarzyska w Bachórzu-Chodorówce, z grobu 109 pochodzi szpila o tordowanej części trzonka, ale należy do zupełnie innego typu, ma bowiem rozklepaną i zwiniętą w uszko główkę (K. Moskwa 1976, s. 164, ryc. 3, s). Podobnie zdobioną szpilę o główce tarczkowatej, skręconej z lekko rozklepanego drutu znamy z kultury wysockiej z cmentarzyska w Czechach (T. Sulimirski 1931, tabl. XXVII, 25). Jej chronologii nie da się zawęzić ze względu na niemożliwość zidentyfikowania zespołu grobowego, dlatego też właściwym jest datowanie w ramach okresu istnienia kultury wysockiej, a więc od XI—X w. p.n.e. po VI w. p.n.e. (Z. Bukowski 1969, s. 432—439).

Tordowanie trzonków nie ogranicza się tylko do szpil z główką w postaci tarczki spiralnej, czy też z końcem rozklepanym i zwiniętym w uszko, ale występuje m.in. na szpilach o małej, kulistej główce skośnie przekłutej (M. Gedl 1983, s. 31—33, tabl. 3:76—79), które należy datować na I OEB, względnie początki II OEB. Ze skręceniem wokół własnej osi trzonków mamy więc do czynienia przy różnych typach szpil i chyba nie jest to cecha, która uściślałaby nam datowanie.

Przy takim podejściu musimy traktować interesujący nas tu zabytek równorzędnie z innymi brązowymi szpilami o główce w formie spiralnie skręconej tarczki i podobnie, szeroko go datować.

Na koniec należy omówić dwie żelazne szpile (tabl. II, 8, III, 14) o główce zwiniętej w tarczkę spiralną. Charakteryzują się stosunkowo dobrym, zwłaszcza jak na wyroby żelazne, stanem zachowania oraz zbliżonymi wymiarami — odpowiednio około 9,5 cm i 10 cm. Różni je natomiast ilość zwojów tarczki. Obydwie szpile wykonano w całości z okrągłego w przekroju drutu.

Poza opisanymi w tym miejscu egzemplarzami z Ulanowa i Stróży z zasięgu grupy tarnobrzeskiej znamy jeszcze podobne, żelazne szpile z osady w Zawadzie, woj. Tarnobrzeg (B. Chomentowska 1989, s. 335, tabl. I, 9; S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I).

Żelazne szpile z główką zwiniętą w tarczkę spiralną niejako apriorycznie, bo ze względu na surowiec, datuje się na okres halsztacki (K. Moskwa 1976, s. 21; S. Czopek 1992b, s. 111) i wywodzi z podobnych, brązowych okazów.

BRĄZOWE KOLCZYKI GWOŹDZIOWATE

Stanowią dość liczną (8 sztuk) grupę ozdób, różniących się szczegółami budowy. Kolczyki gwoździowate, zwane też zausznicami typu scytyjskiego, pochodzące z obszaru kultury łużyckiej doczekały się dwóch klasyfikacji typologiczno-chronologicznych (K. Moskwa 1963c, s. 257—259, ryc. 1; 1971, s. 79; 1976, s. 23—25; Z. Bukowski 1977, s. 204—216).

Wywodzą się prawdopodobnie z Grecji, skąd za pośrednictwem kolonii nadczarnomorskich trafiły do kultury scytyjskiej i dalej na zachód, m.in. do grupy tarnobrzeskiej (T. Sulimirski 1936, s. 24—25). W tej ostatniej są zjawiskiem dość powszechnym (K. Moskwa 1976, s. 23), zgodnie interpretowanym jako wyraz bliskich, pokojowych kontaktów ze scytyjskimi ugrupowaniami lasostepu ukraińskiego (J. Kostrzewski 1939—1948, s. 268—269; K. Moskwa 1963c, zwłaszcza s. 259; M. Gedl 1975b, s. 164; S. Czopek 1989b, s. 245). Część z nich była na pewno produkowana na miejscu, o czym świadczy odkrycie na osadzie grupy tarnobrzeskiej w Zawadzie, woj. Tarnobrzeg glinianych form do odlewania kolczyków gwoździowatych — typu I b wg K. Moskwy (J. Michalski 1982, s. 201, ryc. 1).

Ich funkcja nie jest do końca jasna. Zgrubiałe końce uniemożliwiały przypuszczalnie bezpośrednie zawieszenie na uchu.

Wśród kolczyków z omawianych w tej pracy cmentarzysk można wyróżnić cztery typy.

Pierwszy tworzą okazy o jednym końcu w postaci półkuliście wypukłej tarczki wykonanej z cienkiej blaszki brązowej, drugim płasko rozklepanym — w jednym przypadku (tabl. V, 21) ze względu na uszkodzenia nie jesteśmy w stanie przeprowadzić tego rodzaju obserwacji. Kabłąk, który wykonano z dość cienkiego drutu brązowego, został charakterystycznie wygięty w taki sposób, że obydwa końce są w niewielkiej odległości od siebie.

Tak uformowane kolczyki znamy z Ulanowa (tabl. III, 8) i prawdopodobnie Wierzawic (tabl. IV, 15); o trzecim egzemplarzu (tabl. V, 21) nie wiemy, z jakiego cmentarzyska pochodzi.

Należy zaliczyć je do typu I a wg K. Moskwy (1963c, s. 257, ryc. 1, 5a—b, 8a—b) i wariantu I c wg Z. Bukowskiego, względnie (tabl. V, 21) wariantu I b (Z. Bukowski 1977, s. 208—212).

W grupie tarnobrzeskiej analogiczne kolczyki o wklęsło-wypukłej tarczce poza cmentarzyskiem w Trzęsówce, woj. Rzeszów odkryto m.in. w Kopkach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1962a, s. 15, ryc. 4, 3; 1963b, ryc. 1, b), Grodzisku Dolnym, stan. 2, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1962b, tabl. LXI, 12), Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XV, 17, 43), Paluchach, woj. Przemyśl (S. Lewandowski 1979, tabl. IV, f, m, k) i Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. III, 1). Podobne egzemplarze znane są ze

skarbów znalezionych w Świdniku, woj. Nowy Sącz (J. Żurowski 1927, s. 14—15, ryc. 6, tabl. I, 8) i Ginetówce, woj. Radom (B. Chomentowska 1960, tabl. XIX, 6, s. 504). Kolczyki gwoździowate o jednym końcu w postaci wypukłej tarczki występują też w inwentarzach grupy czerepińsko-łagodowskiej i kultury wysockiej (L.I. Krušel'nic'ka 1976, s. 56, ryc. 22, 13, 14, s. 96, ryc. 39, 5) oraz na zachodnim Podolu (T. Sulimirski 1936, s. 79, ryc. 18, tabl. VIII, 1, b, c, X, 8—10, 20, XII, 1, a, b).

Okazy z Ulanowa i Wierzawic dość dobrze nawiązują do kolczyków wariantu I/3, wyróżnionego na obszarze kultury scytyjskiej, który datowany jest tam głównie na VI w., a na zachodnim Podolu również V w. p.n.e. (V.G. Petrenko 1978, s. 21, s. 24).

Zgadza się to z ogólnym datowaniem tego typu kolczyków w kulturze łużyckiej przez Z. Bukowskiego (1977, s. 208—209), natomiast chronologia zaproponowana przez K. Moskwę (1976, s. 23—24) wydaje się być zbytnio odmłodzona. Prawdopodobnie w ramach fazy schyłkowej grupy tarnobrzeskiej można wyróżnić dwie podfazy, z których pierwsza, datowana na VI—V w p.n.e., charakteryzowałaby się obecnością właśnie tego typu ozdób, natomiast druga przypuszczalnie ich brakiem (S. Czopek 1989b, s. 249; 1992a, s. 92—93).

Drugi typ tworzą kolczyki o masywnym, owalnie wygiętym kabłąku, który zakończony został z obu stron litymi, półkulistymi główkami. W stosunku do dwóch tego typu ozdób (tabl. II, 3, 4), zbliżonych pod względem kształtu i wymiarów, nie jesteśmy w stanie rozstrzygnąć, skąd pochodzą, tj. z Kopek lub Przędzela. Natomiast trzeci egzemplarz, pochodzący z Ulanowa (tabl. IV, 5), znajdował się w kolekcji Aleksandra Wzorka, kierownika szkoły w Dąbrówce, a jego rysunek wykonano na podstawie szkicu Cz. Blajdy. Poza tym dysponujemy informacją o jeszcze jednym, podobnym zabytku z Rozwadowa.

Omawiane tu kolczyki gwoździowate należy zaliczyć do tzw. podwójnie-czopkowatych, czyli typu II b wg K. Moskwy (1963c, ryc. 1, 3, 6, 7, 9, s. 258) i wariantu II c wg Z. Bukowskiego (1977, s. 213). Małe rozmiary drugiej główki kolczyka z Ulanowa mogą wzbudzać pewne wątpliwości do takiego zaklasyfikowania, ale sposób jej ukształtowania, zdecydowanie różny od kulistego zgrubienia, przemawia za typem II b wg K. Moskwy. Zausznice tego rodzaju z pewnością wywodzą się od form z jednym masywnym czopkiem, a drugim końcem często w postaci piłeczkowatego zgrubienia (typ II a w klasyfikacji K. Moskwy i wariant II b wg Z. Bukowskiego).

Poza cmentarzyskiem w Trzęsówce, woj. Rzeszów w grupie tarnobrzeskiej brak dobrych odpowiedników dla naszych egzemplarzy. Z kultury łużyckiej znamy jeszcze parę analogicznych ozdób z jednego z grobów w Małej Kępie, woj. Toruń (B. Zielonka 1958, s. 2, ryc. 1, b, s. 3, ryc. 2). Natomiast z grobu odkopanego w Drohiczynie-Koszarówce, woj. Białystok pochodzi identyczny okaz (Z. Bukowski 1977, tabl. III, 2), ale przynależność całego zespołu jest już inna, związana bowiem z kulturą pomorską (S. Czopek 1992a, s. 69).

Kolczyki podwójnie-czopkowate znane są też z terenu Jutlandii (J.Jensen 1969, ryc. 3:7, 4:18, 5:23,25).

Jeśli chodzi o datowanie omawianej grupy zabytków, to istnieją pewne rozbieżności. K. Moskwa ich użytkowanie wiązał ze schyłkiem okresu halsztackiego i początkiem lateńskiego (1976, s. 24); z kolei Z. Bukowski widział ich chronologię w ramach: 2 połowa VI w. i V w. p.n.e. (1977, s. 213). Wydaje się, że datowanie K. Moskwy jest bardziej poprawne, chociażby ze względu na zespół z Drohiczyna-Koszarówki.

Także popielnica z Małej Kępy, w której znaleziono kolczyk, poprzez swą formę o baniastym, chropowatym brzuścu, oddzielonym od gładkiej, łukowatej szyjki za pomocą plastycznej listwy z karbowaniem wykazuje silne wpływy kultury pomorskiej. Jej datowanie na cały okres halsztacki i początki lateńskiego (J. Chudziakowa 1974, s. 39—40) jest chyba zbyt szerokie; tj. datowanie na HaC jest mało prawdopodobne.

Nasze kolczyki w zakresie chronologii nie wnoszą niczego nowego i należy je datować na schyłek okresu halsztackiego i początek lateńskiego.

Kolejną odmianę przedstawia fragment brązowej ozdoby (tabl. V, 1 — miejscowość nieznana) o zagiętym kabłąku, nieco grubiejącym ku delikatnie rozklepanemu końcowi. Jeden z końców jest ułamany, drugi nieznacznie wypukły.

Mamy tutaj do czynienia prawdopodobnie z fragmentem kolczyka gwoździowatego, analogicznego do okazu znalezionego w Gorzycach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1959, tabl. XIV, 6), którego to zakończenia są jednak bardziej płasko rozklepane. Pewne podobieństwa można dostrzec również w zausznicy z Trzęsówki, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XVII, 14, s. 79), choć zły stan zachowania naszego okazu uniemożliwia podjęcie jakichś dalej idących wniosków. Uogólniając chodzi przypuszczalnie o fragment kolczyka gwoździowatego typu III lub IV/2 wg K. Moskwy (1976, s. 24—25) i wariantu III a wg Z. Bukowskiego (1977, s. 213).

Podobne kolczyki spotykamy w kulturze scytyjskiej, głównie w prawobrzeżnej części środkowego Podnieprza i na zachodnim Podolu, gdzie datowane są od początków VI w. po schyłek V w. p.n.e. (V.G. Petrenko 1978, s. 26, tabl. 16:48—59).

W identycznych ramach chronologicznych trzeba umieszczać okazy z grupy tarnobrzeskiej (Z. Bukowski 1977, s. 48—49, s. 213), w tym i nas tu interesujący.

Ostatni typ reprezentowany jest przez jeden kolczyk z Ulanowa (tabl. II, 19). Posiada on niewielką, półkulistą główkę z cienkiej blaszki oraz wyrastający z niej malutki, ostro zakończony i podwinięty ku górze kabłączek. Wykonano go w całości z jednego kawałka brązowej blaszki, z której przypuszczalnie najpierw wycięto odpowiedni kształt, a później techniką kucia formowano wypukłą tarczkę.

Zabytki tego rodzaju są określane najczęściej jako ozdoby guziczkowate i tylko Z. Bukowski (1977, s. 214) uznał je za odmianę kolczyków gwoździowatych (typ IV).

Przeznaczenie omówionego tu kolczyka nie jest jasne. Ze względu na ostry koniec nie mógł być zapewne bezpośrednio nakładany na ucho. Jest bardziej wiarygodne, że był wpinany w tkaniny lub nawlekany na wąski rzemień.

Analogicznie wykonane ozdoby odkryto w Grębowie (Z. Bukowski 1977, s. 53—54, s. 348, tabl. VI, 5, a—b), Kopkach (K. Moskwa 1962a, s. 15, ryc. 4, 6), Kosinie (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XIV, 20) i Obojnie (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. III, 3, 5, 6, V, 6) — wszystkie woj. Tarnobrzeg.

Interesujące wydaje się być odkrycie trzech ozdób tego typu w grobie 12 w Obojnie razem z kolczykiem gwoździowatym o wypukłej, cienkiej tarczce, w popielnicy będącej tzw. wazą nadsańską (E. Szarek-Waszkowska 1973, s. 75—78). Zespół ten należy przypuszczalnie datować na okres odpowiadający czasowo HaC i to nie na najwcześniejszy jego odcinek ze względu na zausznicę scytyjską z VI—V w. p.n.e. (S. Czopek 1989b, s. 248—249). Potwierdza więc to w pewnym stopniu ramy chronologiczne używania tego typu ozdób przyjęte przez Z. Bukowskiego na VI—V w. p.n.e. (1977, s. 214). Być może przeżywały się jeszcze dłużej, w początkach okresu lateńskiego i na pewno reprezentują formę lokalną, nie mającą wschodnich analogii (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, s. 193).

BRANSOLETY

Z omawianych cmentarzysk zachowały się dwie bransolety; obie o zbliżonych wymiarach, różniące się jednak zasadniczo metalem i półsurowcem, z którego je wykonano.

Bransoleta żelazna z Ulanowa (tabl. III, 3) została uformowana z dość cienkiego, okrągłego w przekroju drutu, posiada nieco owalny, jak gdyby zgięty spiczasto w jednym miejscu obwód oraz założone na siebie, prosto ścięte końce. Ozdoba jest silnie skorodowana, dlatego niemożliwe jest stwierdzenie, czy była zdobiona, choć zupełnie brak powodów do takich przypuszczeń.

Analogiczne bransolety z drutu żelaznego o założonych na siebie końcach odkryto na cmentarzyskach w Gorzycach, woj. Tarnobrzeg — nieco większe rozmiary (K. Moskwa 1959, s. 165, tabl. XIII, 1), Kłyżowie, woj. Tarnobrzeg (S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I, ryc. 3, a) i Sokolnikach, woj. Tarnobrzeg (J. Piaskowski 1961, s. 9, ryc. 1, a, d).

Żelazne bransolety tego typu znamy także z licznych znalezisk z obszaru Śląska Środkowego i Górnego (T. Różycka 1960, s. 56, s. 74—75; M. Gedl 1962b, s. 96; 1973a, tabl. XIII, 4, LIII, 2), gdzie datowane są w ramach okresu halsztackiego oraz z Małopolski (Z. Durczewski 1939—1946, s. 120). Obok bransolet występują tam podobne, ale o większych rozmiarach, żelazne nagolenniki.

Bransolety z żelaznego pręta z założonymi na siebie końcami odkrywane są również na cmentarzyskach kultury pomorskiej (T. Różycka 1960, s. 56, 74—75) oraz w ugrupowaniach położonych na południe i południowy wschód od grupy tarnobrzeskiej, m.in. w kulturach: wysockiej (T. Sulimirski 1931, tabl. XXVII, 21) i Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 59, ryc. 12, 24, s. 61).

W grupie tarnobrzeskiej ozdoby tego typu były datowane, podobnie jak na Śląsku, w ramach okresu halsztackiego (K. Moskwa 1976, s. 27). S. Czopek (1992b, s. 113) zwrócił ostatnio uwagę, że analogiczne zabytki w kulturze scytyjskiej datowane są jeszcze później, bo na IV—III w. p.n.e. Nie można więc całkiem wykluczyć dłuższego przeżywania się ich również w grupie tarnobrzeskiej.

Bransoletę z Wierzawic, stan. 7 (tabl. IV, 6) wykonano z dość wąskiej, płasko-wypukłej taśmy brązowej, a jej zwężające się końce zostały założone na siebie.

K. Moskwa (1976, s. 28) w oparciu o znane mu materiały z cmentarzyska w Wierzawicach, stan. 7 datował ją na okres halsztacki. Ozdób tego typu nie można jednak traktować jako wyznaczników chronologicznych (M. Gedl 1962a, s. 100; K. Moskwa 1984, s. 48).

Najliczniejsze egzemplarze brązowych bransolet z płasko-wypukłej taśmy, których zwężające się końce zostały założone na siebie, znamy z cmentarzysk wczesnej fazy grupy tarnobrzeskiej. Między innymi dwa analogiczne okazy znaleziono na innym cmentarzysku w Wierzawicach, stan. 4 (K. Moskwa 1984, s. 43, tabl. I, 2, 8, s. 48), przy czym jeden z nich złożono do grobu z popielnicą w postaci garnka esowatego o obmazywanej palcami powierzchni, który należy datować na I fazę (tak też datowane jest całe cmentarzysko). W szkieletowym grobie 114 w Bachórzu-Chodorówce, woj. Przemyśl również znaleziono dwie podobne bransolety (M. Gedl 1962a, s. 95, ryc. 2, b, c). Obydwie jednak mają uszkodzone końce i nie sposób stwierdzić, czy były na siebie założone. Forma pochówku przemawia za wczesną chronologią — cmentarzysko użytkowane było w ciągu III i IV OEB, a być może jeszcze przez jakiś czas w V OEB (M. Gedl 1989b, s. 319). Na fazę I datowane są również bransolety z założonymi na siebie końcami z cmentarzyska w Paluchach, woj. Przemyśl (S. Lewandowski 1979, tabl. II, u, III, e, s. 123), lecz różnią się daszkowatym przekrojem taśmy.

Z V OEB pochodzi natomiast otwarta (brak założonych na siebie końców) bransoleta z płasko-wypukłej taśmy odkryta na cmentarzysku w Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, s. 39, tabl. XVII, 11, s. 47).

Na stanowiskach fazy schyłkowej nie stwierdzono dotąd — poza tak datowanym egzemplarzem z Wierzawic, stan. 7 — podobnych ozdób. Jedynie można wskazać na wykonaną z podobnego półsurowca, lecz dwuzwojową, bransoletę z Trzęsówki, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXXIV, 10).

Zbliżone bransolety znajdowano w zespołach k. wysockiej (T. Sulimirski 1931, s. 138, tabl. XVII, 10, d, XXVII, 14); są jednak wykonane z taśmy o bardziej D-kształtnym przekroju.

Można więc stwierdzić, że bransolety wykonane z płasko-wypukłej taśmy brązowej nie mają większego znaczenia przy ustalaniu chronologii i występują przez cały okres istnienia grupy tarnobrzeskiej. Najliczniej spotykamy je w zespołach fazy wczesnej, gdzie interesujący nas egzemplarz z Wierzawic, stan. 7 ma najwierniejsze odpowiedniki.

NASZYJNIK

Jedyny posiadany przez nas naszyjnik (tabl. VI, 1 — miejscowość nieznana) wykonany został z żelaznego pręta skręconego wokół własnej osi, tj. tordowanego. Same końce są gładkie, prosto ścięte, haczykowato zagięte i założone za siebie. Stan zachowania zabytku jest bardzo dobry.

Analogiczne żelazne naszyjniki tordowane o haczykowatych zakończeniach znamy z Gogolewa (D. Durczewski, W. Śmigielski 1966, tabl. XXVIII, 12), Nadziejewa, woj. Poznań (Album zabytków... 1900, s. 30, tabl. XXXIV, 1), Brudzewa, woj. Kalisz (L. Długopolska 1968, s. 263, ryc. 5, n), Chodaków, woj. Sieradz (H. Ząbkiewicz-Koszańska 1959, s. 305, ryc. 3) i Słomowa Kościelnego, woj. Konin (H. Różańska 1975, s. 247, tabl. II, 14). Duże skupienie tego typu ozdób znajduje się też na Śląsku Środkowym, gdzie zostały uznane za wyroby lokalne, charakterystyczne dla HaD (J. Kostrzewski 1954, s. 41, s. 45, ryc. 13; J. Domańska, J. Gołubkow 1977, ryc. 29, c, ryc. 30, c). Część z tych zabytków posiada dodatkowe, guziczkowate zgrubienia na końcach haczyków. Naszyjniki te są wzorowane niewątpliwie na identycznych okazach brązowych.

W grupie tarnobrzeskiej zupełnie brak analogicznych, żelaznych naszyjników, a nawet brązowych. Egzemplarz wyżej opisany jest więc czymś bardzo wyjątkowym w tym regionie, ale jego związek z badaniami A. Dworskiego nie podlega dyskusji (zdjęcie przedstawiające tablice ekspozycyjne). Niestety, nie możemy zidentyfikować stanowiska, z którego pochodzi.

Być może należy go wiązać z bliżej nieokreślonymi kontaktami z obszarem Wielkopolski i Polski Środkowej oraz datować, podobnie jak ma to miejsce w tamtym rejonie, raczej na młodszą fazę wczesnej epoki żelaza.

BRĄZOWE OZDOBY GUZICZKOWATE Z PARĄ OTWORKÓW

Trzeba zaliczyć tu trzy ozdoby: dwie ze Stróży (tabl. II, 11, 12) i jedną z Ulanowa (tabl. III, 6). Wszystkie mają podobne rozmiary (średnice w granicach 0,8—1,2 cm) i kształt. Wykonano je z cienkich blaszek brązowych, nadając im formę nieco miseczkowatą, na ogół jednak bardzo nieregularną i zaopatrzono w dwa otworki przy krawędzi, zawsze po przeciwnych stronach.

Jako analogię można wskazać tylko jeden, identyczny zabytek z grobu 224 z Kosina, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XIV, 26, s. 196). Opracowujący to cmentarzysko zwrócili uwagę na podobne ozdoby w Szoldaneszty (Mołdawia), gdzie miały służyć do naszywania na odzież oraz opowiedzieli się za jego scytyjską genezą.

SKRĘTY BRĄZOWE

Przedmioty występujące pod niniejszą nazwą tworzą najliczniejszą grupę ze wszystkich ozdób metalowych w uwzględnionym w tej pracy materiale zabytkowym. W literaturze funkcjonują również inne określenia tej kategorii zabytków, m.in.: brązowe kółka, kolczyki, pierścienie, co spowodowane jest głównie przez trudności w określeniu ich funkcji, a raczej domniemaną wielofunkcyjnością.

Wszystkie uwzględnione tu skręty zostały wykonane z cienkiego drutu brązowego (grubość: 0,1—0,2 cm), skręconego w niewielkie kółeczko, rzadziej w formę owalną lub nieregularną. Tylko nieliczne z nich są zachowane w całości, większość ma ułamany jeden lub obydwa końce. Wyjątkowo spotykamy skręty o ponad dwóch zwojach, głównie jednozwojowe.

Wśród zaliczonych tu ozdób można wyróżnić trzy podstawowe typy: skręty o obydwu końcach prostych, o jednym końcu zwiniętym w malutką tarczkę spiralną lub zagiętym w uszko oraz tzw. skręty typu Trzęsówka (K. Moskwa 1971, s. 80).

Skręty o prostych końcach, czasem zwężających się, ostrych, głównie jednak zaokrąglonych stanowią najliczniejszą grupę nie tylko wśród tej kategorii zabytków, ale także w całym materiale metalowym z opracowywanych cmentarzysk. Ogółem mamy ich 17, ale tylko w czterech przypadkach chodzi o zachowane w całości (tabl. V, 2, 3, 19, 24 — wszystkie miejscowość nieznana), resztę tworzą większe lub mniejsze fragmenty (tabl. II, 2 — Kopki, tabl. II, 5 — Kopki, stan. 3 lub Przędzel, stan. 5, tabl. III, 4, 7, 9, 10, 12 — Ulanów, tabl. IV, 16, V, 4, 8, 13, 14, 20 — miejscowość nieznana). Przede wszystkim mamy do czynienia z niewiele ponad jednozwojowymi skrętami, wyjątkowo więcej niż dwuzwojowymi (tabl. II, 2, V, 4). Pod względem kształtu dominują okazy mniej lub bardziej koliste, rzadsze są owalne (tabl. V, 13, 14, 20) albo nieregularne w formie (tabl. V, 2, 4). Średnice skrętów wahają się w granicach od 1,2 do 2,2 cm.

Skręty z brązowego drutu stanowią najczęściej spotykaną grupę ozdób metalowych w kulturze łużyckiej i odkrywane są na prawie każdym cmentarzysku. Mają olbrzymi zasięg występowania zarówno przestrzennego, jak i chronologicznego.

W grupie tarnobrzeskiej znamy je z licznych cmentarzysk (K. Moskwa 1976, s. 33—34) oraz osad (S. Czopek 1991, s. 166). Brązowych skrętów używano przez wszystkie trzy fazy rozwojowe tego ugrupowania, choć ich największe rozprzestrzenienie przypadło na fazę schyłkową (K. Moskwa 1976, s. 34).

Jak można przypuszczać na podstawie obserwacji poczynionych w grobach szkieletowych kultury łużyckiej na Górnym Śląsku, gdzie występowały po obu stronach czaszki, na wysokości skroni, pełniły funkcję ozdoby przymocowanej do opaski zakładanej na głowę (M. Gedl 1962b, s. 107). Czy ich przeznaczenie u ludności grupy tarnobrzeskiej było podobne — trudno orzec. Mogły tu równie dobrze służyć jako pierścionki bądź kolczyki.

Drugi typ tworzą skręty o jednym końcu prostym, lekko zaostrzonym, drugim zwiniętym w uszko (tabl. V, 18 — miejscowość nieznana) lub malutką tarczkę spiralną (tabl. V, 22, 23 — miejscowość nieznana). Wszystkie trzy wykonano z okrągłego w przekroju drutu brązowego, a ich kształt jest w przybliżeniu kolisty. Średnice dwóch egzemplarzy wynoszą około 1,7 cm i tylko jeden jest znacznie większy, bo o średnicy 2,5 cm (tabl. V, 22).

Interesujące nas tu skręty mają półtora zwoja lub niewiele więcej — w jednym przypadku koniec jest ułamany (tabl. V, 23), co uniemożliwia tego typu obserwacje. Tarczki spiralne są niewielkich rozmiarów: 0,6—0,7 cm, dwuzwojowe i ustawione prostopadle względem płaszczyzny pozostałej części skrętu.

Brązowe skręty tej odmiany są bardzo rzadkie w kulturze łużyckiej. Pojedyncze egzemplarze o jednym końcu zwiniętym w tarczkę spiralną znamy z Górnego Śląska i dorzecza górnej Warty (M. Gedl 1962b, s. 107). Okaz o końcu uformowanym w uszko został znaleziony m.in. na cmentarzysku w Skotnikach, woj. Kraków (Z. Durczewski 1948, tabl. XCVII, 9).

Brązowe i srebrne skręty o jednym końcu zwiniętym w spiralną tarczkę występują też w kulturze scytyjskiej (V.G. Petrenko 1967, tabl. 22,2; 1978, tabl. 51, 23, 24).

Nieco liczniejsze analogie można wskazać na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej. Brązowe skręty o jednym końcu zagiętym w małe uszko zostały odkryte w Krzemienicy, woj. Rzeszów (A.H. Kirkor 1881, tabl. I, 5), Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. II, 2) oraz Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. II, 5, VI, 10, XXXIV, 3, XXXVII, 11). Natomiast brązowe okazy zaopatrzone w tarczkę spiralną znaleziono w Chmielowie, woj. Tarnobrzeg (A. Krauss 1967, s. 130, ryc. 2, a), Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. II, 2, VI, 12, XVII, 9, XXII, 3, XXV, 2, XXVII, 10, XXVIII, 11, XXX, 3, 4, XXXVIII, 5) i Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XIV, 5, 34, 35).

Brązowe skręty o jednym końcu ukształtowanym w uszko lub tarczkę spiralną są znacznie słabiej rozpowszechnione niż formy proste — wyjątkowo licznie wystąpiły tylko na cmentarzysku w Trzęsówce.

Ich datowanie można zawęzić do okresu halsztackiego oraz przypuszczalnie początków lateńskiego ze względu na współwystępowanie w grobie z późną formą kolczyka gwoździowatego (K. Moskwa 1971, s. 80; 1976, s. 34).

Ostatnią grupę tworzą znacznie różniące się od wyżej omówionych tzw. skręty typu Trzęsówka (tabl. V, 9, 17 — miejscowość nieznana). Pod nazwą niniejszą, którą wprowadził do literatury K. Moskwa (1971, s. 80), kryją się brązowe skręty z cienkiego drutu o jednym końcu zawiniętym w uszko lub małą tarczkę spiralną oraz nawiniętej na znaczną część obwodu spirali z brązowego drutu, czasem w połączeniu z płaskimi paciorkami ceramicznymi, względnie tylko z paciorkami ceramicznymi.

Dwa interesujące nas tu okazy, o których nie jesteśmy w stanie powiedzieć, z jakiego cmentarzyska pochodzą, lekko odbiegają od klasycznych przykładów skrętów typu Trzęsówka. Mają bowiem obydwa końce prosto ścięte lub delikatnie zaostrzone, a w przypadku jednego z egzemplarzy na obwodzie obok krótkich spiralek z brązowego drutu znajdują się otwarte pierścienie z identycznego surowca (tabl. V, 9). Zostały w całości wykonane z okrągłego w przekroju drutu brązowego — nie stwierdzono paciorków ceramicznych. Średnice omawianych w tym miejscu skrętów wynoszą 1,6 cm i 1,8 cm, a ich kształt upodabnia się do okrągłego. Pierwszy z okazów posiada jeden zwój, drugi nieco więcej — 1,25 zwoja.

Skręty typu Trzęsówka w całości wykonane z brązowego drutu — tj. bez paciorków ceramicznych — stwierdzono dotąd w Kopkach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1962a, s. 15, ryc. 4, 5; 1963b, s. 17, ryc. 1, c), Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, s. 82, tabl. V, 4, 5), Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. V, 5, 6, VI, 18, VII, 8—12, XXIII, 6) oraz Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XIV, 14, 27, 32).

Poza grupą tarnobrzeską, zwłaszcza skręty z brązową spiralką na obwodzie, nie mają wiernych analogii. Pewne podobieństwa wykazują ozdoby pochodzące ze skarbów z Ginetówki, woj. Radom (B. Chomentowska 1960, s. 501—502, tabl. XIX, 3—4, s. 504) oraz Świdnika, woj. Nowy Sącz (J. Żurowski 1927, s. 15, tabl. I, 11), są jednak o wiele większe, a ponadto spiralkę na obwodzie wykonano z płasko-wypukłego drutu lub taśmy.

Skręty typu Trzęsówka należy traktować jako ozdoby o charakterze lokalnym, rozprzestrzenionym w schyłkowej fazie grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa 1971, s. 80; 1976, s. 35; M. Gedl 1975b, s. 164), choć w ich genezie można dopatrywać się bliżej nie sprecyzowanych wpływów scytyjskich, przede wszystkim z powodu ich częstego współwystępowania z kolczykami gwoździowatymi. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że w szeroko pojmowanej kulturze scytyjskiej brak jest zabytków, z których moglibyśmy wyprowadzić nasze ozdoby. Faktem jest trudny do wyjaśnienia przy obecnym stanie badań związek między brązowymi kolczykami gwoździowatymi i skrętami typu Trzęsówka, manifestujący się ich współwystępowaniem na tych samych cmentarzyskach, a nawet w tych samych grobach: m.in. w Trzęsówce w grobach 55, 58 i 192 (K. Moskwa 1971, s. 21—23, s. 49, s. 80).

W oparciu o obserwacje poczynione na cmentarzysku w Trzęsówce K. Moskwa datował skręty typu Trzęsówka na koniec okresu halsztackiego i początki lateńskiego (1971, s. 80; 1976, s. 35). W tych ramach czasowych należy prawdopodobnie również umieszczać nasze okazy.

PACIORKI

Stanowią dość liczną grupę zabytków i można wśród nich wyróżnić paciorki szklane, ceramiczne i wykonane z brązu. Nie były one prawdopodobnie samodzielnymi ozdobami, lecz zapewne wchodziły w skład większych kolii.

Wśród paciorków wykonanych z brązu znajdujemy drobne okazy skręcone z cienkiego, okrągłego w przekroju drutu w ściśle przylegającą do siebie spiralkę — tzw. salta leone (tabl. V, 7, 15 — miejscowość nieznana) oraz ze zwiniętej w rurkę małej blaszki (tabl. V, 16 — miejscowość nieznana) — tzw. rurkowate.

Paciorki (w starszej literaturze określane są też jako skręty) salta leone są formą bardzo długotrwałą, o ramach chronologicznych sięgających schyłku neolitu (Z. Durczewski 1939—1946, s. 108; A. Żaki 1950, s. 102), a znaną również z zespołów kultur datowanych już na

okres lateński (S. Czopek 1992a, s. 67—68; J.V. Kucharenko 1964, s. 40—41, tabl. 17:27, 18:14).

W grupie tarnobrzeskiej paciorki salta leone najliczniej wystąpiły na cmentarzysku w Trzęsówce, woj. Rzeszów — razem 23 sztuki (K. Moskwa 1971, s. 81) i w skarbie z Radymna, woj. Przemyśl — 10 sztuk (T. Sulimirski 1929, s. 12), który należy prawdopodobnie łączyć z horyzontem Rimavska Sobota (W. Blajer 1989b, s. 112). Ponadto znamy je m.in. z cmentarzysk w Jasionce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1973a, tabl. I, 2), Mokrzyszowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1964, tabl. V, 2), Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, tabl. XVI, 14) i Pysznicy, woj. Tarnobrzeg (S. Czopek 1989a, tabl. II, 1, 7, 13, 14). Oprócz paciorków z analogicznego półsurowca jak posiadane przez nas spotykamy egzemplarze wykonane z brązowej taśmy.

W grupie tarnobrzeskiej paciorki salta leone są ozdobami dość pospolitymi, występującymi przez wszystkie fazy rozwojowe, a ich nasilenie w okresie halsztackim i początkach lateńskiego może być pozorne, związane z dużą ilością egzemplarzy odkrytych w Trzęsówce.

Drugi typ reprezentuje niewielki paciorek z walcowato skręconej blaszki brązowej (tabl. V, 16). Pod względem rozmiarów jest on nieznacznie mniejszy od paciorków salta leone. W literaturze takie ozdoby określa się najczęściej mianem paciorków rurkowatych.

Podobnie wykonane paciorki brązowe odkryto m.in. na cmentarzyskach w Mokrzyszowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1964, tabl. II, 7), Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XIV, 6, XV, 9, 10, 14), Pysznicy, woj. Tarnobrzeg (S. Czopek 1989a, tabl. II, 3) oraz Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXVIII, 12, XXXIII, 7, XXXVIII, 14).

Paciorki rurkowate posiadają szeroki zasięg terytorialny i chronologiczny (K. Moskwa 1964, s. 347; 1971, s. 81) i w żaden sposób nie mogą pełnić funkcji datowników.

Paciorki szklane reprezentowane są przez trzy stopione ze sobą okazy (tabl. III, 18 — Ulanów), wykonane z nieprzeźroczystego szkła o barwie fioletowej. Silne zdeformowanie na skutek kontaktu z ogniem uniemożliwia dokładne określenie ich kształtu; wydaje się jednak, że przedstawiają typ zbliżony do płasko-kulistego (nieco krążkowaty).

W grupie tarnobrzeskiej szklane paciorki zostały odkryte w dużej ilości w grobie 58 na cmentarzysku w Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. VII, 18) oraz w grobach 221 i 246 w Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XV, 2—7, 25—41, 51—53), gdzie stanowiły prawdopodobnie kolie. Wszystkie jednak zarówno barwą, jak i kształtem odbiegają od interesujących nas egzemplarzy z Ulanowa. Natomiast identyczny pod względem kształtu paciorek pochodzi z Grodziska Dolnego, stan. 2, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1962b, tabl. LXIV, 13).

Najbliższe terytorialnie analogie (pod względem kształtu i barwy) poza grupą tarnobrzeską można wskazać w skarbach z Ginetówki, woj. Radom (B. Chomentowska 1960, s. 500, tabl. XIX, 1) i Świdnika, woj. Nowy Sącz (J. Żurowski 1927, s. 16, tabl. I, 14). Płasko-kuliste paciorki szklane o barwie niebieskiej, w tym najczęściej ciemnoniebieskiej, są bardzo charakterystyczne dla zespołów grobowych datowanych na okres halsztacki z terenów Wielkopolski (J. Kostrzewski 1955, s. 141; D. Durczewski, J. Olczak 1966, s. 57, s. 62—64) i Śląska (J. Kostrzewski 1970, s. 109). Mimo że najliczniej pojawiają się na cmentarzyskach z wczesnej epoki żelaza, znane są w kulturze łużyckiej już od III OEB (M. Gedl 1962b, s. 111—112). Paciorki takie są również zjawiskiem masowym w kulturze Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 51—52) i w prawobrzeżnej części środkowego dorzecza Dniepru (V.G. Petrenko 1967, s. 33, tabl. 23, 9, 11). Wszędzie towarzyszą im zazwyczaj podobne paciorki z „oczkami" o innej barwie.

Dość powszechnie paciorki szklane uważane są za import z terenów Syrii lub Egiptu (L.J. Łuka 1959, s. 70—71; M. Gedl 1962b, s. 111), choć należy zastanowić się nad możliwością ich produkcji w kulturze halsztackiej (D. Durczewski, J. Olczak 1966, s. 59—60 — tam dalsza literatura).

Jeśli chodzi o grupę tarnobrzeską, napływ szklanych paciorków, w tym i tych z Ulanowa, mógł nastąpić z trzech kierunków: za pośrednictwem innych grup kultury łużyckiej, poprzez kulturę scytyjską lub też z południa, ze środowiska kultury Vekerzug. Ze względu na ożywione kontakty w fazie schyłkowej z ugrupowaniami scytyjskimi i tracko-scytyjskimi (M. Gedl 1975b, s. 164; K. Moskwa 1976, s. 154—155; 1982, s. 314; J. Chochorowski 1989b, s. 557—558; S. Czopek 1989b, s. 242—248) dwie ostatnie możliwości wydają się najbardziej wiarygodne (podobnie K. Moskwa 1976, s. 33; J. Chochorowski 1978, s. 369; S. Czopek 1989b, s. 245). Nie można jednak zupełnie wykluczyć, że interesujące nas paciorki z Ulanowa dotarły wcześniej niż faza schyłkowa np. ze Śląska.

11 zachowanych paciorków ceramicznych (tabl. II, 17 — Stróża) reprezentuje typ bardzo malutkich — średnice: 0,4—0,5 cm, płaskich krążków wykonanych z kruchej, białej w przekroju glinki kaolinowej. Pierwotnie, jak można sądzić na podstawie miejsc na tablicy ekspozycyjnej, było ich 32 sztuki.

Paciorki ze Stróży mają dobre analogie na innych cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej, m.in. w Grodzisku Dolnym, stan. 2, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1962b, tabl. LXIV, 14, LXV, 16), Jasionce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1973a, s. 67, tabl. II, 7), Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. III, 7) i Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXV, 9, XXVIII, 7). Oprócz tego identyczne paciorki spotykamy na części skrętów typu Trzęsówka, gdzie są nawleczone na obwód drutu, czasem obok spirali brązowej (K. Moskwa 1971, s. 80). W Kosinie, woj. Tarnobrzeg występowały w tych samych grobach co skręty z paciorkami ceramicznymi (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, s. 196). Pozwala to przypuszczać, że przynajmniej w części pochodzą ze zniszczonych skrętów typu Trzęsówka.

Paciorki z glinki kaolinowej spotyka się również w kulturze wysockiej (T. Sulimirski 1931, s. 137; L.I. Krušel'nic'ka 1976, s. 57).

Zasadne wydaje się być datowanie paciorków ceramicznych nie wcześniej niż na okres halsztacki (K. Moskwa 1973a, s. 70) i początki lateńskiego (K. Moskwa 1971, s. 90—91). Paciorki ze Stróży nie wnoszą w tym względzie nic nowego i należy je umieszczać w podobnych ramach chronologicznych.

INNE WYROBY

W jednym z grobów z Ulanowa (tabl. III, 14—16, XX, 1) znaleziono kościany przedmiot o wydłużonym kształcie, jednym końcu zaokrąglonym, drugim lekko spiczastym. Zabytek jest stosunkowo cienki, a jego dolna strona dość zróżnicowanie ukształtowana. Zdobienie obejmuje stronę górną i składa się z rzędów kółeczek z punktem w środku.

Przedmiot był interpretowany przez T. Sulimirskiego (1939, s. 77) jako sprzączka. Do sugestii tej bardzo trudno się odnieść, być może jest uzasadniona. Autorowi nie znane są jakiekolwiek analogie, a jedynie ornament może rzucić światło na jego pochodzenie i datowanie.

Ornamentyka szeregów kółek z punktem w środku została szeroko rozpowszechniona w środowisku kultury scytyjskiej, gdzie jest szczególnie częsta na kościanych oprawach rękojeści do noży (G.V. Petrenko 1967, s. 26, tabl. 17, 5, 7). Jej największe nasilenie przypada tam na VI w. p.n.e., zwłaszcza na obszarze lewobrzeżnej części środkowego Podnieprza. W mniejszym natężeniu spotykamy się z nią w V w. p.n.e.. Identyczne zdobienie pojawia się również na kościanych przedmiotach w kulturach Vekerzug (J. Chochorowski 1985, s. 77, ryc. 45, 8) i pomorskiej (S. Czopek 1992a, s. 76). Kółkami z punktem w środku dekorowana była wreszcie główka szpili ze skarbu odkrytego w Ginetówce, woj. Radom (B. Chomentowska 1960, tabl. XX, 4, s. 506).

Nie bez znaczenia jest fakt, że razem z interesującym nas tu przedmiotem znaleziono w popielnicy scytyjski grocik trójskrzydełkowy (tabl. III, 15), który należy datować na 2 połowę V w. i 1 połowę IV w. p.n.e. i wiązać z oddziaływaniami kultury Vekerzug (J. Chochorowski 1989b, s. 558).

Oczywiście w takich też ramach chronologicznych należy umieszczać przedmiot kościany, a jego ornamentykę wiązać przypuszczalnie z wpływami z południa lub wschodu, choć trzeba przyznać, że jest powszechna także w kulturze łużyckiej (J. Kostrzewski 1958b, ryc. 8, c, ryc. 19, s. 66).

Z żelaznych przedmiotów o nieokreślonej funkcji na nieco więcej uwagi zasługuje okrągła, lekko wypukła blaszka z otworkiem pośrodku (tabl. II, 16), znaleziona w Stróży. S. Czopek zauważył (1992b, s. 116), że podobne, ale wykonane z brązu, znane są z kultury scytyjskiej, gdzie służyły jako części uprzęży końskiej.

Drugi przedmiot to dwa sklejone fragmenty wygiętego pręta żelaznego o okrągłym przekroju (tabl. IV, 3). Jego funkcja nie jest wyjaśniona.

W kolekcji Aleksandra Wzorka znajdowała się brązowa tarczka wykonana ze spiralnie zwiniętego drutu (tabl. IV, 4), którą należy traktować jako znalezisko luźne z wydmy „Bania", czyli Ulanowa, stan. 1. Rysunek wykonano na podstawie szkicu Cz. Blajdy i trudno określić, co oznaczają poprzeczne kreseczki. Wydaje się mało wiarygodne, by był to ornament — raczej należy uznać je za formę cieniowania. Ponieważ zabytek ma odłamany jeden z końców, trudno orzec, jak wyglądał pierwotnie. Mogła to być np.: zawieszka binoklowata lub tzw. tarczka spiralna z uszkiem. W mniejszym stopniu wygląda na odłamaną główkę szpili.

Poza tym ze Stróży (tabl. II, 10, 13—15; Katalog: Stróża-10) i Ulanowa (Katalog: Ulanów-9, grób 18-5) pochodzi znaczna ilość malutkich przedmiotów brązowych, których pierwotnych kształtów nie jesteśmy w stanie odtworzyć. Większość z nich to bezkształtne, przepalone w ogniu kawałeczki brązów, a tylko wyjątkowo przybierają formę blaszek z kółeczkami i drucików.

Ostatnią grupę zaliczonych tu zabytków stanowi 6 przedmiotów (tabl. IV, 8—12 — Wierzawice) o kształtach kolistych, owalnych lub nieregularnych i przekroju soczewkowatym albo płaskosoczewkowatym, z okrągłym lub podłużnym, nieregularnym otworem w środku, albo też z wgłębieniem będącym jego namiastką. Wykonano je z bliżej nieokreślonego surowca, obecnie charakteryzującego się porowatą strukturą. Omawiane przedmioty są silnie zniszczone, przypuszczalnie na skutek kontaktu z ogniem. Ich funkcja nie jest znana. Ewentualnie mogły służyć jako przęśliki.

NACZYNIA GLINIANE

Wśród materiału z opracowywanych cmentarzysk najliczniejszą grupę stanowią naczynia gliniane lub ich ułamki. Stan ich zachowania jest bardzo zróżnicowany — obok stosunkowo licznych całych naczyń mamy do czynienia z fragmentarycznie zachowanymi lub wyklejanymi, których rysunki mają niejednokrotnie charakter rekonstrukcyjny. Ponadto z Ulanowa pochodzi znaczna ilość niekiedy bardzo drobnych fragmentów ceramiki.

Jeśli chodzi o funkcję, to była już o niej mowa wcześniej. Można jedynie powiedzieć, że tylko dla części naczyń udało się określić ich przeznaczenie (popielnice lub przystawki).

W obrębie naczyń glinianych możemy wyróżnić kilka zasadniczych rodzajów. Są to w kolejności omawiania: garnki jajowate i tulipanowate, naczynia wazowate, czarka, misy, czerpaki oraz zabytki znane z pojedynczych okazów: dzbanek, kubek, placek i pokrywka oraz zamieszczone na samym końcu charakterystyczne fragmenty innych naczyń. W większości kategorii można z łatwością dostrzec dalsze zróżnicowanie.

GARNKI JAJOWATE

Ogółem do tej kategorii zaliczono 13 naczyń, różniących się między sobą wymiarami, kształtem i proporcjami, fakturą powierzchni, obecnością dziurek pod krawędzią oraz zdobieniem. Ze względu na dużą różnorodność ich wewnętrzne sklasyfikowanie stwarza pewne

problemy. Zastosowany przez K. Moskwę (1971, s. 83—86; 1976, s. 54—62) podział garnków, który przyjmował jako główne kryterium ornamentykę, a jako dalsze obecność lub brak dziurek pod wylewem oraz fakturę powierzchni, może budzić pewne zastrzeżenia (A. Matoga 1989, s. 267—268). Wydaje się, że przynajmniej na obecnym etapie badań różnice w zdobieniu garnków grupy tarnobrzeskiej nie mają większego znaczenia dla ustaleń chronologicznych. Bardzo często na jednym naczyniu można spotkać kilka wątków ornamentacyjnych. Różnice w dekoracji dowodzą nie tyle odrębności chronologicznych, co przede wszystkim są związane z inwencją ówczesnych garncarzy działających pod wpływem określonych prądów stylistycznych, w tym wypadku związanych z kręgiem kultury scytyjskiej. Większe znaczenie dla datowania wydaje się mieć obecność szeregu dziurek pod krawędzią i dlatego też słuszniejsze jest zastosowanie w pierwszej kolejności takiego właśnie kryterium (E. Szarek-Waszkowska 1975, s. 42—44).

Przy dokonywaniu podziału garnków jajowatych z opracowywanych cmentarzysk przyjęto więc za cechy klasyfikujące obecność lub brak rzędu dziurek pod wylewem a dalej rozmiary i fakturę powierzchni. Uzależnienie podziału omawianego materiału od wątków ornamentacyjnych nie miałoby większego sensu z powodu dużego zróżnicowania tej cechy, która w dodatku nie ma tendencji do powtarzalności na większej ilości naczyń.

W efekcie takiego zabiegu wyróżniono trzy typy garnków, które są jednorodne wewnętrznie nie tylko pod kątem wyżej wymienionych cech, ale także pewnych ogólnych prawideł w ornamentyce.

Typ I. Zaliczono tu trzy całe naczynia (tabl. VIII, 1; XXV, 2; XXXII, 1), a ponadto jedno bardzo fragmentarycznie zachowane (tabl. VII, 6), zawsze zaopatrzone w rząd dziurek pod wylewem (czasami nie są przebite na wylot). Są to wysmukłe garnki o dużych rozmiarach, przy czym średnice dna, brzuśca i wylewu przedstawiają wielkości zbliżone (wyjątek stanowi naczynie — tabl. XXXII, 1), przez co mają jak gdyby walcowatą formę.

Trzy spośród garnków typu I były zdobione (oczywiście poza rzędem dziurek pod wylewem). Dwukrotnie (tabl. VIII, 1; XXV, 2) były to skośnie nalepiane na brzuścu listwy plastyczne z odciskami palców. Fragmentarycznie zachowane naczynie z Bud Łańcuckich (tabl. VII, 6) przyozdobiono natomiast pojedynczymi guzkami z charakterystycznym, miseczkowatym wgięciem w środku.

Powierzchnie zewnętrzne są silnie chropowate bądź skośnie obmazywane palcami, najczęściej jednak gładkie przy krawędzi i dnie, o barwie żółtoszarej lub brązowej. Jeśli chodzi o powierzchnie wewnętrzne, to są gładkie, kolorystycznie podobne do zewnętrznych.

Wykonano je z gliny schudzanej grubo- i bardzo gruboziarnistą domieszką tłucznia granitowego. W jednym przypadku dodano także niewielką ilość kawałków ceramiki.

Chropowacone lub obmazywane palcami garnki jajowate z rzędem otworków pod krawędzią, nie zdobione bądź częściej zdobione kombinacjami ornamentu plastycznego (guzki, krótkie, ukośne lub dookolne listwy) z odciskami palcowo-paznokciowymi stanowią w grupie tarnobrzeskiej liczną grupę naczyń, wyraźnie wyodrębniającą się pod względem formy, jak i zdobnictwa. Tego rodzaju naczynia w bardzo dużych ilościach odkryto na cmentarzyskach w Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, s. 43; S. Nosek 1946, s. 67, ryc. 57) oraz Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, s. 84—86). Ponadto znamy je z Gorzyc, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1959, tabl. X, 4; XI, 1), Janowic Poduszowskich-Antoniowa, woj. Kielce (A. Matoga 1989, ryc. 2, a), Knap, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1973b, tabl. I, 7), Opatowca, woj. Kielce (A. Matoga 1989, ryc. 2, f), Pigan, woj. Przemyśl (H. Różańska 1962, tabl. LXXV, 4; LXXVII, 2, 6, 7), Przeczowa, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz 1962, tabl. VII, 21; VIII, 12) oraz osad w Turbi, woj. Tarnobrzeg (M. Zeylandowa 1963, s. 281, tabl. I, 1, 6; II, 10, 12; III, 10; VI, 5,9; VII, 8—10; 1966, s. 223—224).

Jeśli chodzi o analogie pod względem ornamentu, to można łatwo wskazać na garnki zdobione skośnie dolepianymi listwami plastycznymi z ornamentyką palcową (A. Matoga 1989, ryc. 2, a; H. Różańska 1962, tabl. LXXVII, 2), jak i guzkami z miseczkowatym wgłębieniem (S. Nosek 1946, s. 67, ryc. 57; K. Moskwa 1971, tabl. VI, 5). Identyczny kształt jak naczynie (tabl. XXXII, 1) posiada jeden z garnków z Krzemienicy (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. VI, 8).

A. Matoga (1989, s. 267)wykazał, że garnki zaliczone tu do typu I w sposób zasadniczy różnią się od chropowatych garnków z grupy górnośląsko-małopolskiej. Zdobione, jak i nie zdobione naczynia jajowate z dziurkami pod krawędzią spotykamy natomiast w grupie wschodniomazowiecko-podlaskiej (M. Gądzikiewicz-Woźniak 1961, tabl. II, 2; T. Hildt-Węgrzynowicz 1961, tabl. I, 7; V, 1; T. Węgrzynowicz 1973, s. 56—57). Dość podobne naczynia występują również bardziej na wschód, w grupach leżnickiej i czerepińsko-łagodowskiej (L.I. Krušel'nic'ka 1976, ryc. 24: 11, 13; 35: 5, 7, 9, 15), gdzie jednak często przybierają nieco esowaty czy wręcz tulipanowaty kształt, który jest charakterystyczny z kolei dla terenów położonych jeszcze dalej na wschód i południowy wschód.

Użytkowanie jajowatych garnków o chropowatej powierzchni, zdobionych ornamentem plastycznym i palcowo-paznokciowym oraz zaopatrzonych w rząd dziurek pod wylewem J. Kostrzewski wiązał z V OEB i okresem halsztackim (1939—1948, s. 249—250, s. 268—269; 1949, s. 118, s. 142—143). Identycznie datował ten rodzaj naczyń na obszarze Kielecczyzny J. Miśkiewicz (1968, s. 147—148). W grupie wschodniomazowiecko-podlaskiej jajowate garnki z szeregiem otworków pod krawędzią pojawiają się już w IV OEB, o czym świadczy ich współwystępowanie z naczyniami zdobionymi szerokimi, skośnymi żłobkami (T. Hildt-Węgrzynowicz 1961, s. 189—190; T. Węgrzynowicz 1973, ryc. 19, s. 56—57, 61; 1980, s. 117; J. Dąbrowski 1972, s. 46). Upowszechnienie tego typu naczyń, jak również znacznie bogatsze zdobienie, nastąpiło na Mazowszu i Podlasiu dopiero we wczesnej epoce żelaza. W związku z tak wczesnym datowaniem nie jest wykluczone, że zwyczaj umieszczania otworków

pod wylewem w tym regionie nie jest związany z kręgiem kultur wschodnich, ale został zapożyczony z ceramiki kultury trzcinieckiej. T. Węgrzynowicz (1973, s. 61; 1980, s. 117) przypuszcza nawet, że pojawienie się tego motywu w grupie tarnobrzeskiej mogło wiązać się z bliżej nie sprecyzowanymi oddziaływaniami idącymi właśnie z Mazowsza.

Na obszarze ograniczonym górną Wisłą i Sanem brak podstaw do datowania garnków typu I wcześniej niż na okres halsztacki i początki lateńskiego (K. Moskwa 1976, s. 57). Dzięki dokonanemu przez K. Moskwę uzasadnieniu takiej chronologii należy stanowczo wykluczyć w tym regionie użytkowanie takich garnków w V OEB.

Ostatnio S. Czopek (1989b, s. 249; 1992a, s. 92—93) zasugerował, że chropowate garnki z dziurkami pod krawędzią zajmują w obrębie fazy schyłkowej grupy tarnobrzeskiej pozycję młodszą chronologicznie, datowaną w granicach IV w. p.n.e. Wcześniejszy odcinek III fazy miałby się charakteryzować użytkowaniem naczyń wazowatych oraz przede wszystkim brązowych zausznic gwoździowatych, które nigdy nie występują natomiast w zespołach z garnkami jajowatymi z dziurkami pod wylewem. Dla poparcia swej hipotezy S. Czopek przedstawia sytuację na cmentarzyskach w Kłyżowie, woj. Tarnobrzeg i Trzęsówce, woj. Rzeszów. Nie jest to problem do końca jasny. Na cmentarzyskach w Gorzycach i Mokrzyszowie, gdzie dominującą grupę stanowią wazy nadsańskie (wyznaczniki fazy środkowej), zarówno chropowate garnki jajowate z dziurkami, jak i kolczyki gwoździowate są bardzo nielicznie reprezentowane w materiale. Jeżeli założyć więc, że cmentarzyska użytkowane były do początków młodszego etapu fazy schyłkowej (niewielka liczba garnków z rzędem otworków pod krawędzią), to w porównaniu z licznymi materiałami fazy środkowej (wazy nadsańskie) byłaby zadziwiająca skąpa ilość zabytków, które można wiązać ze starszym odcinkiem fazy schyłkowej. Oczywiście problem ten można wytłumaczyć również w inny sposób. Nie popełnimy jednak błędu, jeśli przyjmiemy datowanie naszych naczyń na okres halsztacki i początki lateńskiego.

Typ II. Naczynia zaliczone do typu II wyraźnie odróżniają się od wyżej omówionych wymiarami, proporcjami i zdobieniem. Zaliczono tu cztery garnki (tabl. VII, 5; VIII, 6; XXII, 8; XXXIII, 2) oraz fragmentarycznie zachowane naczynie z Kopek (tabl. VIII, 10), które odróżnia się od pozostałych, ale ze względu na jego niekompletność takie zaszeregowanie wydaje się być najsłuszniejsze. Są to garnki średnich lub małych rozmiarów, najczęściej przysadziste, o małych dnach w stosunku do średnicy wylewu, która jest niewiele mniejsza od wysokości. We wszystkich przypadkach dna są lekko wyodrębnione.

Tylko jedno naczynie (tabl. VIII, 6) zostało ozdobione trzema parami małych, stożkowatych guzków na brzuścu.

Powierzchnie zewnętrzne są silnie chropowate albo skośnie obmazywane, często gładkie przy krawędzi i dnie, barwy żółtoszarej, rzadziej szarej lub brązowej.

Glinę, z której wykonano naczynia, schudzano gruboziarnistą domieszką tłucznia granitowego, a czasami także kawałków ceramiki.

Jajowate garnki o chropowatej powierzchni, nie posiadające dziurek ani zdobienia są w grupie tarnobrzeskiej o wiele rzadsze i mniej charakterystyczne niż naczynia typu I. W większej ilości zostały odkryte tylko na cmentarzysku w Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. IV, 9; XIV, 1; XV, 9; XIX, 9), a pojedyncze egzemplarze stwierdzono w Gorzycach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1959, tabl. II, 1) i Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. I, 4).

Jak już wyżej stwierdzono, związek tych naczyń z typowymi dla grupy tarnobrzeskiej garnkami jest dość nikły, natomiast wyraźne i liczne analogie można wskazać w materiałach grupy górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1948, tabl. XXXV; XXXVI, 1—33; XXXVII, 32, 35), gdzie stanowią formę charakterystyczną głównie dla fazy klasycznej (M. Gedl 1975b, s. 131), przy czym bezuche, względnie zdobione guzkami są liczniejsze w HaC. Chropowate garnki bez dziurek pod krawędzią i nie zdobione znane są również z obszaru Mazowsza, przy czym są tam typem długotrwałym, pojawiającym się już w najstarszych zespołach łużyckich (J. Miśkiewicz 1961, tabl. I, 7; II, 9; VIII, 4, 8; s. 235).

Jakkolwiek garnki typu II są powszechne i długotrwałe w kulturze łużyckiej, to w grupie tarnobrzeskiej występują raczej z materiałami fazy schyłkowej, względnie środkowej. Bliskie podobieństwa do okazów z Małopolski wydają się również przemawiać za taką właśnie chronologią.

Typ III. Zaszeregowano tu cztery garnki jajowate o powierzchniach gładkich, ale niestarannie wykonanych, z których każdy głównie poprzez ornament stanowi osobliwą formę. Trzy z nich to okazy wysmukłe, o dużych rozmiarach (tabl. XI, 5; XXIV, 4; XXV, 5), natomiast czwarte mimo zbliżonych proporcji jest nieco mniejsze (tabl. XXXV, 4). Brzegi są proste, nieznacznie bądź silnie (tabl. XXIV, 4) skierowane do środka i w większości zaopatrzone w głębokie, trójkątne albo łukowate wycięcie.

Powierzchnie mają barwę żółtą lub brązową o różnych odcieniach.

Z wyjątkiem naczynia (tabl. XXXV, 4) do schudzania gliny użyto gruboziarnistej domieszki tłucznia granitowego.

Dwa z zaliczonych tu garnków to okazy bez zdobienia, różniące się między sobą tylko stopniem zachylenia brzegu (tabl. XXIV, 4; XXV, 5).

W grupie tarnobrzeskiej podobne garnki jajowate nie należą do rzadkości (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. IV, 5; XVII, 12; XXI, 4; 1973, tabl. V, 11; J. Janowski 1959, ryc. 10—11; K. Moskwa 1971, s. 83).

Są to formy szeroko rozpowszechnione i długotrwałe w kulturze łużyckiej, aczkolwiek, jak wykazał K. Moskwa (1976, s. 55), w grupie tarnobrzeskiej, mimo że występują od jej początków, najliczniejsze stają się w okresie halsztackim i początkach lateńskiego.

Nieco więcej uwagi należy poświęcić pozostałym garnkom.

Pierwszy zdobiony w okolicach połowy wysokości dookolną, poziomą listwą plastyczną o trójkątnym przekroju (tabl. XI, 5) ma analogie na cmentarzyskach w Grodzi-

sku Dolnym, stan. 2, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1962b, tabl. LXV, 14), Piganach, woj. Przemyśl (H. Różańska 1962, tabl. LXXV, 2; LXXXIII, 1, 3) i Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. IV, 1). W ich genezie H. Różańska dopatruje się wpływów południowych (1962, s. 380). Jajowate garnki zdobione dookolnymi, poziomymi listwami spotyka się również na Śląsku, ale są tam dodatkowo karbowane lub zaopatrywane w dołki palcowe, a ponadto dolepiano je znacznie wyżej, w niewielkiej odległości od wylewu (M. Gedl 1962b, s. 31; B. Gediga 1967, s. 109).

K. Moskwa (1976, s. 62) tak ornamentowane garnki w grupie tarnobrzeskiej datował głównie w oparciu o pozostałe materiały z cmentarzysk na okres halsztacki.

Drugie naczynie zostało z kolei zaopatrzone w dwie pary pionowo, podwójnie przekłutych uszek-guzków (tabl. XXXV, 4). Garnki jajowate z identycznymi uszkami, tylko że dwoma, odkryto w Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXVII, 7; XXXII, 6), gdzie występowały również misy zaopatrzone w identyczny element (K. Moskwa 1971, tabl. XXIX, 7; XL, 3). Pojedynczo przekłute uszka stwierdzono na cmentarzyskach w Furmanach, woj. Tarnobrzeg (J. i A. Kraussowie 1970, tabl. VIII, 2; s. 183) i Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. XII, 2).

Z części cmentarzyska w Kietrzu, woj. Opole datowanej na schyłek epoki brązu pochodzą małe wazki zaopatrzone na brzuścu w uszka pionowo przekłute i mające także krawędź nad uszkami przekłutą (M. Gedl 1987a, tabl. II, 12, 13; XII, 11; XXVI, 24). Podwójnie, pionowo przekłute uszka spotyka się na pewnym typie czarek z grupy górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1948, tabl. LVI, 52; LVII, 9—10, 17—18), który to typ datowany jest na okres halsztacki (Z. Durczewski 1939—1946, s. 82). Znane są również z kultury łużyckiej z obszaru Mazowsza (M. Gądzikiewicz-Woźniak 1961, tabl. I, 10; II, 9—10).

Ornament pionowo przekłutych uszek pojawia się więc na Śląsku już w V OEB i przechodzi do okresu halsztackiego. W przypadku naszego okazu bliskie analogie w Trzęsówce oraz datowanie czarek z tego typu uszkami w grupie górnośląsko-małopolskiej przemawiałyby za okresem halsztackim i początkami lateńskiego. Naczynia z Furman i Kosina nie mają bliżej sprecyzowanej chronologii, a poza tym formą i pojedynczym przekłuciem odbiegają od naszego garnka.

GARNKI TULIPANOWATE

Zaliczono tu tylko dwa duże naczynia (tabl. XXIII, 1; XXXII, 2), które ogólnie swym kształtem nawiązują do garnków tulipanowatych z tym jednak zastrzeżeniem, że pod względem zwłaszcza ornamentu, jak i w pewnym stopniu proporcji odbiegają od klasycznych form tego rodzaju. Obydwa ponadto są fragmentarycznie zachowane.

Posiadają małe dna, silnie zaokrąglone załomy brzuśców umieszczone w okolicach 2/3 wysokości naczynia i nie wyodrębnione, lejkowato rozchylone szyjki. Średnica wylewu w obu przypadkach jest nieco mniejsza od średnicy brzuśca.

Naczynia zdobione były czterema małymi, okrągłymi guzkami (tabl. XXXII, 2) lub parami skośnie nalepionych, podłużnych listewek (tabl. XXIII, 1) na największej wydętości brzuśca.

Powierzchnie są gładkie, szare (tabl. XXIII, 1) lub ceglastożółte (tabl. XXXII, 2); natomiast domieszka średnio- bądź drobnoziarnista.

Zbliżone naczynia pod względem kształtu i zdobienia do garnka (tabl. XXXII, 2) odkryto w Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, tabl. IX, 8) i Wietrznie, woj. Krosno (J. Janowski 1968, ryc. 2, 3). Popielnica ze Zbydniowa, która jest nieco mniejsza, może być datowana tylko w ramach użytkowania cmentarzyska, czyli na drugą połowę IV i V OEB (K. Moskwa 1979, s. 57). Natomiast dwa naczynia tulipanowate z Wietrzna, z których jedno zdobione jest pojedynczymi, drugie zaś podwójnymi guzkami, ze względu na współwystępujące z nimi zabytki należy najpewniej datować na IV OEB lub nawet nieco wcześniej (R. Jamka 1972, s. 47—49). W jednej z popielnic wystąpiła mianowicie szpila mająca analogie na Słowacji w Diviakach (L. Veliačik 1982, ryc. 10, 11), w drugiej brzytwa o podwójnym ostrzu. Brzytwy tego typu masowo występują na obszarach położonych bardziej na południe, gdzie różne ich warianty znane są z inwentarzy kultur pól popielnicowych aż po schyłek epoki brązu (A. Jockenhövel 1971, tabl. 11—27, 82) — w przypadku zabytku z Wietrzna brak uchwytu uniemożliwia bliższe sklasyfikowanie i wydatowanie. Związek grobów z Wietrzna z grupą tarnobrzeską w kontekście tych zdecydowanie zakarpackich wyrobów nie jest jasny (M. Gedl 1975b, s. 162).

Drugie naczynie (tabl. XXIII, 1) zdobione parami skośnych listewek nie ma żadnych dobrych analogii, a jego ornamentyka występuje przez cały okres rozwoju grupy tarnobrzeskiej.

Omawiane naczynia silnie nawiązują do garnków tulipanowatych o gładkich powierzchniach, które, ogólnie rzecz biorąc, datowane są na III i IV OEB i uważane za jeden z głównych wyznaczników chronologicznych fazy I (K. Moskwa 1976, s. 54). Od klasycznych form tego typu różni je nie tylko obecność zdobienia, ale również profil — zwłaszcza słabo rozchylone szyjki oraz mniej wysmukły kształt. Słabsze podobieństwa wykazują niezdobione naczynia o esowatym profilu odkryte na pochodzącym z III fazy cmentarzysku w Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. I, 9; XIII, 11; XIX, 6; XXXIII, 11). W obydwu przypadkach różnice w stosunku do naszych egzemplarzy są jednak dość wyraźne.

Wydaje się, że w oparciu o analogie ze Zbydniowa i Wietrzna można je datować na IV i V OEB, ewentualnie również III OEB.

NACZYNIA WAZOWATE

W obrębie materiału ceramicznego naczynia wazowate stanowią dominującą liczebnie grupę. W zdecydowanej większości służyły za popielnice, choć obecnie ze względu

na stan dokumentacji nie sposób dokładniej określić tej liczby.

Przy dokonywaniu klasyfikacji naczyń wazowatych w dużej mierze oparto się o dotychczasowe, znane z literatury systemy podziałów. Najczęściej wydziela się ogólnie dwie grupy: naczynia o wyodrębnionych i nie wyodrębnionych szyjkach (K. Moskwa 1971, s. 86—88; 1973b, s. 10—13; E. Szarek-Waszkowska 1975, s. 44—46; A. Kostek 1991, s. 36—38). Dla niniejszego materiału taki podział wydaje się zbyt wąski, dlatego poszerzono go, wprowadzając dwa dalsze typy (podobnie jak K. Moskwa 1976, s. 62—74). Przeprowadzona klasyfikacja może budzić pewne zastrzeżenia, jednakże nie sposób ich uniknąć ze względu na charakter materiału.

Typ I. Naczynia zaliczone do typu I charakteryzują się dwustożkowatymi kształtami, złożonymi niejako z dwu ściętych stożków, czasami z lekko wklęsłą częścią górną i ostrymi lub tylko bardzo nieznacznie złagodzonymi załomami brzuśców, zawsze w taki sposób, że brak większych powierzchni łukowatych. W przypadkach, gdy stan zachowania umożliwiał podjęcie obserwacji odnośnie proporcji, stwierdzono, że załom brzuśca znajdował się najczęściej nieznacznie poniżej połowy wysokości naczynia, zdecydowanie rzadziej nieco ponad.

Naczynia tego rodzaju, jak opisane, bywają w literaturze zaliczane do typu naczyń o nie wyodrębnionych szyjkach. Mimo że posiadają taką cechę, słuszniejsze wydaje się wydzielenie ich w zupełnie osobny typ (K. Moskwa 1976, s. 62—65). Trzeba jednak zaznaczyć, że również naczynia zaklasyfikowane do omówionego poniżej typu II, zwłaszcza pewna ich grupa, śmiało mogą zostać określone jako dwustożkowate. Od tu zaszeregowanych odróżniają się silnie zaokrąglonymi, niejednokrotnie baniastymi brzuścami i bardziej łukowatymi profilami, szczególnie mocno wklęsłymi partiami powyżej załomu.

W oparciu o stopień ostrości załomu brzuśca można wśród naczyń typu I wyróżnić dwie grupy.

Pierwszą tworzą naczynia dwustożkowate o bardzo ostrych załomach brzuśców (tabl. XII, 5; XIII, 2; XXXIII, 5). Wszystkie są silnie zniszczone, co uniemożliwia szczegółowy ich opis oraz podanie analogii. Można jedynie przypuszczać, że tylko jedno z nich jest bardziej wysmukłe (tabl. XIII, 2), pozostałe natomiast są raczej szerokie, przysadziste. Partie powyżej załomu są zazwyczaj nieznacznie wklęsłe. Naczynie (tabl. XXXIII, 5) posiada wyodrębnione dno.

Popielnica z Przędzela (tabl. XII, 5) została ozdobiona trzema parami skośnie nalepionych listewek na załomie brzuśca i rozmieszczonymi między nimi okrągłymi guzkami.

Powierzchnie są gładkie, przede wszystkim żółte lub szare, wyjątkowo jasnobrązowe. Glinę, z której wylepiono naczynia, schudzano średnio- i gruboziarnistą domieszką tłucznia granitowego.

Jakkolwiek naczynia dwustożkowate o ostrym załomie nie należą w grupie tarnobrzeskiej do rzadkości, stan zachowania naszych egzemplarzy powoduje, że prezentowanie analogii nie ma większego sensu. W południowo-wschodniej Polsce formy tego rodzaju datowane są w bardzo szerokich ramach chronologicznych, ponieważ występują od co najmniej IV OEB do schyłku okresu halsztackiego (K. Moskwa 1976, s. 62, 64).

Przy okazji ustaleń chronologicznych wypada zastanowić się jeszcze nad sposobem zdobienia popielnicy z Przędzela. Parami skośnych listewek ornamentowane były naczynia z cmentarzyska w Grodzisku Dolnym, stan. 1, woj. Rzeszów, które datowane jest na III i IV OEB (K. Moskwa 1976, s. 191, ryc. 19, w, y). Podobny element dekoracyjny spotykamy na misie z Wierzawic, stan. 4, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1984, tabl. III, 7), która została znaleziona w grobie z garnkiem tulipanowatym o chropowatej powierzchni, a więc typowym wyznacznikiem fazy wczesnej (K. Moskwa 1976, s. 54). Zdobienie parami skośnych listewek jest znane także ze stanowisk fazy środkowej (K. Moskwa 1979, tabl. VIII, 3) i bardzo licznie później (K. Moskwa 1971, tabl. XXII, 4; XXXI, 2). Jeżeli chodzi o okrągłe guzki, to spotykamy je nawet na innych, dwustożkowatych naczyniach o ostrych załomach brzuśców (K. Moskwa 1962b, tabl. LXIV, 3; A. Kostek 1991, tabl. VIII, 5).

Jak więc wynika z przedstawionego powyżej wywodu, również chronologii zdobionego naczynia z Przędzela (tabl. XII, 5) nie można bliżej sprecyzować.

Grupa druga odróżnia się nieco łagodniejszymi załomami brzuśców oraz znacznie bogatszą ornamentyką. Zaliczono do niej pięć naczyń (tabl. VII, 1, 3; XXVI, 3; XXX, 1), w tym jedno zachowane bardzo fragmentarycznie (tabl. XI, 1).

Oprócz ogólnych cech wyróżnionego typu I posiadają zbliżone wymiary średnic brzuśców i wysokości. W jednym przypadku (tabl. XXX, 1) brzeg naczynia został lekko wychylony na zewnątrz. Naczynie to posiada ponadto silnie wyodrębnione dno. Cechy tej, ale w znacznie mniejszym natężeniu, można dopatrzyć się też u egzemplarzy z Bud Łańcuckich.

Wszystkie naczynia są bogato ornamentowane na załomie lub nieznacznie powyżej kompozycjami grup skośnych kresek, występujących razem z podłużnymi guzkami z karbowaniem (tabl. XI, 1), względnie z parami guzków (tabl. VII, 1, 3) albo parami niewielkich guzków w połączeniu z ornamentem pseudosznurowym (tabl. XXX, 1), wyjątkowo ciągiem krótkich kresek (tabl. XXVI, 3).

Silne schropowacenie dolnej partii brzuśca stwierdzono tylko w jednym przypadku (tabl. XXVI, 3); reszta naczyń ma powierzchnię gładką, o barwie żółtej, żółtoszarej lub szarej. Do schudzania gliny użyto przede wszystkim drobnoziarnistej domieszki.

Podobne dwustożkowate naczynia o lekko złagodzonym załomie brzuśca, zdobione guzkami i grupami skośnych kresek odkryto m.in. w Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. XIV, 9), Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXXV, 3) i Turbi, woj. Tarnobrzeg (M. Zeylandowa 1963, tabl. VIII, 14), przy czym waza z Trzęsówki została zaopatrzona dodatkowo w rząd otworków pod krawędzią. Ponadto jeszcze jedno zbliżone naczynie pochodzi z Bud Łańcuckich (Z. Durczewski 1948, tabl. CX, 10; K. Moskwa

1976, ryc. 5, a). Analogie dla naczynia dekorowanego ornamentem pseudosznurowym można wskazać natomiast na cmentarzysku w Trzęsówce (K. Moskwa 1971, tabl. XI, 2).

Jeśli chodzi o datowanie naczyń grupy drugiej, to ogólnie pod względem kształtu brak zasadniczych różnic chronologicznych w stosunku do grupy pierwszej. Okres ich użytkowania można sprecyzować jedynie w oparciu o współwystępujące z nimi zabytki lub motywy i sposób dekorowania. W naszym przypadku odnosi się to do naczynia zdobionego ornamentem pseudosznurowym (tabl. XXX, 1). Tego typu motywy ornamentacyjne pojawiają się w zachodniej i centralnej Polsce jeszcze w epoce brązu, ale ich upowszechnienie nastąpiło bez wątpienia w okresie halsztackim, zwłaszcza w HaD (T. Węgrzynowicz 1973, s. 62; J. Chudziakowa 1974, s. 46—47; R. Mikłaszewska-Balcer 1991, s. 110). W grupie tarnobrzeskiej, podobnie jak na Mazowszu, brak podstaw do wcześniejszego datowania naczyń zdobionych odciskami tzw. fałszywego sznura niż na okres halsztacki, a nawet jego młodszy odcinek (A. Kostek 1989, s. 401). W tych ramach czasowych należy również umieszczać naczynie (tabl. XXX, 1). Dla pozostałych mimo raczej późnych analogii nie wydaje się zasadne sprecyzowanie ich chronologii.

Osobnego omówienia wymaga naczynie zdobione szeregiem krótkich kresek na załomie i o chropowatej dolnej części brzuśca (tabl. XXVI, 3). W grupie tarnobrzeskiej zupełnie brak do niego analogii. Zastanawiając się nad pochodzeniem i datowaniem tego naczynia, nie sposób pominąć faktu, że w jego wnętrzu znaleziono fragmenty płaskiej pokrywki wpuszczanej (tabl. XXVI, 2). Analogiczne naczynia, jak i pokrywki są uznawane za charakterystyczne dla tzw. fazy wielkowiejskiej, datowanej ogólnie na HaC (J. Kostrzewski 1958a, s. 205, 359; J.T. Podgórski 1992, s. 206). Wśród jej materiałów ceramicznych można wskazać na bardzo podobne egzemplarze do naszego (W. La Baume 1934, ryc. 9, r; M. Gedl 1972, tabl. II, 8; B. Wiącek 1972, ryc. 19, a). Najstarsze dwustożkowate naczynia o łagodnym załomie brzuśca zdobionego rzędem nacięć pojawiają się jednak na Pomorzu już w IV OEB (J. Kostrzewski 1958a, s. 62), ale w naszym przypadku obecność płaskiej pokrywki wpuszczanej wskazuje na HaC lub najwyżej schyłek epoki brązu (J. Kostrzewski 1958a, s. 127, s. 212). Rodzaj pokrywki wydaje się wykluczać również związki tego zabytku z innymi dwustożkowatymi formami o karbowanym załomie, jak też podobnie zdobionymi na załomie naczyniami z kultury wysockiej (T. Sulimirski 1931, tabl. XIV, 4, 19, 23—24). Przypuszczalnie należy wiązać to naczynie z wpływami z Pomorza Gdańskiego i datować najpewniej na starszy odcinek wczesnej epoki żelaza.

Do grupy tej wypada zaliczyć także malutkie naczynie dwustożkowate, zdobione guzkami i odciskami stempelka (tabl. VIII, 2). Zarówno jego forma, jak i ornamentyka nie upoważniają do podjęcia jakichś dalej idących wniosków.

Typ II. Naczynia zaklasyfikowane do typu II charakteryzują się nie wyodrębnionymi szyjkami, które mniej lub bardziej łukowato zwężają się ku wylewowi, wyjątkowo są nieco stożkowate. Brzuśce są najczęściej silnie zaokrąglone, czasem nawet baniaste albo dwustożkowate, zawsze jednak o bardzo łagodnym załomie. Wśród nich w zależności od ukształtowania brzuśca można wyróżnić dwie grupy.

Pierwszą tworzą naczynia o silnie zaokrąglonych, a wyjątkowo nawet baniastych brzuścach. Zwłaszcza część tych naczyń może zostać swobodnie określona jako dwustożkowate, ale o ich odmienności w stosunku do typu I była już mowa wcześniej. Stanowią najliczniejszą grupę wśród omawianego w tej pracy materiału ceramicznego — ogółem zaszeregowano tu 41 egzemplarzy, w tym również zachowane niekiedy bardzo fragmentarycznie. Ponadto przypuszczalnie z podobnych naczyń pochodzą dalsze fragmenty (tabl. XXVIII, 4; XXIX, 1; XXXII, 3). Zaliczone do grupy pierwszej egzemplarze charakteryzują się z reguły znacznymi rozmiarami; zdecydowanie rzadziej można określić je jako średnie (tabl. XII, 1, 3; XXII, 2, 6; XXV, 3; XXVI, 6; XXVIII, 3) lub małe (tabl. XXVIII, 5).

Jeśli chodzi o proporcje, to można dostrzec okazy wysmukłe, o wysokości zawsze nieco większej od średnicy największej wydętości brzuśca, którego załom znajduje się w pobliżu połowy lub nieznacznie poniżej, rzadko w okolicach 2/5 wysokości i najczęściej wyraźnie łukowatych szyjkach, zwężających się ku stosunkowo małym otworom (tabl. XV, 2; XXII, 2, 6; XXIV, 2; XXV, 4; XXVII, 2, 3; XXVIII, 3; XXXII, 4; XXXIII, 4) oraz naczynia przysadziste, często asymetryczne i pozbawione górnych partii, o dużych średnicach brzuśców, znacznie większych od wysokości i silnie łukowatych szyjkach (tabl. X, 1; XIII, 3; XIV, 1; XV, 1; XVII, 10; XXII, 1, 4; XXIX, 5; XXXII, 5 oraz przypuszczalnie także tabl. XI, 4; XXV, 3; XXVII-I, 5; XXXIII, 6; XXXIV, 4). Licznie reprezentowana jest również grupa naczyń o cechach pośrednich, przy których średnice brzuśców i wysokości przedstawiają wartości zbliżone, a górne partie są tylko nieznacznie wklęsłe, przez co upodabniają się do form dwustożkowatych; załom brzuśca znajduje się w okolicach połowy naczynia (tabl. VIII, 9; XI, 2; XII, 1, 3; XVI, 1; XX, 16; XXI, 1; XXX, 4; XXXIII, 1; XXXIV, 1, 2) lub nieco powyżej niej (tabl. XV, 3; XXVI, 6), wyjątkowo zdecydowanie niżej (tabl. XVI, 4; XXIV, 5; XXIX, 2; XXXV, 5).

Cztery egzemplarze posiadają lekko wywiniętą na zewnątrz krawędź; dalsze dwa natomiast pogrubioną. Blisko 27% naczyń zaliczonych do grupy pierwszej zaopatrzono w łukowate wycięcia w krawędzi. O wiele rzadsze są silnie wyodrębnione dna (tabl. XI, 4; XV, 1; XXII, 1, 4; XXXV, 5).

Ponad 54% naczyń jest zdobionych — głównie za pomocą guzków (tabl. XVI, 1; XXII, 2; XXV, 4; XXVI, 6; XXVII, 3; XXVIII, 3), występujących niekiedy w połączeniu z ornamentem pseudosznurowym (tabl. XV, 2, 3; XVI, 4) lub częściej z poziomymi liniami i grupami skośnych bądź też pionowych kresek (tabl. X, 1; XVII, 10; XXI, 1; XXVIII, 4; XXIX, 5; XXXIV, 1, 2), przy czym ostatnie dwa elementy ornamentacyjne pojawiają się również samodzielnie (tabl. XI, 4; XXII, 4; XXX, 4; XXXII, 3).

Do wyjątków należy dekorowanie kombinacjami poziomej linii i motywu jodełki (tabl. XXV, 3; XXIX, 1),

grup listewek plastycznych (po 2), skośnych kresek i poziomych linii (tabl. XIV, 1) lub pasmem grup skośnych i poziomych kresek rytych, ograniczonych od góry kilkoma liniami dookolnymi (tabl. XXXIV, 4). Ponadto trzy naczynia zaopatrzono w rząd dziurek pod krawędzią (tabl. X, 1; XIV, 1; XXVII, 3).

Oprócz dwóch naczyń, które głównie w dolnych partiach zostały schropowacone, pozostałe mają powierzchnie gładkie, nierzadko jednak niestarannie wykonane, o barwie zróżnicowanej: od ciemnoszarej i szarej poprzez szarożółtą, żółtą, ceglastą po brązową oraz jasnobrązową. Glinę schudzano bardzo różnorodną pod względem wielkości ziaren domieszką tłucznia granitowego, a w dwóch wypadkach również kawałkami ceramiki.

Naczynia o zaokrąglonych brzuścach i nie wyodrębnionych, łukowatych szyjkach są szeroko rozpowszechnione w grupie tarnobrzeskiej i odkrywane prawie na każdym cmentarzysku. W dużych ilościach znamy je z Kosina, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. II, 16; III, 11, 14, 17; V, 1, 3, 14; VI, 6—10, 15; VIII, 1, 5, 9; XI, 4, 9), spośród których większość to okazy przysadziste, Krzemienicy woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. I, 11; III, 9; XI, 10, 11) oraz Trzęsówki, woj. Rzeszów, gdzie zostały wyróżnione jako typ II w obrębie grupy B (K. Moskwa 1971, s. 86—87). W przeciwieństwie do Kosina, w Trzęsówce dominują formy wysmukłe i o cechach pośrednich.

Tego rodzaju naczynia są również bardzo częste w grupie wschodniomazowiecko-podlaskiej, gdzie występują od początków tego ugrupowania, ale z wyraźnym nasileniem we wczesnej epoce żelaza (T. Węgrzynowicz 1973, s. 32—33, ryc. 29, a, h; 30, c; s. 54). Podobne pod względem profilu wazy z grupy górnośląsko-małopolskiej odbiegają natomiast dość znacznie, zwłaszcza jeśli chodzi o ornamentykę, od tych z grupy tarnobrzeskiej (J. Miśkiewicz 1968, s. 144—145, ryc. 16, c, d). Naczynia o nie wyodrębnionych, łukowatych szyjkach, zaopatrzone w rząd dziurek pod krawędzią, spotykamy też w grupie leżnickiej (L.I. Krušel'nic'ka 1976, ryc. 24,1).

Jak wynika z analizy przeprowadzonej przez K. Moskwę, w grupie tarnobrzeskiej pierwsze tego typu naczynia pojawiają się co najmniej od IV OEB, aczkolwiek ich największe rozpowszechnienie przypada niewątpliwie na okres halsztacki (K. Moskwa 1976, s. 65—67). Tak więc nasze zabytki są formami długotrwałymi i tylko wyjątkowo ich chronologię można zawęzić w oparciu o ornamentykę i współwystępujące przedmioty. W pierwszym rzędzie dotyczy to dziurek pod krawędzią, które zdecydowanie przemawiają za datowaniem na okres halsztacki i początki lateńskiego (T. Węgrzynowicz 1973, s. 54; K. Moskwa 1976, s. 57). W mniejszej mierze diagnostyczne są motywy pseudosznurowe, występujące głównie w okresie HaD, ale pojawiające się znacznie wcześniej, jeszcze w epoce brązu (T. Węgrzynowicz 1973, s. 62; R. Mikłaszewska-Balcer 1991, s. 110). Na uwagę zasługuje naczynie z Wierzawic, zdobione głęboko rytymi, wąskimi kreskami (tabl. XXII, 4), które uchodzą za charakterystyczne przede wszystkim dla młodszego odcinka wczesnej epoki żelaza (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, s. 199). Taką chronologię potwierdza w pełni znaleziony w nim brązowy kolczyk gwoździowaty (tabl. IV, 15). Podobny ornament jak na naczyniu (tabl. XXXIV, 4) stwierdzono na wazie nadsańskiej w Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, tabl. VI, 11), co skłania ku datowaniu go na schyłek epoki brązu. Z kolei motywy jodełki nie mają w grupie tarnobrzeskiej większego znaczenia dla ustaleń chronologicznych, ponieważ równie często jak w fazie schyłkowej występują na wazach nadsańskich. Na okres halsztacki być może należy datować naczynia o wyraźnie wyodrębnionych dnach (K. Moskwa 1973a, s. 70).

Do grupy tej wypada zaliczyć jeszcze naczynie z Wierzawic (tabl. XXI, 3), o chropowatej, obmazywanej palcami powierzchni, górą obrzuconej grubą warstewką glinki. Ze względu na brak znacznych partii szyjki trudno bliżej określić jego formę i wskazać analogie. Wydaje się jednak, że reprezentuje typ podobny do naczyń z Małus Wielkich, woj. Częstochowa (K. Salewicz 1939, tabl. I, gr. 1, 2; gr. 3, 3; gr. 4, 2), a więc i jego chronologia jest związana raczej z fazą późną grupy tarnobrzeskiej.

Do grupy drugiej zaliczono ogółem jedenaście naczyń, w tym niektóre bardzo fragmentarycznie zachowane (tabl. IX, 6; XXIII, 3; XXXI, 2, 3; XXXII, 6). Od wyżej omówionych różnią się kształtem brzuśców, które są wyraźnie dwustożkowate, zawsze jednak o łagodnych załomach. Nie wyodrębnione szyjki najczęściej łukowato zwężają się ku wylewowi, o wiele rzadziej są nieznacznie rozchylone przy samym brzegu (tabl. XVI, 2; XXVII, 6), względnie, zwłaszcza górą, prawie stożkowate (tabl. XI, 3; XXIII, 3; XXXII, 6). Pod kątem rozmiarów i proporcji prezentowana grupa przedstawia się dość zróżnicowanie. Zdecydowana większość to naczynia dużych rozmiarów, wyjątkowo tylko średnich (tabl. IX, 6; XVI, 2) lub małych (tabl. XI, 3). Wśród nich spotykamy okazy wysmukłe, o wysokiej szyjce i załomie brzuśca umieszczonym zdecydowanie poniżej połowy wysokości (tabl. IX, 6; XVI, 2; XXIII, 3, 4; XXXI, 2), jak i przysadziste, szerokootworowe, o wysokości znacznie mniejszej od średnicy największej wydętości brzuśca i załomie w połowie wysokości naczynia (tabl. XVII, 1; XXVII, 6) lub powyżej niej (tabl. XXVIII, 6; XXXI, 3). U czterech egzemplarzy stwierdzono łukowate bądź płytkie, prostokątne wycięcia w krawędzi.

Większość naczyń grupy drugiej jest zdobiona. Ornament mogą tworzyć guzki (tabl. XXIII, 3) lub grupy skośnych kresek (tabl. XVI, 2; XXIII, 4), względnie kombinacje guzków albo grup skośnych kresek z dookolną, poziomą linią (tabl. XI, 3; XXVII, 6; XXXI, 3), która występuje też jako element samodzielny (tabl. XXVIII, 6). Dwa naczynia zostały zaopatrzone w rząd dziurek pod krawędzią (tabl. XXVIII, 6; XXXI, 2), które niekoniecznie muszą przechodzić na wylot.

Powierzchnie naczyń są gładkie, często jednak niestarannie wykonane, o barwie na zewnątrz przede wszystkim żółtoszarej, rzadziej żółtej, szarej, ciemnoszarej lub jasnobrązowej. W czterech przypadkach powierzchnie zewnętrzne są niejednorodne pod względem barwy — posiadają inne kolorystycznie plamy. Wewnątrz zdecydowa-

nie przeważa kolor szary. Glinę, z której wylepiono naczynia, schudzano drobno- i średnioziarnistą domieszką tłucznia granitowego, a tylko sporadycznie użyto niewielkiej ilości kawałków ceramiki i domieszki gruboziarnistej.

Analogiczne pod względem formy naczynia odkryto m.in. w Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. III, 10; IV, 10; V, 5), Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. X, 9) i Piganach, woj. Przemyśl (H. Różańska 1962, tabl. LXXVI, 2; LXXIX, 3; LXXXI, 5). U egzemplarzy z Pigan H. Różańska dopatruje się podobieństw do form typowych dla kultury scytyjskiej (H. Różańska 1962, s. 380).

Tego typu naczyń nie można traktować jako wyznaczników chronologicznych. Szereg cech, w tym również analogie, wskazuje jednak na stosunkowo późne ich datowanie. Dotyczy to m.in. naczyń zdobionych rzędem dziurek pod krawędzią (tabl. XXVIII, 6; XXXI, 2), który to ornament w grupie tarnobrzeskiej należy wiązać z wczesną epoką żelaza i początkami okresu lateńskiego (K. Moskwa 1976, s. 56—57). W pewnym stopniu diagnostyczne, głównie ze względu na surowiec, są również współwystępujące z zaliczonymi do tej grupy naczyniami wyroby z żelaza. Odkryto je w dwóch popielnicach z Ulanowa (tabl. XVI, 2; XVII, 1), które z tego powodu nie mogą być wcześniej datowane niż na początki okresu halsztackiego.

Typ III. Naczynia wazowate, które zostały zaszeregowane do niniejszego typu cechuje zawsze wyodrębniona (nierzadko jednak nieznacznie) szyjka oraz zaokrąglony bądź podkreślony, czasami nawet dość ostry załom brzuśca. Szyjka naczyń jest stożkowata lub lekko łukowata. W oparciu o te cechy można wyodrębnić dwie mniejsze grupy.

Pierwszą z nich tworzą dość liczne wazy (ogółem dziewiętnaście sztuk oraz fragmenty jeszcze jednego egzemplarza) o zaokrąglonym brzuścu i wyodrębnionej, często jednak bardzo słabo, stożkowatej albo prawie stożkowatej szyjce. Najczęściej załom znajduje się w okolicach połowy wysokości naczynia, względnie nieznacznie wyżej lub niżej, a tylko w dwóch wypadkach (tabl. VIII, 3; XXVII, 4) na poziomie 2/3 wysokości — obydwa naczynia mają krótkie szyjki i bardziej przysadziste kształty. Szyjki są najczęściej strome, przy dwóch egzemplarzach (tabl. XXIX, 4; XXX, 2) prawie pionowe. Większość z niezdobionych waz posiada nieznacznie wychyloną na zewnątrz krawędź szyjki (tabl. XXIV, 1; XXVI, 1; XXVII, 1; XXX, 2; XXXI, 1), a przy naczyniu (tabl. XI, 6) wychylenie to przybiera pokaźne rozmiary. Zdarzają się jednak nieornamentowane wazy pozbawione tej cechy (tabl. IX, 3; XXVII, 4; XXXIII, 3). U części naczyń brzegi zostały zaopatrzone w łukowate wcięcia. Wyraźnie wyodrębnione dna posiada zaledwie pięć egzemplarzy.

Zdobienie pojawia się na największej wydętości brzuśca i obejmuje masywne guzy (tabl. XII, 2; XIV, 3), grupy skośnych kresek (tabl. VIII, 3, 8; XVIII, 11) bądź kombinacje par skośnie dolepianych, podłużnych listewek i grup kresek rytych (tabl. X, 2; XXXVI, 4), w jednym wypadku (tabl. IX, 2) ograniczonych od góry dookolną, poziomą linią rytą. Trzy ze zdobionych waz mają pogrubioną na zewnątrz krawędź (tabl. XII, 2; XIV, 3; XXXVI, 4), a naczynie zdobione grupami skośnych lub promieniście rozchodzących się kresek i dookolną linią (tabl. XXV, 1) posiada uformowany w kryzę brzeg. Dwa naczynia (tabl. VIII, 7; XXIX, 4) różniące się od pozostałych zarówno ornamentem, jak i trochę kształtem omówiono osobno po dokonaniu ogólnej analizy grupy.

Poza jedną wazą z Kopek (tabl. IX, 3), która jest schropowacona poniżej załomu brzuśca, reszta posiada powierzchnię gładką, na ogół jednak nierówną, wyjątkowo silnie wygładzoną (tabl. VIII, 3; X, 2; XIV, 3). Barwa na zewnątrz jest bardzo zróżnicowana: czarna, ciemnoszara, żółtoszara (dominuje) lub brązowa, czasami z innymi kolorystycznie plamami; wewnątrz natomiast głównie szara i żółta w różnych odcieniach lub jasnobrązowa. Jako domieszki schudzającej używano przede wszystkim drobno bądź średnio skruszonego tłucznia granitowego, a znacznie rzadziej gruboziarnistego i kawałków ceramiki.

Naczynia wazowate o zaokrąglonych brzuścach i wyodrębnionych, stożkowatych szyjkach nie należą w grupie tarnobrzeskiej do rzadkości. W dużych ilościach odkryto je na cmentarzysku w Trzęsówce, woj. Rzeszów, gdzie można wskazać na egzemplarze identycznie ornamentowane jak waza z Kopek (tabl. IX, 2) (K. Moskwa 1971, tabl. XXII, 4; XXXV, 5) oraz posiadające pogrubioną na zewnątrz krawędź (K. Moskwa 1971, tabl. XVI, 10; XXIV, 7). Jeśli chodzi o wazy, których brzegi zostały rozchylone (zwłaszcza w sposób podobny do naczynia tabl. XI, 6), to odkryto je na cmentarzyskach w Knapach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1976, ryc. 32, f) i Tarnobrzegu (J. i A. Kraussowie 1972, ryc. 2, b, c). Ponadto analogiczne naczynia o prostych, stożkowatych szyjkach znaleziono w Bachórzu, woj. Przemyśl (R. Essen, B. Bugajska 1979, tabl. I, 7), Chmielowie, woj. Tarnobrzeg (A. Krauss 1967, tabl. I, 3), Gorzycach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1959, tabl. XIII, 4) i Krzemienicy, woj. Rzeszów (A.H. Kirkor 1881, tabl. I, 4; II, 3, 4).

Naczynia wazowate o zaokrąglonych brzuścach i wyodrębnionych, stożkowatych szyjkach należą w kulturze łużyckiej do form długotrwałych i szeroko rozpowszechnionych (J. Miśkiewicz 1968, s. 143).

Jeżeli zanalizować okazy z grupy tarnobrzeskiej pod kątem datowania cmentarzysk, z których pochodzą, to nasuwają się podobne wnioski. Jak zauważył jednak K. Moskwa (1976, s. 68—70), bez wątpienia najliczniej reprezentowane są w okresie halsztackim i początkach lateńskiego. Naczynia tego rodzaju nie stanowią wyznaczników chronologicznych i można je datować w oparciu o współwystępujący z nimi materiał, względnie ornamentykę. Obie te możliwości w naszym przypadku są zupełnie nieprzydatne. W kilku wypadkach (tabl. VIII, 8; IX, 2; XVIII, 11; XXXI, 1) w miarę silne wyodrębnienie den mogłoby przemawiać raczej za okresem halsztackim (K. Moskwa 1973a, s. 70).

Chronologii naczyń tej grupy nie można więc zawęzić do którejś z faz grupy tarnobrzeskiej — ewentualnie znaczna ich ilość oraz pewne tendencje w zdobnictwie pozwalają brać pod uwagę szczególnie fazę schyłkową.

Jak już wcześniej wspomniano, do grupy wyżej omówionych naczyń włączono małe, szerokootworowe naczyńko zdobione odciskiem sznura i parami skośnie nalepionych guzków (tabl. XXIX, 4) oraz fragmenty wazy ornamentowanej w górnej partii brzuśca odciskami okrągłego stempelka, skośnymi kreskami układającymi się jak gdyby w zygzak oraz parami guzków na załomie (tabl. VIII, 7). Od pozostałych odróżnia je także posiadanie w zasadzie dwustożkowatego brzuśca, którego załom jest jednak bardzo łagodny. Poza tym reprezentują cechy typowe dla wyróżnionej grupy, co skłania do takiego właśnie ich zaszeregowania.

Zarówno jeśli chodzi o motywy ornamentacyjne, jak i formę autorowi nie są znane jakiekolwiek analogie ani z grupy tarnobrzeskiej, ani spoza jej zasięgu. Pewnych podobieństw do wazki (tabl. XXIX, 4) pod względem kształtu można dopatrzyć się wśród naczyń grupy górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1948, tabl. XXXIII, 13; LXXX, 4, 5).

Chronologia przedstawionego materiału pozostaje niejasna

Drugą, znacznie mniej liczną (7 egzemplarzy) grupę reprezentują naczynia wazowate o podkreślonym lub ostrym załomie brzuśca, silnym przewężeniu powyżej załomu (górna część brzuśca jest bardzo słabo rozbudowana, krótka) i wyodrębnionej, nieznacznie łukowatej szyjce. Zaliczone tu naczynia są wyraźnie zróżnicowane pod względem proporcji i wymiarów, dlatego też zostaną szczegółowiej omówione wraz z podaniem analogii nieco później.

Powierzchnie są gładkie, najczęściej jednak niestarannie wykonane, żółte, żółtoszare lub szare. Glinę, z której wylepiono naczynia, schudzano średnio- i gruboziarnistą domieszką tłucznia granitowego.

Dwa spośród zaklasyfikowanych do tej grupy to naczynia bardzo fragmentarycznie zachowane, pozbawione bowiem znacznych partii szyjek, prawdopodobnie niskie, o szerokich brzuścach i wyodrębnionych dnach (tabl. IX, 5; XV, 5). W wypadku wazy ze Stróży (tabl. XV, 5) brzusiec powyżej załomu został wymodelowany w tylko lekko cofniętej ściance. Brak znacznych partii szyjek powoduje, że nie jesteśmy w stanie określić ich kształtu. Wydaje się jednak, że chodzi prawdopodobnie w obydwu przypadkach o lekko łukowate. Naczynie z Kopek (tabl. IX, 5) przyozdobiono bardzo płaskimi guzkami na załomie brzuśca. Obydwa egzemplarze charakteryzują się kiepskim wypałem oraz nad wyraz grubymi ściankami i dnem.

W grupie tarnobrzeskiej podobne naczynie stwierdzono jedynie na cmentarzysku w Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg, datowanym na drugą połowę IV i V OEB (K. Moskwa 1979, tabl. XIV, 8; s. 57). W naczyniu ze Stróży znaleziono żelazny nóż, co w znacznym stopniu przesądza o jego chronologii.

Niewielkie, wysmukłe naczynie z Bud Łańcuckich (tabl. VII, 2), którego szyjkę ze względu na zróżnicowane ukształtowanie trudno precyzyjnie określić — głównie jest cylindryczna, ma dobre analogie na cmentarzyskach w Mokrzyszowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1964, tabl. II, 4) i Piganach, woj. Przemyśl (H. Różańska 1962, tabl. LXXVI, 1). Naczynie z Mokrzyszowa zostało uznane za charakterystyczne dla II fazy grupy tarnobrzeskiej (M. Gedl 1987b, ryc. 6, 5), natomiast okaz z Pigan należy datować zgodnie z okresem użytkowania cmentarzyska na młodszy odcinek wczesnej epoki żelaza.

Pozostałe cztery naczynia są bardzo podobne do siebie pod względem formy i rozmiarów (tabl. VII, 4; XVI, 5; XXIII, 2; XXVI, 5). Jedynie egzemplarz z Ulanowa (tabl. XVI, 5) posiada niżej umieszczony i nieco łagodniejszy załom brzuśca oraz wyższą szyjkę. Przy pozostałych średnice brzuśców i wysokości przedstawiają wielkości zbliżone, a załom brzuśca znajduje się w okolicach połowy wysokości naczynia. Szczególnie interesujące jest naczynie (tabl. XXVI, 5), które posiada zróżnicowany profil, ponieważ w części obwodu szyjka nie została wyodrębniona, przejście w brzusiec jest płynne. Na jednym naczyniu mamy więc cech typu II i III — uwidacznia to umowność wyróżnianych przez nas typów. Fakt ostrego załomu brzuśca i dominacja wyodrębnienia szyjki przemawiają zdecydowanie za zaliczeniem tego naczynia do omawianej tu grupy.

Podobnie ukształtowane naczynia znaleziono na cmentarzyskach w Bachórzu-Chodorówce, woj. Przemyśl (W. Radig 1941, tabl. 1, e; 2, b), Grodzisku Dolnym, stan. 2, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1962b, tabl. LXVI, 13) i Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1973b, tabl. III, 2). Są to więc formy o szerokich ramach chronologicznych.

Trzeba zaznaczyć, że naczynia wazowate o ostrych załomach brzuśców i wyodrębnionych, łukowatych szyjkach należą w grupie tarnobrzeskiej do znalezisk stosunkowo rzadkich, występujących prawdopodobnie przez cały okres jej rozwoju. Tylko w wypadku trzech pierwszych naczyń (tabl. IX, 5; XV, 5; VII, 2) możliwe jest zawężenie ich chronologii do II i III fazy.

Typ IV. Tworzą go naczynia określane jako wazy nadsańskie (K. Moskwa 1973b, s. 13). Zaliczono tu pięć dużych naczyń (tabl. IX, 1; XIII, 1; XXVIII, 1; XXXV, 3), w tym jedno bardzo fragmentarycznie zachowane (tabl. IX, 4). Ponadto prawdopodobnie z waz nadsańskich pochodzą dalsze fragmenty (tabl. XIX, 9; XXXVI, 3).

Zaklasyfikowane tu wazy posiadają lekko wyodrębnione dna, łagodnie załamane brzuśce, w większości zaokrąglone, rzadziej nieco dwustożkowate (tabl. IX, 4; XIII, 1) oraz wyodrębnione, lejkowato rozchylone szyjki. Z wyjątkiem egzemplarza z Przędzela (tabl. XIII, 1), który jest nieco większy, pozostałe mają zbliżone wymiary oraz wszystkie podobne proporcje: średnice wylewów i brzuśców są prawie takie same i dodatkowo równe albo nieznacznie mniejsze od wysokości. Dna są bardzo małe, co powoduje, że brzuśce przybierają charakterystyczny, silnie rozszerzający się kształt. Załom znajduje się w okolicach połowy wysokości, tylko w jednym przypadku (tabl. XXXV, 3), który zresztą odbiega trochę proporcjami od pozostałych, wyżej, bo w 2/3 wysokości.

Zaliczone do tego typu wazy zdobione były wyłącznie w górnej partii brzuśca, poniżej wyodrębnienia szyjki

zwartym, dookolnym pasem ornamentu, który tworzyły głównie zaplatane trójkąty, bądź rzadziej czworoboki uformowane zawsze z rytych kresek. Zdobienie tego rodzaju przedzielone zostało czterema symetrycznie rozmieszczonymi grupami, złożonymi z trzech, rzadziej dwóch (tabl. IX, 1) małych guzków na załomie, jednego podłużnego w miejscu wyodrębnienia szyjki oraz kompozycji poziomych (tabl. IX, 1) lub krótkich, pionowych kresek (tabl. XXVIII, 1), czasem połączonych z odciskami małego stempelka (tabl. XIII, 1) bądź wreszcie ornamentu jodełki (tabl. IX, 4; XXXV, 3).

Zaliczone tu naczynia mają również identyczne cechy technologiczne. Są bez wyjątku cienkościenne, o doskonałym wypale, powierzchni silnie wygładzonej, miejscami nawet o lekkim połysku. Barwa na zewnątrz jest czarna, rzadziej ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa lub szara, zawsze taka sama na całej powierzchni naczynia. Wyjątek stanowi tu fragment z Ulanowa (tabl. XIX, 9), którego powierzchnia nie została tak silnie wygładzona, a barwa jest zróżnicowana: ciemnoszara i żółta. Domieszka jest głównie drobnoziarnista, czasami też średnioziarnista. Omawiane naczynia wykonywano z pasemek doskonale przygotowanej gliny, oddzielnie łącząc dolną partię brzuśca z jego górną częścią i szyjką, przez co obecnie bardzo często w tych właśnie miejscach dochodzi do pęknięć.

Wazy nadsańskie są dość powszechnym typem naczyń w grupie tarnobrzeskiej, występującym przede wszystkim w rejonie ujścia Sanu i w dolnym jego biegu. Bardzo licznie spotykamy je na cmentarzyskach w Furmanach, woj. Tarnobrzeg (J. i A. Kraussowie 1970, s. 185—186), Gorzycach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1959, s. 177), Mokrzyszowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1964, s. 345), Pysznicy, woj. Tarnobrzeg (E. Pohorska 1979, s. 130) i Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, s. 48—50). Ponadto znane są ze stanowisk z obszaru na lewym brzegu Wisły, po przeciwnej stronie ujścia Sanu, gdzie należy traktować je jako integralnie związane z grupą tarnobrzeską (J. Miśkiewicz 1968, s. 145). Fragmenty waz nadsańskich odkryto także na osadach, m.in. w Turbi, woj. Tarnobrzeg (M. Zeylandowa 1963, tabl. IV, 4, 14; V, 5, 18; IX, 4).

Jeśli chodzi o datowanie, to już W. Antoniewicz (1928, s. 106) uznał tego typu popielnice za formy charakterystyczne dla V OEB. Najobszerniejsze omówienie chronologii i pochodzenia waz nadsańskich zawdzięczamy K. Moskwie (1976, s. 71—73). O ile datowanie tej grupy naczyń na V OEB nie budzi żadnych zastrzeżeń, to niezbyt jasna pozostaje dolna, a zwłaszcza górna granica ich występowania. Od dawna dopuszczano możliwość przeżywania się waz nadsańskich w początkach wczesnej epoki żelaza (J. Miśkiewicz 1968, s. 145; J. i A. Kraussowie 1970, s. 186; K. Moskwa 1973b, s. 13), traktując to raczej jednak jako zjawisko marginesowe. Zespół grobowy z Obojny, woj. Tarnobrzeg, w którego skład wchodziła popielnica w formie wazy nadsańskiej z kolczykiem gwoździowatym wewnątrz, datowanym na VI—V w. p.n.e., świadczyłyby o bardzo długim użytkowaniu tego typu naczyń (S. Czopek 1989b, s. 248—249). Problem ten ma kapitalne znaczenie, jeśli idzie o datowanie końca fazy II i początku III. Na obszarze Polski południowo-wschodniej brak w zasadzie materiałów, które byłyby wyznacznikami HaC (K. Moskwa 1976, s. 97). Należy się więc liczyć z tym, że w czasie, gdy na Śląsku rozwijał się styl HaC, w grupie tarnobrzeskiej nadal użytkowano ceramikę charakterystyczną dla schyłku epoki brązu. Jeżeli jest to obserwacja poprawna, to byłaby to podobna sytuacja do tej, jaka panowała w grupie górnośląsko-małopolskiej (M. Gedl 1975b, s. 130—132). Przy takim założeniu schyłek fazy II, dla której charakterystyczne są właśnie wazy nadsańskie, nastąpiłby w ciągu lub raczej pod koniec okresu odpowiadającego HaC (M. Gedl 1987b, s. 361; 1989a, s. 32; S. Czopek 1989b, s. 248—249). Niezupełnie jasna jest również dolna granica występowania waz nadsańskich. K. Moskwa (1976, s. 73; 1979, s. 50) wiązał pojawienie się pierwszych tego typu naczyń ze schyłkiem IV OEB. Tak datowane formy mają jednak nieco odmienną ornamentykę od tu omawianych.

Wazy nadsańskie pod względem kształtu i zdobnictwa nie mają analogii poza grupą tarnobrzeską, gdzie tworzą zbiór naczyń o specyficznych cechach morfologicznych i technologicznych.

Okazy z omawianych w tej pracy cmentarzysk nie wnoszą nic nowego zarówno w zakresie chronologii, jak i typologii. Należy je wiązać z II fazą rozwojową grupy tarnobrzeskiej i datować na V OEB z możliwością przeżywania się w początkach wczesnej epoki żelaza.

CZARKA

Zaliczono tu jedno naczynie (tabl. XXII, 7), które ogólnie swą formą mocno nawiązuje do waz. Poza pewnymi odmiennościami widocznymi w jego kształcie i ornamentyce różni się od waz głównie wymiarami, jest bowiem znacznie mniejsze. Różnice rysują się także w zakresie cech technologicznych. Naczynia tego rodzaju bywają określane też jako wazki albo amforki.

Nasz okaz, dla którego niestety nie udało się ustalić, z jakiego cmentarzyska pochodzi, posiada silnie zaokrąglony brzusiec, wyodrębnioną, stożkowatą szyjkę o brzegu ścienionym i wychylonym nieznacznie na zewnątrz. U nasady szyjki znajdują się dwa poziomo przekłute uszka. Zdobienie obejmuje żłobek obiegający dookoła naczynia w miejscu wyodrębnienia szyjki oraz pionowe, płytkie żłobki na brzuścu.

Powierzchnia czarki jest silnie wygładzona, czarna.

W grupie tarnobrzeskiej analogiczne pod względem formy naczynia odkryto tylko na cmentarzysku w Bachórzu-Chodorówce, woj. Przemyśl. Obie pochodzące stamtąd czarki różnią się jednak ukształtowaniem samego brzegu szyjki oraz ornamentem. Jedna z nich zdobiona jest bowiem skośnymi żłobkami na brzuścu (W. Radig 1941, tabl. 1, I; 3, f), druga z kolei posiada kompozycję podobną do tej z omawianej tu czarki, aczkolwiek wzbogaconą o inne elementy (M. Gedl 1975a, s. 54, ryc. 2, g).

Na Śląsku Środkowym identyczne czarki są datowane w granicach IV i V OEB (B. Gediga 1967, s. 66—69;

1982, tabl. 1). Na cmentarzysku w Kietrzu, woj. Opole czarki i wazy o baniastych brzuścach zdobionych pionowymi żłobkami i wyodrębnionych, stożkowatych szyjkach zaopatrzonych u nasady w dwa uszka pojawiają się w IV OEB, a bardzo licznie występują w fazie datowanej na V OEB (M. Gedl 1980, s. 96—97, ryc. 7, j, s. 102—104). Ich chronologia na cmentarzysku w Kietrzu odpowiada więc dokładnie datowaniu tego typu form na Śląsku Środkowym. Z części cmentarzyska użytkowanej u schyłku epoki brązu pochodzi m.in. identyczna czarka do wyżej opisanej (M. Gedl 1987a, tabl. III, 15). W grupie górnośląsko-małopolskiej spotykamy czarki odpowiadające naszemu okazowi kształtem lub ornamentyką (Z. Durczewski 1948, tabl. LVIII, 42, 68; LXXVII, 10). Trudno wskazać natomiast naczynia, które posiadałyby obie te cechy razem.

Jeśli chodzi o czarkę z Bachórza-Chodorówki zdobioną skośnymi żłobkami na brzuścu, poniżej wyodrębnienia szyjki, to ze względu na ornament, który jest charakterystyczny głównie dla IV OEB (M. Gedl 1962b, s. 24), należy ją datować w podobnych ramach czasowych.

Nasz okaz ze względu na dobre analogie na Śląsku Środkowym i Górnym należy datować, podobnie jak to ma miejsce w tamtym rejonie, na IV i V OEB. Można na koniec wspomnieć, że podobnie ozdobiono naczynie z Grodziska Dolnego, woj. Rzeszów, które kształtem jest jednak zdecydowanie inne, nawiązuje bowiem do kultury Noua (M. Gedl 1973b, s. 29, ryc. 2, b). W kontekście identycznych czarek ze Śląska podobieństwa te wydają się być przypadkowe i nie zmieniają naszych ustaleń chronologicznych.

MISY

Do mis zaliczono płytkie, szerokootworowe naczynia, przy których średnica wylewu jest dużo większa od wysokości i średnicy dna. W opracowywanym materiale nie stwierdzono mis zaopatrzonych w uszka. Cecha ta odróżnia je od czerpaków, które przede wszystkim są znacznie mniejsze (wyjątek stanowi zaliczona do tej kategorii miniaturowa miseczka — tabl. XXIX, 3).

Posiadamy tylko trzy kompletnie lub w miarę dobrze zachowane misy (tabl. XII, 4; XXVII, 5; XXXV, 6) oraz jedną całą miseczkę (tabl. XXIX, 3). Pozostałe dziesięć to pojedyncze fragmenty bądź wyklejone z kilku skorup, nie pozwalające jednak na pełną rekonstrukcję.

Ścianki zewnętrzne, jak i wewnętrzne są gładkie, tylko w nielicznych wypadkach mniej starannie wygładzone (tabl. XVIII, 1; XIX, 6). Powierzchnie mają barwę zróżnicowaną: od żółtej poprzez najczęściej występującą żółtoszarą i szarą po stosunkowo rzadką brązową o różnych odcieniach. Wszystkie misy wykonano z gliny schudzanej domieszką drobnoziarnistego, względnie również średnioziarnistego tłucznia granitowego.

Wśród mis z omawianych cmentarzysk można wyróżnić cztery typy.

Typ I. Pierwszy typ tworzą misy półkuliste, które znane są z trzech egzemplarzy (tabl. XII, 4; XIX, 7; XXIX, 6). Ponadto zaliczono tu również podobnie ukształtowaną, tyle że znacznie mniejszą, miseczkę (tabl. XXIX, 3).

W przypadku dwóch egzemplarzy zachowanych bardzo fragmentarycznie (tabl. XIX, 7; XXIX, 6) nie sposób określić bliżej ich formy.

Misy półkuliste powszechnie występują w kulturze łużyckiej przez cały okres jej rozwoju, choć, jak się wydaje, najliczniej w V OEB (M. Gedl 1962b, s. 37).

W grupie tarnobrzeskiej stanowią największą kategorię wśród mis, a ich datowanie jest podobne do przedstawionego powyżej (K. Moskwa 1973b, s. 13; 1976, s. 74—75). Jak z tego wynika, nasze misy nie posiadają żadnego znaczenia dla ustaleń chronologicznych.

Nieco więcej możemy powiedzieć o misie z Przędzela (tabl. XII, 4), której brzeg został charakterystycznie pogrubiony do wewnątrz. Misy półkuliste o identycznie ukształtowanych krawędziach znane są ze stanowisk pochodzących z III fazy grupy tarnobrzeskiej, m.in. z Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. XX, 5), Tarnobrzega (J. i A. Kraussowie 1972, tabl. II, 1, s. 162) i Trzęsówki, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. X, 2; XV, 7; S. Czopek 1989b, tabl. II, 9). Pogrubioną krawędź posiada misa z grobu 138 z Grodziska Dolnego, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1963a, ryc. 1, a). Oprócz niej w skład wyposażenia grobu wchodziła szpila pastorałowata i bransoleta, które pozwalają wiązać zespół z wyróżnionym przez J. Chochorowskiego horyzontem „A" (1989a, s. 599, tabl. V), datowanym ogólnie na BrD. Podobnie wczesną chronologię posiada identyczne naczynie z cmentarzyska w Paluchach, woj. Przemyśl (S. Lewandowski 1979, tabl. I, d, s. 118). Jak do tej pory, brak mis półkulistych o pogrubionej do wewnątrz krawędzi, które można byłoby pewnie datować na IV i V OEB — występujące na cmentarzyskach fazy środkowej misy nie posiadają tej cechy.

Misa z Przędzela wykazuje większe podobieństwa do form z późnej fazy, zwłaszcza jeśli chodzi o detale ukształtowania brzegu. Nie można jednak zupełnie wykluczyć jej wcześniejszego datowania.

Na koniec należy powiedzieć kilka słów o miniaturowej miseczce z płaskim dnem (tabl. XXIX, 3). Dobre analogie do niej można wskazać w Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. XIII, 2; XVIII, 5) i Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XIII, 2; XXXII, 8).

Jakkolwiek nie są one w żadnym wypadku formą datującą, to z poczynionych obserwacji wynika, że najczęściej występują na stanowiskach fazy środkowej i później (K. Moskwa 1973b, s. 13).

Typ II. Wśród mis z opracowywanych cmentarzysk zaliczone tu egzemplarze o brzegach zagiętych do środka stanowią najliczniejszą grupę (ogółem siedem sztuk). Tylko w dwóch wypadkach to okazy w miarę dobrze zachowane (tabl. XXVII, 5; XXXV, 6), pozostałe natomiast to pojedyncze fragmenty (tabl. XVIII, 1; XIX, 6, 8; XX, 8; XXIV, 6). U większości z nich zagięty do środka brzeg jest lekko wklęsły w partii środkowej (tabl. XVIII, 1; XIX, 8; XXIV, 6; XXXV, 6). Dwa egzemplarze posiadają dodatkowo krawędź pogrubioną do wewnątrz (tabl.

XXVII, 5) lub na zewnątrz (tabl. XX, 8). Jedna z lepiej zachowanych mis posiada bardzo silnie wyodrębnione dno (tabl. XXXV, 6).

Zdobienie stwierdzono tylko na jednym fragmencie (tabl. XIX, 8) i składało się z pary nieco podłużnych guzków na największej wydętości naczynia.

W grupie tarnobrzeskiej misy o brzegu zagiętym do środka znaleziono m.in. w Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. I, 3, 4; X, 4), Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. I, 6), Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, ryc. 1, b-e), Przeworsku, woj. Przemyśl (S. Czopek 1986, ryc. 4, e, g; 5, d), Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, s. 89) oraz Wietlinie, woj. Przemyśl (A. Kostek 1991, tabl. IV, 3, 8; VI, 4). Są to formy pospolite, jednakże mniej liczne od zaliczonych do typu I.

Misy o brzegu zagiętym do środka są dość powszechne w zasięgu kultury łużyckiej, gdzie występują od V OEB po początki okresu lateńskiego, a ich szczególne nasilenie przypada na wczesną epokę żelaza (Z. Durczewski 1939—1946, s. 55; M. Gedl 1962b, s. 38; J. Miśkiewicz 1968, s. 149—150). Na Śląsku pierwsze misy o tak ukształtowanym profilu pojawiają się nawet nieco wcześniej (Z. Durczewski 1939—1946, s. 55; M. Gedl 1980, s. 99; 1992, s. 19), ale występują wtedy w niewielkich ilościach. Tego typu naczynia są również bardzo charakterystyczne dla zespołów położonych bardziej na południe od grupy tarnobrzeskiej, tj. dla kultur Kuštanowice i Vekerzug (S. Czopek 1986, s. 121—122). Występują ponadto w środowisku grup: leżnickiej, mogilańskiej i czerepińsko-łagodowskiej (L.I. Krušel'nic'ka 1976, ryc. 25: 23; 29:12; 34: 17—18, 20, 24) oraz w kulturze wysockiej (T. Sulimirski 1931, s. 123).

Jeśli chodzi o misę zdobioną guzkami, to dobre analogie można wskazać w Mogile-Nowej Hucie (Z. Woźniak 1961, s. 321, ryc. 1, a), natomiast dla egzemplarzy o pogrubionej krawędzi w Kietrzu, woj. Opole (M. Gedl 1973a, tabl. XVIII, 5; 1992, tabl. XXXII, 4). Nie wydaje się, by cechy te były elementem chronologicznie diagnostycznym.

Datowanie mis o brzegu zagiętym do wewnątrz w grupie tarnobrzeskiej nie jest do końca jasne. Z pewnością były użytkowane w okresie halsztackim i początkach lateńskiego, lecz nie wiadomo czy także u schyłku epoki brązu (K. Moskwa 1976, s. 75).

Typ III. Jako typ III określono misy profilowane. Zaklasyfikowano tu tylko dwa fragmenty mis, które w dodatku różnią się między sobą w sposób zasadniczy.

Pierwszy fragment (tabl. XXXV, 7) pochodzi z misy ostro profilowanej, a jego krawędź została zaopatrzona w prawie trójkątny występ plastyczny.

W grupie tarnobrzeskiej misy profilowane nie należą do rzadkości, można nawet wskazać egzemplarze o identycznym profilu (K. Moskwa 1979, tabl. I, 13, 18), jednakże nigdy nie posiadają plastycznych występów.

Bardzo często tak zdobione misy spotykamy w grupach śląskiej i górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1939—1946, s. 59—61; M. Gedl 1962b, s. 39; 1975b, s. 100, s. 131). O ile na Śląsku należy je datować na V OEB, to w grupie górnośląsko-małopolskiej występują w tzw. fazie klasycznej, datowanej na V OEB i HaC.

W takich też ramach czasowych należy umieszczać nasz egzemplarz.

Drugi fragment reprezentuje misę o zaokrąglonych kształtach i w zasadzie esowatym profilu, przy czym średnica brzuśca jest nieco większa od średnicy wylewu (tabl. XVIII, 2).

Fragmenty analogicznych mis odkryto w Obojnie, woj. Tarnobrzeg (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. VI, 12), Turbi, woj. Tarnobrzeg (M. Zeylandowa 1963, tabl. I, 9), Wietlinie, woj. Przemyśl (A. Kostek 1991, tabl. XIV, 4) i Zaborczu, woj. Rzeszów (W. Blajer 1984, tabl. II, 11), a poza grupą tarnobrzeską bardzo licznie na cmentarzysku w Małusach Wielkich, woj. Częstochowa (K. Salewicz 1939, tabl. I, grób 4, 1, grób 13, 1—2, tabl. II, grób 12, 2).

Jakkolwiek misy o esowatym profilu nie spełniają roli wyznaczników chronologicznych, to często występują na stanowiskach fazy schyłkowej i środkowej.

Typ IV. Zaliczony tu fragment (tabl. XX, 4), który pochodzi z pewnością z dwustożkowatej misy o ostrym załomie, wyraźnie nawiązuje do typu II, czyli mis o brzegach zagiętych do środka. Wyżej wymienione cechy, jak i silnie ścieniony brzeg każą jednak wyodrębnić go w osobny typ.

W Obojnie, woj. Tarnobrzeg znaleziono dobrze zachowaną misę o analogicznie ukształtowanym profilu (E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. V, 12). Ponadto z obszaru grupy tarnobrzeskiej pochodzi jeszcze malutka, dwustożkowata miseczka odkryta na cmentarzysku w Kopkach, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1976, s. 217, ryc. 33, a).

Nieliczne misy dwustożkowate o ostrym załomie znane są z grupy górnośląsko-małopolskiej (Z. Durczewski 1948, tabl. XLV, 9; XLVII, 8; M. Gądzikiewicz-Woźniak, J. Miśkiewicz 1977, tabl. XI, 4), ale posiadają wyższą partię górną. Podobieństwa wykazują także niektóre typy mis z grupy mogilańskiej, gdzie stanowią bardzo liczny i charakterystyczny element (L.I. Krušel'nic'ka 1976, s. 74—75, ryc. 29, 4, 20). Ze zbliżonymi, dwustożkowatymi misami o brzegu ścienionym i zagiętym do wewnątrz spotykamy się w VI—V w. p.n.e. na terenie środkowego Podnieprza (V.G. Petrenko 1967, tabl. V, 34).

Jeśli chodzi o fragment tu omawiany, to bardziej czytelne podobieństwa rysują się raczej z okazami wschodnimi, co potwierdzałoby datowanie przez K. Moskwę tego typu naczyń w oparciu o współwystępowanie w grobie w Kopkach z kolczykiem gwoździowatym na schyłkową fazę grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa 1976, s. 78).

CZERPAKI

Zaliczone tu naczyńka odznaczają się niewielkimi rozmiarami, przy czym są raczej płaskie, szerokootworowe. Zawsze posiadają jedno, stosunkowo duże, taśmowate ucho. Średnica wylewu jest znacznie większa od wysokości.

Z omawianych w tej pracy zbiorów pochodzi tylko jeden zachowany w całości czerpak (tabl. XXII, 5); dalsze cztery są w stanie szczątkowym (w dwóch wypadkach zachowały się tylko pojedyncze skorupy). Mała ilość czer-

paków może być w pewnej mierze rezultatem niemetodycznie prowadzonych prac wykopaliskowych, co odnosi się w szczególności do badań A. Dworskiego.

Powierzchnie czerpaków są gładkie, żółte, wyjątkowo szare (tabl. XXII, 5). Wykonano je z glinki schudzanej drobnoziarnistą domieszką tłucznia granitowego.

Wśród nich na podstawie ukształtowania profilu można wyróżnić dwa zasadnicze typy.

Typ I. Do pierwszego typu zaliczono tylko jeden niewielki fragment czerpaka profilowanego o taśmowatym uchu (tabl. XX, 7), który pochodzi z Ulanowa. Brak większych partii naczyńka uniemożliwia bliższe określenie jego formy i podanie analogii.

Czerpaki profilowane są szeroko rozpowszechnione na obszarze kultury łużyckiej, a ich datowanie ma rozległe ramy chronologiczne, ponieważ obejmuje czasy od IV OEB po początki okresu lateńskiego (Z. Durczewski 1939—1946, s. 73—75). Pojawiają się jednak wcześniej, w III OEB, o czym świadczy ich współwystępowanie w grobach w Kietrzu, woj. Opole z ceramiką guzową (M. Gedl 1992, tabl. XVII, 11—12; XLI, 1—15), która jest wyznacznikiem tego właśnie okresu (M. Gedl 1962b, s. 22).

W grupie tarnobrzeskiej pewne odmiany niezdobionych czerpaków profilowanych pojawiają się już w III OEB (K. Moskwa 1976, s. 80; J. Chochorowski 1989a, tabl. V) i są w użytkowaniu aż po początki okresu lateńskiego (K. Moskwa 1976, s. 80—81).

Fragment z Ulanowa, który rzuca bardzo nikłe światło na całość formy, nie może służyć do sprecyzowania chronologii i należy go datować w zasadzie na cały okres istnienia grupy tarnobrzeskiej.

Typ II. Tworzą go czerpaki półkuliste wraz z czerpakami o brzegu nieco zagiętym do środka. Zaklasyfikowano tutaj cztery naczyńka, ale tylko w dwóch wypadkach są to okazy w miarę dobrze zachowane, czyli posiadające cały profil razem z dnem.

Jeden z nich (tabl. XXVI, 4), o płaskim dnie i łukowatych ściankach, należy do rodzaju czerpaków rozpowszechnionych w kulturze łużyckiej od IV OEB do wczesnego okresu lateńskiego włącznie (Z. Durczewski 1939—1946, s. 70—71). Analogiczne czerpaki w grupie tarnobrzeskiej nie należą do rzadkości, a ich datowanie jest podobne jak przedstawione powyżej (K. Moskwa 1976, s. 78—79).

Z kolei drugi czerpak ma wgięte do środka dno i brzeg nieznacznie skierowany do wewnątrz (tabl. XXII, 5).

Półkuliste czerpaki o wgiętym dnie są w zasadzie podobnie datowane jak okazy o płaskim dnie (Z. Durczewski 1939—1946, s. 71—73), jednakże w tym wypadku pewne znaczenie może mieć lekkie skierowanie brzegu do środka naczynia. Czerpaki o takim profilu datowane są głównie na okres halsztacki, ale występują też w V OEB (M. Gedl 1962b, s. 44—45; 1973a, s. 47).

Na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej analogiczne czerpaki znaleziono w Kosinie, woj. Tarnobrzeg (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. VIII, 3), Krzemienicy, woj. Rzeszów (E. Szarek-Waszkowska 1975, tabl. VI, 2), Trzęsówce, woj. Rzeszów (K. Moskwa 1971, tabl. XXXV, 7) i Zbydniowie, woj. Tarnobrzeg (K. Moskwa 1979, tabl. XIV, 9). Chronologia tych cmentarzysk wydaje się więc potwierdzać datowanie tego typu czerpaków na V OEB i wczesną epokę żelaza.

Być może w podobnych ramach chronologicznych należy umieszczać fragmentarycznie zachowany czerpak (tabl. XXXV, 1), którego brzeg jest bardzo nieznacznie skierowany ku środkowi (ale jest to mocno problematyczne). Ostatni natomiast fragment czerpaka pochodzący z Ulanowa (tabl. XX, 13) należy z pewnością do prostych form półkulistych, a więc nie mających większego znaczenia przy ustalaniu chronologii.

DZBAN

Zaklasyfikowano tu naczynie o zaokrąglonym brzuścu przechodzącym płynnie w stosunkowo wysoką, łukowatą szyjkę, której brzeg został nieznacznie rozchylony (tabl. XXII, 3). Dzbanek został zaopatrzony w małe, obecnie brakujące, uszko u nasady szyjki. Powierzchnia jest gładka, żółtoceglasta.

Na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej dzbanki należą do rzadkości (K. Moskwa 1959, tabl. II, 4; J. i A. Kraussowie 1970, s. 183, ryc. 6). Większą ich ilość odkryto jedynie w Kosinie, woj. Tarnobrzeg, gdzie znajdujemy okazy o zaokrąglonych, względnie bardziej dwustożkowatych brzuścach. Wśród tych pierwszych można wskazać na okazy podobne (J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. II, 12, 17; IV, 17; IX, 13) do dzbanka z Sokolników, zawsze jednak posiadające krótszą szyjkę.

Jeśli chodzi o chronologię naczynia, to brak podstaw do jej sprecyzowania.

KUBEK

W materiale z Wierzawic zachował się kubek o taśmowatym, obecnie brakującym uchu, zdobiony na załomie brzuśca kompozycją małych guzków, grup skośnych kresek i dookolnej linii poziomej (tabl. XXI, 2). Posiada łagodnie załamany brzusiec, który płynnie przechodzi w nie wyodrębnioną, łukowato zwężającą się szyjkę.

Kubki nie należą w grupie tarnobrzeskiej do znalezisk bardzo rzadkich; najczęściej jednak mają silnie rozchyloną szyjkę lub kształt beczułkowaty. Natomiast dla egzemplarza z Wierzawic trudno wskazać wierne analogie.

Ponieważ wyraźnie nawiązuje on do naczyń wazowatych typu II, to wydaje się, że podobnie jak w ich przypadku nie można sprecyzować jego datowania.

PLACEK

W materiale z opracowywanych cmentarzysk zachował się jeden placek gliniany w postaci okrągłej, płaskiej płytki o średnicy 17,5 cm i z otworkiem pośrodku (tabl. XXX, 3). Jedna strona jest gładka, druga zdobiona układającym się w rzędy ornamentem palcowym. Tego rodzaju zabytki bywają często określane w literaturze jako talerze.

W grupie tarnobrzeskiej placki gliniane, w tym również zdobione ornamentem palcowym, najliczniej występowały na osadach (K. Moskwa 1973b, s. 17—18; 1976, s. 82; W. Blajer 1984, s. 209, tabl. I, 13), znacznie rzadziej w grobach na cmentarzyskach (J. i A. Kraussowie 1970, s. 177, tabl. I, 7; K. Moskwa 1962b, tabl. LXIV, 8; LXV, 2; S. Lewandowski 1979, tabl. IV, e). Placki gliniane są dość powszechnie występującą kategorią zabytków w kulturze łużyckiej. Nie stanowią one elementu datującego ze względu na długotrwałość występowania, a ich chronologia może zostać ustalona tylko w oparciu o współwystępujące wyroby. Na Śląsku Środkowym pierwsze okazy, m.in. zdobione odciskami palców, pojawiają się w IV, a liczne stają się w V OEB, kiedy to spotykamy je również na Górnym i Dolnym Śląsku, w Wielkopolsce, Małopolsce oraz rzadziej Pomorzu (Z. Durczewski 1939—1946, s. 86—87; B. Gediga 1967, s. 119—121).

W grupie tarnobrzeskiej ze względu na chronologię stanowisk, na których wystąpiły, można zawęzić ich ogólne datowanie na czasy od V OEB po schyłek wczesnej epoki żelaza (K. Moskwa 1976, s. 83).

POKRYWKA

Wewnątrz popielnicy (tabl. XXVI, 3) znaleziono płaską pokrywkę wpuszczaną o prawie pionowym kołnierzu-zakładce (tabl. XXVI, 2). Kilka uwag o niej powiedziano już przy okazji omawiania popielnicy.

Analogiczne zabytki są szeroko rozpowszechnione na Pomorzu Wschodnim (W. La Baume 1934, ryc. 9, g; 10, d; J. Kostrzewski 1958a, s. 361; M. Gedl 1972, tabl. I, 14; III, 7; J. Szwed 1975, tabl. III, d), gdzie uznano je za charakterystyczne dla fazy wielkowiejskiej, ogólnie datowanej na HaC (J. Kostrzewski 1958a, s. 212, s. 361; M. Gedl 1972, s. 185). Pojawiają się tam jednak już u schyłku epoki brązu (J. Kostrzewski 1958a, s. 127), a okazy znane ze Śląska Dolnego przypuszczalnie należy datować na przełom HaC/HaD lub początki HaD (A. Kołodziejski 1976, ryc. 8, e; 9, g; s. 192—194).

W grupie tarnobrzeskiej fragment bardzo podobnego zabytku znaleziono na osadzie w Białobrzegach, woj. Rzeszów (odróżnia go tylko cylindryczny kołnierz), gdzie został określony jako część misy (S. Czopek 1989b, tabl. II, 11, s. 247).

Znalezisko płaskiej pokrywki wpuszczanej w grupie tarnobrzeskiej jest czymś wyjątkowym, wiążącym się prawdopodobnie z oddziaływaniami z Pomorza, czasowo na pewno wyprzedzającymi ekspansję kultury pomorskiej (w południowo-wschodniej strefie tej ostatniej brak tego typu znalezisk). Zjawisko to jest o tyle ciekawe, że podobne materiały nawiązujące nieco do fazy wielkowiejskiej pojawiają się również w znacznym oddaleniu od Pomorza na Śląsku Dolnym (A. Kołodziejski 1976; J.T. Podgórski 1992, s. 209).

Jeśli chodzi o chronologię naszej pokrywki, to brak podstaw do przyjęcia innej niż ta przedstawiona powyżej.

W Ulanowie znaleziono ponadto fragment (tabl. XVIII, 4), który może ewentualnie pochodzić z półkulistej pokrywki. Ze względu na szczątkowy stan zachowania nie da się jednak wykluczyć, że nie jest to część naczynia na pustej nóżce.

CHARAKTERYSTYCZNE FRAGMENTY INNYCH NACZYŃ

W omawianym w tej pracy materiale, zwłaszcza pochodzącym z Ulanowa, mamy do czynienia ze sporą ilością skorup o charakterystycznych wątkach ornamentacyjnych, ale nie pozwalających na określenie formy naczyń, z których pochodzą. Dlatego też dokonano wydzielenia tej kategorii.

Stosunkowo liczne są fragmenty (niekiedy całe partie przydenne) zdobione ornamentem palcowym i paznokciowym (tabl. XVI, 3; XIX, 15; XX, 14; XXIII, 6). Ten sposób dekorowania jest we wschodniej części kultury łużyckiej szczególnie rozpowszechniony w okresie halsztackim, choć pojawia się znacznie wcześniej i nie może być uważany za element datujący (J. Dąbrowski 1961, s. 39; J. Chudziakowa 1974, s. 47—48; T. Węgrzynowicz 1973, s. 61—62).

Z Ulanowa pochodzą drobne fragmenty naczyń zdobionych tzw. ornamentyką pseudosznurową (tabl. XVII, 2; XX, 2), która jest obecna w kulturze łużyckiej już w epoce brązu, ale jej nasilenie i upowszechnienie przypada na okres halsztacki, zwłaszcza HaD (R. Mikłaszewska-Balcer 1991, s. 110).

W przypadku skorupy zdobionej otworkami pod krawędzią (tabl. XIX, 12) jej chronologię, jak już wielokrotnie pisano, należy ograniczyć do wczesnej epoki żelaza i początków okresu lateńskiego.

Szczególnie interesujące są fragmenty dużego naczynia dekorowanego szeregami pionowych, krótkich kreseczek ograniczonych od góry i dołu liniami łukowatymi (tabl. XVIII, 10; XIX, 2, 13). Naczynia o podobnych motywach ornamentacyjnych uznano na obszarze Wielkopolski za charakterystyczne dla HaD (J. Kostrzewski 1955, s. 147, ryc. 406).

Fragment z Wierzawic zdobiony jest z kolei kompozycją grup skośnych kresek, linii poziomych i zygzaka (tabl. XXI, 4). Ten ostatni element jest stosunkowo często spotykany w grupie tarnobrzeskiej (K. Moskwa 1959, tabl. X, 6; XIV, 3; E. Szarek-Waszkowska 1973, tabl. I, 9; J. Miśkiewicz, T. Węgrzynowicz 1974, tabl. I, 7) i można nawet wskazać zupełnie analogiczne skorupy pod względem zdobienia oraz profilu (K. Moskwa 1959, tabl. VI, 2). Motyw zygzaka jest traktowany jako bardzo charakterystyczny dla grupy chełmińskiej i wschodniowielkopolskiej w okresie HaD (J. Kostrzewski 1955, s. 146, s. 161).

Pozostałe fragmenty, w tym również zdobione guzkami i grupami skośnych kresek, nie przedstawiają większego znaczenia dla ustaleń chronologicznych.

WNIOSKI KOŃCOWE

Rezultaty studiów nad wszelkiego rodzaju źródłami archeologicznymi uzależnione są od rozmaitych czynników, w tym głównie od jakości i stanu zachowania opracowywanych obiektów. Odnośnie materiałów objętych niniejszą pracą problem ten wydaje się szczególnie istotny.

Jeśli chodzi o obrządek pogrzebowy, to poza informacjami przedstawionymi we wstępie zupełnie brak jakichkolwiek innych konkretów. Taki stan, mający źródła przede wszystkim w sposobie pozyskania zabytków, w znacznym stopniu ogranicza metody badawcze oraz zakres mogących z nich wypływać wniosków.

Równie nieciekawie przedstawia się liczba odtworzonych zwartych zespołów grobowych, a nawet w stosunku do niemałej części materiałów możliwość przypisania ich konkretnym stanowiskom.

Trochę lepiej prezentują się materiały z badań prowadzonych przez Cz. Blajdę w Ulanowie, choć i w ich przypadku można mieć duże zastrzeżenia, zwłaszcza odnośnie sposobu zinwentaryzowania — często wspólnie zametrykowano zabytki z dwóch, a nawet trzech grobów. W efekcie inwentarze zostały silnie przemieszane, o czym świadczy między innymi występowanie w kilku grobach skorup z jednego naczynia (tabl. XVIII, 10; XIX, 2, 13).

Stan źródeł bardzo niekorzystnie odbija się również na ustaleniach chronologicznych. Z wyjątkiem Przędzela z pozostałych cmentarzysk pochodzą nieliczne popielnice (od 14 do 8 sztuk), co zdaje się świadczyć o tym, że stanowiska te nie zostały zbadane w całości (potwierdzają to rezultaty późniejszych badań), a materiały, które posiadamy, niekoniecznie muszą być reprezentatywne dla pozostałych części cmentarzysk. Fakt ten doskonale ilustruje sytuacja na cmentarzysku w Kopkach, o której szerzej napisano nieco poniżej. Owa, jakby można powiedzieć „wybiórczość" materiału, powoduje, że część ustaleń chronologicznych, choć poprawna na obecnym etapie badań i przy obecnej bazie źródłowej, może ulec zasadniczym korektom w przyszłości, np. w wyniku podjęcia nowych prac wykopaliskowych. Wada ta jest niebagatelna również z tego powodu, że w zasadzie nie możemy formułować wniosków o chronologii na podstawie częstości występowania jakiejś formy lub cechy, ponieważ mogłyby się okazać zupełnie bezpodstawne w skali całego cmentarzyska.

Większość zawartych w tej pracy materiałów to formy powszechne i długotrwałe nie tylko w grupie tarnobrzeskiej, ale niejednokrotnie na obszarze całej kultury łużyckiej. Jedynie stosunkowo nieliczne zabytki dopuszczają możliwość sprecyzowania chronologii. Pewne znaczenie mają tu też wyroby z żelaza, których datowanie niejako apriorycznie, bo ze względu na surowiec, należy ograniczyć do fazy schyłkowej. Z przyczyn, o których napisano powyżej, nie jest zbyt poprawne opieranie się przy datowaniu na częstotliwości występowania poszczególnych kategorii zabytków i wątków ornamentacyjnych.

Opisywane stanowiska były już w literaturze datowane i dlatego przy rozważaniach dotyczących chronologii poszczególnych cmentarzysk starano się porównać je z wynikami tych wcześniejszych ustaleń.

Na koniec wypada wspomnieć o jeszcze jednej kwestii. Mianowicie: autor przychyla się do poglądów tych badaczy, którzy uważają, że fazę środkową należy datować nie tylko na V OEB, ale również na początki wczesnej epoki żelaza. Niestety, ze względu na brak dobrych wyznaczników chronologicznych jest bardzo trudne, a nawet wręcz niemożliwe, precyzyjne określenie granicy między fazą środkową i schyłkową. Wszystkie propozycje w tym względzie mają charakter hipotez. Niewątpliwie wczesna epoka żelaza (w sensie kultury materialnej) w tym regionie rozpoczyna się z pewnym opóźnieniem i wiąże się z wejściem w strefę oddziaływań kultury scytyjskiej.

Większość materiałów z Bud Łańcuckich to zabytki o szerokich, trudnych do sprecyzowania ramach czasowych, a tylko chronologię znikomej ich części można ograniczyć do fazy schyłkowej. Z tego powodu najbardziej trafne wydaje się twierdzenie, że reprezentują one część cmentarzyska użytkowaną właśnie w III fazie. Datowanie wyłącznie na okres halsztacki (K. Moskwa 1976, s. 172) jest chyba zbyt wąskie, ponieważ nie można wykluczyć również początków okresu lateńskiego.

Obok form powszechnie występujących w grupie tarnobrzeskiej znaleziono w Budach Łańcuckich fragmenty naczynia zdobionego w sposób nietypowy, nie mający analogii na tym obszarze (tabl. VIII, 7). Także specyficzne właściwości wykazuje obrządek pogrzebowy. Stwierdzono tu bowiem bliżej nieokreślone konstrukcje kamienne (była o nich mowa we wstępie). Jest to cecha obrządku pogrzebowego zupełnie nie spotykana na innych cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej z wyjątkiem Kielecczyzny, gdzie kamienne bruki uważane są za wyraz przeżywania się w środowisku tarnobrzeskim tradycji grupy górnośląsko-małopolskiej (A. Matoga 1989, s. 276—277). Brak szczegółowych informacji odnośnie Bud Łańcuckich, a także znikoma ilość materiałów, utrudniają rozstrzygnięcie genezy tamtejszych konstrukcji kamiennych.

Z cmentarzyska w Kopkach A. Dworski miał przekazać do muzeum w Przemyślu 14 popielnic. Obecnie udało się zidentyfikować 15 pochodzących stamtąd naczyń, przy czym jedno z nich jest bardzo malutkie (tabl. XI, 3) i służyło z pewnością jako przystawka. Wydaje się więc, że mamy tutaj do czynienia z całym lub prawie całym materiałem z tego cmentarzyska, pochodzącym z badań A. Dworskiego.

Ze względu na obecność waz nadsańskich, brązowych kolczyków gwoździowatych oraz naczyń zdobionych otworkami pod krawędzią okres użytkowania cmentarzyska w Kopkach należy odnieść do II i III fazy grupy tarnobrzeskiej, zamykając go jednak prawdopodobnie w okresie halsztackim. Przykład Kopek doskonale ilustruje problem „reprezentatywności" materiałów pochodzących z badań wyrywkowych w stosunku do całego cmentarzyska. Badania prowadzone tu w latach 1962—1963 przez K. Moskwę doprowadziły bowiem do odkrycia wyłącznie zabytków z fazy schyłkowej (K. Moskwa 1962a; 1963b).

Ceramika ze zbiorów przemyskich każe zrewidować ten pogląd i datować cmentarzysko również na schyłek epoki brązu.

Z cmentarzyskiem w Przędzelu zdołano połączyć zaledwie 12 naczyń, co w porównaniu z ich pierwotną liczbą (80 popielnic) stanowi ogromną dysproporcję. Przypuszczalnie zdecydowana większość ceramiki, jak i wyrobów metalowych, które zostały umieszczone pod hasłem: miejscowość nieznana, pochodzi właśnie z Przędzela. Materiały, które pewnie możemy przypisać temu cmentarzysku, potwierdzają chronologię przedstawioną przez K. Moskwę (1976, s. 266), a więc datowanie na II i III fazę grupy tarnobrzeskiej. Niestety, co najmniej 85% inwentarzy z badań A. Dworskiego w Przędzelu nie zostało zidentyfikowane i nie może służyć do potwierdzenia lub skorygowania naszych ustaleń.

Dzbanek z Sokolników nie jest formą diagnostyczną chronologicznie i nie wnosi żadnych informacji w zakresie datowania cmentarzyska (V OEB — początki okresu lateńskiego), które oparto o materiały pochodzące z badań M. Drewki i L. Kozłowskiego (K. Moskwa 1976, s. 288).

Równie niekorzystnie, jeśli chodzi o ilość zidentyfikowanych naczyń, przedstawia się sytuacja na cmentarzysku w Stróży (na 11 pochodzących stamtąd popielnic zidentyfikowano 6 naczyń). W pełni uzasadnione jest odnoszenie chronologii stanowiska do okresu halsztackiego (K. Moskwa 1976, s. 293), prawdopodobnie jednak z wyłączeniem jego początków. Przemawia za tym m.in. bardzo duża ilość zabytków żelaznych oraz naczyń zdobionych ornamentem pseudosznurowym.

Cmentarzysko w Ulanowie, podobnie jak to miało miejsce w przypadku Stróży, zostało wydatowane przez K. Moskwę na okres halsztacki (1976, s. 319). Taka chronologia znajduje pełne uzasadanienie zwłaszcza w materiale metalowym, wśród którego licznie występują wyroby z żelaza (głównie noże i szpile), brązowe kolczyki gwoździowate oraz trójskrzydełkowe grociki typu scytyjskiego. Wszystkie one doskonale odpowiadają zespołom fazy schyłkowej. O wiele mniej interesujący dla rozważań nad chronologią jest materiał ceramiczny. Zdecydowana jego większość to fragmenty bądź naczynia niekompletne. Ich forma i ornament nie są zbyt przydatne dla datowania. Warto zwrócić uwagę na fakt, że z całego materiału ceramicznego z Ulanowa pochodzi zaledwie jeden fragment naczynia zdobionego rzędem dziurek pod krawędzią (tabl. XIX, 12). Taka sytuacja w kontekście zabytków metalowych wydaje się nieco dziwna. Wśród znalezisk charakterystycznych koniecznie trzeba zwrócić uwagę na skorupę pochodzącą z pewnością z wazy nadsańskiej (tabl. XIX, 9). Jest ona znaleziskiem odosobnionym, a w dodatku różni się od innych waz nadsańskich cechami technologicznymi. Cofanie z jej powodu chronologii cmentarzyska do schyłku epoki brązu nie jest chyba dostatecznie uzasadnione. Słuszniejsze wydaje się uważanie owego fragmentu za wyraz przeżywania się waz nadsańskich w początkach wczesnej epoki żelaza.

Również niekompletne są materiały z cmentarzyska w Wierzawicach, które K. Moskwa datował na okres halsztacki (1976, s. 322). Chronologię taką w pełni uzasadniają przede wszystkim wyroby metalowe, a w znacznie mniejszym stopniu ceramika. Podobnie jak w Ulanowie nie stwierdzono tu występowania naczyń z dziurkami pod wylewem, co w tym wypadku może wiązać się z niewielką ilością pozyskanego materiału. W stosunku do chronologii zaproponowanej przez K. Moskwę należy wykluczyć prawdopodobnie początek wczesnej epoki żelaza i ogólnie datować użytkowanie cmentarzyska na fazę schyłkową.

Jak już wielokrotnie wspominano, materiały zaprezentowane pod hasłem: miejscowość nieznana pochodzą z badań A. Dworskiego na wyżej omówionych cmentarzyskach, jednakże ze względu na braki dokumentacyjne obecnie nie sposób określić, z których konkretnie. Niewątpliwie większość z nich to zespoły z Przędzela.

Znaczna ich część to formy nieprzydatne dla ustaleń chronologicznych, o dużym zasięgu czasowym i przestrzennym. Zarówno w materiale ceramicznym, jak i metalowym można dostrzec jednak sporą grupę zabytków bezsprzecznie związanych z fazą schyłkową. Czytelna jest także faza środkowa, której wyznacznikami są przede wszystkim wazy nadsańskie. Tylko pojedyncze naczynia można datować natomiast na IV lub V OEB. Chronologię tych materiałów należy więc ograniczyć do II i III fazy grupy tarnobrzeskiej, jakkolwiek jako ewentualność należy brać pod uwagę także IV OEB.

Szczególnie interesujące wśród tego materiału są: dwustożkowata popielnica wraz z płaską pokrywką wpuszczaną (tabl. XXVI, 2, 3), naczyńko zdobione odciskiem sznura (tabl. XXIX, 4) oraz żelazny naszyjnik tordowany (tabl. VI, 1). Pierwszy zespół wyraźnie nawiązuje do obszaru Pomorza Wschodniego, natomiast naszyjnik ma dobre analogie w Wielkopolsce i na Śląsku. W grupie tarnobrzeskiej zabytki te nie posiadają analogii, są czymś wyjątkowym i szkoda tylko, że nie wiemy, na jakich konkretnie cmentarzyskach je odkryto.

Cztery spośród omawianych stanowisk (Przędzel, stan. 5, Sokolniki, stan. 1, Stróża, stan. A, Wierzawice, stan. 7) nie zostały zlokalizowane w trakcie badań powierzchniowych, prowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, choć najczęściej potrafimy w miarę dokładnie opisać ich położenie na podstawie wzmianek w literaturze.

Z wyjątkiem Sokolników w okolicach pozostałych stanowisk występują wyraźne, mniej lub bardziej zwarte skupienia śladów osadnictwa ludności grupy tarnobrzeskiej, oddzielone od innych strefami pustki osadniczej (ryc. 2—8). Wyciąganie wniosków odnośnie sposobu zasiedlenia terenu oraz prawidłowości w usytuowaniu osad i cmentarzysk utrudnia fakt, że większość ze stanowisk została rozpoznana tylko powierzchniowo, a jedynie na znikomej ich części przeprowadzono prace wykopaliskowe, w dodatku raczej o charakterze sondażowym. Niejednokrotnie trudno więc precyzyjnie określić rodzaj funkcjonalny stanowisk. Wyjątek stanowi tu nieco lepiej zbadany metodą wykopaliskową rejon Kopek (K. Moskwa 1962a; 1963b; K. Moskwa, Z. Kapera 1963). Ślady osad koncentrują się tam w strefie bliższej Sanowi, natomiast cmentarzyska zostały założone wyraźnie w większym oddaleniu od rzeki (ryc. 3). Zbliżoną tendencję można zaobserwować

w okolicach Przędzela, choć ślady osad odkryto tam też w większej odległości od Sanu, a samo cmentarzysko usytuowane było bezpośrednio nad terasą zalewową (ryc. 4). Ponadto w Przędzelu znaleziono skarb wyrobów brązowych, należący do tzw. horyzontu Sieniawa datowanego na III i IV OEB (W. Blajer, A. Szpunar 1982, s. 296, tabl., s. 312—314); być może jednak w tym wypadku nie trzeba brać pod uwagę BrD, na który datowany jest tylko zespół z Wiśniowej, woj. Rzeszów (W. Blajer 1989b, s. 135). Z kolei w przypadku Ulanowa sytuacja wydaje się być odwrotna: skupienie osad występuje w większej odległości od Tanwi niż cmentarzysko (ryc. 6). Trzeba tutaj wyraźnie zaznaczyć, że powyższe ustalenia mają charakter tylko pewnych ogólnych tendencji.

Cztery cmentarzyska (Przędzel, stan. 5, Sokolniki, stan. 1, Ulanów, stan. 1, Wierzawice, stan. 7) założono na niewielkich, piaszczystych wzniesieniach.

Dla większości zawartych w niniejszym opracowaniu materiałów z łatwością można wskazać liczne analogie na cmentarzyskach fazy środkowej i schyłkowej. Szczególnie obficie wystąpiły one na stanowiskach sepulkralnych w Trzęsówce, woj. Rzeszów, Kosinie, Gorzycach i Mokrzyszowie — wszystkie woj. Tarnobrzeg.

Dość ciekawie przedstawia się ponadto kwestia występowania w Kopkach, Przędzelu i przypuszczalnie (tylko fragment) w Ulanowie waz nadsańskich. Mianowicie, są to najdalej wysunięte na południowy wschód stanowiska z takim właśnie materiałem i jednocześnie wyznaczają granicę zasięgu osadnictwa II fazy grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa 1976, mapa 4). Nie jest jednak zupełnie jasne, czy w tym okresie na obszarze położonym bardziej na południe nie rozwijał się równolegle inny styl w produkcji garncarskiej, który z braku dobrych wyznaczników chronologicznych nie został do tej pory przez nas wychwycony (M. Gedl 1989a, s. 33). Jeżeli przyjąć taką hipotezę, to jest wysoce prawdopodobne, że na tych właśnie „granicznych" cmentarzyskach byłyby reprezentowane obydwa style w ceramice.

Opracowanie niniejsze zamyka niewątpliwie pewien okres w historii przedstawionych zbiorów. Niestety, część inwentarzy z tych cmentarzysk nadal pozostaje nieopublikowana (głównie w zbiorach Muzeum Okręgowego w Rzeszowie). Być może podjęte w przyszłości badania wykopaliskowe wyjaśnią szereg istniejących problemów i przyczynią się zarazem do pełniejszego wykorzystania materiałów omówionych w tej pracy.

KATALOG

W katalogu zostały zamieszczone opisy materiałów grobowych, uporządkowanych w alfabetycznej kolejności nazw miejscowości, przy czym na końcu pod hasłem: miejscowość nieznana ulokowano resztę zabytków, dla których nie udało się stwierdzić, z jakiego cmentarzyska pochodzą. Układ ten dotyczy zarówno zbiorów z Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, jak i Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Ponieważ prawie dla całości uwzględnionego w tej pracy materiału nie da się zrekonstruować zwartych zespołów grobowych, a więc też zastosować numeracji grobów, co niewątpliwie utrudnia jednoczesne posługiwanie się katalogiem i tablicami, wprowadzono pewien porządek, mający to ułatwić. Mianowicie: pod każdym hasłem miejscowości i numeru stanowiska opisano najpierw zabytki metalowe, później materiał ceramiczny, zawsze według kolejności jego występowania w części ilustracyjnej i na poszczególnych tablicach, a na końcu omówiono fragmenty naczyń, które nie zostały wyrysowane.

Poważnym odstępstwem od tych zasad jest prezentacja materiałów z badań Czesława Blajdy w Ulanowie. W tym przypadku po zwykłej prezentacji zabytków z Ulanowa, przechowywanych w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej, przedstawiono w oparciu o dziennik badań wykopaliskowych opisy poszczególnych grobów oraz odpowiadające im materiały metalowe i ceramiczne. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że obecnie zinwentaryzowane jako inwentarze grobów, nie mogą być tak traktowane, a więc uchodzić za zwarte zespoły grobowe. Wyjaśnieniem tego problemu zajmowano się szerzej we wstępie. W tej sytuacji taka prezentacja ma charakter sztuczny, a nawet mylący. Przyjęcie tego systemu wynika z trudności w stwierdzeniu rzeczywistego charakteru wyróżnionych przez Czesława Blajdę grobów oraz walorów porządkujących. Jak się wydaje, mamy tutaj do czynienia raczej ze skupiskami fragmentów naczyń glinianych i przepalonych kości, pochodzących prawdopodobnie z silnie zniszczonych grobów lub z wadliwym zinwentaryzowaniem zabytków.

W każdym indywidualnym opisie podano rodzaj przedmiotu, krótką charakterystykę formy i ornamentu, a w odniesieniu do wyrobów ceramicznych również informacje o fakturze i barwie powierzchni oraz domieszce schudzającej (w wypadku, gdy nie omówiono ilości lub wielkości ziaren domieszki, chodzi o wielkości średnie). Jako domieszki schudzającej używano najczęściej tłucznia granitowego, dlatego też informacje o rodzaju domieszki umieszczano w sytuacjach wyjątkowych, gdy odbiegała ona od tej normy. Za średnioziarnistą przyjęto domieszkę, której średnice ziaren mieszczą się w przedziale od 0,8 mm do 1,5 mm — odpowiednio drobnoziarnista to średnice poniżej 0,8 mm i gruboziarnista powyżej 1,5 mm. Wszystkie opisy uzupełniono wymiarami oraz w miarę możliwości szczegółami dotyczącymi współwystępowania zabytków lub w przypadku naczyń glinianych funkcji.

Na końcu podano miejsce przechowywania przedmiotu i numer inwentarza lub dla części zbiorów przemyskich tzw. pozycję oraz ewentualnie literaturę, w której publikowano zabytek. Pominięto przy tym część publikacji, w których informacje są lapidarne i bardzo niekonkretne,

co dotyczy przede wszystkim zabytków scytyjskich (np. różnego rodzaju mapy). Zrezygnowano również z cytowania spisu, zawierającego prawie całość uwzględnionych tu materiałów z muzeum przemyskiego (A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 59—70), ze względu na jego zwięzłość i łatwość odszukania konkretnych zabytków.

Zastosowano w trakcie opisów następujące skróty:

MAK	— Muzeum Archeologiczne w Krakowie
MNZP	— Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu
nr inw.	— numer inwentarza
poz.	— pozycja
dawny pow.	— dawny powiat
woj.	— województwo
gm.	— gmina

BUDY ŁAŃCUCKIE, gm. loco (dawny pow. Łańcut), woj. Rzeszów, stan. 1.

1. Popielnica. Wazowate naczynie dwustożkowate o wyodrębnionym dnie, łagodnym załomie brzuśca i prawie stożkowatej górnej części, zdobione na załomie 4 parami nieco podłużnych guzków oraz grupami skośnych, dość szerokich kresek. Powierzchnia gładka o barwie na zewnątrz głównie żółtej i żółtoszarej, wewnątrz szarej. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 25,5 cm; średnice: wylewu — 19,5 cm, brzuśca — 28 cm, dna — 12,5 cm (tabl. VII, 1). W naczyniu tym znaleziono dwa przęśliki (tabl. VIII, 4, 5; Katalog: Budy Łańcuckie — 10, 11) oraz fragmenty miniaturowego naczyńka (tabl. VIII, 2; Katalog: Budy Łańcuckie — 8). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/8.
2. Wysmukłe naczynie o podkreślonym załomie brzuśca, silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i wyodrębnionej, różnie ukształtowanej szyjce, zaopatrzone w półkoliste wycięcie w krawędzi. Powierzchnia niestaranna, nierówna, barwy żółtoszarej. Domieszka głównie gruboziarnistego tłucznia granitowego i niewielkiej ilości ceramiki. Wysokość — 18,3 cm; średnice: wylewu — 11 cm, brzuśca — 12,5 cm, dna — 10 cm (tabl. VII, 2). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/1.
3. Popielnica. Naczynie dwustożkowate o podkreślonym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, prawie stożkowatej górnej partii, zdobione na załomie 4 parami skierowanych nieznacznie ku górze guzków oraz grupami skośnych, dość szerokich kresek. Powierzchnia gładka, na zewnątrz żółta i żółtoszara, wewnątrz szara. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 22 cm; średnice: wylewu — 17,5 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 10,5 cm (tabl. VII, 3). Zbiory: MAK, nr inw. 3301.
4. Popielnica. Naczynie wazowate o stopkowato uformowanym dnie, podkreślonym załomie brzuśca, silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i prawie stożkowatej szyjce, zaopatrzone w półkoliste wycięcie w krawędzi. Powierzchnia niestaranna, żółtoszara. Duża ilość grubej i średniej domieszki. Wysokość — 21,3 cm, średnice: wylewu — 19,5 cm, brzuśca — 23,5 cm, dna — 11 cm (tabl. VII, 4). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/5.
5. Popielnica. Przysadziste naczynie jajowate, lekko asymetryczne, o wyodrębnionym dnie. Powierzchnia zewnętrzna chropowata, wewnętrzna gładka, z obu stron żółtoszara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki tłucznia granitowego i znacznie mniejsza dużych kawałków ceramiki. Wysokość — 12,5 cm; średnice: wylewu — 13 cm, brzuśca — 15 cm, dna — 9 cm (tabl. VII, 5). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/2.
6. Fragment dużego naczynia jajowatego, zdobionego szeregiem otworków pod wylewem i prawdopodobnie czterema guzkami o charakterystycznym wgięciu. Powierzchnia silnie chropowata, obmazywana ukośnie palcami, o barwie na zewnątrz brązowej, a wewnątrz ceglastożółtej. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Średnica wylewu około 20 cm, średnica brzuśca około 23 cm (tabl. VII, 6). Zbiory: MAK, nr inw. 9363.
7. Naczynie jajowate zdobione rzędem otworków (nie na wylot) pod wylewem oraz czterema ukośnymi listwami plastycznymi z dołkami palcowymi na brzuścu. Powierzchnia zewnętrzna chropowata, wewnętrzna gładka, z obu stron o barwie żółtoszarej. Głównie duża ilość grubo- i bardzo gruboziarnistej domieszki tłucznia granitowego i niewielkiej ilości tłuczonej ceramiki. Wysokość — 27 cm; średnice: wylewu — 15,5 cm, brzuśca — 17,5 cm, dna — 10,5 cm (tabl. VIII, 1). Zbiory: MAK, nr inw. 3301.
8. Fragmentarycznie zachowane, malutkie naczynie wazowate o lekko podkreślonym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, nieznacznie łukowatej szyjce oraz wywiniętej na zewnątrz krawędzi, zdobione małymi guzkami na załomie oraz grupami małych, okrągłych odcisków stempelka na szyjce. Powierzchnia gładka, barwy żółtoszarej. Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 7,5 cm; średnice (wymiary przybliżone): wylewu — 9 cm, brzuśca — 10,5 cm, dna — 6 cm (tabl. VIII, 2). Naczynie to zostało znalezione razem z dwoma przęślikami (tabl. VIII, 4, 5; Katalog: Budy Łańcuckie 10, 11) w naczyniu wazowatym (tabl. VII, 1; Katalog: Budy Łańcuckie 1). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/10.
9. Małe naczynie wazowate o podkreślonym załomie brzuśca i wyodrębnionej, bardzo niskiej, stromo stożkowatej szyjce, zdobione na załomie grupami krótkich kreseczek. Powierzchnia gładka, miejscami wpadająca w lekki połysk. Barwa wewnątrz ciemnoszara, na zewnątrz niejednorodna: u góry czarna, reszta żółtoceglasta. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 9,5 cm; średnice: wylewu — 10 cm, brzuśca — 11,5 cm, dna — 6,5 cm (tabl. VIII, 3). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/7.
10. Gliniany przęślik kształtu krążkowatego o wypukłej górnej stronie. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Niewielka ilość drobnej domieszki. Średnica — 5,6 cm, grubość — 2 cm (tabl. VIII, 4). Przęślik został znaleziony w wazowatym naczyniu (tabl. VII, 1; Katalog: Budy Łańcuckie 1). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/12.
11. Gliniany przęślik kształtu półkulistego z podciętą dolną stroną. Powierzchnia gładka, szarożółta. Bardzo nieliczna drobniutka domieszka. Średnica — 6,3 cm, grubość — 1,7 cm (tabl. VIII, 5). Przęślik został znaleziony wewnątrz naczynia będącego popielnicą (tabl. VII, 1; Katalog: Budy Łańcuckie 1). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/11.
12. Naczynie jajowate o wyodrębnionym dnie oraz lekko wywiniętej na zewnątrz samej krawędzi, zdobione trzema parami guzków. Powierzchnia chropowata, miejscami z widocznymi śladami obmazywania palcami, wewnątrz gładka, z obu stron żółtoszara. Średnia ilość raczej grubego tłucznia granitowego oraz pojedyncze kawałki ceramiki. Wysokość — 17,3 cm; średnice: wylewu — 13 cm, brzuśca — 15,3 cm, dna — 10,5 cm (tabl. VIII, 6). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/3.
13. Fragmenty brzuśca i szyjki dużego naczynia wazowatego o podkreślonym przejściu w szyjkę i prawdopodobnie dwustożkowatym brzuścu. Zdobienie obejmuje rząd odcisków okrągłego stempelka, pary guzków oraz ornament płytkich, szerokich żłobków, tworzących jak gdyby zygzak w górnej partii brzuśca. Powierzchnia gładka, wewnątrz ceglasta, na zewnątrz żółtoszara. Duża ilość drobnej domieszki. Średnica brzuśca około 29 cm (tabl. VIII, 7). Zbiory: MAK, nr inw. 3301/9.

KOPKI, gm. Rudnik (dawny pow. Nisko), woj. Tarnobrzeg, stan. 3.

1. Brązowa szpila z główką zwiniętą w tarczkę spiralną o trzech zwojach. Trzonek szpili posiada przekrój okrągły, natomiast drut, z którego skręcono tarczkę, romboidalny. Długość — 14,2 cm, średnica tarczki — 2,2 cm, grubość trzonka — 0,3 cm. (tabl. II, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 394.
   Lit.: K. Moskwa 1976, s. 216, s. 217, ryc. 33, s.
2. Brązowy skręt o 2 1/4 zwoja i obydwu końcach ułamanych. Średnica — 2,2 cm, grubość drutu — 0,15 cm (tabl. II, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 397.
3. Brązowy kolczyk gwoździowaty należący do podwójnie-czopkowatych, czyli posiadający obydwa końce w postaci półkulistych, masywnych czopków połączonych drutem. Średnica kolczyka — 1,8 cm, średnica czopków — 0,8 cm i 1,1 cm, średnica drutu — 0,2 cm (tabl. II, 3). Zbiory: MNZP, poz. 991.

Uwagi: T. Sulimirski (1939, s. 77, s. 79, ryc. 1 — mapa) wymienia parę brązowych zausznic z Kopek, pochodzących z badań A. Dworskiego, które znajdują się w Muzeum Ziemi Przemyskiej w Przemyślu.
Z. Bukowski (1977, s. 69, s. 350, tabl. VIII, 15) publikuje wyżej wymieniony kolczyk, jako pochodzący z Kopek, stan. 3. Jednocześnie bardzo podobny kolczyk (tabl. II, 4, opis poniżej w punkcie 4) uznaje za pochodzący z Ulanowa, stan. 1 (Z. Bukowski 1977, s. 123, s. 363, tabl. XXI, 1).
K. Moskwa wiąże natomiast obie ozdoby z badaniami A. Dworskiego w Przędzelu, stan. 5 (K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, g, h; też A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 70), co zgadza się z obecną, przypuszczalną ich lokalizacją w MNZP w Przemyślu.
Ponieważ również z Przędzela, stan. 5 miały pochodzić dwa brązowe kolczyki gwoździowate (T. Sulimirski 1939, s. 77, s. 79, ryc. 1 — mapa), a jak można przypuszczać na podstawie analogii, kolczyki stanowiące parę były do siebie bardzo podobne, to wydaje się najbardziej wiarygodne,że obydwa omawiane tu kolczyki podwójnie-czopkowate (tabl. II, 3, 4) pochodzą z jednego stanowiska, tj. albo z Kopek, stan. 3 lub też z Przędzela, stan. 5. Mało jest prawdopodobne, by kolczyk (tabl. II, 4) pochodził z Ulanowa, stan. 1, ponieważ T. Sulimirski (T. Sulimirski 1939) nic nie wspomina o kolczyku z tego stanowiska z badań A. Dworskiego.
Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, s. 79, ryc. 1 — mapa; A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 70; K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, h; Z. Bukowski 1977, s. 69, s. 350, tabl. VIII, 15.

4. Brązowy kolczyk gwoździowaty, podwójnie-czopkowaty. Średnica kolczyka — 1,9 cm, średnice czopków — 1,3 cm i 0,7 cm, średnica drutu — 0,3 cm (tabl. II, 4). Zbiory: MNZP, poz. 991.

Uwagi: patrz Uwagi w punkcie 3.
Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, s. 79, ryc. 1 — mapa; A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 70; K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, g; Z. Bukowski 1977, s. 123, s. 363, tabl. XXI, 1 — tam błędnie jako kolczyk z Ulanowa.

5. Brązowy skręt o ponad 1 zwoju, pochodzący z Kopek, stan. 3 lub też z Przędzela, stan. 5. Jeden koniec odłamany. Średnica skrętu — 1,5 cm, grubość drutu — 0,1 cm (tabl. II, 5). Zbiory: MNZP, poz. 991.
6. Popielnica. Średniej wielkości naczynie wazowate o wyodrębnionym dnie, łagodnym załomie brzuśca i nieznacznie podkreślonym przejściu w prawie stożkowatą szyjkę, zdobione na załomie grupami skośnych, krótkich, rytych kresek. Powierzchnia gładka, brązowoszara; wewnątrz szara. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 14 cm; średnice: wylewu — 11 cm, brzuśca — 15 cm, dna — 9 cm (tabl. VIII, 8). Zbiory: MNZP, nr inw. 378.
   Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 72, fotografia u góry; K. Moskwa 1976, s. 216, s. 217, ryc. 33, z.
7. Popielnica. Naczynie dwustożkowate o baniastym brzuścu i zupełnie nie wyodrębnionej, nieznacznie wklęsłej górnej części. Powierzchnia gładka, ceglasta, wewnątrz szara. Znaczna ilość domieszki drobnoziarnistej. Wysokość — 21 cm; średnice: wylewu — 18 cm, brzuśca — 22,5 cm, dna — 9,5 cm (tabl. VIII, 9). Zbiory: MNZP, nr inw. 673.
8. Fragmentarycznie zachowane naczynie, prawdopodobnie jajowate. Powierzchnia zewnętrzna silnie chropowata, żółtobrązowa; wewnętrzna mniej chropowata, brązowa. Znaczna ilość grubej domieszki. Wysokość zachowana około 17 cm, średnica dna około 10,5 cm (tabl. VIII, 10). Zbiory: MNZP, poz. 1050.
9. Popielnica. Waza o zaokrąglonym brzuścu i wyodrębnionej, lejkowato rozchylonej szyjce, zdobiona powyżej załomu ornamentem w postaci trójkątów uformowanych ze skośnych kresek oraz symetrycznie rozmieszczonymi, rozdzielającymi pas zaplatanych trójkątów, grupami szerokich, poziomych żłobków, dwóch guzków na załomie i jednego podłużnego guzka na przejściu brzuśca w szyjkę. Powierzchnia idealnie gładka o lekkim połysku, czarna; wewnątrz szaroceglasta. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 25 cm; średnice: wylewu około 20 cm, brzuśca — 21,5 cm, dna — 9 cm (tabl. IX, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 4845.
10. Popielnica. Waza o stopkowato uformowanym dnie, zaokrąglonym brzuścu i słabo wyodrębnionej, stromo stożkowatej szyjce, zdobiona żłobkiem obiegającym naczynie nieco poniżej przejścia w szyjkę, 6 parami skośnie nalepionych, niezbyt odstających od powierzchni brzuśca, listewek oraz grupami skośnych kresek rytych poniżej dookolnego żłobka. Powierzchnia gładka, lecz bardzo nierówna, ceglastoszara, wewnątrz szara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 24,5 cm; średnice: wylewu — 19 cm, brzuśca — 23,5 cm, dna — 11 cm (tabl. IX, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 379.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 216, s. 217, ryc. 33, t.
11. Waza o bardzo łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej stożkowatej szyjce. Dolna partia brzuśca została schropowacona, natomiast reszta, podobnie jak i wewnątrz, jest gładka. Barwa powierzchni zewnętrznej brązowa, wewnętrznej szarożółta. Domieszka głównie średniej wielkości ziaren tłucznia i pojedynczych grubszych. Wysokość — 19 cm; średnice: wylewu około 16 cm, brzuśca — 19,5 cm, dna — 9 cm (tabl. IX, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1050.
12. Popielnica. Fragmenty naczynia wazowatego o nieco dwustożkowatym brzuścu oraz wyodrębnionej, lejkowato rozszerzającej się szyjce, zdobionego w górnej partii brzuśca, poniżej szyjki, grupami skośnych, rytych kresek, tworzących ornament zaplatanych trójkątów. Pas ten z całą pewnością rozdzielony był czterema grupami ornamentu jodełki połączonego z 3 guzkami na brzuścu i jednym podłużnym w miejscu wyodrębnienia szyjki. Powierzchnia silnie wygładzona, na zewnątrz ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Liczna drobnoziarnista domieszka. Średnica brzuśca około 24 cm (tabl. IX, 4). Zbiory: MNZP, poz. 1071.
13. Popielnica. Duże naczynie wazowate, niezbyt dobrze zachowane, o wyodrębnionym dnie, podkreślonym załomie brzuśca, bardzo silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i wyodrębnionej, prawdopodobnie stożkowatej szyjce, zdobione na załomie brzuśca płaskimi guzkami. Powierzchnia gładka, żółtoszara, przechodząca u góry w jasnobrązową, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wyso-

kość zachowana — 18 cm; średnice: brzuśca — 28 cm, dna — 12 cm (tabl. IX, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 677.

14. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o dwustożkowatym brzuścu, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Średnica brzuśca — 19 cm (tabl. IX, 6). Zbiory: MNZP, poz. 1053.
15. Popielnica. Źle zachowane, duże naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się szyjce, zdobione rzędem otworków pod krawędzią, czterema niezbyt symetrycznie rozmieszczonymi parami guzków i grupami skośnych kresek rytych na załomie. Powierzchnia gładka, choć bardzo niestaranna, żółtoszara. Znaczna ilość domieszki średnioziarnistej. Wysokość — 28 cm; średnice: wylewu — 23 cm, brzuśca około 30 cm, dna około 10,5 cm (tabl. X, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1070.
16. Popielnica. Zachowana fragmentarycznie (brak znacznej partii szyjki) waza o łagodnym załomie brzuśca, wyodrębnionej, prawdopodobnie stożkowatej szyjce, zdobiona na załomie trzema skośnie umieszczonymi parami listewek oraz ornamentem grup skośnych żłobków. Powierzchnia gładka, z lekkim połyskiem, czarna, wewnątrz ciemnoszara. Domieszka głównie drobnoziarnista. Wysokość zachowana — 25,5 cm; średnice: brzuśca — 28,5 cm, dna — 11,5 cm (tabl. X, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 366.
17. Popielnica. Źle zachowane (brak znacznej części szyjki) naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, prawdopodobnie nieznacznie wklęsłej górnej części, przez co naczynie nabiera trochę dwustożkowatego kształtu. Zdobienie obejmuje ornament utworzony z grup skośnych kresek — żłobków na załomie i podłużnych, poziomych guzków, które zostały zaopatrzone w nacięcia. Powierzchnia gładka, żółtoceglasta. Duża ilość drobnej domieszki. Wysokość zachowana — 16,3 cm; średnice: brzuśca — 24,5 cm, dna — 11,3 cm (tabl. XI, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 693.
18. Popielnica. Naczynie wazowate, dwustożkowate o zaokrąglonym brzuścu i lekko wklęsłej, zupełnie nie wyodrębnionej górnej części. Powierzchnia gładka, żółtoceglasta, u góry brązowa, wewnątrz szara. Raczej większa ilość grubo- i średnioziarnistej domieszki. Wysokość — 19 cm; średnice: wylewu — 17 cm, brzuśca — 20,5 cm, dna — 8,5 cm (tabl. XI, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 681.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 216, s. 217, ryc. 33, w.
19. Malutkie naczynie wazowate, w ponad połowie silnie przepalone w ogniu, o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w nie wyodrębnioną, u samej góry stożkowatą szyjkę, zdobione linią rytą powyżej załomu i 4 guzkami na brzuścu. Powierzchnia gładka, ceglastobrązowa, wewnątrz szara. Domieszka głównie drobnoziarnista. Wysokość — 7,6 cm; średnice: wylewu — 5,4 cm, brzuśca — 8,2 cm, dna — 4,6 cm (tabl. XI, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 376.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 216, s. 217, ryc. 33, u.
20. Fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o wyodrębnionym dnie, baniastym brzuścu, łagodnym przejściu w prawdopodobnie łukowato zwężającą się szyjkę, zdobione szerokim żłobkiem obiegającym wokół szyjki. Naczynie lekko asymetryczne. Powierzchnia gładka, ceglastoszara. Wysokość zachowana — 18 cm; średnice: brzuśca — 25,5 cm, dna — 9 cm (tabl. XI, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 695.
21. 38 niecharakterystycznych fragmentów bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 1075.
22. 28 małych fragmentów naczynia glinianego o powierzchni gładkiej, szarej, wewnątrz jasnobrązowej. Duża ilość przede wszystkim gruboziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 1075.

PRZĘDZEL, gm. Rudnik (dawny pow. Nisko), woj. Tarnobrzeg, stan. 5.

1. Sporna przynależność dwóch brązowych kolczyków gwoździowatych, podwójnie-czopkowatych (tabl. II, 3, 4) i brązowego skrętu (tabl. II, 5) — patrz Katalog: Kopki (3), (4), (5); zwłaszcza Uwagi przy numerze (3).
2. Popielnica. Naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia silnie wygładzona, głównie ceglastobrązowa, wewnątrz żółto-szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Wysokość — 15 cm; średnice: wylewu — 12,3 cm, brzuśca — 17 cm, dna — 8 cm. (tabl. XII, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 683.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, d, s. 268.
3. Waza o szerokim, zaokrąglonym brzuścu, wyodrębnionej, stożkowatej szyjce oraz pogrubionej na zewnątrz krawędzi. Ornamentyka ogranicza się do czterech prawie trójkątnych, dość masywnych guzków na załomie brzuśca. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość grubo- i średnioziarnistej domieszki. Wysokość — 22,5 cm; średnice: wylewu — 20 cm, brzuśca — 26,3 cm, dna — 9 cm (tabl. XII, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 684.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, c, s. 268.
4. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane naczynie, z pewnością dwustożkowate, o łagodnym załomie brzuśca i prawie stożkowatej, nie wyodrębnionej górnej partii oraz lekko wywiniętej na zewnątrz samej krawędzi i wyodrębnionym dnie. Powierzchnia niestaranna, ale nie jest chropowata, wewnątrz ciemnoszara, na zewnątrz niejednorodna: miejscami szara, żółtoszara lub żółta. Duża ilość głównie grubej domieszki. Wysokość około 16,5 cm; średnice: wylewu około 13,5 cm, brzuśca około 17 cm, dna — 9 cm (tabl. XII, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1065 i 1066.
5. Półkulista misa o płaskim dnie i silnie pogrubionej krawędzi. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz żółta. Duża ilość drobno- i średnioziarnistej domieszki. Wysokość — 10 cm; średnice: wylewu — 22,5 cm, dna — 10 cm (tabl. XII, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
6. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane, lekko asymetryczne naczynie wazowate o stożkowatej dolnej partii brzuśca, wyraźnie podkreślonym załomie i jak można przypuszczać, również prawie stożkowatej części górnej. Zdobienie obejmuje trzy symetrycznie rozmieszczone pary skośnie nalepionych listewek na brzuścu oraz trzy okrągłe guzki między nimi. Ścianki wazy grube. Powierzchnia gładka, ale niestaranna, ceglasta i ceglastoszara, wewnątrz szara. Większa ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 24,5 cm; średnice: brzuśca — 33,5 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XII, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 694.
7. Popielnica. Duża waza o łagodnym załomie brzuśca, wyodrębnionej, lejkowato rozchylonej szyjce, zdobiona w górnej partii brzuśca ornamentem zaplatanych trójkątów, utworzonych z rytych kresek ograniczonych od góry dookolnie biegnącym żłobkiem. Ornament ten jest przedzielony symetrycznie rozmieszczonymi 4 grupami zdobienia, na które składają się: po 3 okrągłe guzki na największej wydętości brzuśca, po dwie kolumny grup krótkich kreseczek, obwiedzione odciskami małego, okrągłego stempelka i po jednym podłużnym guzku w miejscu wyodrębnienia szyjki. Powierzchnia gładka, lekko błyszcząca, czarna, miejscami wpadająca

w kolor o zabarwieniu żółtym, wewnątrz szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Wysokość — 28,5 cm; średnice: wylewu — 28 cm, brzuśca — 29,5 cm, dna — 8 cm (tabl. XIII, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 696.
Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 73, fotografia u góry; K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, a?, s. 268.

8. Popielnica. Bardzo źle zachowane (brak dna i górnej partii) naczynie dwustożkowate o podkreślonym załomie brzuśca. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz głównie szara. Znaczna ilość przede wszystkim grubo- i średnioziarnistej domieszki. Średnica brzuśca około 23 cm (tabl. XIII, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1101.
9. Popielnica. Duże, lekko asymetryczne naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, nie wyodrębnionej, stromo łukowatej szyjce i brzegu, w którym znajduje się półkoliste wycięcie, lekko wywiniętym na zewnątrz. Powierzchnia gładka, ale niezbyt równa, ceglasta, ceglastoszara lub szara, wewnątrz szara. Duża ilość głównie gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 28 cm; średnice: wylewu — 28 cm, brzuśca — 32,5 cm, dna — 11 cm (tabl. XIII, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 687.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, e, s. 268.
10. Popielnica. Duże naczynie wazowate o bardzo łagodnym załomie brzuśca, nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się szyjce, zaopatrzone w rząd dziurek pod krawędzią, zdobione trzema parami skośnych, niezbyt wyodrębnionych od powierzchni brzuśca listewek oraz grupami kresek rytych i liniami obiegającymi naczynie powyżej załomu. Powierzchnia gładka, brązowoszara. Duża ilość średnio- i drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 28 cm; średnice: wylewu — 23 cm, brzuśca — 34,5 cm, dna —13,5 cm (tabl. XIV, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 686.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, b?, s. 268.
11. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane (brak znacznej części szyjki) naczynie wazowate o wyodrębnionym dnie, baniastym brzuścu przechodzącym w szyjkę, zdobione poziomym, dookolnym żłobkiem powyżej załomu, prawdopodobnie 8 guzkami i grupami skośnych, krótkich kreseczek na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, ale nierówna, ceglasta, wewnątrz ceglastoszara. Duża ilość grubej domieszki w postaci piasku i tłucznia granitowego. Zachowana wysokość — 23,7 cm; średnice: brzuśca — 24,3 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XIV, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 698.
12. Popielnica. Waza o łagodnym załomie brzuśca i przewężeniu zaraz ponad nim, wyodrębnionej, stożkowatej szyjce oraz krawędzi pogrubionej na zewnątrz, posiadającej półkoliste wcięcie. Zdobienie obejmuje trzy symetrycznie rozmieszczone guzki. Powierzchnia silnie wygładzona, czarna, wewnątrz szara. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 27 cm; średnice: wylewu — 18,2 cm, brzuśca — 25 cm, dna — 10 cm (tabl. XIV, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 689.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 267, ryc. 53, f, s. 268.
13. Popielnica. Bardzo fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o wyodrębnionym dnie i zaokrąglonym brzuścu, przechodzącym w prawdopodobnie łukowatą szyjkę. Powierzchnia w miarę wygładzona, szarożółta, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość domieszki. Wysokość zachowana — 22,5 cm; średnice: brzuśca około 31,5 cm, dna około 14 cm (tabl. XV, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1065 i 1066.

SOKOLNIKI, gm. Gorzyce (dawny pow. Tarnobrzeg), woj. Tarnobrzeg, stan. 1.

1. Dzban o zaokrąglonym brzuścu, przechodzącym płynnie w łukowato zwężającą się szyjkę, której brzeg został nieznacznie rozchylony; zaopatrzony w uszko w dolnej części szyjki. Powierzchnia gładka, żółtoceglasta. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 16,5 cm; średnice: wylewu — 8,5 cm, brzuśca — 13 cm, dna — 6 cm (tabl. XXII, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 353.
Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 70; K. Moskwa 1976, s. 288, s. 289, ryc. 61, a.

STRÓŻA, gm. Rudnik (dawny pow. Nisko), woj. Tarnobrzeg, stan. A.

1. Żelazna szpila z końcem zwiniętym w uszko, silnie skorodowana. Drugi koniec ułamany. Zachowana długość — 8 cm, szerokość uszka — 0,7 cm, średnica trzonka — 0,5 cm (tabl. II, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 293, ryc. 62, c; S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I.
2. Żelazna szpila z końcem zwiniętym w uszko i odgiętym do tyłu, silnie skorodowana. Drugi koniec ułamany. Zachowana długość — 6,4 cm, szerokość uszka — 0,5 cm, średnica trzonka — 0,35 cm (tabl. II, 7). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
Lit.: S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I.
3. Żelazna szpila z główką zwiniętą w tarczkę spiralną o trzech zwojach, silnie skorodowana. Drugi koniec ułamany. Zachowana długość — 9,3 cm, średnica tarczki — 1,6 cm, średnica trzonka — 0,4 cm (tabl. II, 8). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 293, ryc. 62, e, s. 294; S. Czopek 1992b, s. 113, ryc. 1, d, s. 112, tabl. I.
4. Żelazny fragment prawdopodobnie trzonka szpili, o jednym końcu ostrym, drugim ułamanym. Zachowana długość — 5,8 cm, średnica trzonka — 0,3 cm (tabl. II, 9). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
5. Brązowa ozdoba w postaci krótkiej rureczki. Długość — 0,5 cm; średnica — 0,6 cm. (tabl. II, 10). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
6. Dwie półkuliste, guziczkowate blaszki brązowe z parą otworków. Średnice — 0,8—1,1 cm i 0,9—1,2 cm (tabl. II, 11, 12). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
7. Trzy brązowe, silnie zniszczone fragmenty blaszek z kółeczkami o bliżej nieokreślonej funkcji (tabl. II, 13, 14, 15). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
8. Żelazna, okrągła blaszka lekko wypukła, zaopatrzona pośrodku w otworek. Silnie skorodowana. Średnica — 3,6 cm; grubość blaszki — 0,15 cm; średnica otworu — 0,5 cm (tabl. II, 16). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
Lit.: S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I, s. 116, ryc. 5, d.
9. 11 malutkich, krążkowatych paciorków ceramicznych. Pierwotnie było ich 32 sztuki. Średnice paciorków od 0,4 cm do 0,5 cm, grubość — 0,1 cm (tabl. II, 17). Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 293, ryc. 62, d, s. 294.
10. 37 bezkształtnych, stopionych w ogniu, malutkich fragmentów brązowych przedmiotów, m.in. blaszek i kółek. Zbiory: MNZP, nr inw. 660.
11. Żelazny nóż o łukowato wygiętym ostrzu, zaopatrzony w kolec do osadzania rękojeści. Koniec noża silnie skorodowany. Zachowana długość — 15,2 cm; szerokość ostrza — 1,6 cm; grubość w partii grzbietowej — 0,4 cm (tabl. II, 18). Znaleziony został prawdopodobnie w popielnicy (tabl. XV, 5; Katalog: Stróża 15). Zbiory: MNZP, nr inw. 391.
12. Popielnica. Naczynie o bardzo łagodnym załomie brzuśca, który przechodzi w nie wyodrębnioną, prawie stożkowatą szyjkę, zaopatrzone w łukowate wycięcie w krawędzi. Zdobienie obejmuje cztery masywne guzy oraz grupy skośnych ciągów odcisków charakterystycznego stempelka (tzw. orna-

ment pseudosznurowy) na największej wydętości brzuśca i umieszczone powyżej nich dwa poziome rzędy ornamentu pseudosznurowego oraz dodatkowy zygzak na szyjce wykonany podobną techniką. Powierzchnia nierówna, ale gładka, szara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 19,7 cm; średnice: wylewu — 13 cm, brzuśca — 18,5 cm, dna — 9 cm. (tabl. XV, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 682.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 293, ryc. 62, b?

13. Popielnica. Naczynie o bardzo łagodnym załomie brzuśca, płynnym przejściu w szyjkę, która zwłaszcza górą jest stożkowata, zaopatrzone dodatkowo w łukowate wycięcie w krawędzi. Ornamentyka obejmuje trzy niesymetrycznie rozmieszczone, masywne guzy oraz grupy skośnych szeregów ornamentu pseudosznurowego na największej wydętości brzuśca i położone wyżej nich dwie poziome linie analogicznego zdobienia, obiegające wokół naczynia. Powierzchnia bardzo niestaranna, brązowoceglasta, wewnątrz żółtoszara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 17,5 cm; średnice: wylewu — 14,5 cm, brzuśca — 19,3 cm, dna — 9,5 cm (tabl. XV, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 680.
Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 72, fotografia u dołu.
14. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane (brak szyjki) naczynie wazowate o lekko wyodrębnionym dnie i baniastym brzuścu. Powierzchnia gładka, szaro-żółta. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość zachowana — 15 cm; średnice: brzuśca — 24,3 cm, dna — 10,2 cm (tabl. XV, 4). Zbiory: MNZP, poz. 1054.
15. Popielnica. Źle zachowane, duże, grubościenne naczynie wazowate o stopkowato uformowanym dnie, ostrym załomie brzuśca, silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i wyodrębnionej, lekko łukowatej szyjce. Powierzchnia gładka, ale nierówna, ceglasta, wewnątrz ciemnoszara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość zachowana — 19,5 cm; średnice: brzuśca — 29,7 cm, dna — 10 cm (tabl. XV, 5). Wewnątrz popielnicy znaleziono prawdopodobnie nóż żelazny z kolcem do rękojeści (tabl. II, 18; Katalog: Stróża — 11). Zbiory: MNZP, nr inw. 690.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 293, ryc. 62, a?
16. Popielnica. Szczątkowo zachowane, duże naczynie wazowate o łagodnie załamanym brzuścu, który płynnie przechodzi w łukowatą szyjkę. Prawdopodobnie na największej wydętości brzuśca znajdowały się cztery guzki. Powierzchnia gładka, ale nierówna, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość drobno- i średnioziarnistej domieszki. Zachowana wysokość — 28,5 cm; średnice: brzuśca około 31,5 cm, dna około 12 cm (tabl. XVI, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1068.
17. Popielnica. Bardzo fragmentarycznie zachowane, duże naczynie dwustożkowate o łagodnym załomie brzuśca, zdobione czterema masywnymi guzkami i grupami skośnych szeregów ornamentu pseudosznurowego oraz ograniczającymi je od góry trzema poziomymi liniami analogicznego zdobienia. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Niewielka ilość grubszej domieszki. Średnica brzuśca około 27,5 cm (tabl. XVI, 4). Zbiory: MNZP, 1068.

ULANÓW, gm. loco, (dawny pow. Nisko), woj. Tarnobrzeg, stan. 1.

1. Brązowa ozdoba guziczkowata w postaci półkulistej tarczki i wyrastającego z niej, podwiniętego ku górze kabłąka o ostrym końcu. Średnica główki — 0,9 cm, średnica ozdoby (w pionie) — 0,8 cm (tabl. II, 19). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, h.
2. Fragment prawdopodobnie trzonka żelaznej szpili, o przekroju okrągłym, a u samej góry prostokątnym. Oba końce ułamane. Długość — 5,8 cm; średnica trzonka — 0,3 cm (tabl. II, 20). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
3. Dwa fragmenty żelaznego noża o łukowatym ostrzu, zaopatrzonego w otworu na nity do zamocowania rękojeści (w jednym tkwi jeszcze żelazny nit). Oba końce ułamane. Zachowana długość pierwszego fragmentu — 17,8 cm, drugiego — 2,8 cm; szerokość ostrza — 1,7 cm; grubość w partii grzbietowej — 0,3 cm (tabl. III, 1). Zabytek został znaleziony w popielnicy (tabl. XVII, 1; Katalog: Ulanów 13). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
Lit.: S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I, s. 114, s. 115, ryc. 4, a.
4. Brązowy, przepalony w ogniu i zdeformowany grocik trójskrzydełkowy typu scytyjskiego, bez wyodrębnionej tulejki. Długość — 2,2 cm; szerokość u nasady od 0,7 cm do 1,0 cm (tabl. III, 2). Zbiory: MNZP, poz. 990.
Lit.: Z. Bukowski 1977, s. 123, s. 363, tabl. XXI, 2.
5. Żelazna bransoletka z założonymi na siebie końcami, wykonana z okrągłego drutu. Silnie skorodowana. Średnica bransolety: 5,0—5,7 cm; grubość drutu — 0,3 cm (tabl. III, 3). Bransoleta została znaleziona w popielnicy (tabl. XVI, 2; Katalog: Ulanów — 10). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, e; S. Czopek 1992b, s. 312, tabl. I.
6. Brązowy skręt o nieco ponad jednym zwoju i ułamanym końcu. Średnica skrętu — 1,5 cm (tabl. III, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, g.
7. Fragment trzonka żelaznej szpili prawdopodobnie z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko. Jeden koniec ułamany, drugi płasko rozklepany. Zachowana długość — 9,7 cm; średnica trzonka — 0,3 cm (tabl. III, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, f?; S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I.
8. Guziczkowata, półkulista tarczka brązowa z dwoma otworami. Średnica — 0,8—1,1 cm (tabl. III, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
9. Przetopiony w ogniu, podłużny, bezkształtny przedmiot brązowy o długości około 4 cm. Cztery malutkie (0,5—1,0 cm średnicy) okruchy brązowych blaszek nadtopionych w ogniu. Zbiory: MNZP, nr inw. 661.
10. Popielnica. Wysmukłe naczynie wazowate o łagodnym załomie dwustożkowatego brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato rozchyloną szyjkę. Zdobienie obejmuje tylko jedną grupę trzech skośnych, krótkich kresek rytych. Powierzchnia gładka, żółta i szarożółta, wewnątrz szara. Znaczna ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 17 cm; średnice: wylewu — 9 cm, brzuśca — 16 cm, dna — 7,5 cm (tabl. XVI, 2). Wewnątrz popielnicy znaleziono żelazną bransoletę (tabl. III, 3; Katalog: Ulanów — 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 679.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, b?
11. Dolna część naczynia prawdopodobnie wazowatego o łagodnym załomie brzuśca, zdobiona w partii przydennej dołkami palcowymi i paznokciowymi. Powierzchnia w strefie ornamentowanej chropowata, wyżej gładka, ciemnoszara, wewnątrz ceglastoszara. Znaczna ilość domieszki. Wysokość zachowana — 15,5 cm; średnica dna — 11 cm (tabl. XVI, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 697.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, c.
12. Popielnica. Wysmukłe naczynie wazowate o łagodnym, choć lekko podkreślonym, załomie brzuśca, silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i wyodrębnionej, wysokiej, łukowatej szyjce. Powierzchnia nierówna, ceglastożółta, wewnątrz żółta. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 21 cm;

średnice: wylewu — 11,7 cm, brzuśca — 18,5 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XVI, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 348.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, a.

13. Popielnica. Fragmentarycznie zachowana waza o łagodnym załomie dwustożkowatego brzuśca, który płynnie przechodzi w nie wyodrębnioną, łukowatą szyjkę. Powierzchnia gładka, nierówna, żółta, u góry brązowa, wewnątrz szara. Znaczna ilość domieszki. Wysokość około 25 cm; średnice: wylewu około 16 cm, brzuśca — 28 cm, dna — 13,2 cm (tabl. XVII, 1). W naczyniu tym znaleziono nóż z otworkami na nity do przymocowania okładzin rękojeści (tabl. III, 1; Katalog: Ulanów — 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 692.
Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, d.
14. Popielnica. Bardzo źle zachowane naczynie wazowate o baniastym brzuścu, zdobione podłużnymi, pionowo umieszczonymi guzkami. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Duża ilość drobnej domieszki. Wysokość zachowana — 18,2 cm; średnice: brzuśca — 25,7 cm, dna — 11 cm (tabl. XVII, 9). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
15. Fragmentarycznie zachowane, duże naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę, zdobione 8 masywnymi guzami i grupami skośnych, szerokich żłobków na największej wydętości brzuśca oraz dookolnym, poziomym żłobkiem powyżej tego ornamentu. Powierzchnia w części przydennej chropowata, u góry i wewnątrz gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość domieszki. Zachowana wysokość — 23,5 cm; średnice: brzuśca — 33 cm, dna — 12 cm (tabl. XVII, 10). Zbiory: MNZP, poz. 1047.

Materiały z badań Czesława Blajdy (rozmieszczenie grobów na tabl. I).

Grób 1 — ciałopalny popielnicowy?, silnie zniszczony.

Na głębokości 15 cm wystąpiło skupienie fragmentów ceramiki i przepalonych kości o średnicy około 25 cm. Grób mógł zostać zniszczony, zdaniem Cz. Blajdy, przez korzenie drzew.

Inwentarz: fragmenty ceramiki zostały prawdopodobnie zametrykowane razem z materiałem z grobu 2 lub 3, albo też, ale jest to mniej realne, jako fragmenty ceramiki z wykopu A. Brak bowiem metryczki odnoszącej się do grobu 1.

Grób 2 — ciałopalany, zniszczony.

Na głębokości 15 cm odkryto skupienie kilku fragmentów ceramiki oraz przepalone kości. „Grób wyglądał na zniszczony przez kopanie".

Inwentarz: Patrz: grób 1. 1. 5 fragmentów ceramiki (w tym 2 bardzo małe) o gładkiej, żółtoszarej powierzchni, z drobnoziarnistą domieszką. 2. 14 niecharakterystycznych fragmentów, które ewentualnie mógłby pochodzić z jednego naczynia (brak jednak fragmentów dna lub wylewu), o gładkiej powierzchni, wewnątrz ogólnie rzecz biorąc szarej, na zewnątrz brązowej, w kilku przypadkach o silnym ceglastym odcieniu. Domieszka głównie drobnoziarnista. Zbiory: MAK, nr inw. 7766.

Grób 3 — ciałopalny, zniszczony.

Grób ten był bardzo słabo zachowany.

Inwentarz: Patrz: grób 1. 1. Trzy wyklejone fragmenty z dużego, grubościennego naczynia wazowatego, które zdobione było dwoma poziomymi liniami ornamentu pseudosznurowego w dolnej części szyjki. Powierzchnia gładka, czarna, wewnątrz jasnobrązowa, ze średnią ilością domieszki (tabl. XVII, 2). 2. 5 fragmentów (w tym 2 bardzo małe) być może z jednego naczynia o gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. 3. 8 fragmentów ceramiki o zewnętrznej powierzchni niestarannej, szarej, wewnętrznej gładkiej i o średniej ilości domieszki. Poza jednym fragmentem dna, reszta skorup niecharakterystyczna. 4. 12 fragmentów ceramiki o gładkiej powierzchni, ale bardzo różnej barwie, pochodzących ewidentnie z różnych naczyń. 5. 28 bardzo malutkich fragmentów ceramiki o różnej barwie i z różnych naczyń. Zbiory: MAK, nr inw. 7766.

Grób 4 — ciałopalny, popielnicowy.

W Muzeum Archeologicznym w Krakowie znajdują się liczne fragmenty naczyń glinianych i przepalonych kości zinwentaryzowane, jako pochodzące z grobu 4. Jednocześnie mamy do czynienia z fragmentarycznie zachowanym, dużym naczyniem wazowatym oraz olbrzymią ilością przepalonych kości zametrykowanymi jako grób IV B. W dzienniku badań brak wyjaśnienia tego problemu. Wydaje się, że chodzi tu o jeden grób popielnicowy (grób IV B), a pozostałe fragmenty ceramiki (grób 4) wystąpiły w jego bliskim otoczeniu. Grób 4 odkryto na głębokości 15 cm.

Inwentarz: 1. Bardzo fragmentarycznie zachowane, duże naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej szyjce, zdobione na największej wydętości brzuśca grupami skośnych kresek rytych. Dno wyodrębnione. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz brązowa. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość zachowana — 21,5 cm; średnice: brzuśca — 31 cm, dna — 12 cm (tabl. XVIII, 11). 2. Fragment szyjki średniej wielkości naczynia o powierzchni gładkiej, szarej, wewnątrz szarobrązowej. Domieszka średnio- i drobnoziarnista (tabl. XVII, 4). 3. Fragment szyjki naczynia średnich rozmiarów. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa; domieszka drobnoziarnista (tabl. XVII, 5). 4. Dwa wyklejone fragmenty naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca, który zdobiły pary guzków. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz szarożółta; duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnica brzuśca około 24 cm (tabl. XVII, 8). 5. Dwa niecharakterystyczne fragmenty ceramiki pochodzące z pewnością z jednego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna lekko szorstka, ciemnoszara, wewnętrzna gładka, żółtoszara. Domieszka gruboziarnista. 6. 11 fragmentów ceramiki (w tym tylko dwa małe fragmenty dna) o powierzchni gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz brązowej. 7. 31 większych i 42 bardzo małe fragmenty ceramiki o gładkiej powierzchni i różnej barwie, pochodzące na ogół z różnych naczyń. Poza jednym fragmentem dna skorupy są mało charakterystyczne. Zbiory: MAK, nr inw. 7767.

Grób 5 — ciałopalny, zupełnie zniszczony.

Na głębokości 15 cm wystąpiło skupienie fragmentów naczyń glinianych oraz przepalonych kości, wśród których znajdował się kawałek brązowego skrętu (6).

Inwentarz: 1. Fragment dużego naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca i podkreślonym przejściu w szyjkę, zdobionego grupami skośnych żłobków. Powierzchnia gładka, szarożółta, wewnątrz żółta. Domieszka średnioziarnista (tabl. XVII, 3). 2. 5 dalszych fragmentów z naczynia opisanego w punkcie 1. Poza jeszcze jednym kawałkiem załomu brzuśca skorupy niecharakterystyczne. 3. Dwa fragmenty naczynia o łagodnie załamanym brzuścu, który zdobiły poziome, lekko podłużne guzki. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Duża ilość domieszki (tabl. XVII, 6, 7). 4. Trzy dalsze, niecharakterystyczne fragmenty z naczynia (3). 5. Fragment misy o brzegu zagiętym do środka i lekko wklęsłym. Powierzchnia słabo wygładzona, szara. Znaczna ilość głównie drobnoziarnistej domieszki. Średnice: brzuśca około 21,5 cm, wylewu około 20 cm (tabl. XVIII, 1). 6. Fragment (1/2 zwoja) brązowego skrętu o obu końcach ułamanych. Średnica skrętu — 1,9 cm (tabl. III, 7). 7. Trzy fragmenty ceramiki o powierzchni gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz brązowej. 8. 6 fragmentów ceramiki (w tym 2 kawałki dna) o powierzchni gładkiej, brązowej. Domieszka drobnoziarnista. 9. 5 niecharakterystycznych fragmentów różnych naczyń. Powierzchnia gładka, barwa zróżnicowana. Zbiory: MAK, nr inw. 7767.

Grób 6 — ciałopalny, bardzo silnie zniszczony.

Na głębokości 20 cm wystąpiło skupienie niewielkiej ilości fragmentów ceramiki i przepalonych kości.

Inwentarz: Fragmenty naczyń glinianych zostały zinwentaryzowane wspólnie z materiałem z grobu 7. Patrz: grób 7.

Grób 7 — ciałopalny, silnie zniszczony.

Na głębokości 20 cm, podobnie jak w grobie 6, odkryto skupienie fragmentów ceramiki i przepalonych kości.

Inwentarz: Patrz: grób 6. 1. 4 fragmenty naczynia o łagodnym załomie brzuśca, który zdobiły grupy skośnych, krótkich kresek. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz lekko szorstka, ceglasta. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnice: dna — 10,5 cm, brzuśca około 19 cm (tabl. XVIII, 5). 2. Trzy fragmenty naczynia o łagodnie załamanym brzuścu, zdobionym grupami skośnych, płytkich kresek. Powierzchnia gładka, szarożółta. Średnia ilość domieszki (tabl. XVIII, 3). 3. Trzy niecharakterystyczne fragmenty ceramiki o powierzchni gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz jasnobrązowej. 4. 5 fragmentów (w tym dwa małe kawałki dna) pochodzących z różnych naczyń o powierzchni gładkiej, na ogół szarożółtej. Zbiory: MAK, nr inw. 7767.

Grób 8 — ciałopalny, zniszczony.

Na głębokości 20 cm wystąpiło skupienie fragmentów ceramiki i przepalonych kości, wśród których znaleziono żelazną szpilę (1) oraz kolczyk gwoździowaty (2).

Inwentarz: 1. Dwa fragmenty żelaznej szpili o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko. Szpila silnie skorodowana. Zachowana długość pierwszego fragmentu — 7,2 cm, drugiego — 2,4 cm, średnica przekroju trzonka — 0,3 cm, szerokość główki — 0,5 cm (tabl. III, 13, 17).

2. Brązowy kolczyk gwoździowaty typu scytyjskiego, o jednym końcu w postaci wypukłej, półkulistej tarczki połączonej z wygiętym brązowym kabłąkiem, który został zakończony płaskim rozklepaniem. Średnica skrętu kabłąka — 2,6—1,4 cm, średnice główek — 1,5 i 0,3 cm, średnica drutu kabłąka — 0,2 cm (tabl. III, 8). Zbiory: MAK, nr inw. 7753.

3. Fragmenty ceramiki z grobu 8 zinwentaryzowano wspólnie z grobem 9. Patrz: grób 9.

Grób 9 — ciałopalny, silnie zniszczony.

Na głębokości 20 cm znaleziono kilka fragmentów ceramiki i przepalone kości.

Inwentarz: Patrz: grób 8. 1. Dwa wyklejone fragmenty misy o łagodnym załomie brzuśca, brzegu zagiętym do wewnątrz i samej krawędzi wychylonej lejkowato na zewnątrz, przez co naczynie nabiera esowatego profilu. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Znaczna ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnice: brzuśca około 18 cm, wylewu około 16 cm (tabl. XVIII, 2). 2. Fragment dużego naczynia o łagodnym załomie brzuśca, zdobionego grupami skośnych, wąskich kresek rytych. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz żółta. Domieszka drobnoziarnista (tabl. XVIII, 7). 3. Fragment pokrywki o pogrubionym nieco brzegu, względnie pustej nóżki bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz żółtoszara. Liczna drobna domieszka. Średnica brzegu około 18 cm (tabl. XVIII, 4). 4. 56 większych fragmentów naczyń glinianych (w tym 2 kawałki wylewu i 4 kawałki den; reszta mało charakterystyczna) o powierzchniach gładkich i różnej barwie. 5. 32 bardzo malutkie kawałki z różnych naczyń, zawsze o gładkiej powierzchni. 6. 27 fragmentów (w tym 2 małe fragmenty wylewów) różnych naczyń o gładkiej powierzchni, ciemnoszarej, wewnątrz szarej lub brązowej. Zbiory: MAK, nr inw. 7764.

Grób 10 — ciałopalny, silnie zniszczony.

Na poziomie 15—25 cm odkryto skupienie nielicznych fragmentów ceramiki i przepalonych kości.

Inwentarz: Materiał ceramiczny został zinwentaryzowany razem z fragmentami ceramiki z grobu 11. Patrz: grób 11.

Grób 11 — ciałopalny, silnie zniszczony.

Podobnie jak w grobie 10, na poziomie 15—25 cm znaleziono kilkanaście fragmentów ceramiki i przepalone kości.

Inwentarz: Patrz: grób 10. 1. Fragment zaokrąglonego brzuśca dużego naczynia o powierzchni gładkiej, szarej, z drobnoziarnistą domieszką (tabl. XVIII, 6). 2. Fragment brzuśca naczynia zdobionego poziomą, łukowatą linią oraz grupami skośnych, wąskich kresek rytych. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz szara. Znaczna ilość drobnej domieszki (tabl. XVIII, 8). 3. Fragment łukowatej szyjki dużego naczynia zdobionego szeregami pionowych, krótkich kresek, ograniczonych od góry i dołu falistymi liniami poziomymi. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XVIII, 10). Patrz też grób 14 (2) i grób 17 (2). 4. 8 małych, niecharakterystycznych skorup z tego samego naczynia co (3). 5. Fragment łukowatej szyjki o krawędzi pogrubionej na zewnątrz, pochodzący z dużego naczynia. Powierzchnia gładka, szarożółta, wewnątrz szara. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XVIII, 12). 6. Fragment stożkowatej szyjki o brzegu lekko skierowanym na zewnątrz. Powierzchnia gładka, ale bardzo niestaranna, żółta. 7. 12 skorup być może pochodzących z jednego naczynia. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz brązowoszara. 8. 43 fragmenty ceramiki (w tym 5 kawałków z kilku den) ewidentnie pochodzące z różnych naczyń. Powierzchnie gładkie o różnej barwie. 9. 49 bardzo malutkich fragmentów z różnych naczyń. Zbiory: MAK, nr inw. 7754.

Grób 12 — ciałopalny, zniszczony.

Grób miał wystąpić na poziomie 25—30 cm i zawierać obok fragmentów ceramiki oraz przepalonych kości brązowe szczypczyki (1).

Inwentarz: 1. Brązowe szczypczyki o taśmowatych, lekko rozszerzających się ramionach względem węższej części sprężynującej. Długość — 5,3 cm, największa szerokość ramion — 1 cm, szerokość kabłąka — 0,45 cm (tabl. III, 11). Zbiory: MAK, nr inw. 7753.

Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319.

2. Bardzo mały fragment łukowatej szyjki niedużego naczynia o niestarannej, ciemnoszarej, wewnątrz szarożółtej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. (tabl. XIX, 1). 3. 10 mniej charakterystycznych, małych skorup, analogicznych do (2) i pochodzących z tego samego naczynia. 4. 26 większych i 30 bardzo malutkich fragmentów z różnych naczyń, zawsze o gładkich powierzchniach. Zbiory: MAK, nr inw. 7758.

Grób 13 — ciałopalny, zniszczony.

Grób znaleziony na poziomie 25—30 cm był silnie zniszczony i oprócz fragmentów ceramiki, przepalonych kości zawierał 3 fragmenty brązowych skrętów (1).

Inwentarz: 1. Trzy fragmenty brązowych skrętów o 4/5, 3/4, 1/3 zwoja. Wszystkie skręty miały ułamane oba końce. Średnice skrętów 2,0 cm i 2,2 cm (tabl. III, 9, 10, 12). Zbiory: MAK, nr inw. 7753. 2. 11 mało charakterystycznych fragmentów prawdopodobnie z jednego naczynia o powierzchni gładkiej, żółtoszarej i żółtej, wewnątrz szarej. 3. 5 skorup o charakterystycznej, niestarannej powierzchni koloru szarego, ze średnio- i gruboziarnistą domieszką. 4. 16 fragmentów różnych naczyń, zawsze o gładkiej powierzchni (w tym tylko dwa małe fragmenty den i dwa kawałki brzuśców). Zbiory: MAK, nr inw. 7758.

Grób 14 — ciałopalny, silnie zniszczony.

Na głębokości 20—25 cm odkryto niewielkie skupienie przepalonych kości i fragmentów ceramiki.

Inwentarz: 1. Fragment dna naczynia o powierzchni gładkiej, żółtoszarej, wewnątrz jasnobrązowej. Duża ilość głównie drobnoziarnistej domieszki (tabl. XIX, 3). 2. Fragment łukowatej szyjki dużego naczynia zdobionego szeregami pionowych, krótkich kresek, ograniczonych od góry i dołu falistymi, rytymi liniami poziomymi. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XIX, 2). Analogiczny fragment znaleziono w grobie 10 lub 11 (patrz:

grób 11-3 — tabl. XVIII, 10) i w grobie 17 (patrz: grób 17-2 — tabl. XIX, 13). 3. Dwa wyklejone fragmenty brzuśca naczynia o powierzchni gładkiej, ale nierównej, szarożółtej. Większa ilość drobno- i średnioziarnistej domieszki (tabl. XIX, 4). 4. Fragment łagodnego załomu brzuśca zdobionego grupami skośnych, szerokich żłobków. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Domieszka przede wszystkim drobnoziarnista (tabl. XIX, 5). 5. Fragment głębokiej, półkulistej misy. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XIX, 7). 6. Dwie skorupy analogiczne do (3), które pochodzą z pewnością z jednego naczynia. 7. 4 fragmenty ceramiki (w tym dwa kawałki różnych den) należące do różnych naczyń. Wszystkie powierzchnie gładkie. Zbiory: MAK, nr inw. 7756.

Grób 15 — ciałopalny, zniszczony.

Na głębokości 20—25 cm odkryto skupienie licznych fragmentów ceramiki i przepalonych kości.

Inwentarz: Materiał ceramiczny z grobu 15 został zinwentaryzowany razem z fragmentami ceramiki z grobu 17 i częściowo z grobu 16. Patrz: grób 17.

Grób 16 — ciałopalny, zniszczony.

Na głębokości 20—25 cm zaobserwowano licznie występujące fragmenty naczyń glinianych i przepalone kości.

Inwentarz: Część materiału z grobu 16 została zametrykowana wraz z ceramiką z grobów 15 i 17 (patrz: grób 17), natomiast reszta oddzielnie. 1. Dwa wyklejone oraz 5 dalszych, mniej charakterystycznych fragmentów średniej wielkości naczynia wazowatego o łagodnym załomie i zaznaczonym przejściu w szyjkę. Powierzchnia gładka, żółta. Duża ilość głównie drobnej domieszki (tabl. XIX, 18). 2. 14 małych fragmentów (w tym 2 kawałki den i jeden szyjki) pochodzących ewidentnie z różnych naczyń glinianych o gładkiej powierzchni. Zbiory: MAK, nr inw. 7757.

Grób 17 — ciałopalny, zniszczony.

Na głębokości 20—25 cm miała wystąpić bardzo duża ilość przepalonych kości i fragmentów naczyń glinianych.

Inwentarz: Patrz: grób 15 i 16. 1. Dwa wyklejone fragmenty stożkowatej szyjki o krawędzi wywiniętej lekko na zewnątrz. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Domieszka przede wszystkim drobnoziarnista (tabl. XVIII, 9). 2. Dwa fragmenty łukowatej szyjki naczynia zdobionego rzędami pionowych, krótkich kresek, które zostały ograniczone od góry i dołu falistymi, poziomymi liniami rytymi. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość drobnej domieszki (tabl. XIX, 13). Analogiczne fragmenty wystąpiły w grobie 10 lub 11 (grób 11-3 — tabl. XVIII, 10) oraz w materiale z grobu 14 (grób 14-2 — tabl. XIX, 2). 3. Fragment dna naczynia o powierzchni gładkiej, brązowej, wewnątrz szarożółtej. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Średnica dna około 12 cm (tabl. XIX, 14). 4. Fragment dolnej części naczynia, zdobiony ornamentem palcowym. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz szara (tabl. XIX, 15). 5. Fragment, obejmujący część brzuśca i łukowatej szyjki, naczynia zdobionego dwoma szerokimi, dookolnymi liniami poziomymi i grupami skośnych żłobków. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Domieszka głównie drobnoziarnista (tabl. XIX, 16). 6. Dwa wyklejone fragmenty brzuśca dużego naczynia zdobionego ornamentem rytej jodełki. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz brązowa. Domieszka drobna i trochę grubszej (tabl. XIX, 17). 7. 4 fragmenty dolnej partii dużego naczynia zdobionego na załomie grupami promieniście rozchodzących się kresek. Powierzchnia nierówna, szara, miejscami o ceglastym odcieniu, wewnątrz szara. Domieszka średnioziarnista (tabl. XIX, 19). 8. 43 fragmenty mało charakterystycznej ceramiki, pochodzące z różnych naczyń o gładkiej powierzchni. 9. 29 malutkich fragmentów naczyń glinianych (3 kawałeczki zdobione grupami skośnych kresek). Zbiory: MAK, nr inw. 7765.

Grób 18 — ciałopalny popielnicowy.

Na głębokości 20—25 cm odkryto dość dobrze zachowaną, choć uszkodzoną, urnę o średnicy około 30 cm, w której wśród kości znaleziono „mały brązik". Obecnie w Muzeum Archeologicznym w Krakowie brak naczynia, czy też fragmentów ceramiki, które zinwentaryzowane byłyby, jako pochodzące z grobu 18. Mamy natomiast fragmentarycznie zachowane naczynie (1), brązowy grocik scytyjski (2), żelazną szpilę (3) i kościaną sprzączkę (4), które to materiały T. Sulimirski (1939, s. 77, tabl. III, 1—6) publikuje jako jeden zespół grobowy z Ulanowa. Wydaje się, że może chodzić tutaj właśnie o grób 18. Jednakże fakt, że Cz. Blajda nic nie wspomina o tak bogatym wyposażeniu grobu 18 oraz znacznie różniące się od pozostałych numery inwentarza opisanych poniżej zabytków, zdecydowanie przemawiają za innym pochodzeniem tego zespołu. Podobną wymowę mają okres prowadzenia wykopalisk w Ulanowie przez Cz. Blajdę (połowa maja 1939 r.) i data pojawienia się publikacji T. Sulimirskiego oraz fakt, że nie uwzględnił on scytyjskiego kolczyka gwoździowatego z tegoż stanowiska.

Inwentarz: 1. Popielnica. Bardzo fragmentarycznie zachowane, asymetryczne naczynie o wyodrębnionym dnie i baniastym brzuścu. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Domieszka średnioziarnista. Wysokość zachowana — 19 cm, średnice: dna — 12 cm, brzuśca około 28 cm (tabl. XX, 1). Zbiory: MAK, nr inw. 3450. Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, tabl. III, 1. 2. Brązowy grocik trójskrzydełkowy typu scytyjskiego, bez wyodrębnionej tulejki. Długość — 2,4 cm, szerokość u podstawy — 0,8 cm (tabl. III, 15). Zbiory: MAK, nr inw. 3450. Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, tabl. III, 2; K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, i; Z. Bukowski 1977, s. 123, s. 363, tabl. XXI, 3, a i b. 3. Żelazna szpila z główką zwiniętą w tarczkę spiralną. Długość — 10 cm, szerokość tarczki — 2,1 cm, średnica przekroju trzonka — 0,35 cm (tabl. III, 14). Zbiory: MAK, nr inw. 3450. Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, tabl. III, 4; K. Moskwa 1976, s. 319, ryc. 79, j. 4. Kościany przedmiot interpretowany powszechnie jako sprzączka, o wydłużonym kształcie zwężającym się ku jednemu z końców, a drugim zaokrąglonym. Ornamentyka obejmuje kółeczka z punktem w środku. Zachowana długość — 3,5 cm, największa szerokość — 1,5 cm, grubość na ogół — 0,3 cm (tabl. III, 16). Zbiory: MAK, nr inw. 3450. Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, tabl. III, 5, 6; K. Moskwa 1976, s. 319. 5. Ponadto w skład wyposażenia miał wchodzić bezkształtny, przetopiony, brązowy przedmiot, który obecnie należy uznać za zaginiony. Lit.: T. Sulimirski 1939, s. 77, tabl. III, 3.

Grób 19 — ciałopalny, popielnicowy.

Na głębokości 30—35 cm odkryto małą popielnicę, „silnie zwietrzałą", która rozleciała się podczas eksploatacji.

Inwentarz: W zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie brak materiałów z grobu 19.

Znaleziska luźne z wykopów

Wykop A

1. Mały fragment ceramiki zdobiony dwoma poziomymi liniami ornamentu pseudosznurowego. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Mała ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XX, 2). 2. 125 fragmentów różnych naczyń glinianych o gładkich powierzchniach oraz 206 dalszych, bardzo malutkich fragmentów ceramiki. Zbiory: MAK, nr inw. 7759.

Wykop C

1. Żelazna szpila z główką rozklepaną i zwiniętą w uszko. Długość zachowana — 5,7 cm, średnica przekroju trzonka — 0,25 cm, szerokość główki — 0,3 cm (tabl. III, 19). Zbiory: MAK, nr inw. 7753. 2. Trzy stopione ze sobą paciorki szklane barwy fioletowej, pierwotnie kształtu prawie krążkowatego. Średnica — 0,8 cm, grubość — 0,4 cm (tabl. III, 18). Zbiory: MAK, nr inw. 7753. Lit.: K. Moskwa 1976, s. 319. 3. Fragment czer-

paka profilowanego o taśmowatym uchu. Powierzchnia gładka, żółta; domieszka drobnoziarnista (tabl. XX, 7). Zbiory: MAK, nr inw. 7753. 4. Mały fragment ceramiki zdobiony ornamentem palcowym. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz szara; domieszka drobnoziarnista (tabl. XX, 14). 5. Fragment brzuśca dużego naczynia wazowatego o powierzchni gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz jasnobrązowej. Duża ilość głównie drobnej domieszki (tabl. XX, 10). 6. 93 mało charakterystyczne fragmenty różnych naczyń o gładkich powierzchniach. Zbiory: MAK, 4—6 — nr inw. 7755.

Wykopy A i C

1. Fragment misy o łagodnym załomie brzuśca, brzegu zagiętym do środka i krawędzi pogrubionej na zewnątrz. Powierzchnia gładka, żółta. Domieszka drobnoziarnista (tabl. XX, 8). 2. Fragment średniej wielkości naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej, prawdopodobnie stożkowatej szyjce, zdobionego w górnej części brzuśca lekko skierowanymi ku górze guzkami. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Domieszka bardzo drobnoziarnista (tabl. XX, 9). 3. Fragment w zasadzie półkulistego czerpaka o powierzchni niestarannej, żółtej i drobnoziarnistej domieszce. Średnica wylewu około 11 cm (tabl. XX, 13). 4. Cztery fragmenty naczynia o łagodnym załomie brzuśca, który pierwotnie zdobiony był grupami skośnych, szerokich żłobków. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz ciemnoszara. Domieszka głównie drobnoziarnista (tabl. XX, 5). 5. Dwa wyklejone fragmenty łukowatej szyjki o krawędzi wychylonej na zewnątrz. Powierzchnia gładka, ale nierówna, jasnobrązowa. Duża ilość domieszki. Średnica wylewu około 16 cm (tabl. XX, 6). 6. Fragment misy o brzegu zagiętym do środka (brak krawędzi). Powierzchnia gładka, żółtoszara. 7. 49 fragmentów ceramiki o gładkiej powierzchni, pochodzących z różnych naczyń. 8. Fragment dużej misy o ostrym załomie, brzegu silnie ścienionym i zagiętym do środka. Powierzchnia gładka, szara. Domieszka drobno- i średnioziarnista (tabl. XX, 4). 9. Fragment brzuśca dużego naczynia, zdobiony grupami skośnych, lekko łukowatych kresek rytych. Powierzchnia niezbyt wygładzona, żółta (tabl. XX, 3). 10. 115 mało charakterystycznych fragmentów z różnych naczyń glinianych o gładkich powierzchniach. Zbiory: MAK, 1—3, 6, 7 — nr inw. 7752; 4—5 — nr inw. 3450; 8—10 — nr inw. 7763.

Wykop B

1. Fragment misy o łagodnym załomie brzuśca, brzegu skierowanym do wewnątrz i samej krawędzi lekko wysuniętej na zewnątrz, zdobiony parami podłużnych guzków na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, żółta i szara, wewnątrz żółtoszara. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Średnice: brzuśca około 31 cm, wylewu około 29 cm (tabl. XIX, 8). 2. Trzy wyklejone fragmenty części przydennej i dna bliżej nieokreślonego naczynia o powierzchni gładkiej, żółtej. Niewielka ilość domieszki. Średnica dna około 12 cm (tabl. XIX, 10). 3. Fragment płytkiej misy o brzegu ścienionym i zagiętym lekko do środka. Powierzchnia gładka, ale bardzo niestaranna, szara. Duża ilość domieszki (tabl. XIX, 6). 4. Mały fragment prawdopodobnie tzw. wazy nadsańskiej, zdobiony ornamentem zaplatanych trójkątów uformowanych z wąskich kresek rytych. Powierzchnia gładka, czarna, ale miejscami też żółta, wewnątrz żółta. Znaczna ilość domieszki (tabl. XIX, 9). 5. Fragment łukowato zwężającej się szyjki o gładkiej, żółtej powierzchni. Domieszka przede wszystkim drobnoziarnista (tabl. XIX, 11). 6. Fragment prawdopodobnie stożkowatej szyjki zdobionej pod krawędzią rzędem małych otworków. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz żółta. Znaczna ilość średnio- i drobnoziarnistej domieszki (tabl. XIX, 12). 7. 47 większych i 69 bardzo malutkich fragmentów z różnych naczyń glinianych o gładkich powierzchniach. Zbiory: MAK, nr inw. 7753.

Materiały powierzchniowe z tzw. wydmy „Bania"

1. Dwa fragmenty bardzo silnie skorodowanego, żelaznego noża o łukowatym ostrzu, zaopatrzonego w kolec do osadzenia rękojeści. Długość fragmentu pierwszego — 10,4 cm, drugiego — 5,1 cm, szerokość ostrza — 1,8 cm, grubość ostrza w części grzbietowej — 0,5 cm (tabl. IV, 1). 2. Doskonale zachowany, żelazny nóż z kolcem do rękojeści i łukowatym ostrzem. Część kolca ułamana. Długość — 12,6 cm, największa szerokość ostrza — 1,2 cm, grubość w części grzbietowej — 0,3 cm (tabl. IV, 2). 3. Dwa sklejone fragmenty grubego, łukowato wygiętego pręta żelaznego, stanowiące część bliżej nieokreślonego przedmiotu. Grubość pręta — 0,4 cm (tabl. IV, 3). Zbiory: MAK, nr inw. 7753; przedmioty te zostały podarowane przez kierownika szkoły w Dąbrówce, Aleksandra Wzorka. 4. Tarczka ze spiralnie zwiniętego, brązowego drutu o 4 zwojach i ułamanym końcu. Średnica tarczki — 1,8—2,0 cm (tabl. IV, 4). 5. Brązowy kolczyk gwoździowaty, należący do typu podwójnie-czopkowatych, czyli zaopatrzony w dwie półkuliste, masywne główki. Średnice główek — 0,4 i 0,7 cm; średnica kolczyka — 2 cm; średnica przekroju kabłąka — 0,3 cm (tabl. IV, 5). Zbiory: 4—5 — prywatna kolekcja Aleksandra Wzorka, nauczyciela w Dąbrówce; rysunki wykonano na podstawie szkiców Czesława Blajdy. 6. Fragment dużego naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca i podkreślonym przejściu w szyjkę, zdobionego masywnymi, okrągłymi guzkami i grupami szerokich, skośnych kresek. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa (tabl. XX, 11). 7. Mały fragment łagodnie załamanego brzuśca z bliżej nieokreślonego naczynia. Zdobienie obejmuje grupy skośnych, wąsko rytych kresek. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka drobnoziarnista (tabl. XX, 12). 8. 217 małych fragmentów ceramiki o gładkich powierzchniach, pochodzących z różnych naczyń. Zbiory: MAK, 6—8 — nr inw. 7768.

WIERZAWICE, gm. Leżajsk, (dawny pow. Leżajsk), woj. Rzeszów, stan. 7.

1. Brązowa bransoleta z końcami lekko zwężonymi i założonymi na siebie, wykonana z płasko-wypukłej taśmy. Średnica bransolety — 6,3 cm, szerokość taśmy — 0,7 cm, największa grubość taśmy — 0,25 cm (tabl. IV, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 662.
   Lit.: K. Moskwa 1976, s. 322, s. 323, ryc. 81, d.
2. Bardzo silnie skorodowana, żelazna szpila o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko, a drugim końcu ułamanym. Długość zachowana — 4,0 cm, średnica przekroju trzonka — 0,3 cm, szerokość główki — 0,4 cm (tabl. IV, 7). Zbiory: MNZP, nr inw. 662.
   Lit.: K. Moskwa 1976, s. 322, s. 323, ryc. 81, c; S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I.
3. Sześć przęślików?, w tym dwa stopione ze sobą, o kształtach kolistych, owalnych lub nieregularnych i przekroju soczewkowatym albo płaskosoczewkowatym, z okrągłym lub podłużnym, nieregularnym otworem pośrodku, albo też z wgłębieniem, będącym jego namiastką. Wykonano je z bliżej nieokreślonego surowca, który charakteryzuje się obecnie silnie porowatą strukturą, przypominającą trochę substancję gąbczastą w kości, ale miejscami również gładkiego, wręcz szklistego o lekkim fioletowym połysku. Wszystkie opisane powyżej zabytki charakteryzują się silnym zniekształceniem, prawdopodobnie na skutek kontaktu z ogniem. Średnice od 2,8 do 1,6 cm; grubość od 1,2 do 0,8 cm (tabl. IV, 8—12). Zbiory: MNZP, nr inw. 662.

4. Silnie skorodowany, żelazny nóż o szablowato wygiętym ostrzu i wyodrębnionym kolcu do rękojeści, z brakującym fragmentem części tnącej. Zachowana długość — 6,5 cm; największa szerokość ostrza — 1,5 cm, grubość w części grzbietowej — 0,25 cm (tabl. IV, 13). Zbiory: MNZP, nr inw. 662.
   Lit.: K. Moskwa 1976, s. 322, s. 323, ryc. 81, e; S. Czopek 1992b, s. 112, tabl. I, s. 115, ryc. 4, e.
5. Fragment prawdopodobnie trzonka żelaznej szpili, silnie skorodowany, z ułamanymi obydwoma końcami. Zachowana długość — 4,9 cm, średnica przekroju trzonka — 0,4 cm (tabl. IV, 14). Zbiory: MNZP, nr inw. 662.
6. Brązowy kolczyk gwoździowaty typu scytyjskiego, o jednym końcu w postaci wypukłej, półkulistej tarczki połączonej z wygiętym kabłąkiem, którego drugie zakończenie zostało lekko rozklepane. Średnica skrętu kabłąka — 0,9—2 cm, średnice główek — 1,5 cm i 0,3 cm, średnica przekroju kabłąka — 0,2 cm (tabl. IV, 15). Choć nie ma stuprocentowej pewności, to jest wysoce prawdopodobne, że wyżej opisany kolczyk został znaleziony w naczyniu (tabl. XXII, 4; Katalog: Wierzawice — 14) pochodzącym z Wierzawic. Zabytek ten nie został umieszczony razem z innymi metalami na specjalnych tablicach ekspozycyjnych, dlatego nie był uwzględniany w pracach dotyczących materiałów scytyjskich z terenu Polski. Nie można jednak zupełnie wykluczyć, że nie pochodzi z jakiegoś innego stanowiska, zwłaszcza w kontekście brakującej pary kolczyków z Kopek, stan. 3 lub Przędzela, stan. 5 (patrz: Katalog: Kopki — 3). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
7. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia o grubych ściankach. Powierzchnia zewnętrzna silnie szorstka, żółta, wewnętrzna gładka, jasnobrązowa. Duża ilość grubo- i bardzo gruboziarnistej domieszki tłucznia granitowego oraz pokruszonych skorup z naczyń glinianych. Wysokość zachowana — 8,5 cm, średnica dna — 11 cm (tabl. XX, 15). Zbiory: MNZP, poz. 1069.
8. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane, lekko asymetryczne naczynie wazowate o baniastym brzuścu, prawie stożkowatej części górnej i delikatnie wychylonej samej krawędzi. Kształtem naczynie należy do form dwustożkowatych. Powierzchnia gładka, ale niestaranna, jasnobrązowa, wewnątrz szara. Znaczna ilość domieszki. Wysokość — 18 cm; średnice: wylewu około 14 cm, brzuśca około 19,5 cm, dna — 9 cm (tabl. XX, 16). Zbiory: MNZP, poz. 1051.
9. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane, duże naczynie dwustożkowate o bardzo łagodnym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, lekko wklęsłej górnej części. Zdobienie obejmuje cztery symetrycznie rozmieszczone guzy z charakterystycznym wgięciem, grupy skośnych, często krzyżujących się kresek i ryte linie (nawet do 3) ograniczające ten ornament od góry. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość średnioziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 31 cm średnice: brzuśca — 31 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XXI, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 678.
   Lit.: Z. Durczewski 1948, tabl. CX, 8; K. Moskwa 1976, s. 322, s. 323, ryc. 81, a.
10. Przystawka. Duży kubek o taśmowatym, obecnie brakującym uchu i łagodnym załomie brzuśca, który przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę. Dno wyodrębnione. Ornamentyka obejmuje cztery małe, rozmieszczone niesymetrycznie (2 po obu stronach ucha) guzki oraz grupy skośnych, krótkich żłobków na największej wydętości brzuśca i linię wokół naczynia powyżej tego zdobienia. Powierzchnia gładka, ceglastobrązowa z ciemnoszarymi plamami, wewnątrz szarożółta. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 14,2 cm; średnice: wylewu — 13,3 cm, brzuśca — 16,5 cm, dna — 8 cm (tabl. XXI, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 369.
    Lit.: K. Moskwa 1976, s. 322, s. 323, ryc. 81, b.
11. Popielnica. Duże, lekko asymetryczne naczynie wazowate o wysoko umieszczonym, zaokrąglonym załomie brzuśca, który bardzo silnie zwęża się w kierunku dna; zdobione w górnej partii linią rytą w narzuconej glince. W dolnej części naczynia powierzchnia chropowata, skośnie obmazywana palcami, w górnej silnie szorstka na skutek nierównomiernego obrzucenia grubą warstwą gliny. Barwa przy dnie żółta, wyżej szara, wewnątrz szara i znacznie gładsza. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 31,5 cm; średnice: brzuśca — 32 cm, dna — 11,2 cm (tabl. XXI, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 688.
12. Dwa fragmenty brzuśca o podkreślonym załomie i wklęsłej górnej partii, pochodzące prawdopodobnie z jakiegoś naczynia zbliżonego formą do dwustożkowatego. Zdobienie obejmuje dwa szeregi grup skośnych kresek, poziomą linię rytą oraz położony ponad tym ornamentem ryty zygzak. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Większa ilość drobnoziarnistej domieszki (tabl. XXI, 4). Zbiory: MNZP, poz. 1051.
13. Popielnica. Bardzo fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o stopkowatym dnie, zaokrąglonym brzuścu i nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się szyjce. Powierzchnia gładka, szarożółta, wewnątrz szara. Domieszka głównie drobnoziarnista. Zachowana wysokość — 20,5 cm; średnice: brzuśca około 27 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XXII, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1069.
14. Źle zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o wyodrębnionym dnie i bardzo łagodnym załomie brzuśca, który przechodzi w łukowatą szyjkę, zdobione dookolną, poziomą, dość szeroką linią oraz grupami skośnych, głęboko rytych kresek na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, szara z żółtymi i ceglastymi plamami, wewnątrz szara. Duża ilość przede wszystkim drobnej domieszki. Zachowana wysokość — 23,5 cm; średnice: brzuśca — 27,5 cm, dna — 11,3 cm (tabl. XXII, 4). Jest wysoce prawdopodobne, że w naczyniu tym znaleziono brązowy kolczyk gwoździowaty (tabl. IV, 15; Katalog: Wierzawice 6). Zbiory: MNZP, poz. 1056 i 1057.

MIEJSCOWOŚĆ NIEZNANA

1. Fragment łukowato wygiętego, brązowego drutu, będący prawdopodobnie częścią skrętu. Średnica skrętu około 2,6 cm, średnica przekroju drutu — 0,2 cm (tabl. IV, 16). Znaleziony został razem z fragmentarycznie zachowaną pokrywką (tabl. XXVI, 2; Katalog: miejscowość nieznana 53) w popielnicy (tabl. XXVI, 3; Katalog: miejscowość nieznana 54). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
2. Fragment brązowej ozdoby, prawdopodobnie kolczyka gwoździowatego, o jednym końcu ułamanym, drugim masywnym, ukształtowanym lekko wypukle. Średnica główki — 0,6 cm, średnica skrętu kabłąka — 1,2 cm, średnica przekroju kabłąka — 0,2—0,4 cm (tabl. V, 1). Zabytek został znaleziony razem z dwoma skrętami (tabl. V, 2, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 3, 4) w naczyniu (tabl. XXIV, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 43). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
3. Brązowy skręt o prawie dwóch zwojach. Średnica skrętu — 1,6 cm (tabl. V, 2). Został znaleziony razem z dwoma dalszymi ozdobami (tabl. V, 1, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 2, 4) w naczyniu (tabl. XXIV, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 43). Zbiory: MNZP, nr inw. —.

4. Brązowy skręt o 1 1/4 zwoja. Średnica skrętu — 1,4 cm (tabl. V, 3). Zabytek został znaleziony razem z innymi ozdobami (tabl. V, 1, 2; Katalog: miejscowość nieznana — 2, 3) w naczyniu (tabl. XXIV, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 43). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
5. Brązowy skręt o 2 1/3 zwoja i obydwu końcach ułamanych; silnie powyginany. Średnica skrętu — 1,1 cm (tabl. V, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 663.
6. Doskonale zachowana, brązowa szpila o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko. Długość — 10,7 cm, średnica przekroju trzonka szpili — 0,3 cm, szerokość główki — 0,6 cm (tabl. V, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 359.
7. Brązowa szpila o główce rozklepanej i zwiniętej w uszko. Długość — 12,9 cm, średnica przekroju trzonka szpili — 0,3 cm, szerokość główki — 0,5 cm (tabl. V, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 360.
8. Brązowy paciorek typu salta leone o 8 zwojach z okrągłego drutu. Długość — 1,3 cm, średnica — 0,5 cm (tabl. V, 7). Zbiory: MNZP, nr inw. 663.
9. Brązowy skręt o nieco ponad jednym zwoju i ułamanym końcu. Średnica skrętu — 1,3 cm (tabl. V, 8). Zbiory: MNZP, nr inw. 663.
10. Brązowy skręt (1 1/4 zwoja) z nawiniętymi na część obwodu spiralkami z brązowego drutu oraz częściej z otwartymi kółeczkami z podobnego materiału. Obydwa końce ułamane. Średnica skrętu — 1,8 cm, średnica kółek i spiralek — 0,3 cm (tabl. V, 9). Zbiory: MNZP, nr inw. 664.
11. Silnie skorodowany, bezkształtny przedmiot żelazny. Długość — 2 cm. Zbiory: MNZP, nr inw. 664.
12. Brązowa szpila o główce zwiniętej w spiralną tarczkę (3 zwoje) i tordowanej znacznej części trzonka. Szpila silnie powyginana, koniec ułamany. Zachowana długość — 18,5 cm, szerokość tarczki — 2,3 cm, średnica przekroju trzonka szpili 0,3 cm (tabl. V, 10). Zbiory: MNZP, nr inw. 393.
13. Kawałek prostego, żelaznego pręcika, będący prawdopodobnie częścią trzonka bliżej nieokreślonej szpili. Oba końce ułamane. Zachowana długość — 9,1 cm, średnica przekroju — 0,3 cm (tabl. V, 11). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
14. Fragmentarycznie zachowana, silnie skorodowana szpila żelazna o prawdopodobnie rozklepanej i zwiniętej w uszko główce. Ułamana zarówno główka, jak i drugi koniec szpili. Zachowana długość — 8,9 cm, średnica trzonka — 0,3—0,5 cm, szerokość główki około 0,6 cm (tabl. V, 12). Zbiory: MNZP, nr inw. 392.
15. Fragment brązowego skrętu o 1 1/4 zwoja i ułamanych obu końcach. Średnica skrętu — 1,2 cm (tabl. V, 13). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
16. Fragmentarycznie zachowany (brak obu końców) skręt brązowy o 1 1/4 zwoja. Średnica skrętu — 1,2—1,4 cm (tabl. V, 14). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
17. Brązowy paciorek typu salta leone o 8 1/2 zwojach z okrągłego drutu. Długość — 1,3 cm, średnica — 0,5—0,6 cm (tabl. V, 15). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
18. Brązowy paciorek wykonany z walcowato skręconej blaszki. Długość — 0,9 cm, średnica przekroju — 0,6 cm (tabl. V, 16). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
19. Brązowy skręt (1 zwój) z nawiniętymi na prawie połowie obwodu spiralkami z drutu brązowego. Średnica skrętu — 1,5 cm, średnica spiralek — 0,4 cm (tabl. V, 17). Zbiory: MNZP, nr inw. 665.
20. Brązowy skręt o 1 3/4 zwoja i jednym końcu prosto ściętym, drugim zwiniętym w uszko. Średnica skrętu — 1,8 cm (tabl. V, 18). Zbiory: MNZP, nr inw. 358.
21. Brązowy skręt o 1 1/2 zwoja. Średnica skrętu — 1,6 cm (tabl. V, 19). Zbiory: MNZP, nr inw. 357.
22. Brązowy skręt o 1 1/3 zwoja i ułamanym jednym końcu. Średnica skrętu — 1,6 cm. (tabl. V, 20). Zbiory: MNZP, nr inw. 398.
23. Brązowy kolczyk gwoździowaty o jednym końcu w postaci lekko wypukłej tarczki wykonanej z blaszki, połączonej ze skręconym, ułamanym kabłąkiem. Średnica skrętu kabłąka — 1,0 cm, grubość drutu kabłąka — 0,1 cm, średnica tarczki główki — 0,9 cm (tabl. V, 21). Zbiory: MNZP, nr inw. 991. Lit.: Z. Bukowski 1977, s. 359, tabl. XVII, 1 — jako pochodzący z dorzecza Sanu.
24. Duży skręt brązowy o 1 1/2 zwoja, jednym końcu prosto ściętym, drugim zwiniętym w małą tarczkę spiralną. Średnica skrętu — 2,5 cm, średnica tarczki — 0,8 cm (tabl. V, 22). Zbiory: MNZP, nr inw. 355.
25. Brązowy skręt jednozwojowy o jednym końcu ułamanym, drugim zwiniętym w małą tarczkę spiralną. Średnica skrętu — 1,6 cm, średnica tarczki — 0,6 cm (tabl. V, 23). Zbiory: MNZP, nr inw. 356.
26. Brązowy skręt o 1 1/2 zwoja. Średnica skrętu — 1,7 cm (tabl. V, 24). Zbiory: MNZP, nr inw. 399.
27. Żelazny naszyjnik o prawie całym obwodzie tordowanym i obydwu końcach gładkich, zagiętych w uszka założone za siebie. Średnica naszyjnika — 13,2—13,4 cm, grubość drutu — 0,4—0,5 cm (tabl. VI, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 390.
28. Nieco asymetryczne naczynie jajowate z dużym wycięciem w krawędzi, zdobione w połowie wysokości poziomą, trójkątną w przekroju listwą plastyczną. Powierzchnia bardzo niestaranna, ceglastobrązowa, wewnątrz żółtoszara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 29 cm; średnice: wylewu — 18 cm, brzuśca — 22,5 cm, dna — 9,2 cm (tabl. XI, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 4854. Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 73, fotografia u dołu.
29. Popielnica. Waza o lekko podkreślonym załomie brzuśca i wyodrębnionej, prawie stożkowatej szyjce z lejkowato rozchylonym brzegiem. Powierzchnia gładka, szara z ceglastożółtymi plamami, wewnątrz żółta. Znaczna ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 17 cm; średnice: wylewu — 15,3 cm, brzuśca — 17,5 cm, dna — 9,5 cm (tabl. XI, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 4907.
30. Lekko asymetryczne naczynie o baniastym brzuścu, który przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę, zdobione czterema symetrycznie rozmieszczonymi, nieco podłużnymi, masywnymi guzami na załomie brzuśca. W krawędzi naczynia dokonano prawie prostokątnego wycięcia. Powierzchnia gładka, ale nierówna, żółtoceglasta, wewnątrz szara. Duża ilość domieszki. Wysokość — 17,5 cm; średnice: wylewu — 12 cm, brzuśca — 16 cm, dna — 8,5 cm (tabl. XXII, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 351.
31. Prawie półkulisty czerpak o brzegu nieznacznie zagiętym do wewnątrz, taśmowatym uchu i wypchanym do środka dnie. Powierzchnia gładka, szara. Raczej większa ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 2,6 cm; średnice: wylewu — 6,3 cm, dna — 3,4 cm, największa wydętość — 6,5 cm (tabl. XXII, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 372.
32. Popielnica. Naczynie w zasadzie dwustożkowate o łagodnym załomie brzuśca i łukowato zwężającej się górnej partii, z lekko wychyloną na zewnątrz krawędzią, w której dokonano łukowatego wycięcia. Powierzchnia gładka, brązowa, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 16,5 cm; średnice: wylewu — 11 cm, brzuśca — 15 cm, dna — 8 cm (tabl. XXII, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 368.
33. Malutka wazka o baniastym brzuścu, wyodrębnionej, stożkowatej szyjce, której krawędź jest silnie ścieniona i wychylona nieznacznie na zewnątrz, zaopatrzona w dwa małe, poziomo przekłute uszka u nasady szyjki. Zdobienie obejmuje

żłobek, obiegający dookoła naczynia w miejscu wyodrębnienia szyjki oraz pionowe żłobki na brzuścu. Powierzchnia silnie wygładzona, czarna. Domieszka bardzo drobna. Wysokość — 7,8 cm; średnice: wylewu — 6,2 cm, brzuśca — 9 cm, dna — 3,5 cm (tabl. XXII, 7). Zbiory: MNZP, nr inw. 671.

34. Popielnica. Naczynie nawiązujące kształtem do form jajowatych, ale silnie zwężające się prawie od samego brzegu w kierunku wyodrębnionego dna. Powierzchnia silnie chropowata, żółtoszara, u góry brązowa, wewnątrz trochę gładsza, szara. Duża ilość grubo- i bardzo gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 17,8 cm; średnice: wylewu — 16,5 cm, brzuśca — 17,3 cm, dna — 7,5 cm (tabl. XXII, 8). Zbiory: MNZP, nr inw. 350.
35. Naczynie nawiązujące kształtem do form tulipanowatych, a więc posiadające wysmukły profil, wysoko umieszczony, łagodny załom brzuśca i krótką, nie wyodrębnioną, lejkowato rozszerzającą się szyjkę, która jednak u wylewu jest znacznie węższa od średnicy brzuśca, co odróżnia go od typowych form tulipanowatych. Zdobienie obejmuje cztery pary skośnych, niezbyt wyodrębnionych od powierzchni listewek umieszczonych na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, ale niestaranna, szara, przy brzegu żółta, wewnątrz szara. Średnia ilość domieszki. Wysokość około 30 cm; średnice: wylewu — 20,5 cm, brzuśca — 25 cm (tabl. XXIII, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1072.
36. Bardzo źle zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o podkreślonym załomie brzuśca, silnym przewężeniu zaraz powyżej załomu i wyodrębnionej, łukowatej szyjce. Powierzchnia nierówna, szara. Średnia ilość domieszki. Wysokość — 22 cm; średnice: wylewu — 14 cm, brzuśca około 20 cm, dna około 10 cm (tabl. XXIII, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
37. Fragmenty naczynia wazowatego o łagodnym załomie dwustożkowatego brzuśca, który przechodzi w wysmukłą, łukowatą szyjkę. Zdobienie obejmowało prawdopodobnie 8 nieco podłużnych guzków na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Znaczna ilość domieszki. Średnica wylewu około 17 cm, średnica brzuśca około 23,5 cm (tabl. XXIII, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1043 i 1044.
38. Bardzo fragmentarycznie zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o podkreślonym załomie dwustożkowatego brzuśca, nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się, wysmukłej szyjce, zdobione na załomie grupami skośnych, głęboko rytych kresek. Powierzchnia gładka, ale nierówna, żółtoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość głównie gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 28,3 cm; średnice: wylewu około 14 cm, brzuśca około 25 cm, dna — 11,7 cm (tabl. XXIII, 4). Zbiory: MNZP, poz. 1046.
39. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia niezbyt wygładzona, szara, wewnątrz ceglasta z żółtoszarymi plamami. Domieszka drobnoziarnista. Zachowana wysokość — 8,5 cm, średnica dna — 11,5 cm (tabl. XXIII, 5). Zbiory: MNZP, poz. 2609.
40. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia o wyodrębnionym dnie, zdobionego w strefie przydennej ornamentem palcowym i paznokciowym. Powierzchnia gładka, ale bardzo niestaranna, żółtoszara, wewnątrz szara. Średnia ilość domieszki. Wysokość zachowana — 14 cm; średnica dna — 9,5 cm (tabl. XXIII, 6). Zbiory: MNZP, poz. 1049.
41. Popielnica. Waza o łagodnym załomie brzuśca, nieznacznie wyodrębnionej, prawie stożkowatej szyjce, której brzeg został lekko wywinięty na zewnątrz. Powierzchnia gładka, przy dnie żółta, w pozostałej części żółtoszara. Znaczna ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 22 cm; średnice: wylewu — 18,5 cm, brzuśca — 24,2 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XXIV, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 4870.
42. Popielnica. Dwustożkowate naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca i zupełnie nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się górnej partii. Powierzchnia gładka, szara, z żółtoszarymi plamami przy dnie, wewnątrz szara. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 22,3 cm; średnice: wylewu — 13 cm, brzuśca — 20,5 cm, dna — 8,5 cm (tabl. XXIV, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 4844.
43. Naczynie asymetryczne o wyodrębnionym dnie, podkreślonym załomie brzuśca, który przechodzi w różnie ukształtowaną, głównie jednak rozchyloną szyjkę. Powierzchnia gładka, nierówna, jasnobrązowa. Domieszka przede wszystkim drobnoziarnista. Wysokość — 15,5 cm; średnice: wylewu — 14,5 cm, brzuśca — 15 cm, dna — 10,2 cm (tabl. XXIV, 3). W naczyniu tym znaleziono dwa skręty brązowe (tabl. V, 2, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 3, 4) oraz fragment prawdopodobnie kolczyka gwoździowatego (tabl. V, 1; Katalog: miejscowość nieznana — 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 4862.
44. Naczynie jajowate o brzegu silnie zagiętym do środka i nieznacznie pogrubionej krawędzi, dodatkowo zaopatrzonej w łukowate wycięcie. Powierzchnia gładka, ale nierówna, żółta, górą jasnobrązowa, wewnątrz również jasnobrązowa. Bardzo liczna gruboziarnista domieszka. Wysokość — 28 cm; średnice: wylewu — 22 cm, brzuśca — 26,3 cm, dna — 15,5 cm (tabl. XXIV, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 4871.
45. Popielnica. Dwustożkowate naczynie wazowate o baniastym brzuścu, który przechodzi w zupełnie nie wyodrębnioną, prawie stożkowatą górną część, zaopatrzoną w łukowate wycięcie w krawędzi. Powierzchnia gładka, brązowa z szarymi plamami, wewnątrz szara. Duża ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 23,5 cm; średnice: wylewu — 17,2 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXIV, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 4861.
46. Fragment misy o brzegu zagiętym do wewnątrz i lekko wklęsłym. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz szara. Nieznaczna ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnica wylewu około 20 cm, średnica brzuśca około 22 cm (tabl. XXIV, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
47. Popielnica. Lekko asymetryczna waza o łagodnym załomie brzuśca, bardzo słabo zaznaczonym przejściu w stromą, łukowatą szyjkę i silnie pogrubionej na zewnątrz, uformowanej w kryzę krawędzi, zaopatrzonej dodatkowo w głębokie, łukowate wycięcie. Zdobienie obejmuje grupy skośnych lub też promieniście rozchodzących się kresek w górnej partii brzuśca oraz poziomą, dookolną linię rytą w miejscu przejścia w szyjkę. Powierzchnia gładka, brunatna, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 27 cm; średnice: wylewu — 19,8 cm, brzuśca — 24 cm, dna — 10 cm (tabl. XXV, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 371.
48. Popielnica. Naczynie jajowate z rzędem otworków pod krawędzią, zdobione na brzuścu trzema skośnie dolepionymi listwami plastycznymi z ornamentyką palcową. Powierzchnia silnie chropowata, tylko przy krawędzi gładsza, szarobrunatna, wewnątrz gładka, żółtoszara. Duża ilość głównie gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 29 cm; średnice: wylewu — 18,2 cm, brzuśca — 20,5 cm, dna — 11,8 cm (tabl. XXV, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 367.
Lit.: A. Kunysz, A. Koperski 1973, s. 71, fotografia u dołu.
49. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o baniastym brzuścu i zupełnie nie wyodrębnionej, prawdopodobnie łukowato zwężającej się szyjce, zdobione po-

wyżej załomu brzuśca poziomą, dookolną linią oraz bardzo delikatnie rytym ornamentem jodełki i skośnych kresek. Powierzchnia silnie wygładzona, brązowoceglasta. Domieszka średnioziarnista. Wysokość zachowana — 14,7 cm; średnice: brzuśca — 18,3 cm, dna — 9,3 cm (tabl. XXV, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 4895.

50. Asymetryczne naczynie o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato rozchyloną szyjkę, zdobione tylko dwoma guzkami na największej wydętości brzuśca (jeden z guzków zaopatrzony jest w charakterystyczne wgięcie). Powierzchnia gładka, ale nierówna, szaroceglasta. Duża ilość głównie drobnoziarnistej domieszki tłucznia granitowego i pojedynczych średniej wielkości kawałków ceramiki. Wysokość — 21 cm; średnice: wylewu — 14 cm, brzuśca — 19,5 cm, dna — 9,5 cm (tabl. XXV, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 675.
51. Popielnica. Wysmukłe naczynie należące do form jajowatych, o głębokim, trójkątnym wycięciu w krawędzi. Powierzchnia gładka, ale bardzo niestaranna, żółtobrązowa, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka grubo- i bardzo gruboziarnista. Wysokość — 36 cm; średnice: wylewu — 23 cm, brzuśca — 24,5 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXV, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 4908.
52. Popielnica. Waza o łagodnym załomie brzuśca, nieznacznie wyodrębnionej, stożkowatej szyjce i samym brzegu lejkowato wywiniętym na zewnątrz. Powierzchnia gładka, szara z żółtymi plamami, wewnątrz żółtoszara. Duża ilość głównie drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 24,5 cm; średnice: wylewu — 20,5 cm, brzuśca — 28 cm, dna — 11,2 cm (tabl. XXVI, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 375.
53. Fragmentarycznie zachowana pokrywka o płaskiej górnej części i prawie pionowym kołnierzu wpuszczanym do naczynia. Powierzchnia gładka, z góry brązowa, od dołu żółtoszara. Domieszka drobnoziarnista. Średnica około 17,5 cm, grubość pokrywki — 1,0 cm, wysokość kołnierza — 2,4 cm. (tabl. XXVI, 2). Pokrywka została znaleziona razem z fragmentem brązowego skrętu (tabl. IV, 16; Katalog: miejscowość nieznana — 1) w popielnicy (tabl. XXVI, 3; Katalog: miejscowość nieznana — 54). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
54. Popielnica. Naczynie dwustożkowate o łagodnym załomie brzuśca, zdobione na załomie krótkimi, skośnymi kreseczkami. Powierzchnia powyżej ornamentu i wewnątrz gładka, szara, w dolnej części brzuśca bardzo silnie chropowata na skutek obrzucenia glinką. Domieszka raczej drobnoziarnista, w partii chropowatej liczna, bardzo gruboziarnista. Wysokość — 23,8 cm; średnice: wylewu — 16,5 cm, brzuśca — 26,5 cm, dna — 10 cm (tabl. XXVI, 3). W popielnicy tej znaleziono fragmentarycznie zachowaną pokrywkę wpuszczaną (tabl. XXVI, 2; Katalog: miejscowość nieznana — 53) oraz fragment brązowego skrętu (tabl. IV, 16; Katalog: miejscowość nieznana — 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 349.
55. Fragmenty półkulistego czerpaka o płaskim dnie i grubym, taśmowatym uchu. Powierzchnia gładka, żółta. Większa ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 3,6 cm; średnice: wylewu około 7 cm, dna — 4,3 cm (tabl. XXVI, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
56. Naczynie wazowate o podkreślonym załomie brzuśca, przewężeniu powyżej załomu i wyodrębnionej, stożkowatej lub też w mniejszej części naczynia nie wyodrębnionej, łukowato zwężającej się szyjce. W brzegu naczynia dokonano łukowatego wycięcia. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz szara. Duża ilość domieszki. Wysokość — 23,7 cm; średnice: wylewu — 17,5 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXVI, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 4900.
57. Popielnica. Dwustożkowate naczynie o łagodnym, a nawet baniastym brzuścu i lekko wyodrębnionej szyjce, zdobione czterema symetrycznie rozmieszczonymi, podłużnymi guzkami. Powierzchnia gładka, czarna z ceglastobrązowymi plamami. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 15,5 cm; średnice: wylewu — 14,2 cm, brzuśca — 19 cm, dna — 8 cm (tabl. XXVI, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
58. Waza o bardzo łagodnym załomie brzuśca, wyodrębnionej, prawie stożkowatej szyjce, której brzeg został rozchylony i zaopatrzony w łukowate wycięcie. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, miejscami o żółtym odcieniu, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka średnioziarnista. Wysokość — 24,5 cm; średnice: wylewu — 19,2 cm, brzuśca — 24,5 cm, dna — 10,8 cm (tabl. XXVII, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 4867.
59. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane naczynie o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w prawdopodobnie łukowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia gładka, szaroceglasta, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość zachowana — 24,3 cm; średnice: brzuśca — 21,7 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXVII, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 4866.
60. Popielnica. Wysmukłe naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, na ogół niedostrzegalnie przechodzącym w lekko łukowatą szyjkę, zaopatrzoną pod krawędzią w rząd otworków. Zdobienie obejmowało pierwotnie pięć niewielkich guzków na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, szara z ceglastymi plamami, wewnątrz ceglastoszara. Znaczna ilość głównie gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 28 cm; średnice: wylewu — 16,5 cm, brzuśca — 24 cm, dna — 10,8 cm (tabl. XXVII, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 4894.
61. Popielnica. Waza o łagodnym załomie brzuśca i nieznacznie wyodrębnionej, prawie stożkowatej, krótkiej szyjce. Powierzchnia gładka, ale bardzo nierówna, szarożółta, wewnątrz szara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 18,5 cm; średnice: wylewu — 18,8 cm, brzuśca — 22 cm, dna — 10 cm (tabl. XXVII, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 4842.
62. Fragmentarycznie zachowana misa o płaskim dnie, brzegu zagiętym do środka i krawędzi pogrubionej do wewnątrz. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz ciemnoszara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 6,6 cm; średnice: wylewu — 18 cm, brzuśca — 19 cm, dna — 6,5 cm (tabl. XXVII, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 377.
63. Popielnica. Lekko asymetryczne naczynie wazowate o łagodnym załomie dwustożkowatego brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę, zaopatrzoną w półkoliste wycięcie. Ornamentyka sprowadza się do grup skośnych kresek rytych na największej wydętości brzuśca oraz poziomej, dookolnej linii powyżej nich. Powierzchnia gładka, żółtoszara, wewnątrz szara. Duża ilość domieszki tłucznia granitowego i kawałków ceramiki. Wysokość — 20 cm; średnice: wylewu — 17,5 cm, brzuśca — 24 cm, dna — 12,5 cm (tabl. XXVII, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. 4863.
64. Fragmentarycznie zachowana waza o baniastym brzuścu i wyodrębnionej, lejkowato rozszerzającej się szyjce, zdobiona w górnej partii brzuśca ornamentem zaplatanych trójkątów, uformowanych z dość szerokich kresek i rozdzielonych czterema symetrycznie rozmieszczonymi grupami zdobienia, złożonego z trzech małych guzków na załomie, podłużnego guzka w miejscu wyodrębnienia szyjki oraz bardzo krótkich, pionowych kresek. Powierzchnia silnie wygładzona, lekko błyszcząca, czarna, miejscami wpadająca w kolor żółty, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka bardzo drobnoziarnista. Wysokość — 23,5 cm; średnice: wylewu — 20,7 cm, brzuśca — 21 cm, dna — 8,2 cm (tabl. XXVIII, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1042.

65. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia o dnie wgiętym do środka. Powierzchnia gładka, ale bardzo nierówna, żółtoszara, wewnątrz szara. Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 16 cm, średnica dna — 10 cm (tabl. XXVIII, 2). Zbiory: MNZP, poz. 2607.
66. Bardzo fragmentarycznie zachowane, niewielkie naczynie o zaokrąglonym brzuścu, płynnie przechodzącym w łukowatą szyjkę, zdobione lekko skierowanymi ku górze guzkami. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz szarożółta. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 16 cm; średnice: wylewu — 10,5 cm, brzuśca — 15 cm, dna — 8 cm (tabl. XXVIII, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1064.
67. Kilka fragmentów dużego naczynia wazowatego o baniastym brzuścu, nie wyodrębnionej, prawdopodobnie łukowatej szyjce, zdobionego guzami i grupami skośnych, dość szerokich kresek na największej wydętości brzuśca i dwoma poziomymi, dookolnymi liniami powyżej. Powierzchnia gładka, ciemnoszara z żółtą plamą, wewnątrz brązowa. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnica brzuśca około 30,5 cm (tabl. XXVIII, 4). Zbiory: MNZP, poz. 1055.
68. Bardzo źle zachowane, niewielkie naczynie o zaokrąglonym brzuścu, który płynnie przechodzi w prawdopodobnie łukowatą szyjkę. Powierzchnia niezbyt wygładzona, żółta, wewnątrz szara. Znaczna ilość domieszki. Wysokość zachowana — 11,5 cm; średnice: brzuśca około 13 cm, dna — 7,5 cm (tabl. XXVIII, 5). Zbiory: MNZP, poz. 2608.
69. Naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który przechodzi w łukowato zwężającą się, krótką szyjkę, zdobioną u nasady poziomą, dookolną linią, a pod krawędzią rzędem otworków. W krawędzi naczynia dokonano płaskiego wycięcia. Powierzchnia niezbyt wygładzona, żółtoszara, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 22,7 cm; średnice: wylewu — 22 cm, brzuśca — 31,5 cm, dna — 12,5 cm (tabl. XXVIII, 6). Zbiory: MNZP, poz. 1074.
70. Cztery fragmenty dużego naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, prawdopodobnie łukowatej szyjce. Zdobienie obejmuje poziomą, dość szeroką linię oraz ornamentykę jodełki. Powierzchnia gładka, ciemnoszara z żółtoszarymi plamami, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka średnio- i gruboziarnista (tabl. XXIX, 1). Zbiory: MNZP, poz. 1055.
71. Fragmentarycznie zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w prawdopodobnie łukowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia poza szyjką szorstka, jasnobrązowa, przy dnie żółta, wewnątrz szara. Duża ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Zachowana wysokość — 28,2 cm; średnice: brzuśca około 27 cm, dna — 12 cm (tabl. XXIX, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1063.
72. Miniaturowa miseczka półkulista o płaskim dnie. Powierzchnia gładka, żółta. Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 2,5 cm; średnice: wylewu — 4,5 cm, dna — 2,6 cm (tabl. XXIX, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
73. Małe naczynie wazowate o stożkowatej dolnej części, łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej, stromo stożkowatej szyjce, której brzeg został wychylony na zewnątrz. Zdobienie obejmuje trzy pary nieco podłużnych, skośnie nalepionych guzków w górnej partii brzuśca oraz poziomy odcisk wąskiego sznura. Powierzchnia silnie wygładzona, ciemnoszara, u dołu żółtoszara, wewnątrz szara. Większa ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 10 cm; średnice: wylewu — 11,5 cm, brzuśca — 12 cm, dna — 5,8 cm (tabl. XXIX, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
74. Bardzo źle zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w prawdopodobnie łukowato zwężającą się szyjkę, zdobione grupami skośnych, dość szerokich kresek oraz wydłużonymi guzami na największej wydętości brzuśca i dwoma poziomymi, dookolnymi liniami powyżej. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz szarożółta. Bardzo duża ilość domieszki. Zachowana wysokość — 27,8 cm; średnice: brzuśca około 29 cm, dna — 10,8 cm (tabl. XXIX, 5). Zbiory: MNZP, poz. 1073.
75. Fragmentarycznie zachowana misa półkulista. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Znaczna ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Średnica wylewu około 17,5 cm (tabl. XXIX, 6). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
76. Bardzo fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate, z pewnością dwustożkowate, o stopkowato uformowanym dnie, łagodnym załomie brzuśca i nie wyodrębnionej, lekko łukowatej górnej części, z samą krawędzią wychyloną na zewnątrz. Zdobienie obejmuje pary małych guzków na załomie oraz dwie poziome linie ornamentu pseudosznurowego powyżej. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz brązowa. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość około 24,5 cm; średnice: wylewu około 14 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XXX, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 672.
77. Naczynie wazowate o bardzo łagodnym załomie brzuśca, nieznacznie wyodrębnionej, stromo stożkowatej szyjce i krawędzi wywiniętej lekko na zewnątrz. Powierzchnia gładka, ale bardzo niestaranna, brązowa, przy dnie żółta, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 22 cm; średnice: wylewu — 20,5 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 9 cm (tabl. XXX, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
78. Gliniany placek z otworkiem pośrodku, zdobiony z jednej strony ornamentem palcowym. Powierzchnia gładka, nierówna, żółta. Bardzo niewielka ilość domieszki. Średnica — 17,4 cm, grubość — 1,1 cm (tabl. XXX, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
79. Fragmentarycznie zachowane naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę, zdobione w górnej partii brzuśca grupami skośnych, dość szerokich kresek i poziomą linią powyżej. Powierzchnia gładka, żółtoceglasta z szarymi plamami, wewnątrz szara. Duża ilość średnio- i drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 22 cm; średnice: wylewu około 17,5 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 10,2 cm (tabl. XXX, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. — .
80. Szczątkowo zachowana waza o łagodnym załomie brzuśca, prawdopodobnie nieznacznie wyodrębnionej, prawie stożkowatej szyjce i wywiniętym na zewnątrz brzegu. Powierzchnia gładka, szaroceglasta. Duża ilość domieszki głównie drobnoziarnistej. Wysokość około 25,5 cm; średnice: wylewu około 19,5 cm, brzuśca — 27,8 cm, dna — 9 cm (tabl. XXXI, 1). Zbiory: MNZP, poz. 2572.
81. Bardzo fragmentarycznie zachowane, wysmukłe naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę, zaopatrzoną w rząd dziurek pod krawędzią. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, u góry jasnobrązowa. Średnia ilość domieszki. Wysokość — 31 cm; średnice: wylewu około 18 cm, brzuśca — 28,5 cm, dna około 12 cm (tabl. XXXI, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1055.
82. Fragmenty naczynia wazowatego o łagodnym załomie dwustożkowatego brzuśca i nie wyodrębnionej, łukowatej szyjce, w krawędzi której dokonano półkolistego wycięcia. Ornament obejmował prawdopodobnie w górnej części brzuśca

grupy skośnych kresek oraz poziomą, dookolną linię powyżej. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość około 21 cm; średnice: wylewu około 20 cm, brzuśca około 25 cm, dna — 9 cm (tabl. XXXI, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1058—1062.

83. Lekko asymetryczne naczynie, nawiązujące kształtem do form jajowatych, o silnie pogrubionej na zewnątrz krawędzi i zdobione szeregiem dziurek pod nią. Powierzchnia poza brzegiem i partią przydenną chropowata, w znacznej części ukośnie obmazywana palcami, żółtoszara, wewnątrz gładka, szara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 27 cm; średnice: wylewu — 22,5 cm, brzuśca — 23 cm, dna — 11,2 cm (tabl. XXXII, 1). Zbiory: MNZP, poz. 2610.
84. Naczynie nawiązujące kształtem do form tulipanowatych, a więc posiadające takie cechy jak wysmukły profil, wysoko umieszczony, łagodny załom brzuśca i nie wyodrębniona, krótka, lejkowato rozchylona szyjka. Od typowych naczyń tulipanowatych odróżnia go jednak słaby stopień rozchylenia szyjki, stosunkowo „wąski" załom brzuśca i zdobienie czterema guzkami na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, ceglastożółta, wewnątrz jasnobrązowa. Mała ilość głównie drobnej domieszki. Wysokość około 22,5 cm; średnice: wylewu — 21 cm, brzuśca — 22,5 cm (tabl. XXXII, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1048.
85. Jeden fragment dużego naczynia wazowatego o zaokrąglonym brzuścu, który przechodzi łagodnie w szyjkę. Zdobienie, złożone z grup dość szerokich, skośnych kresek i poziomej linii, zawierało się w górnej części brzuśca, powyżej załomu. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz żółta. Domieszka przede wszystkim drobnoziarnista (tabl. XXXII, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1055.
86. Duże naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się, wysmukłą szyjkę, zaopatrzone w półkoliste wycięcie w krawędzi. Powierzchnia gładka, szara z żółtymi plamami, wewnątrz szarożółta. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 28,5 cm; średnice: wylewu — 19 cm, brzuśca — 27,5 cm, dna — 11,8 cm (tabl. XXXII, 4). Zbiory: MNZP, poz. 2539.
87. Popielnica. Bardzo fragmentarycznie zachowane, asymetryczne naczynie wazowate o baniastym brzuścu i zupełnie nie wyodrębnionej, prawdopodobnie łukowatej szyjce. Powierzchnia gładka, szara z żółtymi plamami przy dnie, wewnątrz również szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Zachowana wysokość — 20 cm; średnice: brzuśca około 26 cm, dna — 10,8 cm (tabl. XXXII, 5). Zbiory: MNZP, poz. 2540.
88. Pięć sklejonych fragmentów naczynia wazowatego o łagodnym załomie prawdopodobnie dwustożkowatego brzuśca, przewężeniu powyżej załomu i prawie stożkowatej szyjce. Powierzchnia gładka, ale bardzo nierówna, szara z żółtymi miejscami, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Średnice: wylewu około 17 cm, brzuśca około 22,5 cm (tabl. XXXII, 6). Zbiory: MNZP, poz. 1058—1062.
89. Popielnica. Naczynie wazowate o dwustożkowatej formie, łagodnym, baniastym załomie brzuśca i zupełnie nie wyodrębnionej, lekko wklęsłej górnej części oraz z samym brzegiem ścienionym i wychylonym na zewnątrz. W krawędzi naczynia dokonano łukowatego wycięcia. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, z żółtą plamą, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 25,5 cm; średnice: wylewu — 22,3 cm, brzuśca — 27,5 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXXIII, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. 4883.
90. Popielnica. Naczynie jajowate o łukowatym wycięciu w krawędzi i wyodrębnionym dnie. Powierzchnia przy dnie i brzegu oraz wewnątrz gładka, w strefie środkowej chropowata na skutek skośnego obmazywania palcami; barwa żółta, wewnątrz ciemnoszara. Duża ilość średnio- i głównie gruboziarnistej domieszki. Wysokość — 16,7 cm; średnice: wylewu — 16 cm, brzuśca — 16,8 cm, dna — 9 cm (tabl. XXXIII, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. 4904.
91. Popielnica. Waza o łagodnym załomie brzuśca i lekko wyodrębnionej, prawie stożkowatej szyjce, w krawędzi której dokonano dwóch łukowatych wycięć. Powierzchnia gładka, żółta z czarną plamą, wewnątrz szara. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 23,8 cm; średnice: wylewu — 15 cm, brzuśca — 22 cm, dna — 9,5 cm (tabl. XXXIII, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. 4910.
92. Popielnica. Asymetryczne naczynie wazowate o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowatą szyjkę z płytkim wycięciem w krawędzi. Powierzchnia gładka, żółtoszara, miejscami żółta, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Wysokość — 27 cm; średnice: wylewu — 18,5 cm, brzuśca — 24 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXXIII, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. 4892.
93. Popielnica. Fragmentarycznie zachowane, z pewnością jednak dwustożkowate, naczynie o wyodrębnionym dnie, ostrym załomie brzuśca i nieco wklęsłej górnej części. Powierzchnia gładka, żółta, wewnątrz żółta i szara. Duża ilość średnio- i drobnoziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 16,2 cm; średnice: brzuśca — 23,5 cm, dna — 9,8 cm (tabl. XXXIII, 5). Zbiory: MNZP, nr inw. 4857.
94. Dwa sklejone fragmenty naczynia wazowatego o zaokrąglonym brzuścu, który przechodzi płynnie w krótką, łukowatą szyjkę z płytkim wycięciem w krawędzi. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Domieszka drobnoziarnista. Średnica wylewu około 17 cm, średnica brzuśca około 22 cm (tabl. XXXIII, 6). Zbiory: MNZP, 1048.
95. Dwustożkowate naczynie o bardzo łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej poprzez niewielki „uskok" stożkowatej szyjce, której krawędź została pogrubiona na zewnątrz. Zdobienie obejmuje linię rytą, obiegającą naczynie u podstawy szyjki oraz guzy i grupy pionowych lub też towarzyszących im, skośnych kresek rytych na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, szara, przy krawędzi brązowa, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość średnioziarnistej domieszki tłucznia granitowego i pojedynczych kawałków ceramiki. Wysokość — 27,5 cm; średnice: wylewu — 22 cm, brzuśca — 32 cm, dna — 11,5 cm (tabl. XXXIV, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
96. Naczynie wazowate o kształcie dwustożkowatym, łagodnym załomie brzuśca i prawie stożkowatej szyjce, której pogrubiona na zewnątrz krawędź została zaopatrzona w łukowate wycięcie. Ornamentyka składa się z poziomej, dookolnej, szerokiej linii powyżej załomu oraz grup pionowych i skośnych kresek rytych na brzuścu. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość głównie średnioziarnistej domieszki. Wysokość — 23 cm; średnice: wylewu — 17,5 cm, brzuśca — 24,5 cm, dna — 10,5 cm (tabl. XXXIV, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1078.
97. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, ale nierówna, żółtoszara, wewnątrz szara. Niezbyt liczna domieszka tłucznia granitowego i średniej wielkości kawałków skorup glinianych. Zachowana wysokość — 16,5 cm, średnica dna — 13 cm (tabl. XXXIV, 3). Zbiory: MNZP, poz. 2554.
98. Fragmenty naczynia wazowatego o łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się, krótką szyjkę. Bardzo bogata ornamentyka, złożona z kilku dookolnych linii oraz krótkich, poziomych kresek

wypełniających pas zdobienia uformowanego z grup skośnych kresek, obejmowała załom brzuśca i dolną część szyjki. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość średnio- i drobnoziarnistej domieszki. Średnica wylewu około 22 cm (tabl. XXXIV, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. —.

99. Fragmentarycznie zachowany czerpak półkulisty o brzegu minimalnie skierowanym do środka i taśmowatym uchu. Powierzchnia gładka, żółta, Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnice: wylewu — 10 cm, brzuśca — 10,4 cm (tabl. XXXV, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
100. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia słabo wygładzona, nierówna, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość gruboziarnistej domieszki. Zachowana wysokość — 13,5 cm, średnica dna — 14,5 cm (tabl. XXXV, 2). Zbiory: MNZP, poz. 1052.
101. Waza o zaokrąglonym brzuścu i wyodrębnionej, krótkiej, lejkowato rozszerzającej się szyjce, zdobiona w górnej części brzuśca, powyżej załomu, gęsto rytymi kreseczkami, tworzącymi ornament zaplatanych trójkątów, których dookolny pas został rozdzielony czterema symetrycznie rozmieszczonymi grupami trzech guzków na załomie, ornamentu jodełki i jednego podłużnego guzka w miejscu wyodrębnienia szyjki. Powierzchnia silnie wygładzona, o lekkim połysku, czarna, miejscami o żółtym odcieniu, wewnątrz brązowa. Domieszka drobnoziarnista. Wysokość — 22,5 cm; średnice: wylewu — 23 cm, brzuśca — 26,5 cm, dna — 7,2 cm (tabl. XXXV, 3). Zbiory: MNZP, poz. 1045.
102. Naczynie jajowate o dwóch parach pionowo, podwójnie przekłutych guzków-uch. Powierzchnia gładka, ale nierówna, żółtoceglasta, wewnątrz szara. Znaczna ilość przede wszystkim drobnoziarnistej domieszki. Wysokość — 20,5 cm; średnice: wylewu — 11,5 cm, brzuśca — 13,5 cm, dna — 8,7 cm (tabl. XXXV, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
103. Fragmenty dużego naczynia wazowatego o wyodrębnionym dnie i bardzo łagodnym załomie brzuśca, który płynnie przechodzi w łukowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia gładka, ale nierówna, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka głównie średnioziarnista. Wysokość zachowana — 28 cm; średnice: brzuśca około 30,5 cm, dna — 14 cm (tabl. XXXV, 5). Zbiory: MNZP, poz. 1043 i 1044.
104. Fragmentarycznie zachowana, głęboka misa o wyodrębnionym dnie i lekko wklęsłym, zagiętym do środka brzegu. Powierzchnia gładka, szarobrązowa, wewnątrz żółta. Średnia ilość domieszki. Wysokość — 9 cm; średnice: wylewu około 20,5 cm, brzuśca — 22 cm, dna — 9,5 cm (tabl. XXXV, 6). Zbiory: MNZP, poz. 2627.
105. Fragment misy profilowanej o krawędzi zaopatrzonej w prawie trójkątny, plastyczny występ. Powierzchnia gładka, brązowa. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Średnica wylewu około 17,5 cm (tabl. XXXV, 7). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
106. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna bardzo silnie obrzucona glinką, jasnożółta, wewnętrzna gładka, szara. Duża ilość gruboziarnistej domieszki tłucznia granitowego i kawałków ceramiki. Zachowana wysokość — 15,5 cm, średnica dna — 15,2 cm (tabl. XXXVI, 1). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
107. Dolna część bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość głównie drobnoziarnistej domieszki. Wysokość zachowana — 15 cm, średnica dna — 12,8 cm (tabl. XXXVI, 2). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
108. Fragment górnej części brzuśca dużego naczynia, prawdopodobnie wazowatego, zdobiony ornamentem zaplatanych trójkątów uformowanych z rytych kresek. Powierzchnia silnie wygładzona, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Większa ilość drobnoziarnistej domieszki. Średnica brzuśca około 39 cm (tabl. XXXVI, 3). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
109. Waza o łagodnym załomie brzuśca i wyodrębnionej, lekko wklęsłej szyjce, której krawędź została silnie pogrubiona na zewnątrz. Zdobienie obejmuje trzy pary skośnie nalepionych, podłużnych listewek i grupy kresek rytych na największej wydętości brzuśca. Powierzchnia gładka, czarna, wewnątrz szara. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Wysokość — 29 cm; średnice: wylewu — 20,5 cm, brzuśca — 29 cm, dna — 13,5 cm (tabl. XXXVI, 4). Zbiory: MNZP, nr inw. —.
110. 28 fragmentów naczynia glinianego o silnie pogrubionej na zewnątrz, kryzowatej krawędzi. Powierzchnia gładka, jasnobrązowa. Domieszka drobno- i średnioziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 1091.
111. 14 mało charakterystycznych fragmentów bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość drobnoziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 1091.
112. 16 małych fragmentów misy półkulistej. Powierzchnia gładka, brązowa. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 1092.
113. 27 drobnych fragmentów (w tym pięć kawałków dna) pochodzących z jednego naczynia. Powierzchnia gładka, żółta. Duża ilość średnio- i gruboziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 1093.
114. 10 mało charakterystycznych skorup z bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, szarobrązowa. Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2553.
115. 9 drobnych fragmentów naczynia zdobionego guzkami na załomie. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Duża ilość domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2553.
116. 40 małych fragmentów bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz jasnobrązowa. Domieszka średnio- i drobnoziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 2555.
117. 31 bardzo drobnych fragmentów ceramiki. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz brązowoszara. Duża ilość domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2589.
118. 22 nieduże fragmenty naczynia o wyodrębnionej, stożkowatej szyjce, której brzeg został delikatnie wychylony na zewnątrz. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz jasnobrązowa. Znaczna ilość średnioziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2590.
119. 11 niewielkich i niecharakterystycznych skorup z bliżej nieokreślonego naczynia. Powierzchnia gładka, ciemnoszara, wewnątrz brązowa. Domieszka drobnoziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 2591.
120. 9 niewielkich fragmentów małego, cienkościennego naczynia wazowatego o stożkowatej szyjce. Powierzchnia gładka, żółtoszara. Mała ilość drobnoziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2592.
121. 4 zupełnie niecharakterystyczne fragmenty ceramiki. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz szarobrązowa. Domieszka drobnoziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 2595.
122. Fragment szyjki zdobionej pod krawędzią rzędem otworków. Powierzchnia gładka, szara, wewnątrz brązowa. Niewielka ilość drobnoziarnistej domieszki Zbiory: MNZP, 2596.
123. Dwie mało charakterystyczne skorupy o powierzchni gładkiej, szarej, wewnątrz żółtobrązowej. Domieszka średnio- i gruboziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 2599.

124. Dwa fragmenty cienkościennego naczynia o powierzchni gładkiej, ciemnoszarej, wewnątrz jasnobrązowej. Duża ilość drobnoziarnistej domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2603.
125. Fragment naczynia o powierzchni chropowatej, żółtobrązowej, wewnątrz gładkiej, szarej. Duża ilość domieszki. Zbiory: MNZP, poz. 2632.
126. Fragment naczynia o powierzchni gładkiej, szarożółtej. Domieszka drobnoziarnista. Zbiory: MNZP, poz. 2632.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Wykaz skrótów

ASSSR SAI	— Archeologija SSSR, Svod Archeologičeskich Istočnikov, Moskva
Grupa ...	— Grupa tarnobrzeska kultury łużyckiej, Rzeszów 1989
PBF	— Prähistorische Bronzefunde, München
Połud. strefa ...	— Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z Południem, Kraków—Przemyśl 1982
Zróżnicowanie ...	— Zróżnicowanie wewnętrzne w kulturze łużyckiej, Kraków 1980

LITERATURA

Album zabytków...
1900 *Album zabytków przedhistorycznych Wielkiego Księstwa Poznańskiego zebranych w Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu*, zeszyt II, Poznań.

Antoniewicz W.
1928 *Archeologia Polski*, Warszawa.

Blajer W.
1984 *Stanowiska grupy tarnobrzeskiej w Zaborczu i Książnicach, woj. Rzeszów*, „MSROA za lata 1976—1979", s. 207—214.
1989a *Dépôts d'objets en bronze, type dit „Sieniawa"*, „Inventaria Archaeologica Pologne", fasc. LXII, pl. 379—384.
1989b *Z problematyki zabytków brązowych wczesnej fazy grupy tarnobrzeskiej*, (w:) Grupa..., t. I, s. 111—141.

Blajer W., Szpunar A.
1982 *O możliwościach wydzielania horyzontów skarbów brązowych na obszarze Polski*, „A Polski", t. 26, s. 295—320.

Blajer W., Czopek S., Kostek A.
1991 *Początki grupy tarnobrzeskiej nad środkowym Sanem*, „Archeologia Interregionalis", t. XIII, s. 265—293.

Bukowski Z.
1969 *Studia nad południowym i południowo-wschodnim pograniczem kultury łużyckiej*, Wrocław—Warszawa—Kraków.
1977 *The Scythian influence in the area of Lusatian culture*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.

Chochorowski J.
1978 *Ze studiów nad okresem halsztackim na ziemiach polskich*, „A Polski", t. XXIII, s. 355—375.
1985 *Die Vekerzug-Kultur. Charakteristik der Funde*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Archeologiczne", zeszyt 36.
1989a *Cmentarzysko grupy tarnobrzeskiej w Manasterzu (stan. 6), gm. Wiązownica, woj. Przemyśl w świetle dotychczasowych badań*, (w:) Grupa..., t. II, s. 585—615.
1989b *Przemiany kulturowe we wczesnej epoce żelaza na terenach płn.-wsch. części Kotliny Karpackiej*, (w:) Grupa..., t. II, s. 527—583.

Chomentowska B.
1960 *Brązowy skarb halsztacki z miejscowości Ginetówka, pow. Grójec*, „Światowit", t. XXIII, s. 495—522.
1989 *Osada kultury łużyckiej grupy tarnobrzeskiej w Zawadzie, gmina Połaniec, woj. tarnobrzeskie w świetle dotychczasowych badań*, (w:) Grupa..., t. II, s. 325—342.

Chudziakowa J.
1974 *Kultura łużycka na terenie międzyrzecza Wisły, Drwęcy i Osy*, Warszawa—Poznań.

Czopek S.
1986 *Die Keramik mit skytischen und skytisch-thrakischen Einflüssen aus der Fundstelle 8 in Przeworsk, Bez. Przemyśl*, „AAC", t. 25, s. 105—130.
1989a *Cmentarzysko grupy tarnobrzeskiej w Pysznicy, woj. tarnobrzeskie na tle innych stanowisk sepulkralnych tej grupy*, (w:) Grupa..., t. II, s. 407—428.
1989b *Z badań nad schyłkową fazą grupy tarnobrzeskiej*, (w:) Grupa..., t. I, s. 241—261.
1991 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Białobrzegach, woj. Rzeszów (stanowiska 1 i 5) w latach 1982—1984*, „MSROA za lata 1980—1984", s. 165—171.
1992a *Południowo-wschodnia strefa kultury pomorskiej*, Rzeszów.
1992b *Zabytki żelazne w materiałach grupy tarnobrzeskiej*, (w:) Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami, Rzeszów, s. 111—126.

Czopek S., Nogaj J.
1989 *Mikroregion osadniczy grupy tarnobrzeskiej w dolinie Wisłoka w świetle dotychczasowych badań*, (w:) Grupa..., t. II, s. 343—373.

Dąbrowski J.
1961 *Materiały kultury łużyckiej z Podlasia*, „Mat. Star.", t. VII, s. 23—46.
1972 *Powiązania ziem polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.

Demetrykiewicz W.
1897 *Cmentarzyska i osady przedhistoryczne w okolicy Tarnobrzega i Rozwadowa nad Sanem*, „MAAE", t. II, s. 135—156.

Długopolska L.
1968 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Brudzewie, pow. Kalisz*, „Mat. Star.", t. 11, s. 259—302.

Domański J., Gołubkow J.
1977 *Materiały z cmentarzyska ciałopalnego kultury łużyckiej w Cieszkowie, woj. Wrocław, z badań w 1974 roku*, „Sil. Ant.", t. 19, s. 103—149.

Durczewski D.
1961 *Skarby halsztackie z Wielkopolski*, „Prz. Arch", t. 13, s. 7—108.

Durczewski D., Olczak J.
1966 *Uwagi o technologii i pochodzeniu paciorków szklanych z grodziska kultury łużyckiej w Smuszewie, pow. Wągrowiec*, „FAP", t. 17, s. 55—64.

Durczewski D., Śmigielski W.
1966 *Materiały do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce, część II*, „FAP", t. 17, s. 65—195.

Durczewski Z.
1939—1946 *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, część I, Kraków.
1948 *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, część II, Kraków.

Essen R., Bugajska B.
1979 *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Bachórzu-Chodorówce, gm. Dynów, woj. Przemyśl w latach 1973 i 1974*, „MSROA za lata 1973—1975", s. 115—117.
Gądzikiewicz-Woźniak M.
1961 *Cmentarzysko łużycko-kloszowe Warszawa-Grochów, stanowisko „Brylowszczyzna"*, „Mat. Star." t. 7, s. 47—110.
Gądzikiewicz-Woźniak M., Miśkiewicz J.
1977 *Cmentarzysko kultury łużyckiej i grobów kloszowych z Nidy, pow. Kielce*, „Mat. Star. i Wcz." t. 4, s. 413—479.
Gediga B.
1967 *Plemiona kultury łużyckiej w epoce brązu na Śląsku środkowym*, Wrocław—Warszawa—Kraków.
1982 *Zagadnienia periodyzacji okresu rozwoju kultury łużyckiej w świetle kontaktów z Południem*, (w:) Połud. strefa..., s. 49—58.
Gedl M.
1962a *Badania na cmentarzysku kultury łużyckiej w Chodorówce (Bachórzu), pow. Brzozów, w 1960 roku*, „Spraw. Arch.", t. 14, s. 94—101.
1962b *Kultura łużycka na Górnym Śląsku*, Wrocław—Warszawa—Kraków.
1964 *Kietrz, pow. Głubczyce*, „Sil. Ant.", t. 6, s.230—234.
1972 *Materiały kultury łużyckiej i wschodniopomorskiej z terenu Pomorza Wschodniego i Ziemi Chełmińskiej ze zbiorów niemieckich*, „Pomorania Antiqua", t. 4, s. 145—203.
1973a *Cmentarzysko halsztackie w Kietrzu*, pow. Głubczyce, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk.
1973b *Problematyka wczesnej fazy grupy tarnobrzeskiej*, „MSROA za lata 1968—1969", s. 27—31.
1975a *Badania nad zespołem osadniczym grupy tarnobrzeskiej w Bachórzu-Chodorówce, pow. Brzozów, w latach 1970—1972*, „MSROA za lata 1970—1972", s. 52—57.
1975b *Kultura łużycka*, Kraków.
1977 *Kietrz, woj. Opole*, „Sil. Ant.", t. 19, s. 325—328.
1980 *Studia nad periodyzacją kultury łużyckiej w południowej części Śląska*, „A Polski", t. 25, s. 79—129.
1983 *Die Nadeln in Polen I*, PBF, Abteilung XIII, Band 7.
1985 *Schyłek kultury łużyckiej w południowo-zachodniej Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace Archeologiczne", zeszyt 37.
1987a *Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu w Kietrzu*, t. II, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź.
1987b *Die Tarnobrzeg-Gruppe der Urnenfelderkultur*, (w:) Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas, Praha, s. 355—367.
1988 *Die Toilettegeräte in Polen*, PBF, Abteilung XV, Band 1.
1989a *Problemy grupy tarnobrzeskiej*, (w:) Grupa..., t. I, s. 27—42.
1989b *Zespół osadniczy grupy tarnobrzeskiej w Bachórzu-Chodorówce, woj. przemyskie*, (w:) Grupa..., t. II, s. 305—324.
1992 *Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu*, część II, Kraków.
Hildt-Węgrzynowicz T.
1961 *Osadnictwo kultury łużyckiej we wsi Kamionka Nadbużna, pow. Ostrów Mazowiecka*, „Mat. Star.", t. 7, s. 165—200.
Jamka R.
1972 *Pradzieje regionu krośnieńskiego*, (w:) Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu, t. I, Kraków, s. 41—57.
Janowski J.
1959 *Źródła i materiały do pradziejów Rzeszowa*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego", R. II, s. 81—129.
1968 *Z badań nad osadnictwem prahistorycznym w Wietrznie pow. Krosno*, „MSROA za rok 1966", s. 138—145.
Janusz B.
1929 *Sprawozdanie z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych okręgu lwowskiego za 1924 r.*, „WA", t. 10, s. 255—270.
Jensen J.
1969 *Ein thrako-kimmerischer Goldfund aus Dänemark*, „Acta Archaeologica", t. XL, s. 159—184.
Jockenhövel A.
1971 *Die Rasiermesser in Mitteleuropa (Süddeutschland, Tschechoslowakei, Österreich, Schweiz)*, PBF, Abteilung VII, Band 1.
Kirkor A. H.
1881 *Sprawozdanie i wykaz zabytków złożonych w Akademii Umiejętności z wycieczki archeologicznej w r. 1880*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej", t. 5, s. 9—17, tabl. I—II.
Kołodziejski A.
1976 *Cmentarzysko kurhanowe kultury pomorskiej w Marcinowie, woj. Zielona Góra, na Dolnym Śląsku*, „Spraw. Arch.", t. 28, s. 181—195.
Koperski A.
1973 *Komunikat o badaniach archeologicznych w Trójczycach pow. Przemyśl w latach 1968—1969*, „MSROA za lata 1968—1969", s. 89—91.
Kostek A.
1989 *Próba interpretacji chronologicznej skupień grobów na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej na przykładzie stan. II w Kosinie, woj. Tarnobrzeg*, (w:) Grupa..., t. II, s. 377—406.
1991 *Cmentarzysko grupy tarnobrzeskiej w Wietlinie III, gm. Laszki, woj. Przemyśl*, „MSROA za lata 1980—1984", s. 5—44.
Kostrzewski J.
1939—1948 *Od mezolitu do okresu wędrówek ludów*, (w:) Prahistoria ziem polskich, Kraków, s. 118—360, tabl. 50—90.
1949 *Pradzieje Polski*, Poznań.
1954 *Ze studiów nad wczesnym okresem żelaznym w Polsce*, „Slavia Antiqua", t. 4, s. 22—70.
1955 *Wielkopolska w pradziejach*, Warszawa—Wrocław.
1958a *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań.
1958b *Studien über die ältere Eisenzeit in Polen*, „Acta Archaeologica", t. 29, s. 51—94.
1964 *Skarby i luźne znaleziska metalowe od eneolitu do wczesnego okresu żelaza z górnego i środkowego dorzecza Wisły i górnego dorzecza Warty*, „Prz. Arch.", t. 15, s. 5—133.
1970 *Pradzieje Śląska*, Wrocław—Warszawa—Kraków.
Krauss A.
1967 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Chmielowie, pow. Tarnobrzeg*, „MA", t. 8, s. 127—132, tabl. I.
Kraussowie J. i A.
1970 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Furmanach, pow. Tarnobrzeg*, „MA", t. 11, s. 175—198.
1972 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Tarnobrzegu*, „MA", t. 13, s. 157—164.
Krušel'nic'ka L. I.
1976 *Pivnične Prikarpattja i Zachidna Volin' za dobi rann'ogo zaliza*, Kiiv.

Kucharenko J. W.
1961 *Pamjatniki železnogo veka na territorii Polesja*, ASSSR SAI, v. D1—29.
1964 *Zarubinieckaja kultura*, ASSSR SAI, v. D1—19.
Kunysz A., Koperski A.
1973 *Historia badań archeologicznych i zbiorów Muzeum Ziemi Przemyskiej*, Przemyśl.
La Baume W.
1934 *Urgeschichte der Ostgermanen*, Danzig.
Lewandowski S.
1978 *Cmentarzysko epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Paluchach, woj. Przemyśl*, „Spraw. Arch.", t. 30, s. 129—150.
1979 *Wyniki badań archeologicznych na cmentarzysku grupy tarnobrzeskiej w Paluchach, stan. 1, gm. Sieniawa, woj. Przemyśl*, „MSROA za lata 1973—1975", s. 117—128.
Liberov P. D.
1962 *Pamjatniki skifskogo vremeni bassejna severnogo Donca*, „Materiały i Issledovanija po Archeołogii SSSR", nr 113, s. 5—85.
Łuka L. J.
1959 *Importy italskie i wschodnio-alpejskie oraz ich naśladownictwa na obszarze kultury „łużyckiej" okresu halsztackiego w Polsce*, „Slavia Antiqua", t. 6, s. 1—99.
Matoga A.
1989 *Z badań nad młodszą fazą grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej na Kielecczyźnie*, (w:) Grupa..., t. I, s. 263—284.
Michalski J.
1982 *Pracownia odlewnictwa brązu w Zawadzie, woj. tarnobrzeskie*, „Pamiętnik Muzeum Miedzi", t. I, Legnica, s. 199—207.
Mikłaszewska-Balcer R.
1991 *Datowanie osiedla obronnego kultury łużyckiej w Biskupinie*, (w:) Prahistoryczny gród w Biskupinie. Problematyka osiedli obronnych na początku epoki żelaza, Warszawa, s. 107—113.
Miśkiewicz J.
1961 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Mariankach pow. Włocławek*, „Mat. Star.", t. 7, s. 223—243.
1962 *Materiały kultury łużyckiej z międzyrzecza Pilicy i środkowej Wisły*, „Mat. Star.", t. 8, s. 327—353.
1968 *Kultura łużycka w międzyrzeczu Pilicy i środkowej Wisły*, „Mat. Star.", t. 11, s. 129—208.
Miśkiewicz J., Węgrzynowicz T.
1974 *Cmentarzysko kultury łużyckiej z Kosina, pow. Kraśnik (stanowiska I, II, III)*, „WA", t. 39, s. 131—204.
Moskwa K.
1959 *Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej w Gorzycach pow. Tarnobrzeg*, „Rocznik Województwa Rzeszowskiego", R. II, s. 131—186.
1962a *Konserwatorskie archeologiczne prace wykopaliskowe przeprowadzone w województwie rzeszowskim w r. 1962*, „MSROA za rok 1962", s. 13—19.
1962b *Późnołużyckie cmentarzysko ciałopalne na stanowisku 2 w Grodzisku Dolnym, pow. Leżajsk*, „WA", t. 28, s. 308—329.
1963a *Badania na cmentarzysku łużyckim w Grodzisku Dolnym powiat Leżajsk*, „MSROA za rok 1963", s. 15—16.
1963b *Cmentarzysko łużyckie w Kopkach powiat Nisko*, „MSROA za rok 1963", s. 17.
1963c *Kolczyki gwoździowate z cmentarzyska kultury łużyckiej odkrytego w Trzęsówce, pow. Kolbuszowa*, (w:) Munera Archaeologica Iosepho Kostrzewski, Poznań, s. 253—259.
1964 *Łużyckie cmentarzysko ciałopalne na stanowisku 1 w Mokrzyszowie, pow. Tarnobrzeg*, „WA", t. 30, s. 336—353.
1971 *Późnołużyckie cmentarzysko w Trzęsówce pow. Kolbuszowa*, „MSROA za rok 1967", s. 9—98.
1973a *Osadnictwo kultury łużyckiej w Jasionce pow. Rzeszów*, „MSROA za lata 1968—1969", s. 63—71.
1973b *Stan badań nad grupą tarnobrzeską kultury łużyckiej*, „MSROA za lata 1968—1969", s. 7—26.
1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów.
1979 *Cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej w Zbydniowie, gm. Zaleszany, woj. Tarnobrzeg*, „MSROA za lata 1973—1975", s. 3—59.
1982 *Tendencje rozwoju grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej*, (w:) Połud. strefa..., s. 301—315.
1984 *Badania zwiadowcze na stanowisku nr 4 w Wierzawicach, gm. Leżajsk, woj. Rzeszów*, „MSROA za lata 1976—1979", s. 41—49.
Moskwa K. Kapera Z.
1963 *Drobne badania archeologiczne w Kopkach i Rudniku powiat Nisko oraz Koziarni powiat Leżajsk*, „MSROA za rok 1963", s. 57.
Nosek S.
1946 *Słowianie w pradziejach ziem polskich*, Kraków.
Osiński K. M.
1913 *Sprawozdanie Dyrekcji T. P. N. za rok 1912*, „R. Przemyski", t. 2, s. 209—245.
1923 *Wykopalisko w Budach Łańcuckich z epoki młodszego okresu Cesarstwa Rzymskiego*, „R. Przemyski", t. 3, s. 1—32, 3 tablice.
Pazdur M. F., Mikłaszewska-Balcer R., Piotrowski W., Węgrzynowicz T.
1991 *Chronologia bezwzględna osady w Biskupinie w świetle datowań radiowęglowych*, (w:) Prahistoryczny gród w Biskupinie. Problematyka osiedli obronnych na początku epoki żelaza, Warszawa, s. 115—125.
Petrenko V. G.
1967 *Pravobereže srednego Pridneprovja v V—III v. do n.e.*, ASSSR SAI, v. D1—4.
1978 Ukrašenija Skifii VIII—III v. do n.e., ASSSR SAI, v. D4—5
Piaskowski J.
1961 *Badania metaloznawcze wyrobów żelaznych z cmentarzyska kultury łużyckiej w Sokolnikach, pow. Tarnobrzeg*, „A Polski", t. 6, s. 7—19.
Podgórski J. T.
1992 *Fazy cmentarzysk kultury łużyckiej i pomorskiej na Pomorzu Wschodnim*, (w:) Ziemie polskie we wczesnej epoce żelaza i ich powiązania z innymi terenami, Rzeszów, s. 199—214.
Pohorska E.
1979 *Badania archeologiczne w Pysznicy, gm. loco, woj. Tarnobrzeg*, „MSROA za lata 1973—1975", s. 128—131.
Radig W.
1941 *Das Urnenfeld von Bachorz bei Dynow, Kr. Sanok; Fundbericht*, „Deutsche Forschung im Osten", Jg. I, H. 4, s. 3—10.
Rogawski K.
1856 *O wykopaliskach Leżajskich, rzecz archeologiczna*, „Czas. Dodatek miesięczny", R. I, t. 3, s. 43—84, s. 315—362, s. 515—543.
Różańska H.
1962 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Sieniawie-Piganach, pow. Jarosław*, „WA", t. 27, s. 360—392.

1975 *Cmentarzysko kultury łużyckiej z miejscowości Słomów Kościelny, pow. Turek*, „Mat. Star. i Wcz.", t. 3, s. 223—249.

Różycka T.

1960 *Wyroby żelazne kultury łużyckiej i pomorskiej na Śląsku*, „Sil. Ant.", t. 2, s. 49—100.

Salamońska A.

1993 *Halsztackie żelazne narzędzia tnące (noże, sierpy, brzytwy) z terenów kultury łużyckiej w Polsce*, maszynopis pracy magisterskiej przechowywany w Instytucie Archeologii UJ.

Salewicz K.

1939 *Cmentarzysko łużyckie w Małusach Wielkich i zagadnienie związków kultury łużyckiej z tzw. „kulturą grobów kloszowych"*, „WA", t. 16, s. 53—75, tabl. I—II.

Sprawozdania z posiedzeń Komisji...

1910 *Sprawozdania z posiedzeń Komisji odbytych w roku 1908 i 1909*, „MAAE", t. 11, s. VIII—XIII.

Sprawozdania z posiedzeń Komisji...

1914 *Sprawozdania z posiedzeń Komisji Antropologicznej odbytych w r. 1912 i 1913*, „MAAE", t. 13, s. VIII—XXI.

Sprawozdanie Dyrekcji TPN...

1912 *Sprawozdanie Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemyślu*, „R. Przemyski", t. 1, s. 85—125.

Sprawozdanie Dyrekcji TPN...

1923 *Sprawozdanie Dyrekcji T.P.N. za czas od 1.I.1913 do 31.XII.1922*, „R. Przemyski", t. 3, s. 14—50.

Sprawozdanie Zarządu...

1923 *Sprawozdanie Zarządu za czas od 1.I.1913—31.XII.1922*, „R. Przemyski", t. 3, s. 1—13.

Sulimirski T.

1929 *Bronzy Małopolski środkowej*, Lwów.

1931 *Kultura wysocka*, Kraków.

1936 *Scytowie na zachodnim Podolu*, Lwów.

1939 *Kultura łużycka a Scytowie*, „WA", t. 16, s. 76—100, tabl. III—IV.

Szarek-Waszkowska E.

1973 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Obojnie, przysiółek Zaosie, pow. Tarnobrzeg*, „MSROA za 1968—1969, s. 73—88.

1975 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Krzemienicy, pow. Mielec*, „MSROA za lata 1970—1972", s. 3—51.

Szwed J.

1975 *Cmentarzysko grupy kaszubskiej kultury łużyckiej w Gościcinie, pow. Wejherowo*, „Pomorania Antiqua", t. 6, s. 429—504.

Talar A.

1963 *Wyniki badań powierzchniowych na terenie powiatów Nisko i Kolbuszowa w roku 1963*, „MSROA za rok 1963", s. 53—56.

Veliačik L.

1982 *Prispevok k otazke vzniku a vnútorného členenia lužickiej kultúry na Slovensku*, (w:) Połud. strefa..., s. 73—96.

Węgrzynowicz T.

1973 *Kultura łużycka na wschodnim Mazowszu i Podlasiu*, „Mat. Star. i Wcz.", t. 2, s. 7—126.

1980 *Uwagi o zróżnicowaniu regionalnym zespołów z epoki brązu i początków epoki żelaza na wschód od środkowej Wisły*, (w:) Zróżnicowanie..., s. 112—121.

Wiącek B.

1972 *Z badań nad osadnictwem z wczesnej epoki żelaza na terenie Luzina, pow. wejherowski*, „Pomorania Antiqua", t. 4, s. 247—288.

Woźniak Z.

1961 *Wyniki badań w Mogile (Nowa Huta), rejon szpital-wschód w r. 1959*, „WA", t. 27, s. 321—322.

Ząbkiewicz-Koszańska H.

1959 *Halsztackie cmentarzysko kultury łużyckiej w Chodakach pow. Poddębice (dawniej Sieradz)*, „WA", t. 26, s. 304—306.

Zeylandowa M.

1963 *Osada kultury łużyckiej w Turbi, pow. Tarnobrzeg*, „MA", t. 4, s. 253—297.

1966 *Materiały z badań archeologicznych w Turbi, pow. Tarnobrzeg*, „MA", t. 7, s. 205—236.

Zielonka B.

1958 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Małej Kępie, pow. Chełmno*, „ZOW", R. XXIV, s. 1—4.

Ziemięcki T.

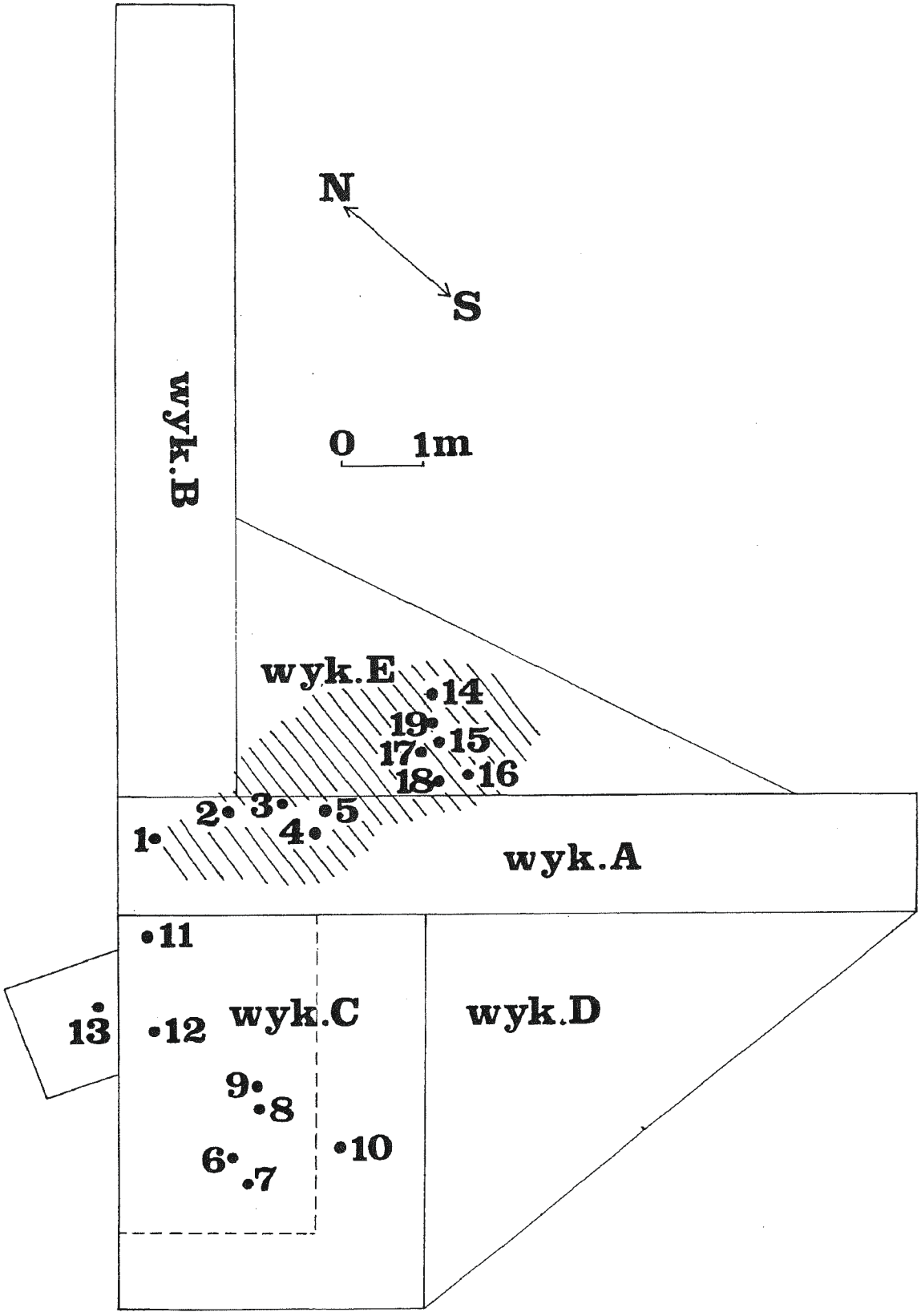
1882 *Sprawozdanie z wycieczki archeologicznej w r. 1881 dokonanej przez T. Ziemięckiego*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej", t. 6, s. 52—61.

Żaki A.

1950 *Początki rozwoju kultury łużyckiej w dorzeczu górnej Wisły*, „Roczniki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie", Dział F, t. 3, s. 1—214.

Żurowski J.

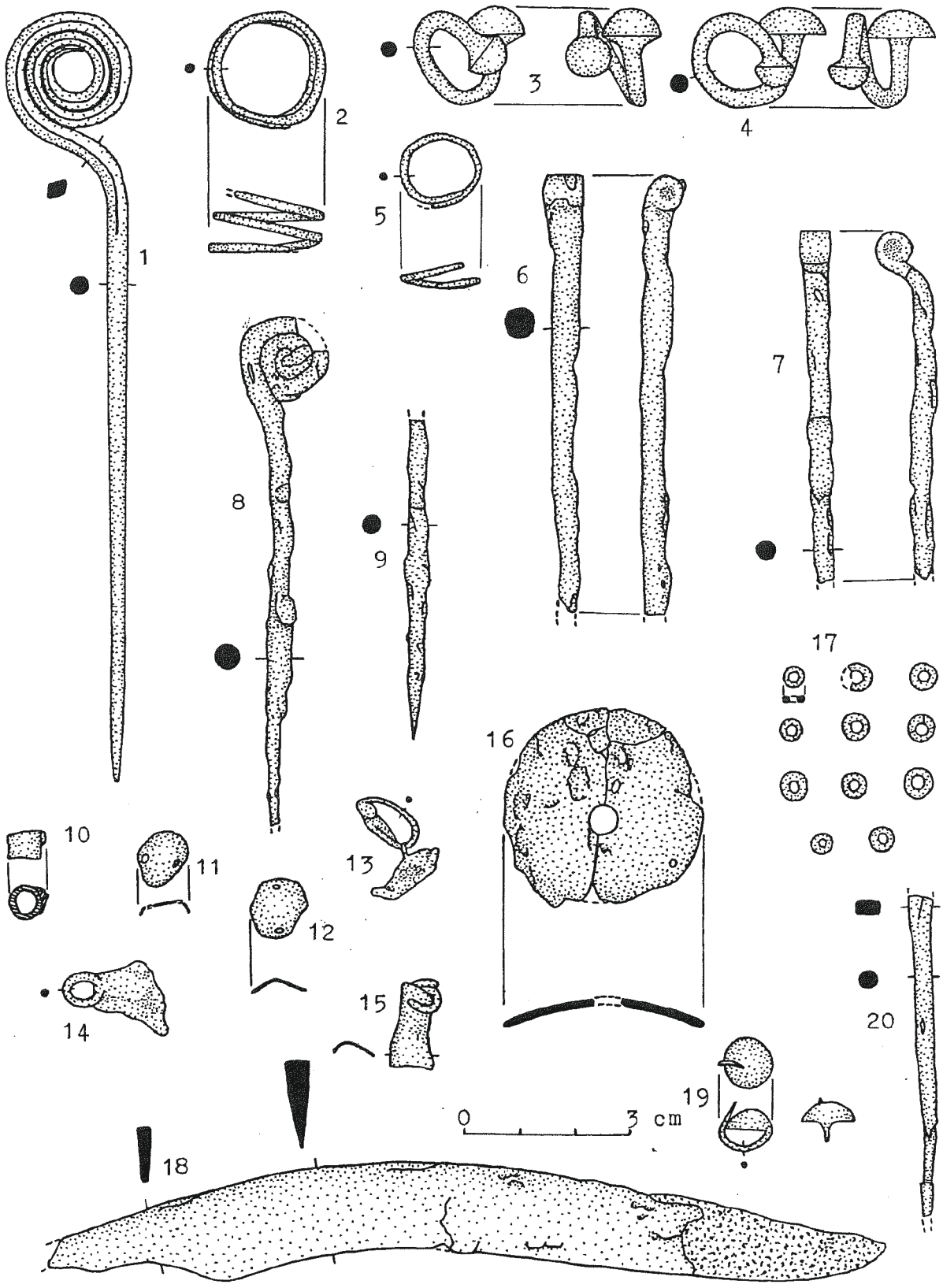
1927 *Skarby halsztackiego okresu z doliny Dunajca*, „Prace i Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne", t. 4, s. 3—112, tabl. I—X, mapa.

Tabl. I. Ulanów, dawny pow. Nisko, stanowisko 1. Plan wykopów i rozmieszczenia grobów z badań Cz. Blajdy. Obszar ukośnie zakreskowany oznacza liczne występowanie fragmentów ceramiki i przepalonych kości

Taf. I. Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. Plan der Ausgrabungen und Verteilung der Gräber aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. Das mit schrägen Strichen markiertes Gebiet bedeuted zahlreiches Auftreten von Keramikfragmenten und durchgebrannten Knochen

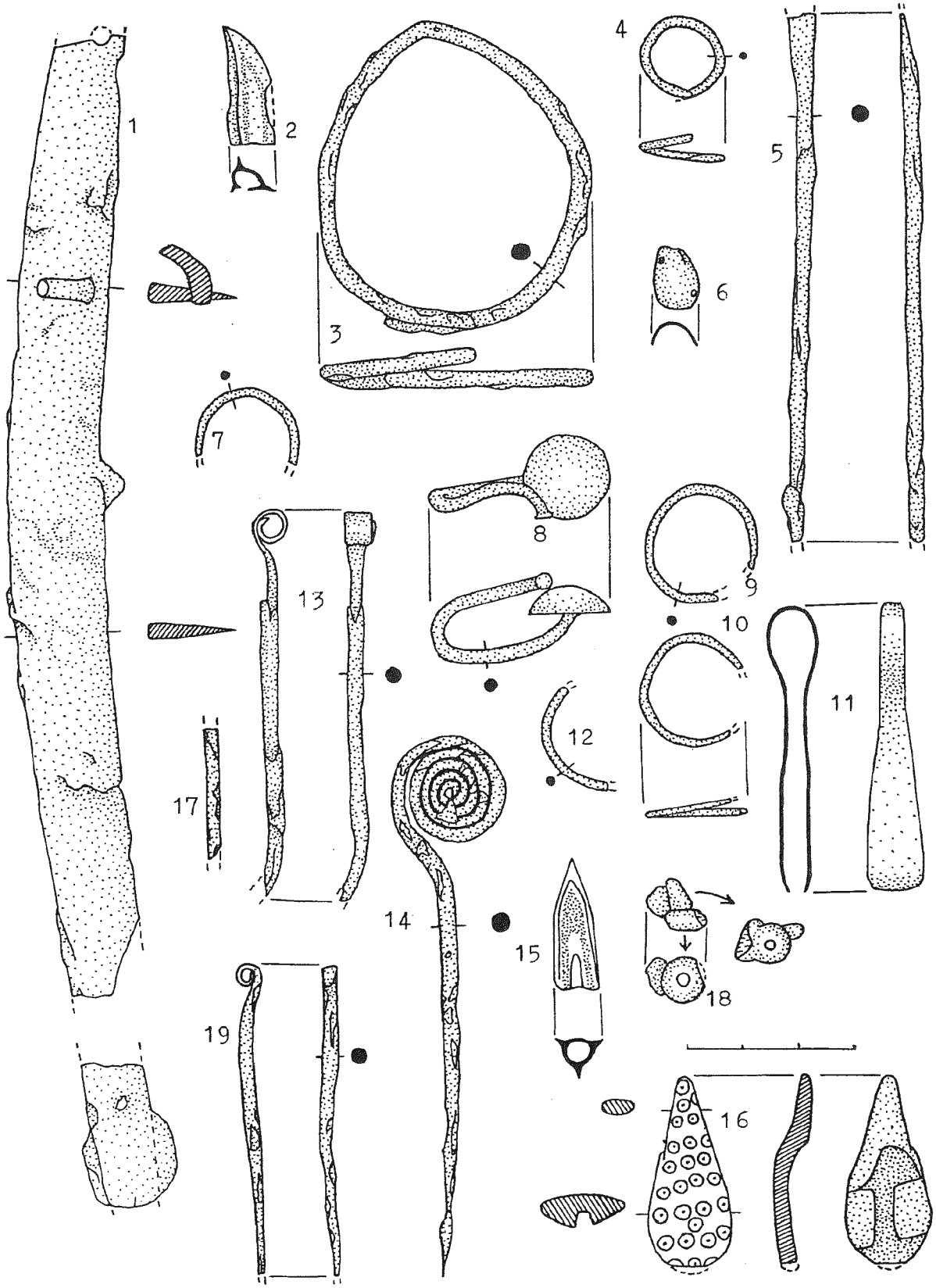
Табл. I. Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1. План раскопов и расположения погребений из исследований Ч. Бляйды. Район косозаштрихованный обозначает многочисленные выступления фрагментов керамики и пережженных костей

Tabl. II. 1—2 — Kopki, dawny pow. Nisko, stan. 3. 3—5 — Kopki, stan. 3 lub Przędzel, dawny pow. Nisko, stan. 5. 6—18 — Stróża, dawny pow. Nisko, stan. A. 19—20 — Ulanów, dawny pow.Nisko, stan. 1

Taf II. 1—2 — Kopki, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 3. 3 — 5 — Kopki, Fundstelle 3 oder Przędzel, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 5. 6—18 — Stróża, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle A. 19—20 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1

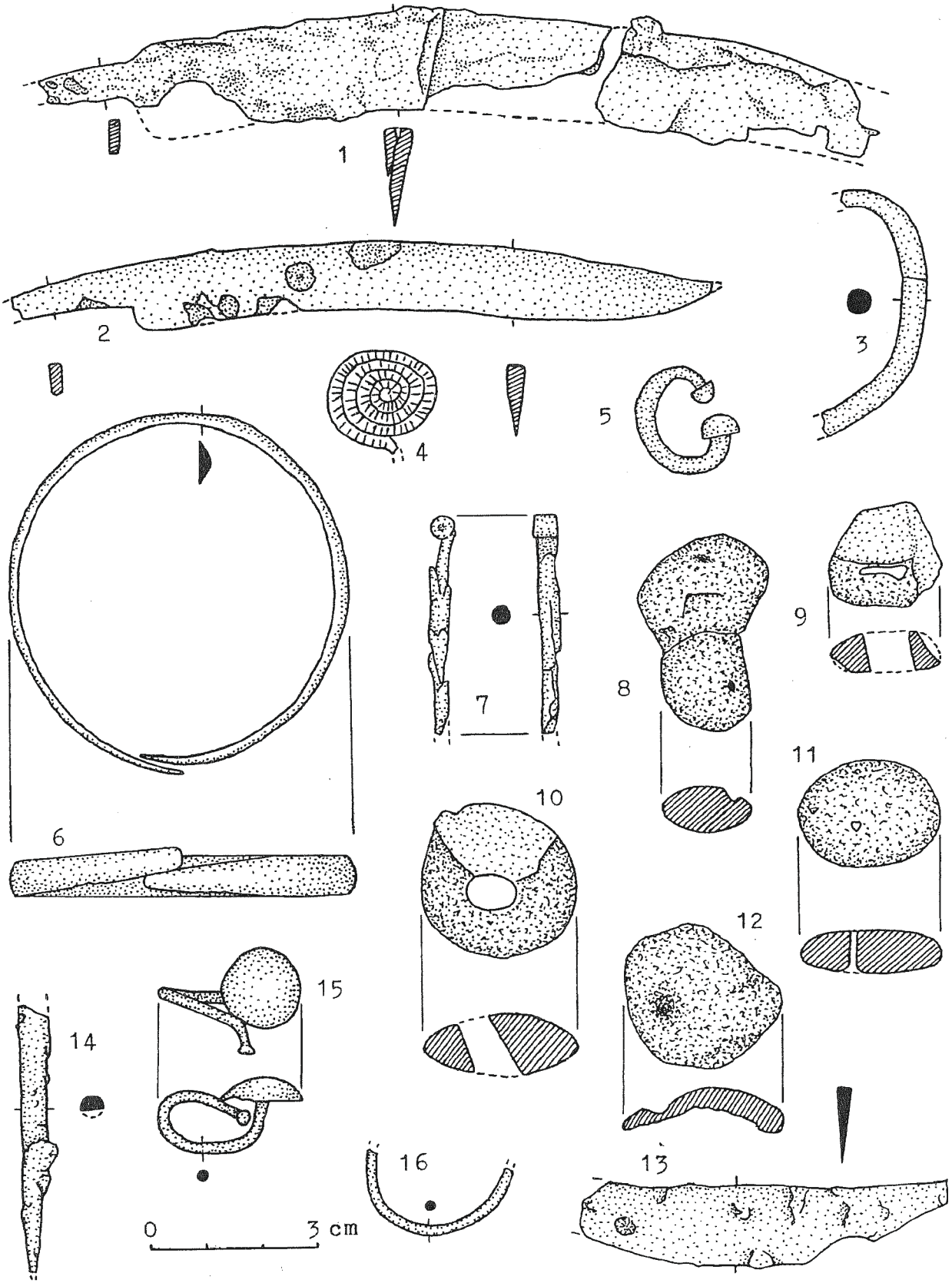
Табл. II. 1—2 — Копки, бывш. пов. Ниско, памятн. 3; 3—5 — Копки, памятн. 3 или Пжендзель, бывш. пов. Ниско, памятн. 5; 6—18 — Стружа, бывш. нов. Ниско, памятн. А; 19—20 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1

Tabl. III. 1—6 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1. 7—19 — Ulanów, stan. 1; materiały z badań Cz. Blajdy. Grób 5(7), grób 8 (13,17,8), grób 12 (11), grób 13 (9,10,12), grób nr ? (14,15,16); 18, 19 — znaleziska luźne z wykopu C

Taf. III. 1—6 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. 7—19 — Ulanów, Fundstelle 1; Materialien aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. Grab 5 (7), Grab 8 (13, 17, 8), grab 12 (11), Grab 13 (9, 10, 12), Grab Nr. ? (14, 15, 16); 18, 19 — lose Funde aus der Ausgrabung C

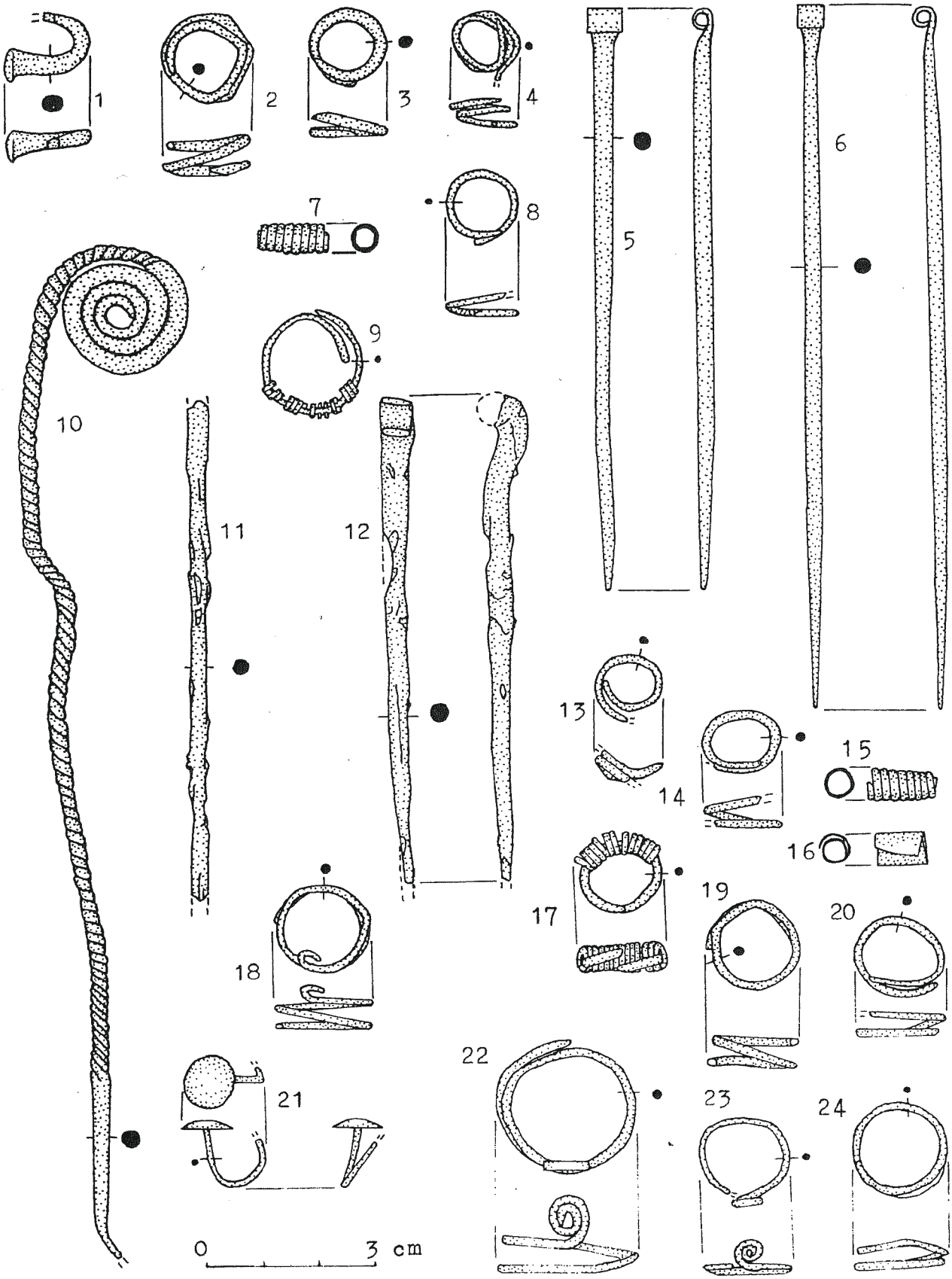
Табл. III. 1—6 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1; 7—19 — Улянув, памятн. 1; материалы из исследований Ч. Бляйды. Погребение 5 (7), погребение 8 (13, 17, 8), погребение 12 (11), погребение 13 (9, 10, 12), погребение ? (14, 15, 16); 18, 19 — разрозненные находки из раскопа С

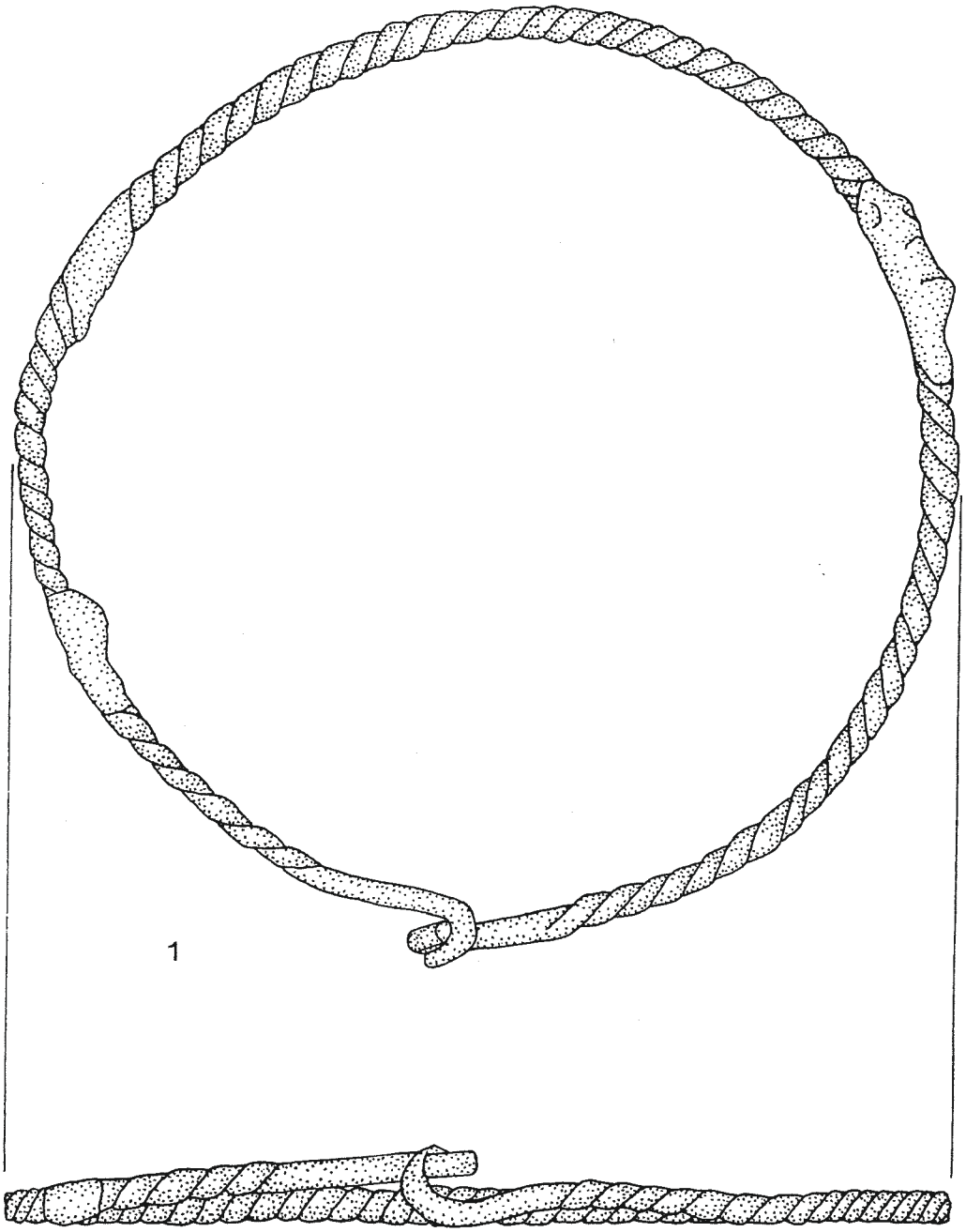
Tabl. IV. 1—3 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1 (dar A. Wzorka). 4—5 — Ulanów, stan. 1 (kolekcja A. Wzorka). 6—14 — Wierzawice, dawny pow. Leżajsk, stan. 7. 15 — Wierzawice ?, stan. 7. 16 — miejscowość nieznana; fragm. skrętu znaleziony w naczyniu (Tabl. XXVI, 3)

Taf. IV. 1—3 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1 (geschenkt von. A. Wzorek). 6—14 — Wierzawice, ehemaliger Kreis Leżajsk, Fundstelle 7. 16 — unbekannte Ortschaft; Litzenfragment aus einem Gefäß (Taf. XXVI, 3)

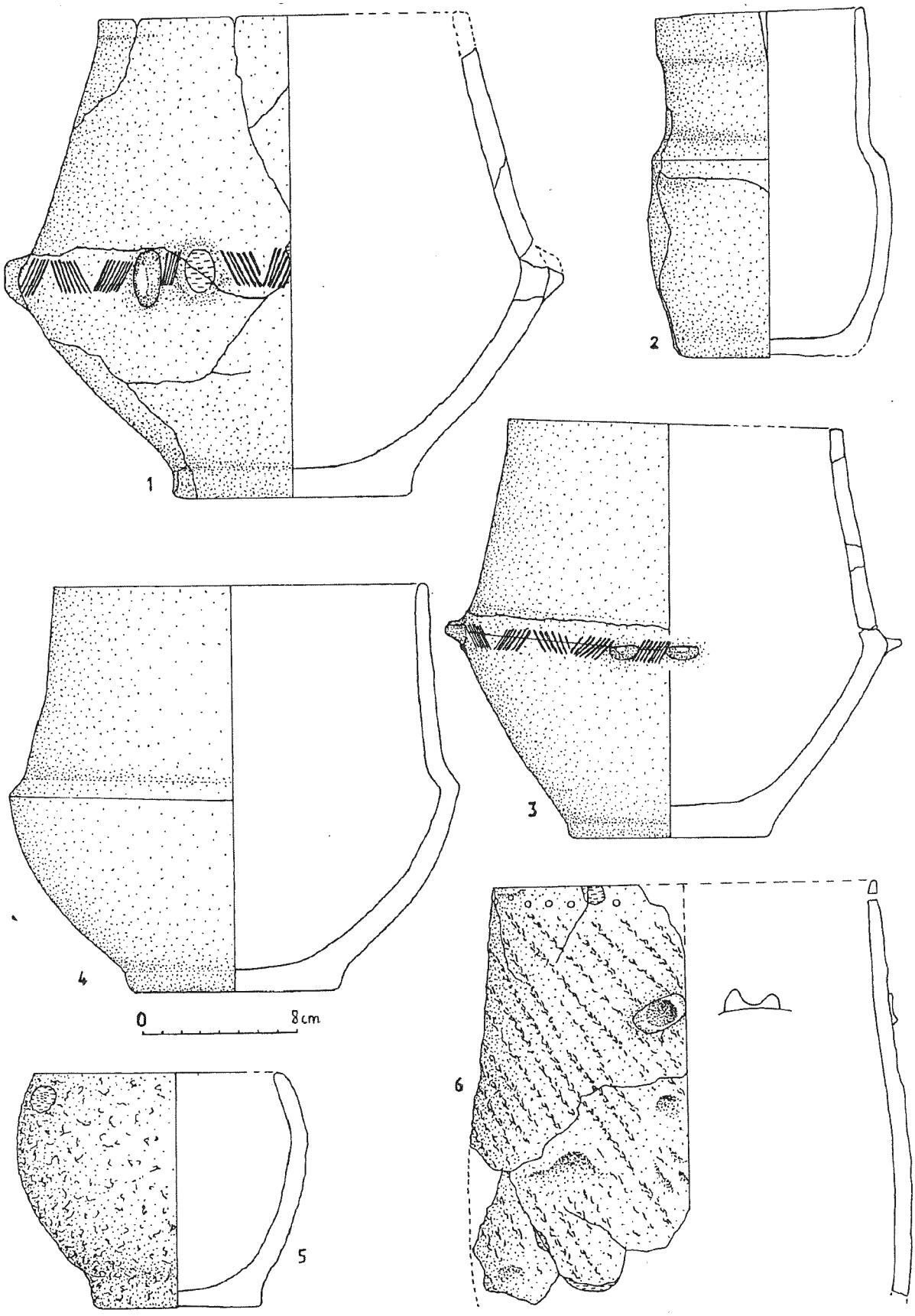
Табл. IV. 1—3 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1 (дар А. Взурка); 4—5 — Улянув, памятн. 1 (коллекция А. Всырка); 6—14 — Вежавице, бывш, пов Лежайск, памятн. 7; 15 — Вежавице ?, памятн. 7; 16 — местность неизвестная; фрагмент спирали, обнаруженный в сосуде (табл. XXVI, 3)

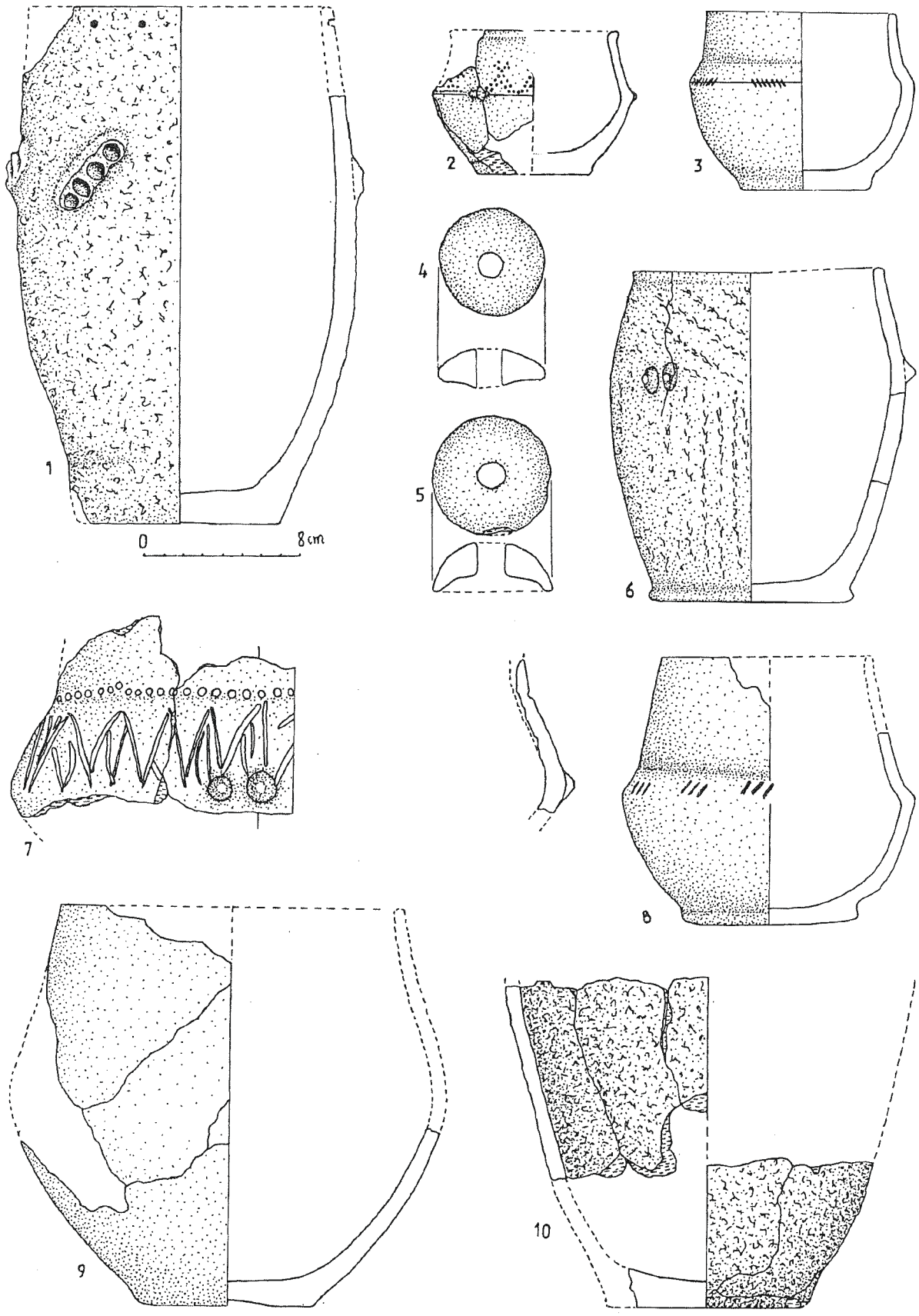
Tabl. V. 1—24 — miejscowość nieznana. 1—3 — znalezione razem w naczyniu (Tabl. XXIV, 3)
Taf. V. 1—24 — unbekannte Ortschaft. 1—3 — gemeinsam in einem Gefäß gefunden (Taf. XXIV, 3)
Табл. V. 1—24 — местность неизвестная. 1—3 — обнаруженные вместе в сосуде (табл. XXIV, 3)

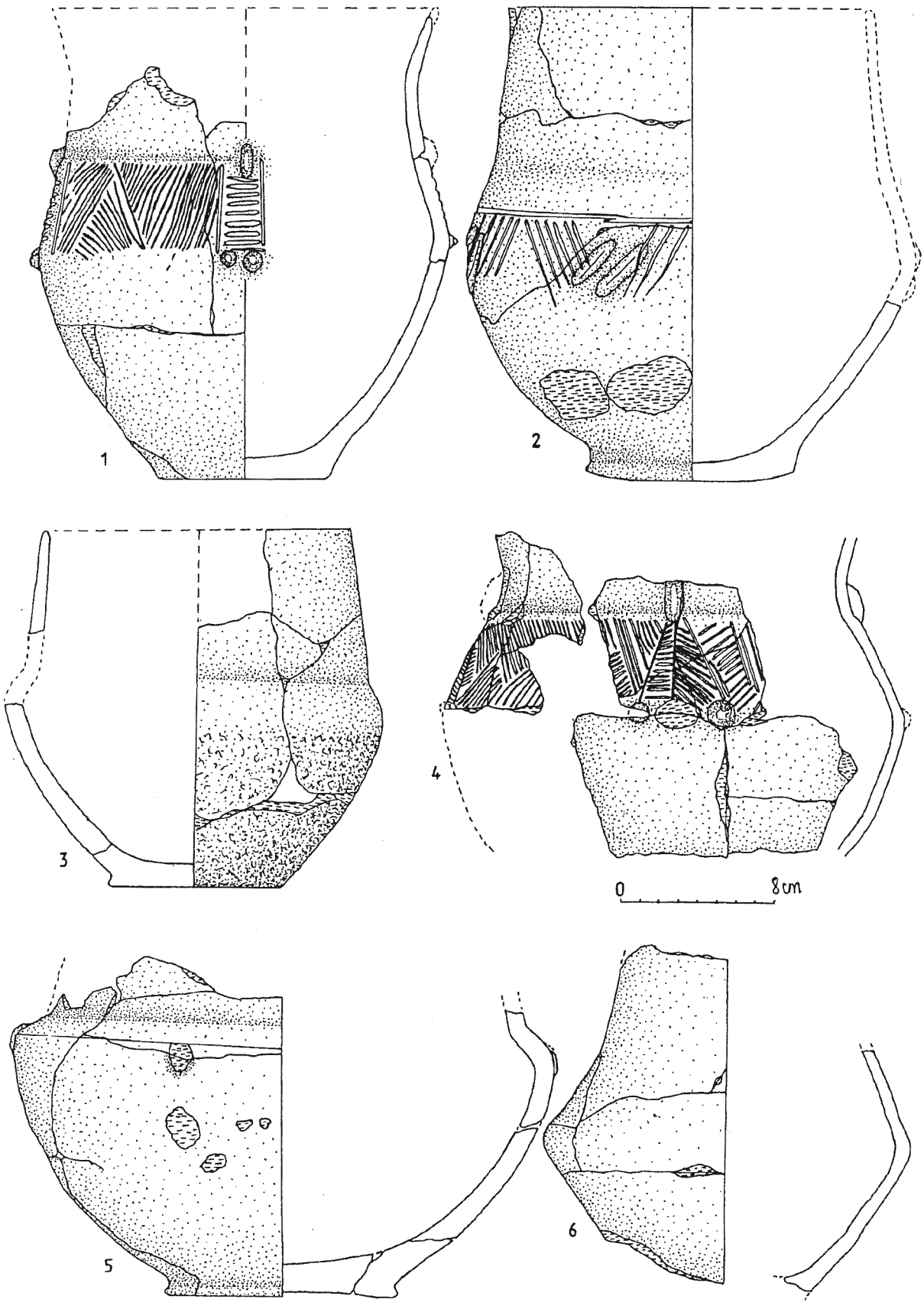
Tabl. VI. 1 — miejscowość nieznana
Taf. VI. 1 — unbekannte Ortschaft
Табл. VI. 1 — местность неизвестная

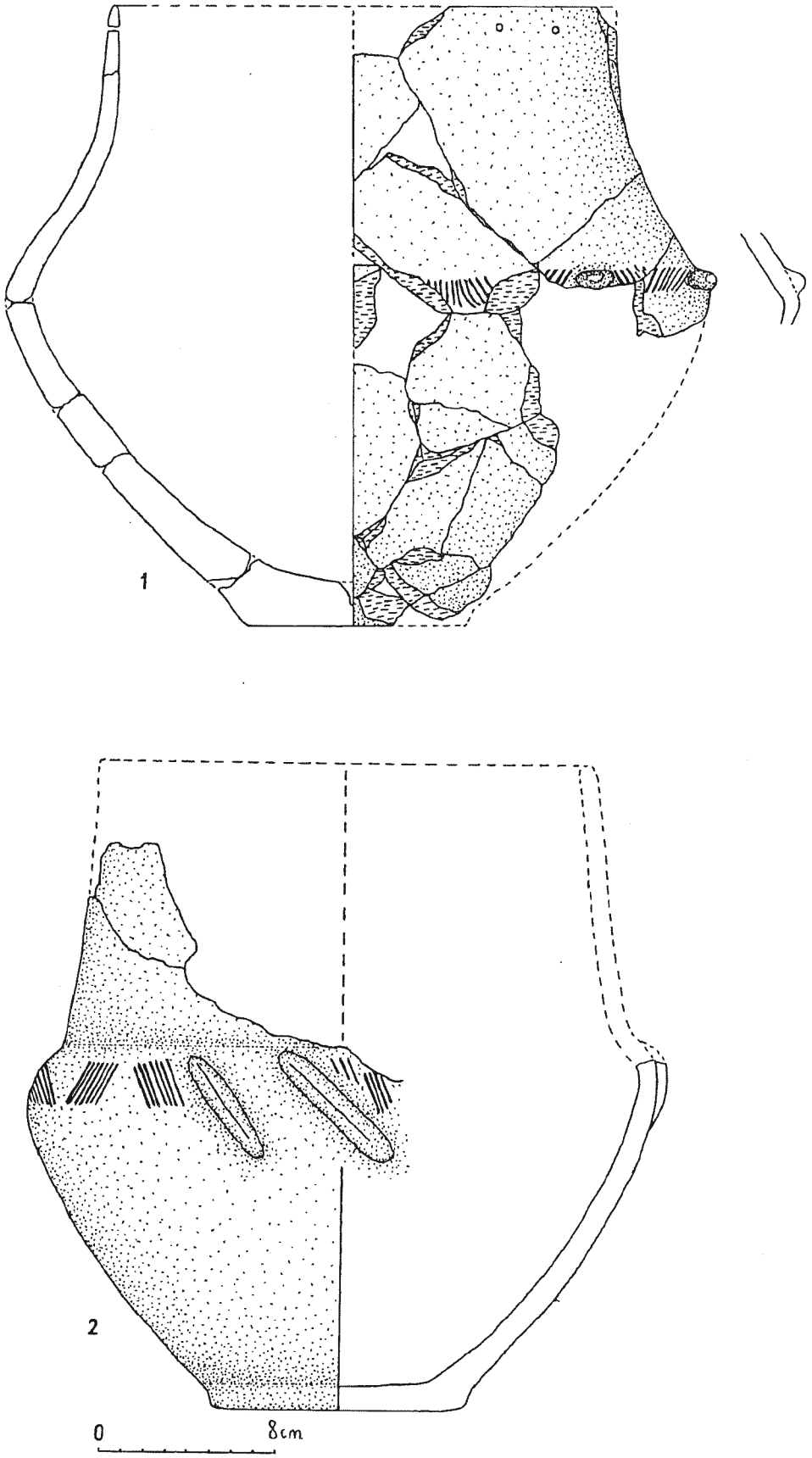
Tabl. VII. 1—6 — Budy Łańcuckie, dawny pow. Łańcut, stan. 1
Taf. VII. 1—6 — Budy Łańcuckie, ehemaliger Kreis Łańcut, Fundstelle 1
Табл. VII. 1—6 — Буды Ланцуцкие, бывш. пов. Ланьцут, памятн. 1

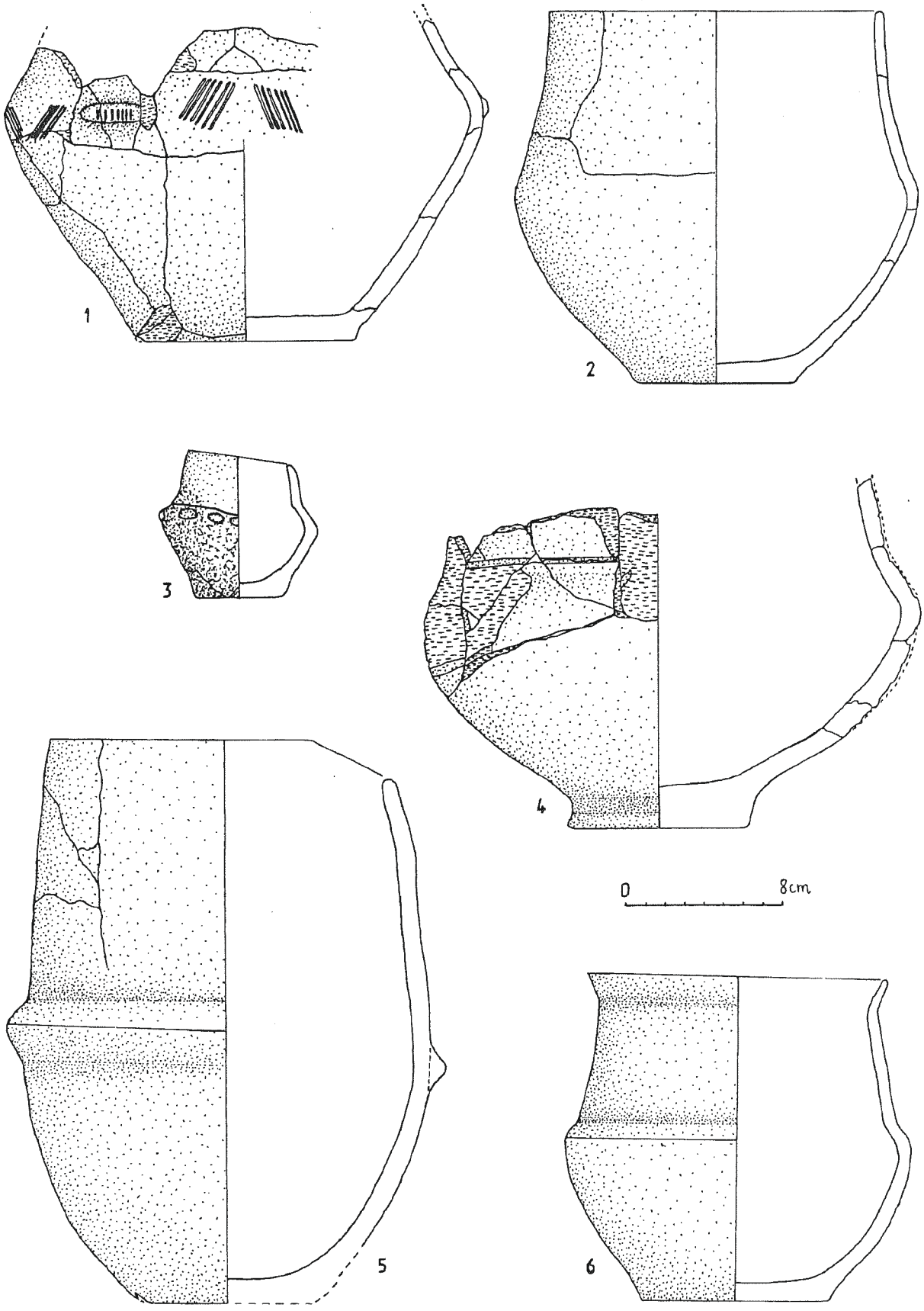
Tabl. VIII. 1—7 — Budy Łańcuckie, dawny pow. Łańcut, stan. 1. 8—10 — Kopki, dawny pow. Nisko, stan. 3
Taf. VIII. 1—7 — Budy Łańcuckie, ehemaliger Kreis Łańcut, Fundstelle 1. 8—10 — Kopki, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 3
Табл. VIII. 1—7 — Буды Ланцуцкие, бывш. пов. Ланьцут, памятн. 1; 8—10 — Копки, бывш, пов. Ниско, памятн. 3

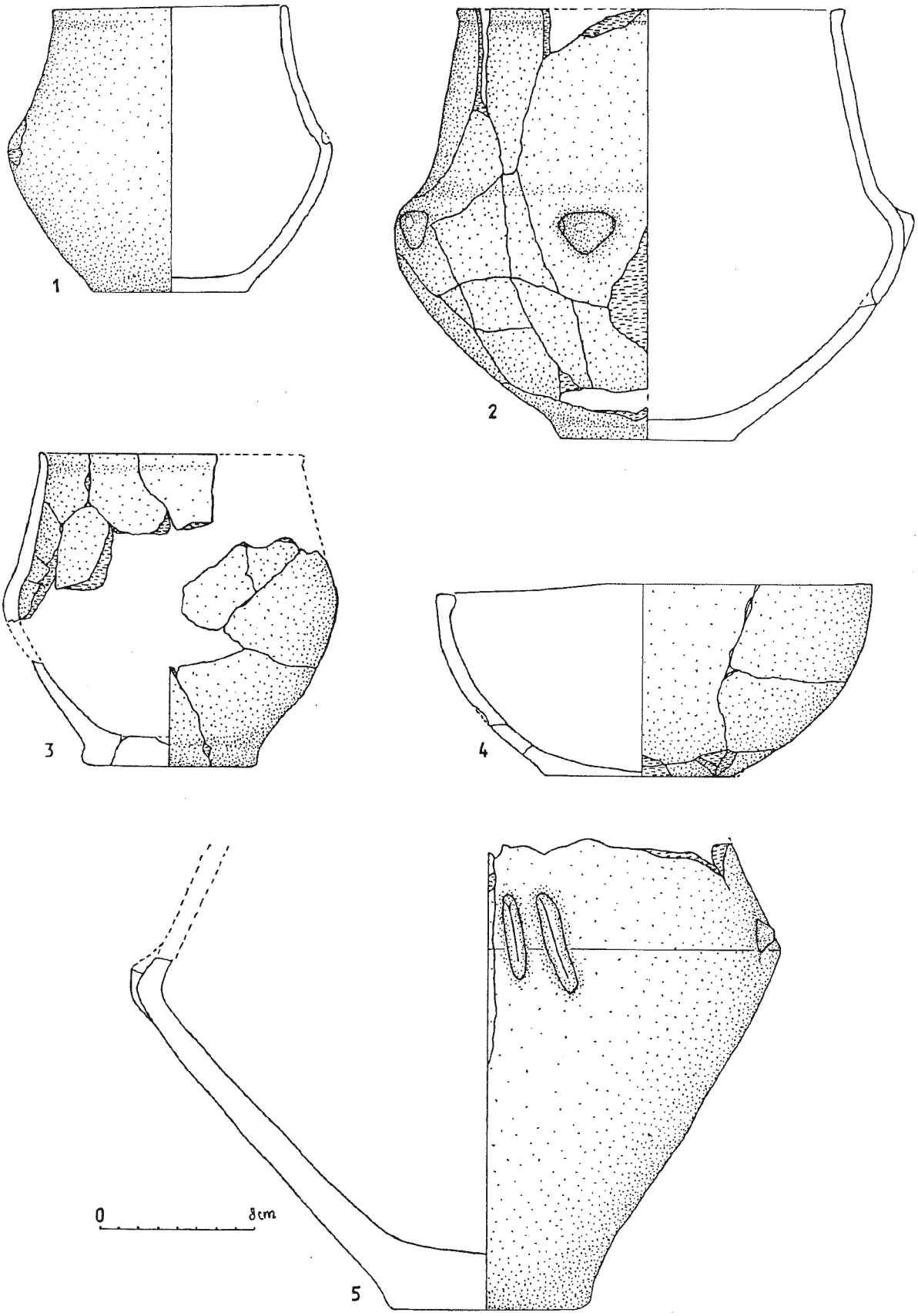
Tabl. IX. 1—6 — Kopki, dawny pow. Nisko, stan. 3
Taf. IX. 1—6 — Kopki, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 3
Табл. IX. 1—6 — Копки, бывш. пов. Ниско, памятн. 3

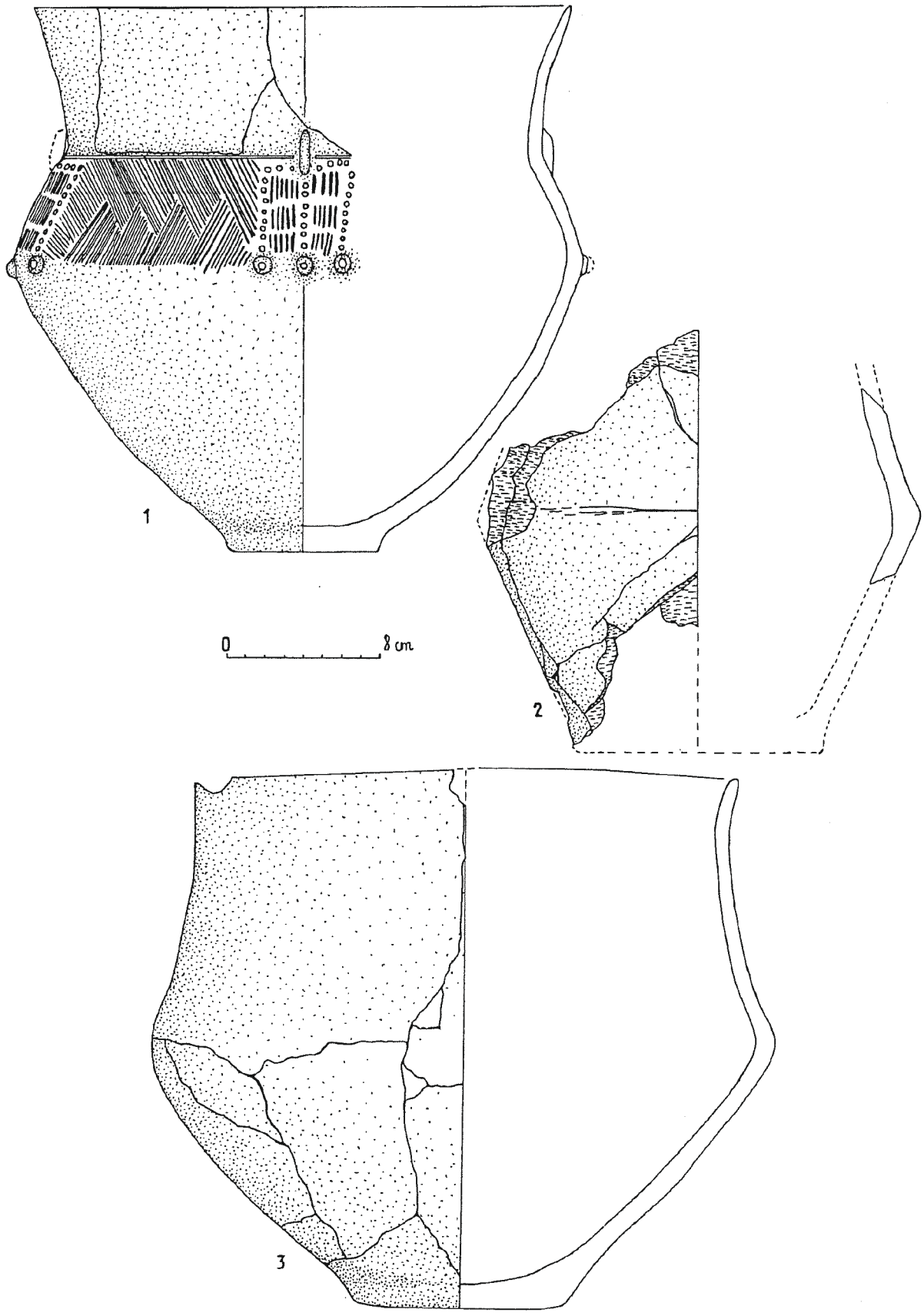
Tabl. X. 1—2 — Kopki, dawny pow. Nisko, stan. 3
Taf. X. 1—2 — Kopki, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 3
Табл. X. 1—2 — Копки, бывш. пов. Ниско, памятн. 3

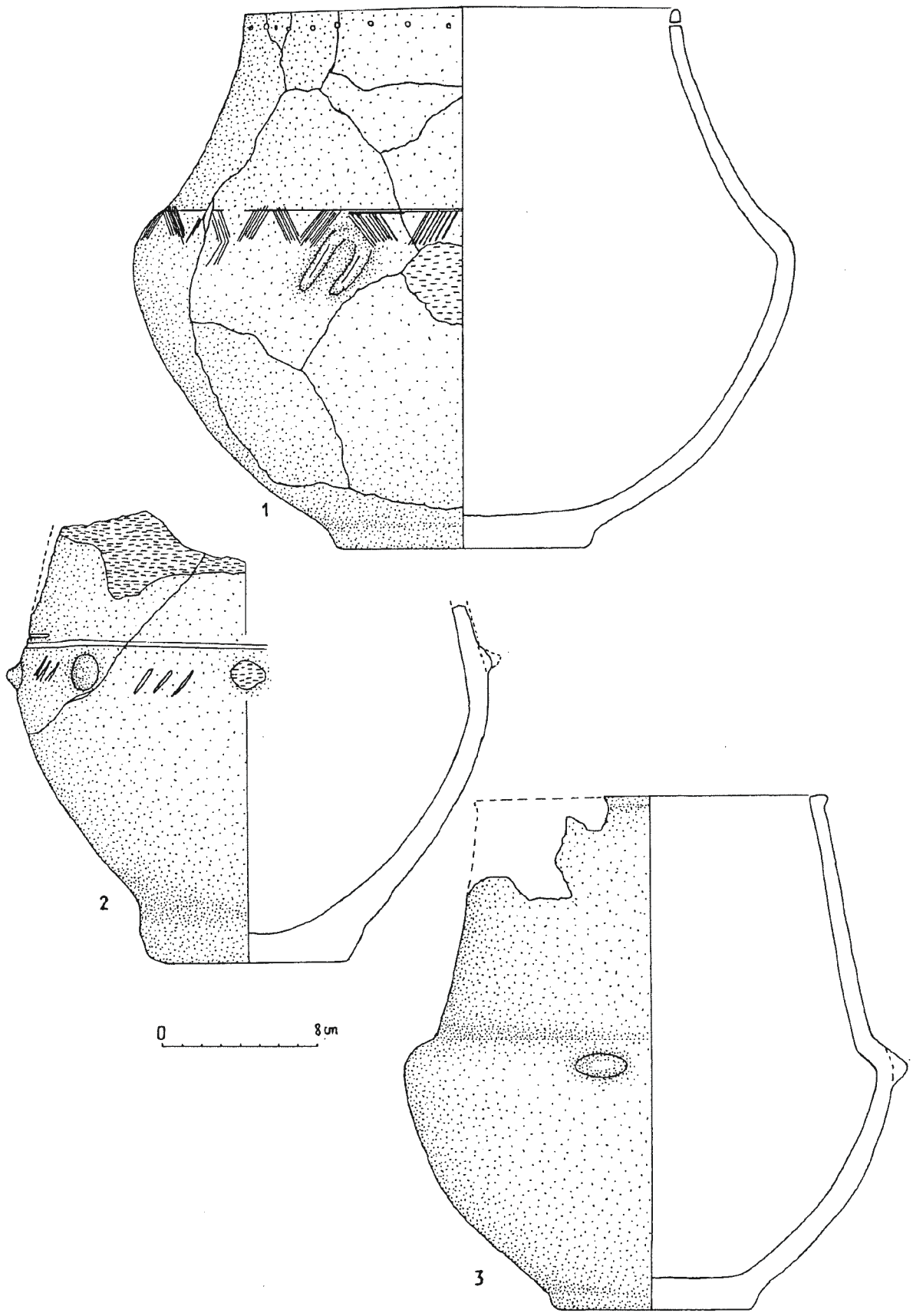
Tabl. XI. 1—4 — Kopki, dawny pow. Nisko, stan. 3. 5—6 — miejscowość nieznana
Taf. XI. 1—4 — Kopki, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 3. 5—6 — unbekannte Ortschaft
Табл. XI. 1—4 — Копки, бывш. пов. Ниско, памятн. 3; 5—6 — местность неизвестная

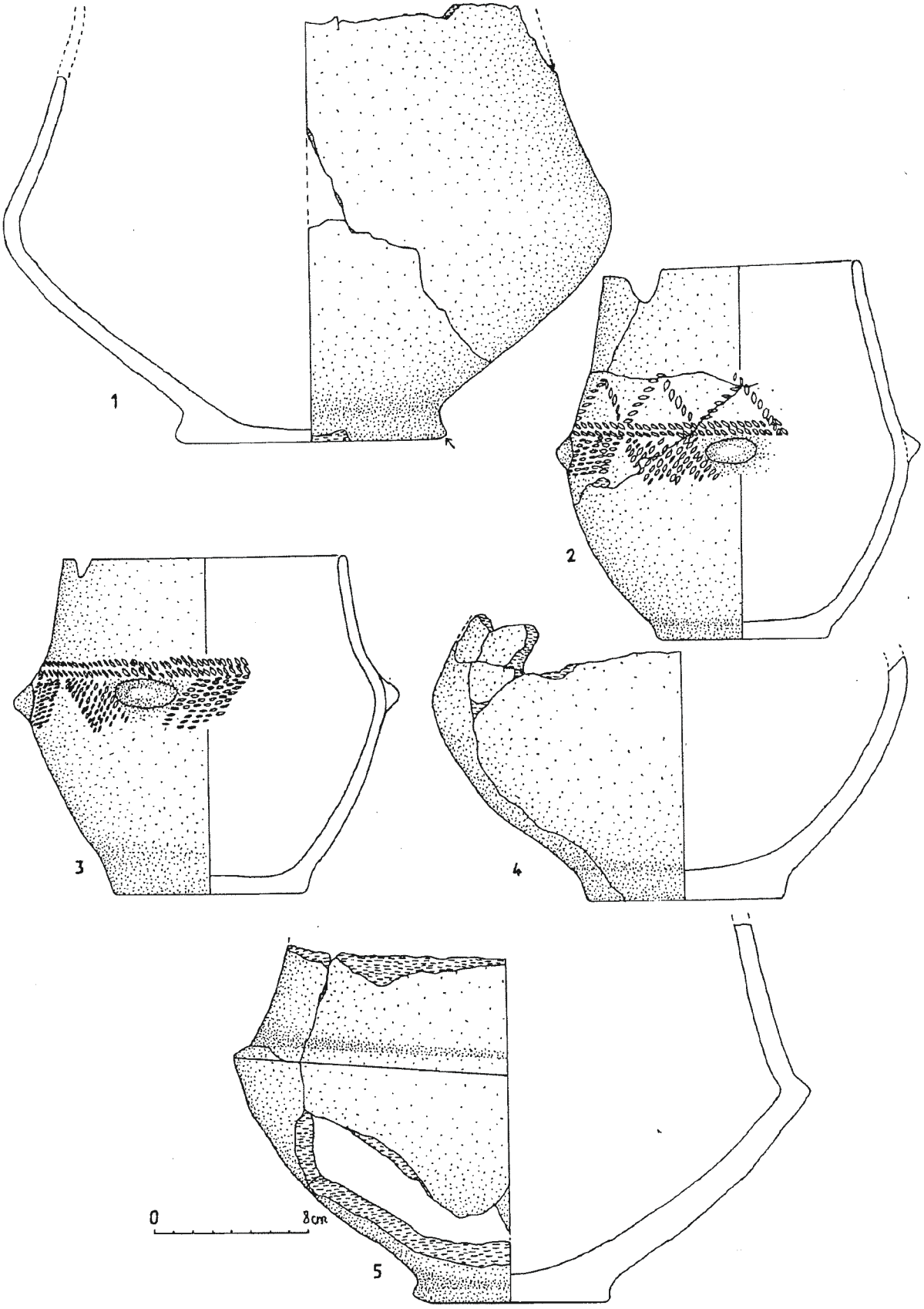
Tabl. XII. 1—5 — Przędzel, dawny pow. Nisko, stan. 5
Taf. XII. 1—5 — Przędzel, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 5
Табл. XII. 1—5 — Пжендзель, бывш. пов. Ниско, памятн. 5

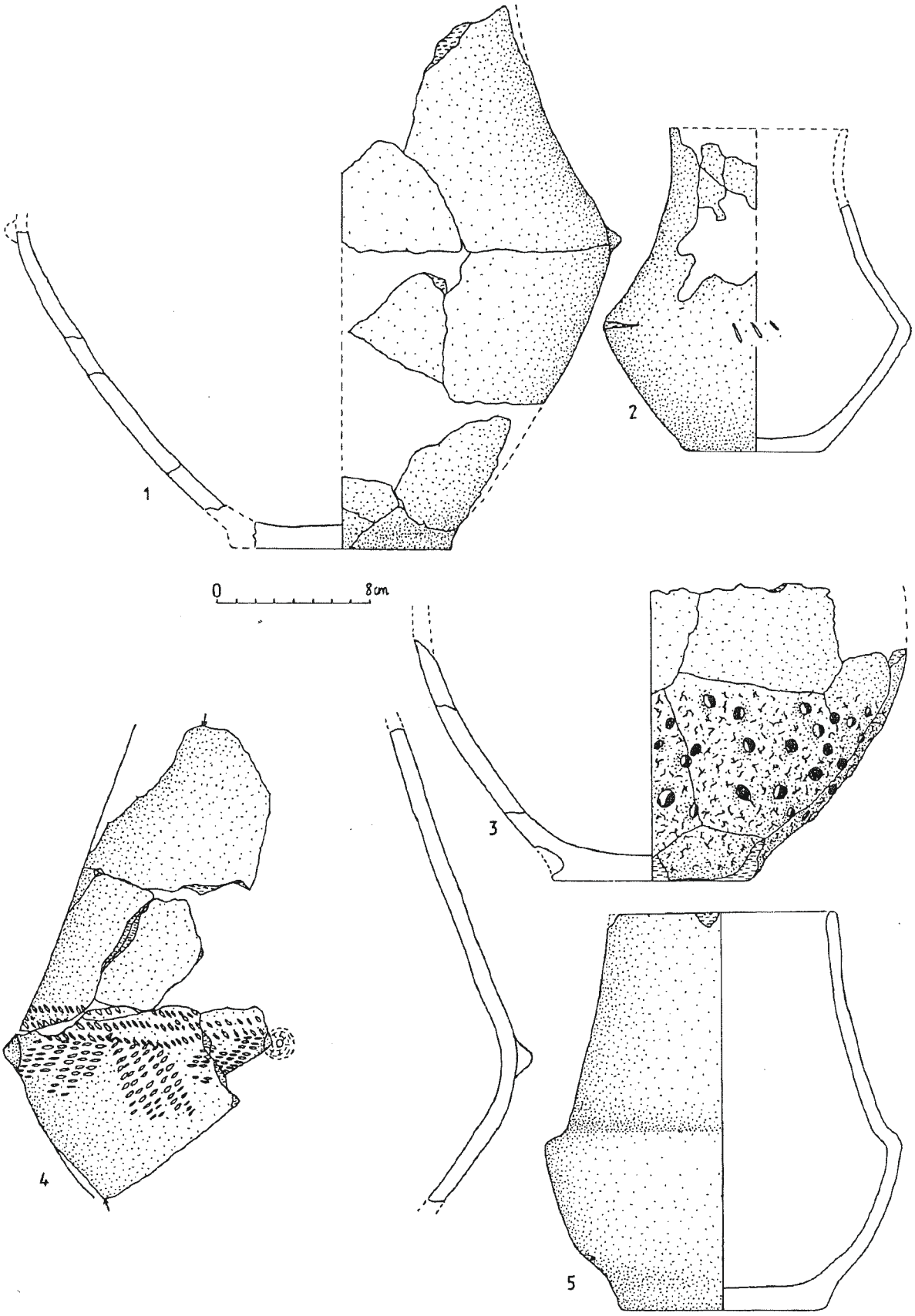
Tabl. XIII. 1—3 — Przędzel, dawny pow. Nisko, stan. 5
Taf. XIII. 1—3 — Przędzel, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 5
Табл. XIII. 1—3 — Пжендзель, бывш. пов. Ниско, памятн. 5

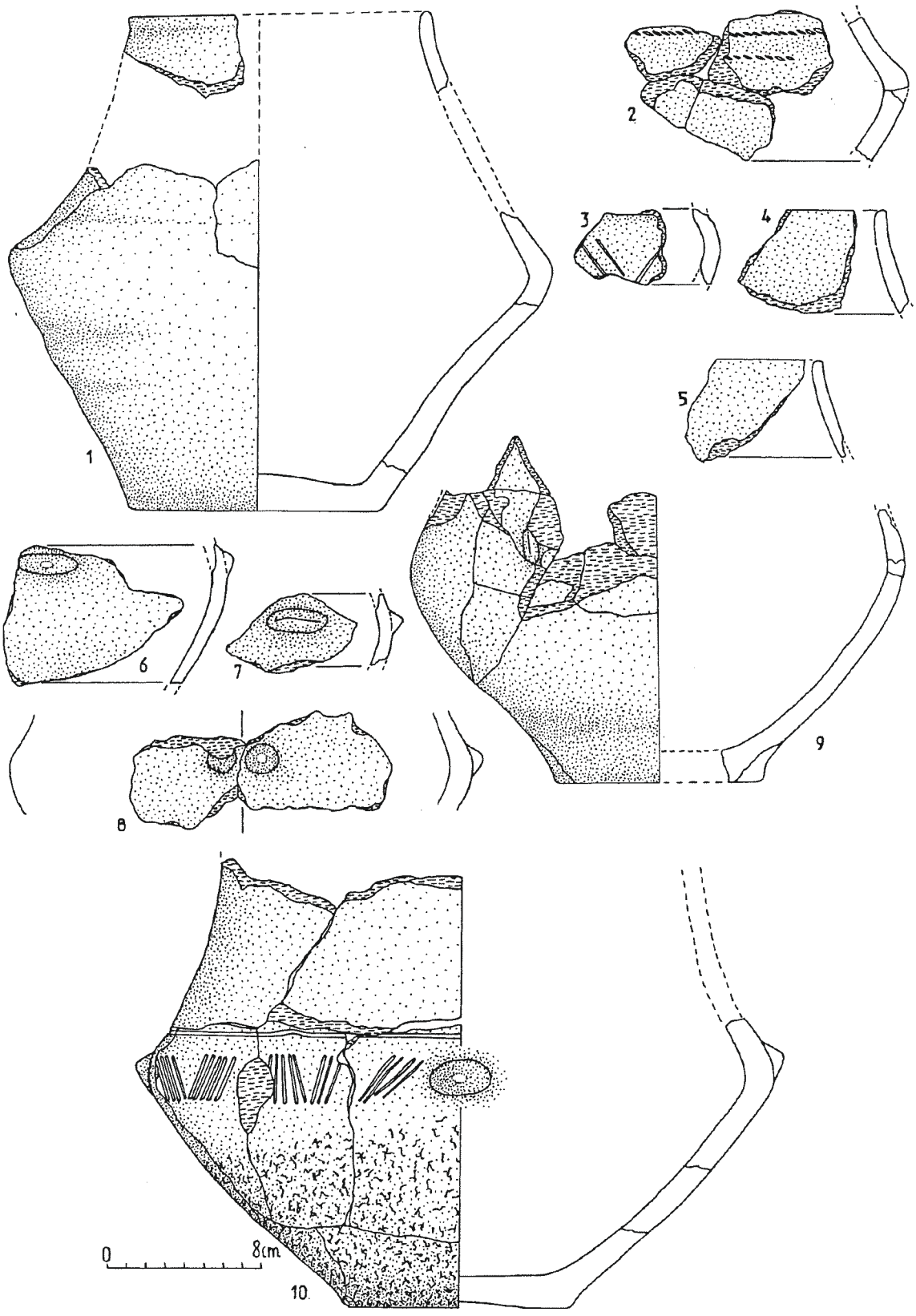
Tabl. XIV. 1—3 — Przędzel, dawny pow. Nisko, stan. 5
Taf. XIV. 1—3 — Przędzel, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 5
Табл. XIV. 1—3 — Пжендзель, бывш. пов. Ниско, памятн. 5

Tabl. XV. 1 — Przędzel, dawny pow. Nisko, stan. 5. 2—5 — Stróża, dawny pow. Nisko, stan. A
Taf. XV. 1 — Przędzel, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 5. 2—5 — Stróża, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle A
Табл. XV. 1 — Пжендзель, бывш. пов. Ниско, памятн. 7; 2—5 — Стружа, бывш, пов. Ниско, памятн. А

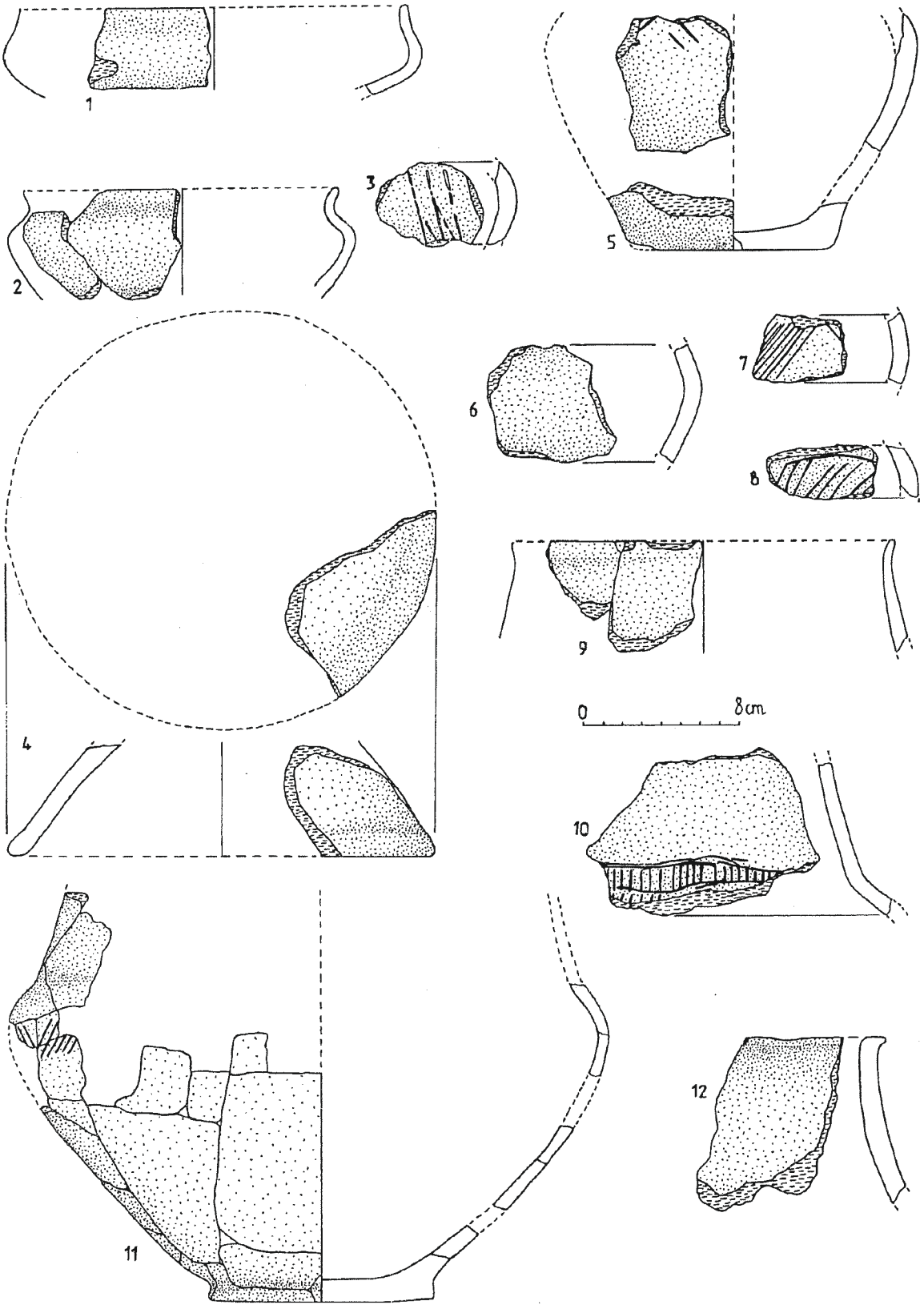
Tabl. XVI. 1, 4 — Stróża, dawny pow. Nisko, stan. A. 2, 3, 5 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1
Taf. XVI. 1, 4 — Stróża, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle A. 2, 3, 5 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1
Табл. XVI. 1, 4 — Стружа, бывш. пов. Ниско, памятн. А; 2, 3, 5 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1

Tabl. XVII. 1—10 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1. 1, 9, 10 — ceramika z badań A. Dworskiego; 2 — 8 — fragm. ceramiki z badań Cz. Blajdy. 2 — grób 3; 3, 6, 7 — grób 5; 4, 5, 8 — grób 4

Taf. XVII. 1—10 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. 1, 9, 10 — Keramik aus den Untersuchungen von A. Dworski; 2—8 — Keramikfragmente aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. 2 — Grab 3; 6, 7 — Grab 5; 4, 5, 8 — Grab 4

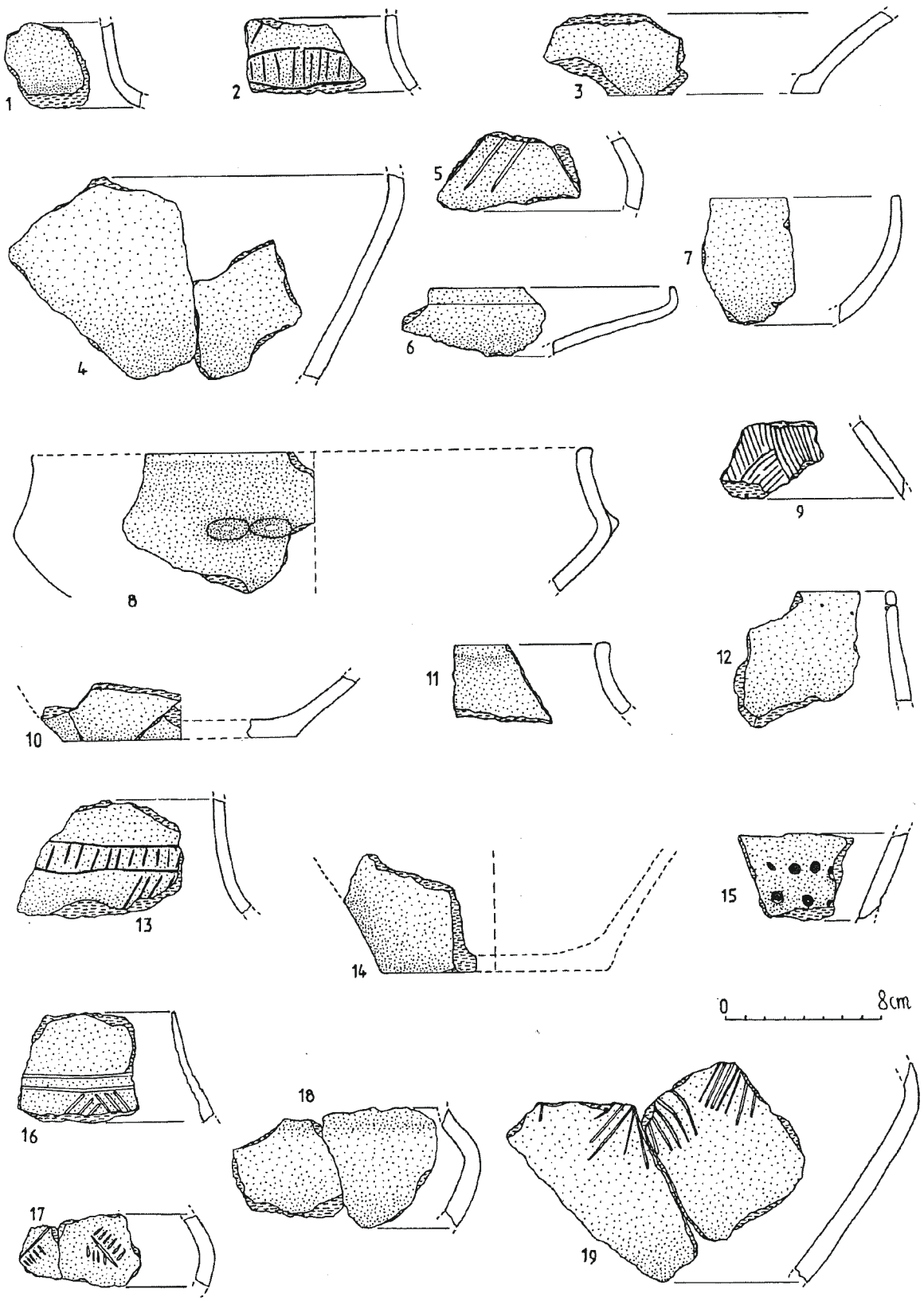
Табл. XVII. 1—10 — Улянув, бывш, пов. Ниско, памятн. 1; 1, 9, 10 — керамика из исследований А. Дворского; 2—8 — фрагменты керамики из исследований Ч. Бляйда. 2 — погребение 3; 3, 6, 7 — погребение 5; 4, 5, 8 — погребение 4

Tabl. XVIII. 1—12 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1. Ceramika z badań Cz. Blajdy. 1 — grób 5; 3, 5 — groby 6, 7; 2, 4, 7 — groby 8, 9; 6, 8, 10, 12 — groby 10, 11; 9 — groby 15, 16; 11 — grób 4

Taf. XVIII. 1—12 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. Keramik aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. 1 — Grab 5; 3, 5 — Gräber 6, 7; 2, 4, 7 — Gräber 8, 9; 6, 8, 10, 12 — Gräber 10, 11; 9 — Gräber 15, 16; 11 — Grab 4

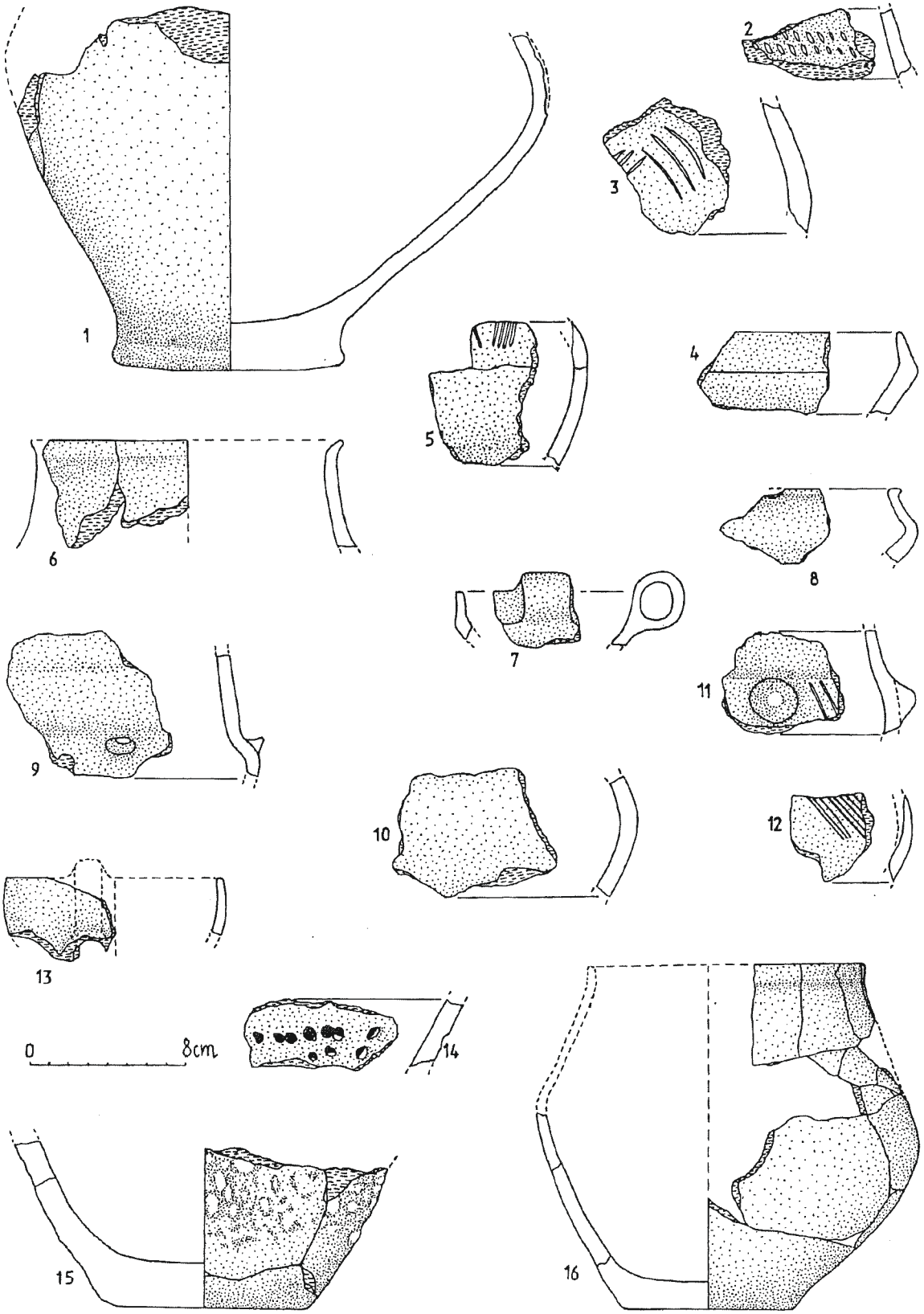
Табл. XVIII. 1—12 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1. Керамика из исследований Ч. Бляйда. 1 — погребение 5; 3, 5 — погребения 6, 7; 2, 4, 7 — погребения 8, 9; 6, 8, 10, 12 — погребения 10, 11; 9 — погребения 15, 16; 11 — погребение 4

Tabl. XIX. 1—19 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1. Ceramika z badań Cz. Blajdy. 1 — groby 12, 13; 2—5, 7 — grób 14; 6, 8—12 — wykop B; 13—17, 19 — groby 15—17; 18 — grób 16

Taf. XIX. 1—19 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. Keramik aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. 1 — Gräber 12, 13; 2—5, 7 — Grab 14; 6, 8—12 — Ausgrabung B; 13—17, 19 — Gräber 15—17; 18 — Grab 16

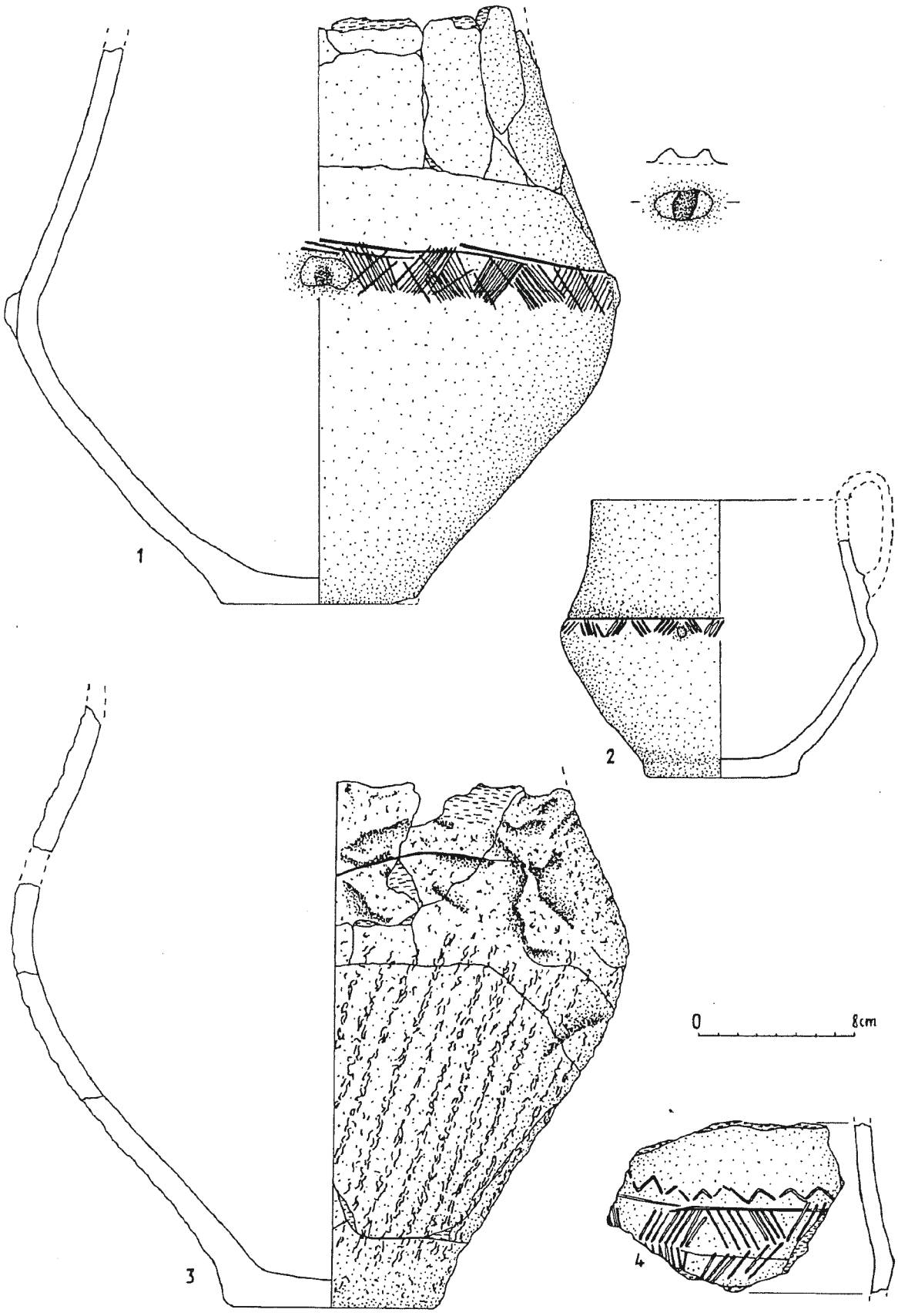
Табл. XIX. 1—19 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1. Керамика из исследований Ч. Бляйда. 1 — погребения 12, 13; 2—5, 7 — погребение 14; 6, 8—12 — раскоп B; 13—17, 19 — погребения 15—17; 18 — погребение 16

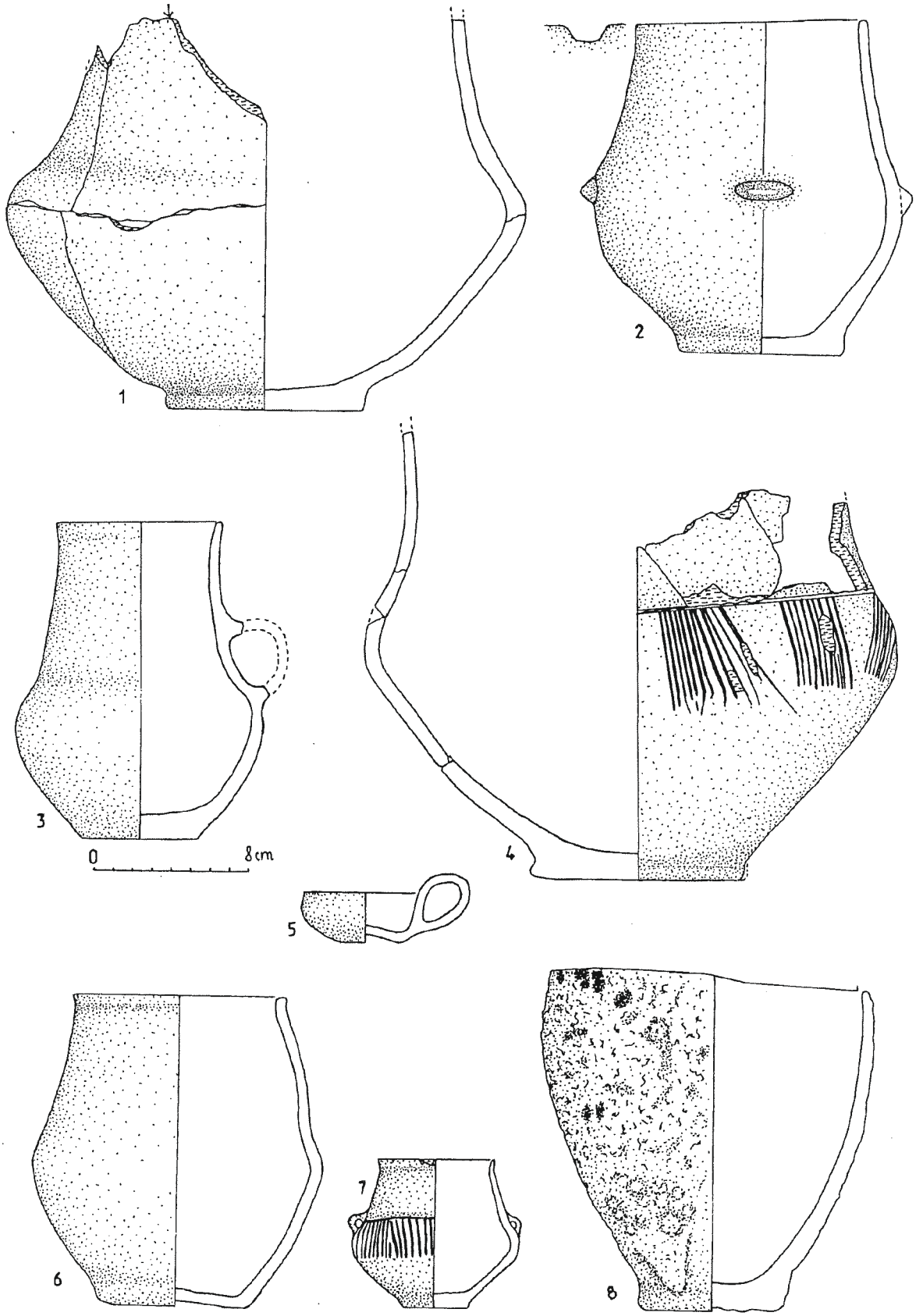
Tabl. XX. 1—14 — Ulanów, dawny pow. Nisko, stan. 1. Ceramika z badań Cz. Blajdy. 1 — grób nr ?; 2—6, 8—9, 13 — wykop A i C; 7, 10, 14 — wykop C; 11—12 — materiały powierzchniowe. 15—16 — Wierzawice, dawny pow. Leżajsk, stan. 7

Taf. XX. 1—14 — Ulanów, ehemaliger Kreis Nisko, Fundstelle 1. Keramik aus den Untersuchungen von Cz. Blajda. 1 — Grab Nr ?; 2—6, 8—9, 13 — Ausgrabung A und C; 7, 10, 14 — Ausgrabung C; 11—12 — Oberflächenmaterialien. 15—16 — Wierzawice, ehemaliger Kreis Leżajsk, Fundstelle 7

Табл. XX. 1—14 — Улянув, бывш. пов. Ниско, памятн. 1; Керамика из исследований Ч. Бляйда. 1 — погребения?; 2—6, 8—9, 13 — раскоп А и С; 7, 10, 14 — раскоп С; 11—12 — подъемные материалы; 15—16 Вежавице, бывш. пов. Лежайск, памятн. 7

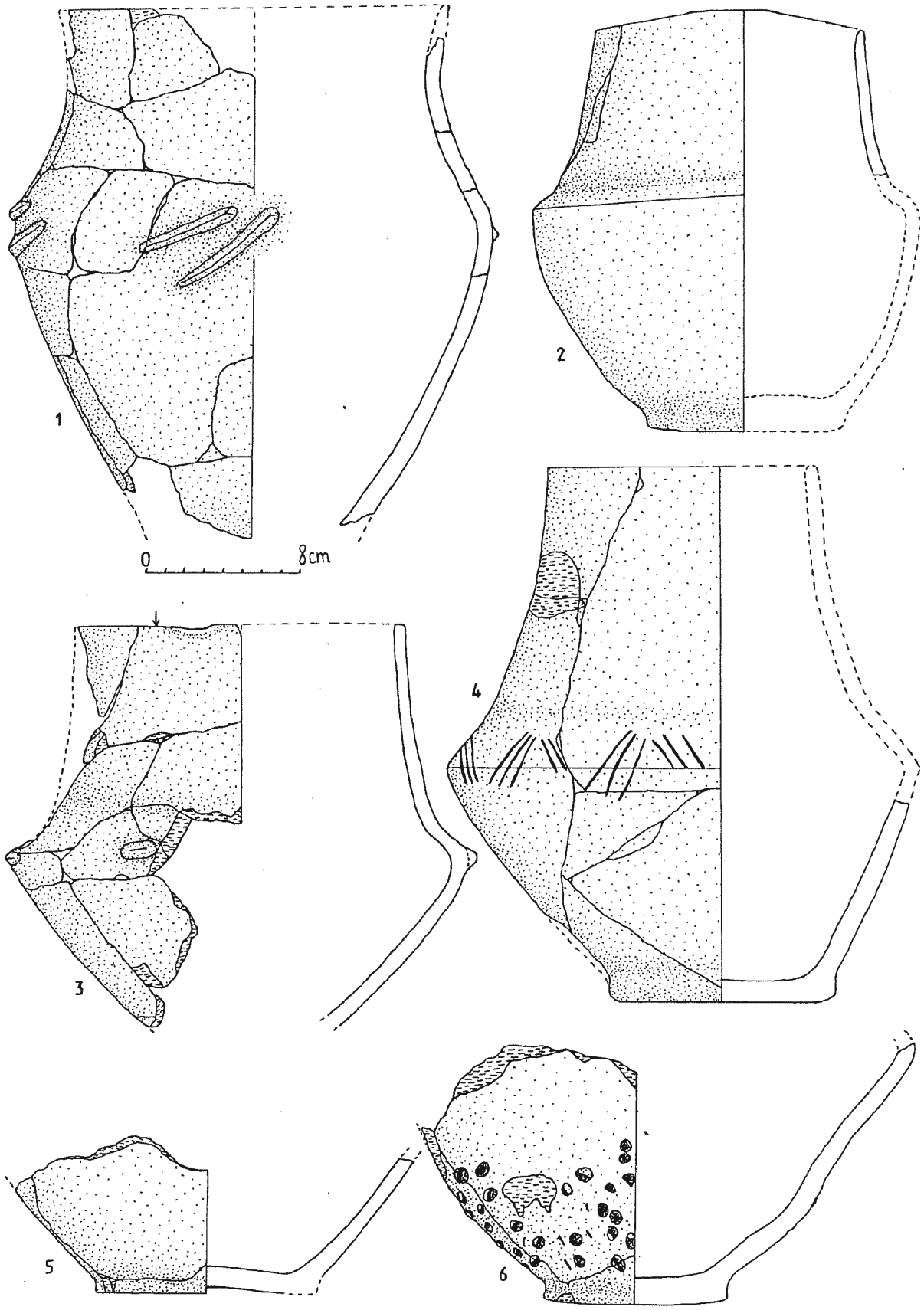
Tabl. XXI. 1—4 — Wierzawice, dawny pow. Leżajsk, stan. 7
Taf. XXI. 1—4 — Wierzawice, ehemaliger Kreis Leżajsk, Fundstelle 7
Табл. XXI. 1—4 — Вежавице, бывш. пов. Лежайск памятн. 7

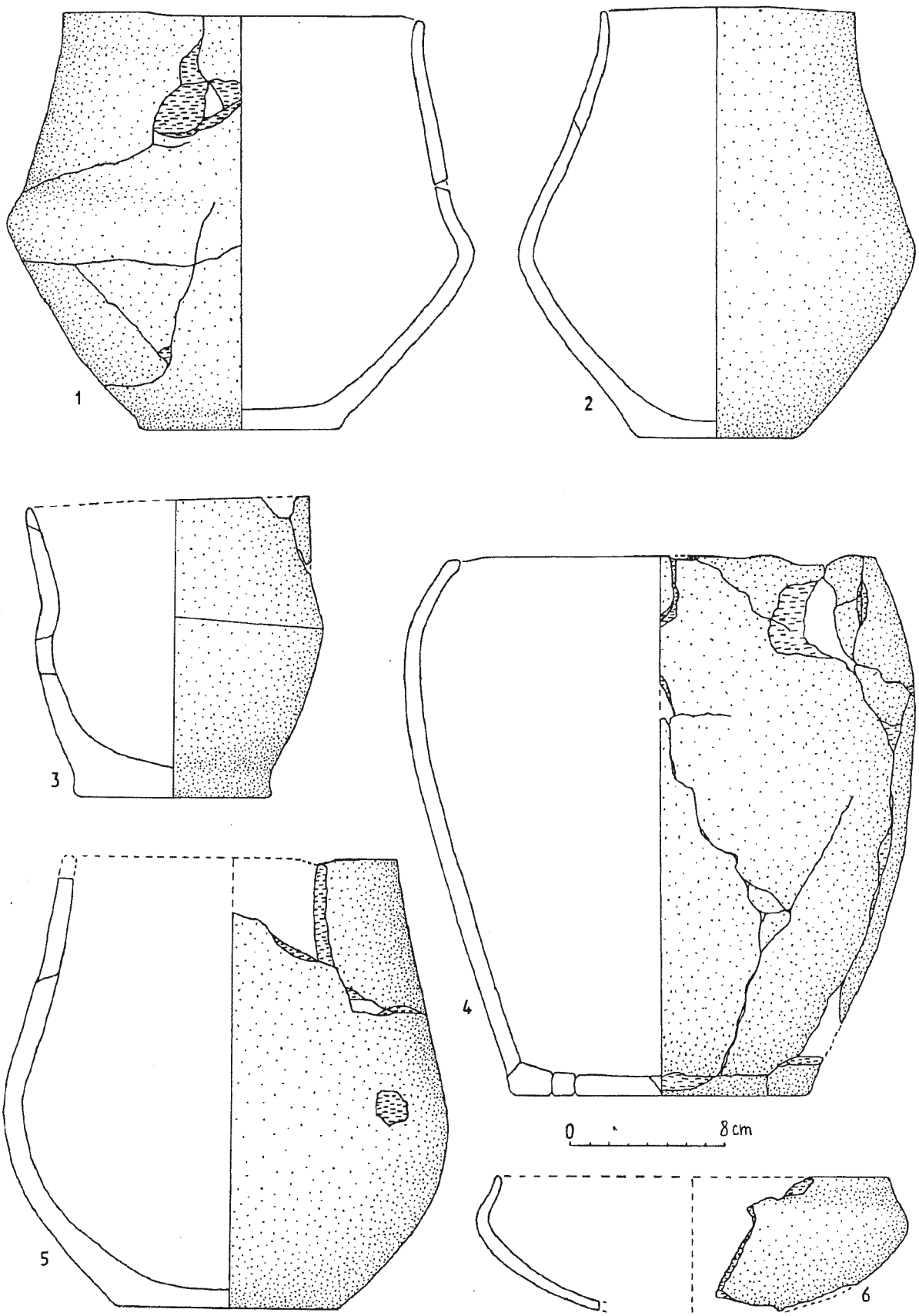
Tabl. XXII. 1, 4 — Wierzawice, dawny pow. Leżajsk, stan. 7. 3 — Sokolniki, dawny pow. Tarnobrzeg, stan. 1. 2, 5—8 — miejscowość nieznana

Taf. XXII. 1, 4 — Wierzawice, ehemaliger Kreis Leżajsk, Fundstelle 7. 3 — Sokolniki, ehemaliger Kreis Tarnobrzeg, Fundstelle 1. 2, 5—8 — unbekannte Ortschaft

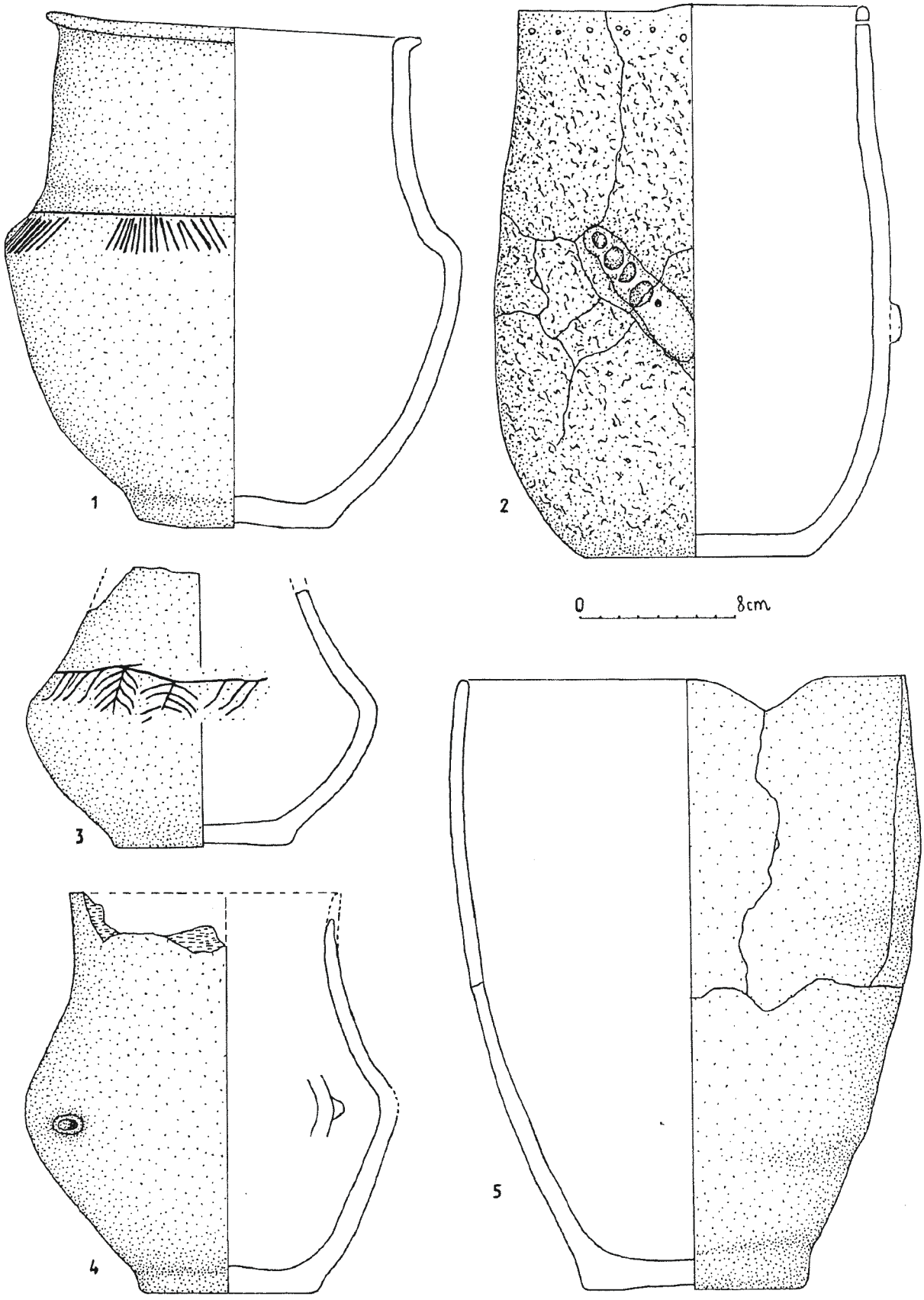
Табл. XXII. 1, 4 — Вежавице, бывш. пов. Лежайск, памятн. 7; 3 — Сокольники, бывш. пов. Тарнобжег, памятн. 1; 2, 5—8 — местность неизвестная

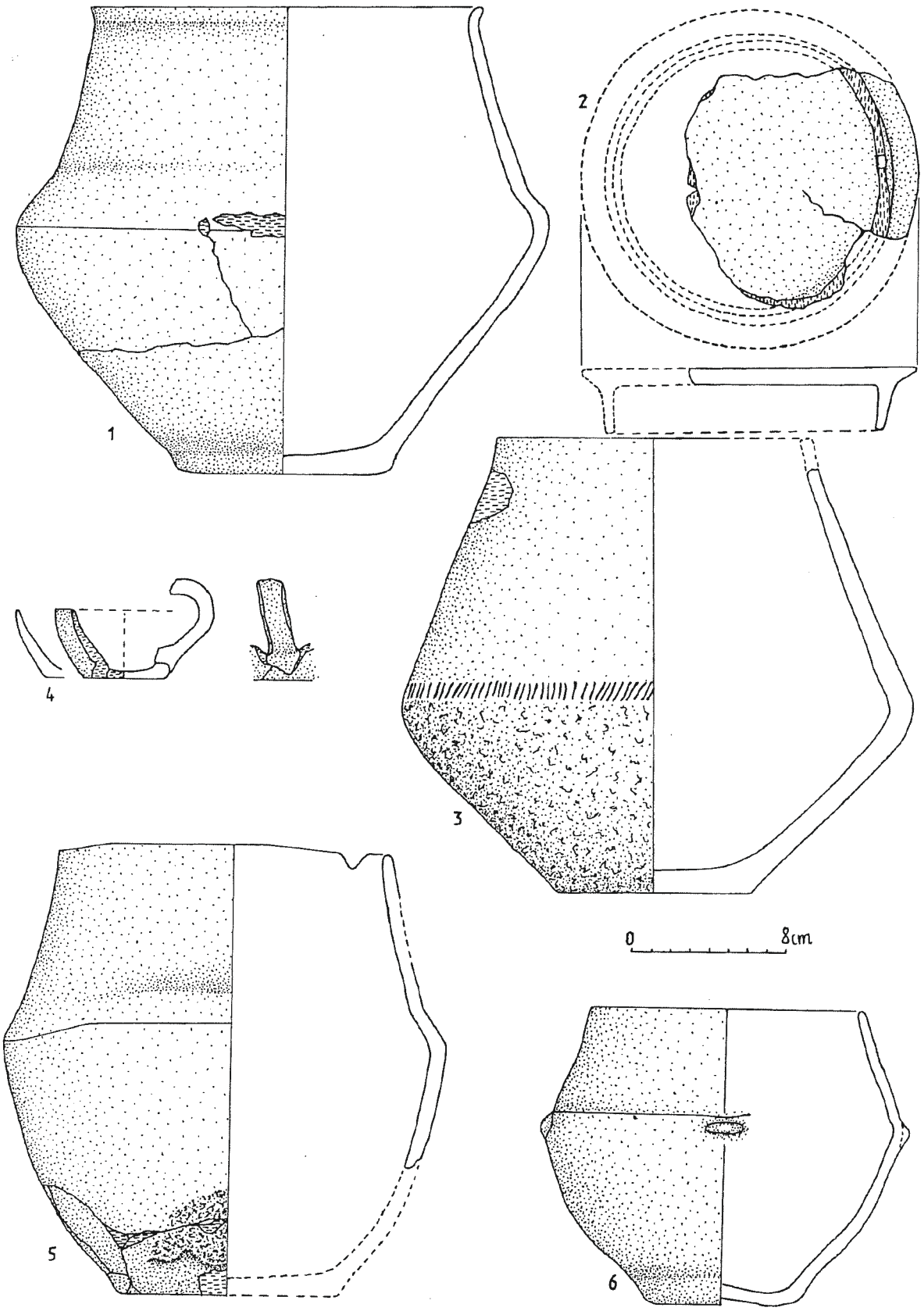
Tabl. XXIII. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXIII. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXIII. 1—6 — местность неизвестная

Tabl. XXIV. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXIV. 1—6 — unbekannte Ortschaft
Табл. XXIV. 1—6 — местность неизвестная

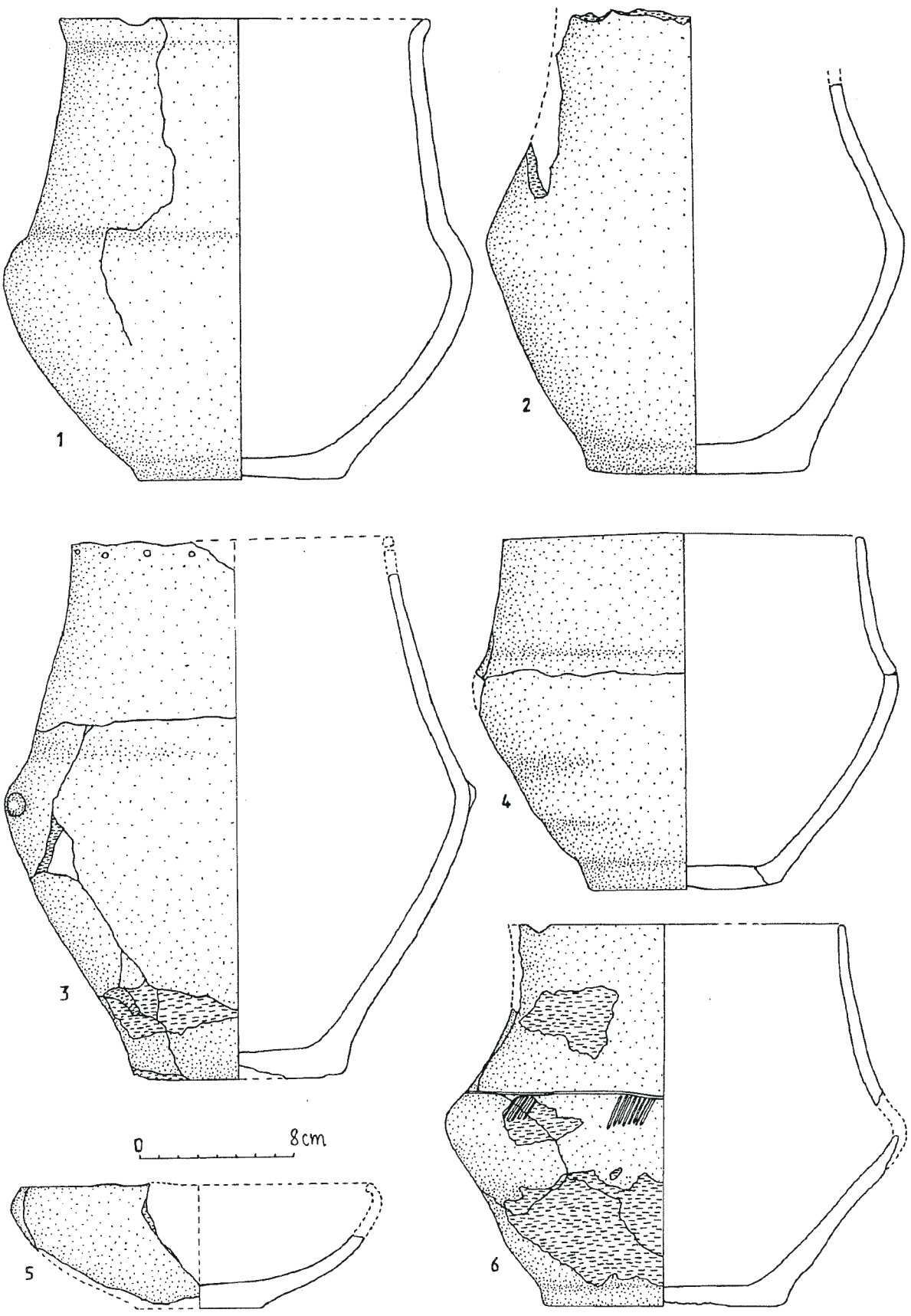
Tabl. XXV. 1—5 — miejscowość nieznana
Taf. XXV. 1—5 unbekannte Ortschaft
Табл. XXV. 1—5 — местность неизвестная

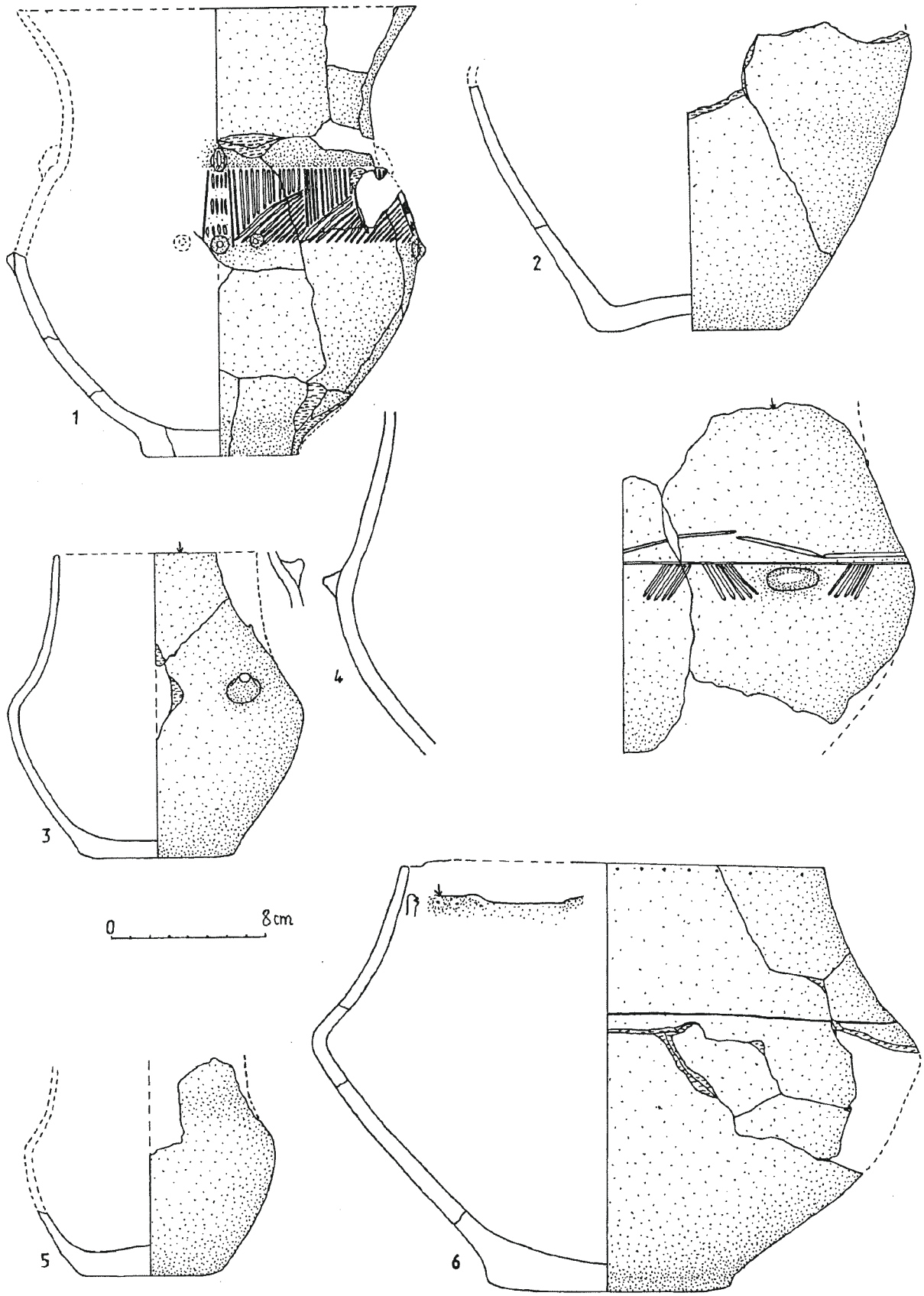
Tabl. XXVI. 1—6 — miejscowość nieznana. Pokrywka (rys. 2) i fragment brązowego skrętu (tabl. IV, 16) znaleziono wewnątrz popielnicy (rys. 3)

Taf. XXVI. 1—6 unbekannte Ortschaft. Deckel (Abb. 2) und Fragment einer bronzenen Litze (Taf. IV, 16) aus einer Urne (Abb. 3)

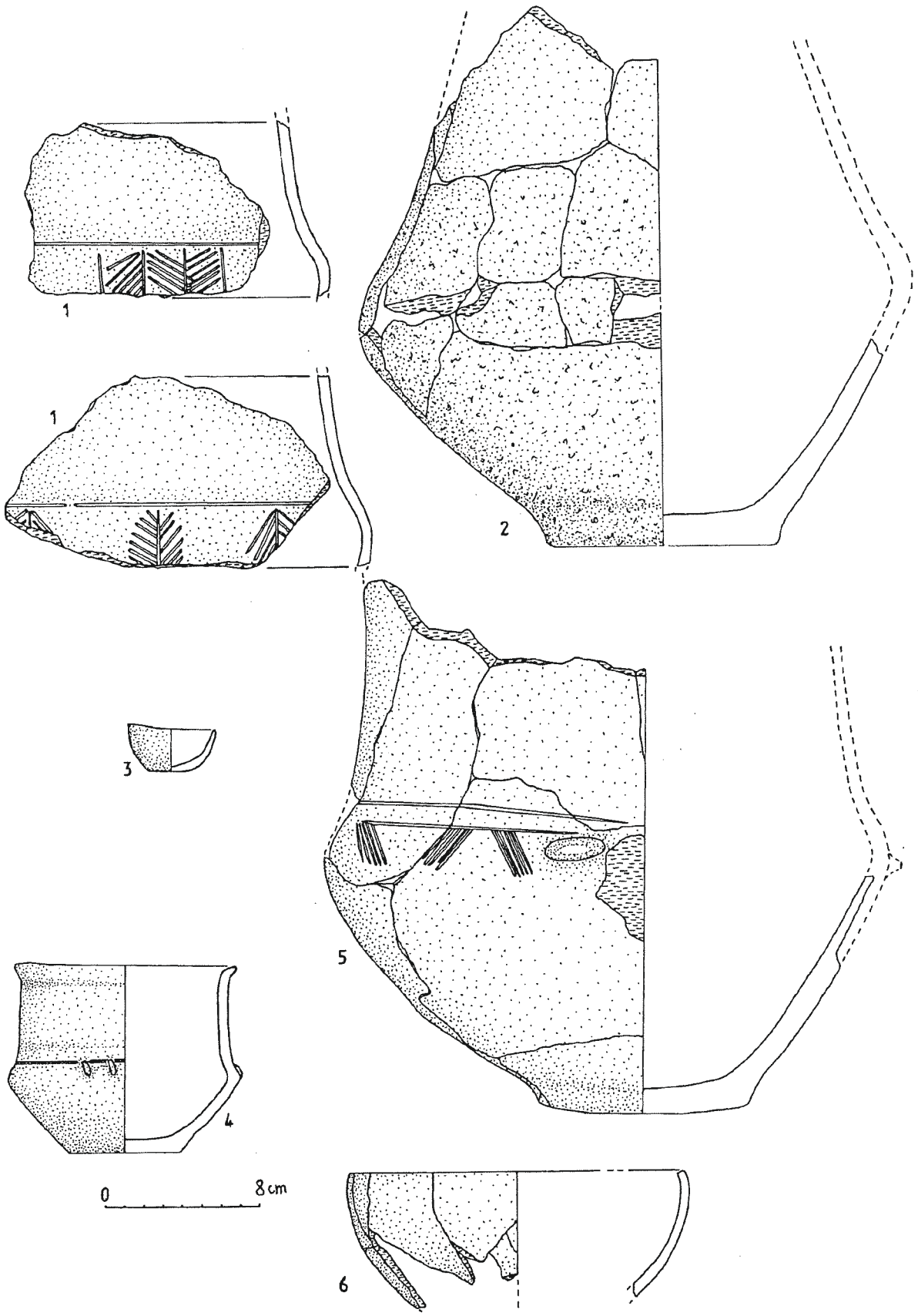
Табл. XXVI. 1—6 — местность неизвестная. Крышка (пис. 2) и грагмент гронзовой спирали (табл. IV, 16), обнаруженные в урне (рис. 3)

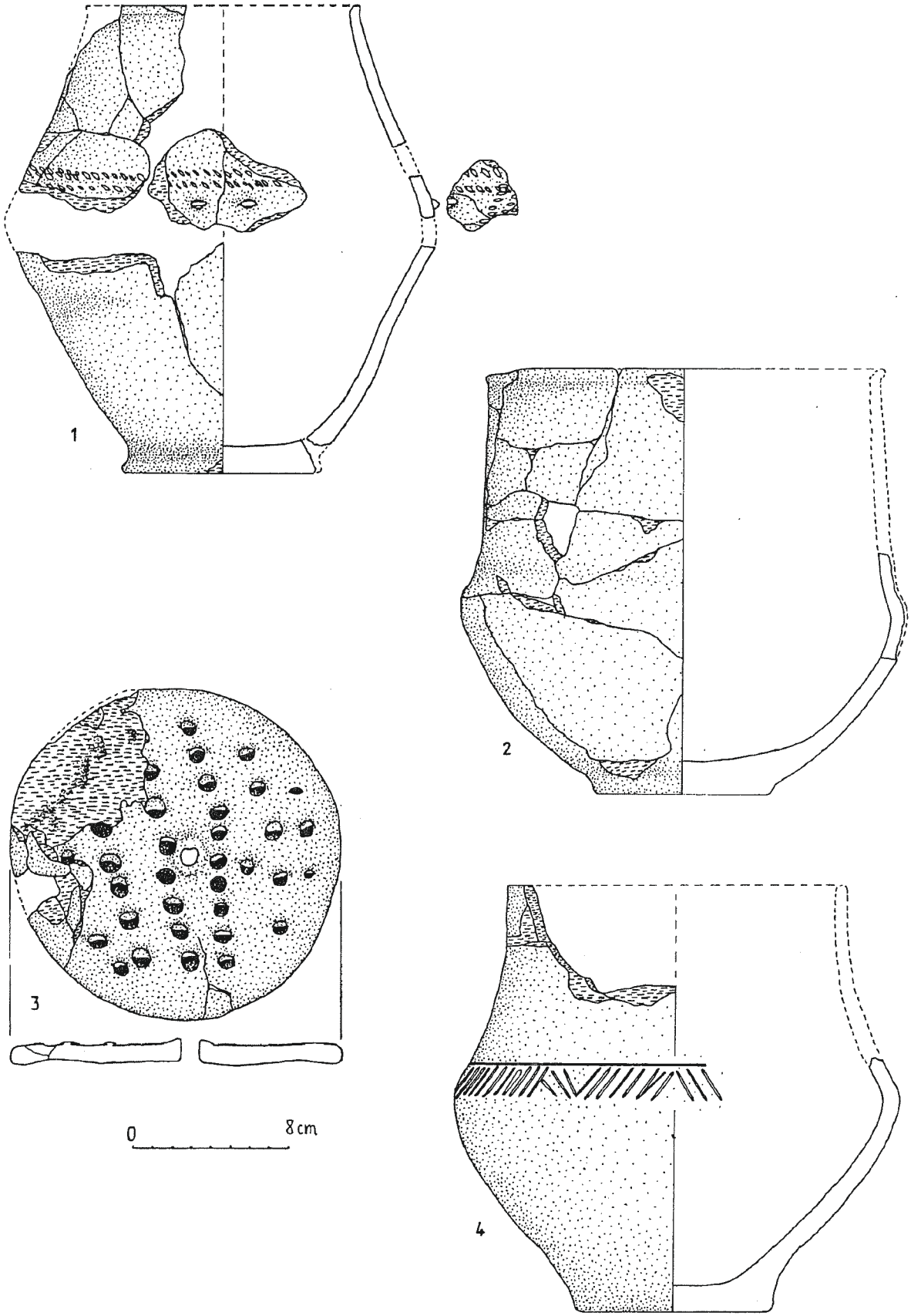
Tabl. XXVII. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXVII. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXVII. 1—6 — местность неизвестная

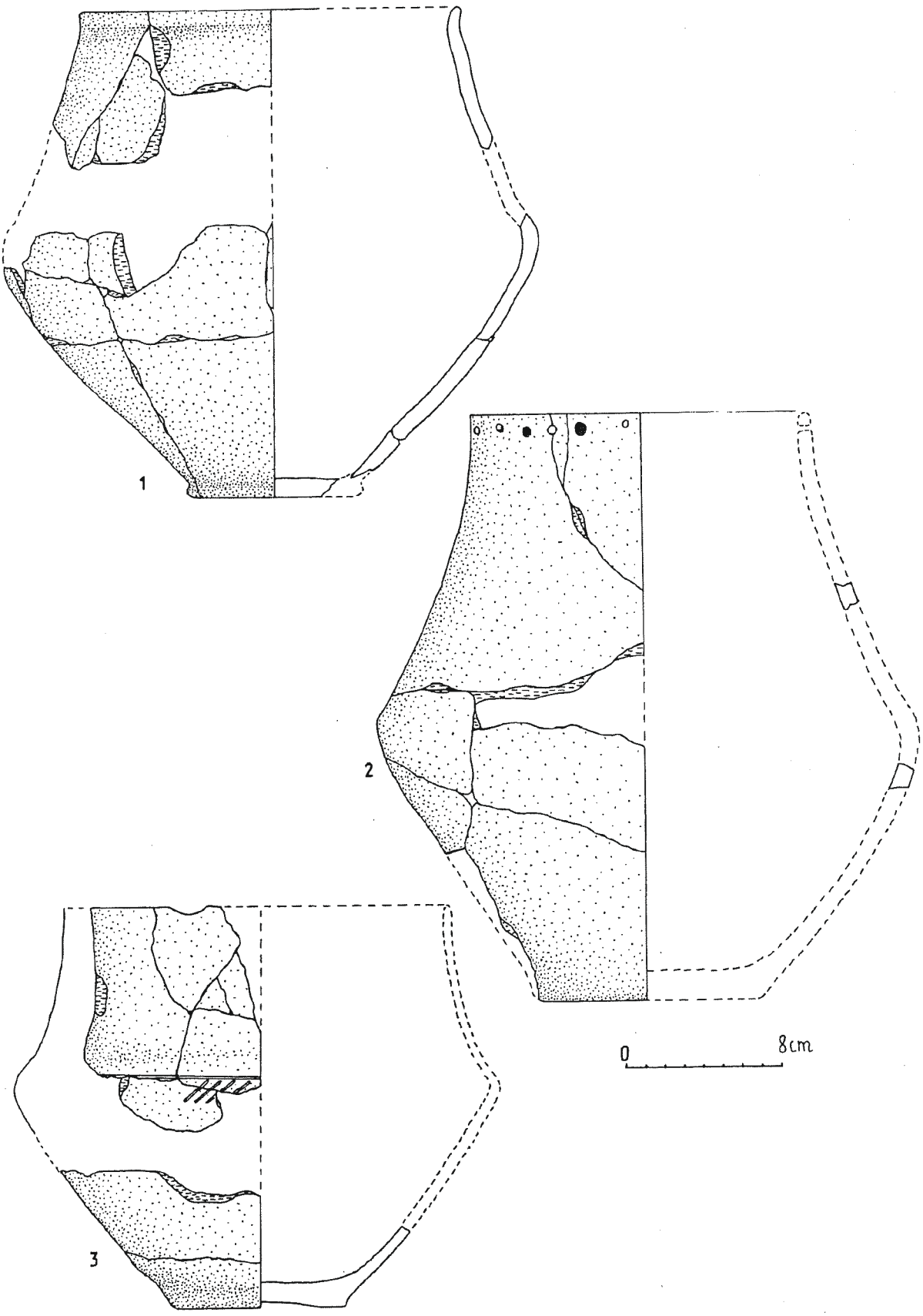
Tabl. XXVIII. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXVIII. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXVIII. 1—6 — местность неизвестная

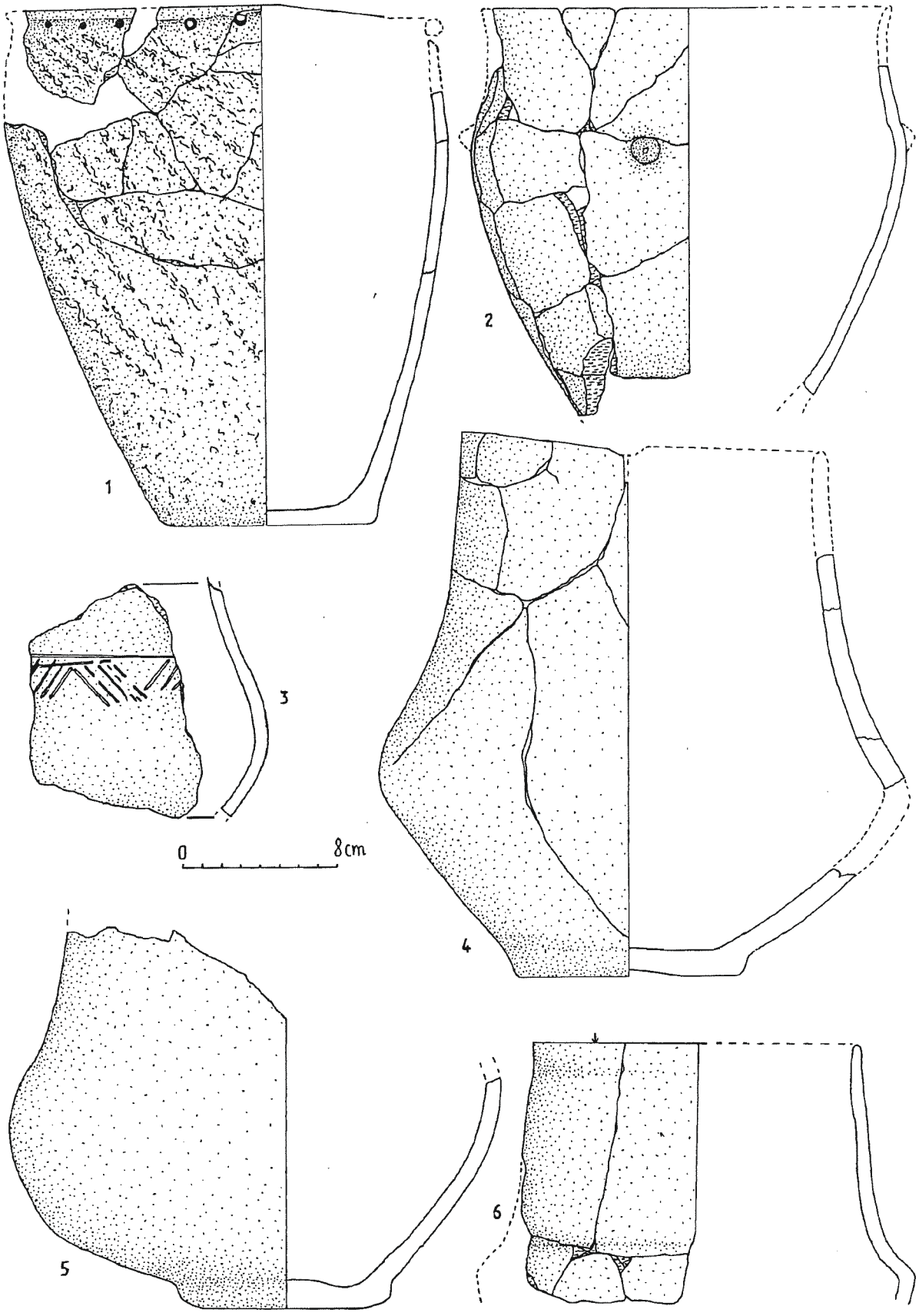
Tabl. XXIX. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXIX. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXIX. 1—6 — местность неизвестная

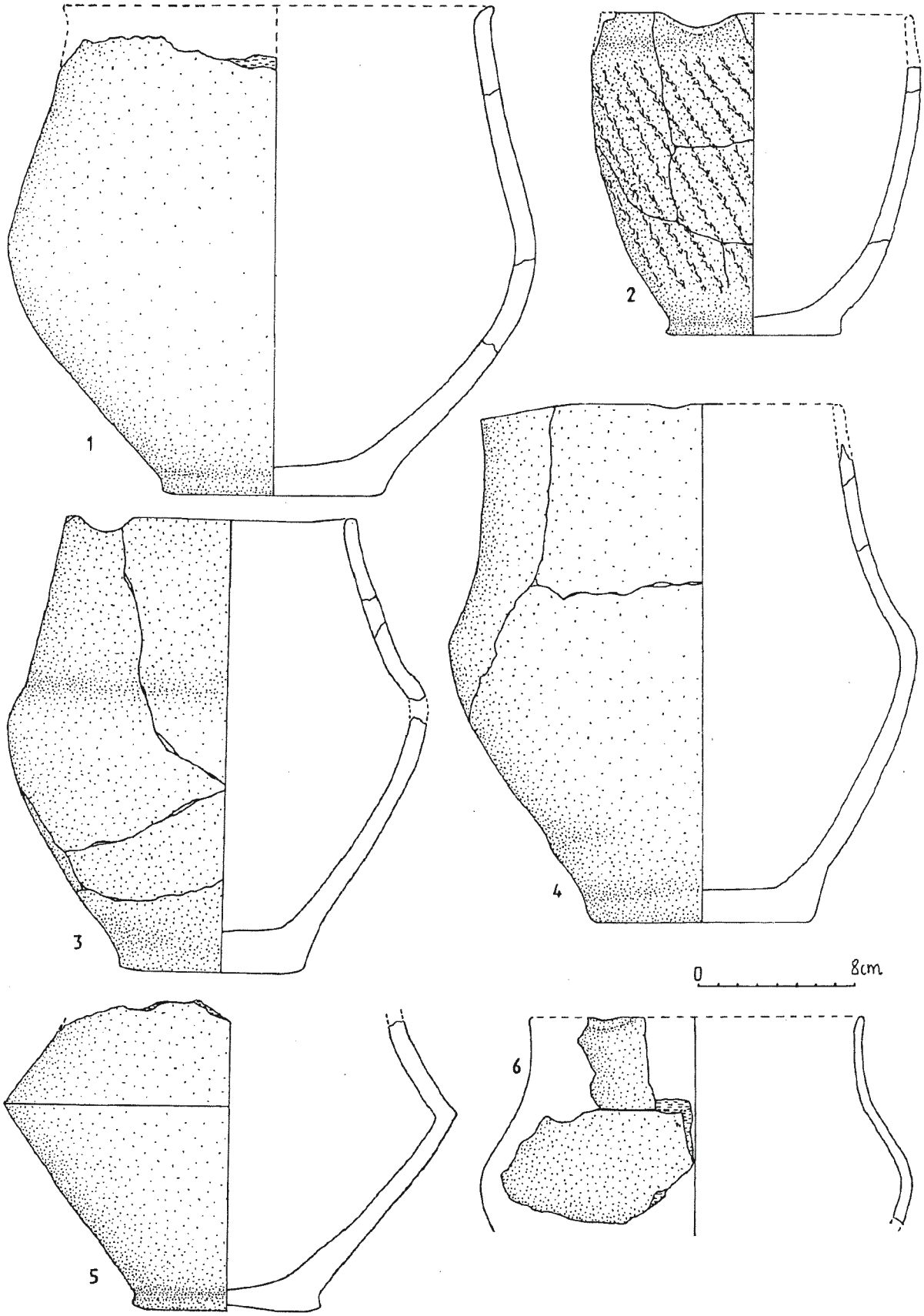
Tabl. XXX. 1—4 — miejscowość nieznana
Taf. XXX. 1—4 unbekannte Ortschaft
Табл. XXX. 1—4 — местность неизвестная

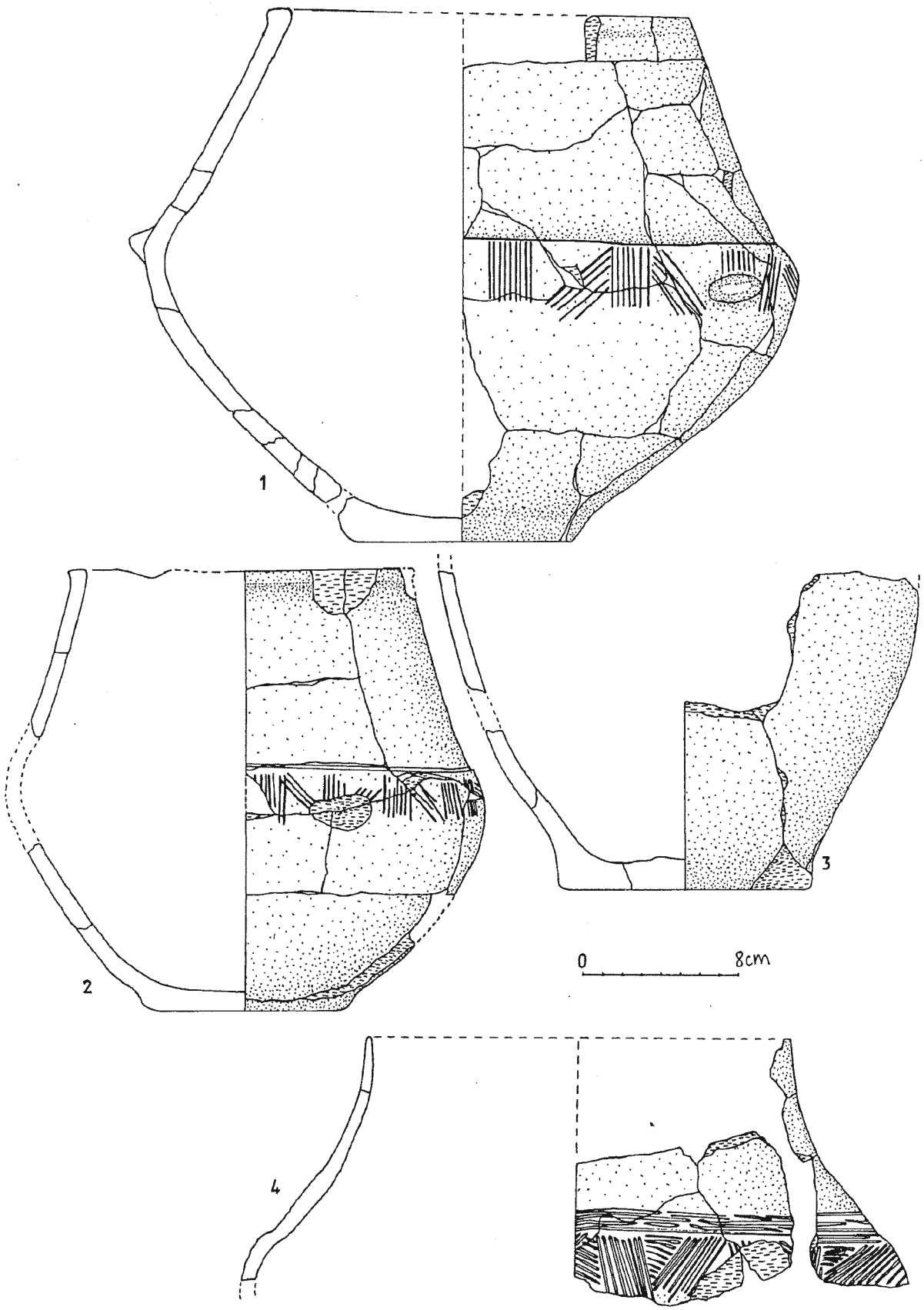
Tabl. XXXI. 1—3 — miejscowość nieznana
Taf. XXXI. 1—3 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXI. 1—3 — местность неизвестная

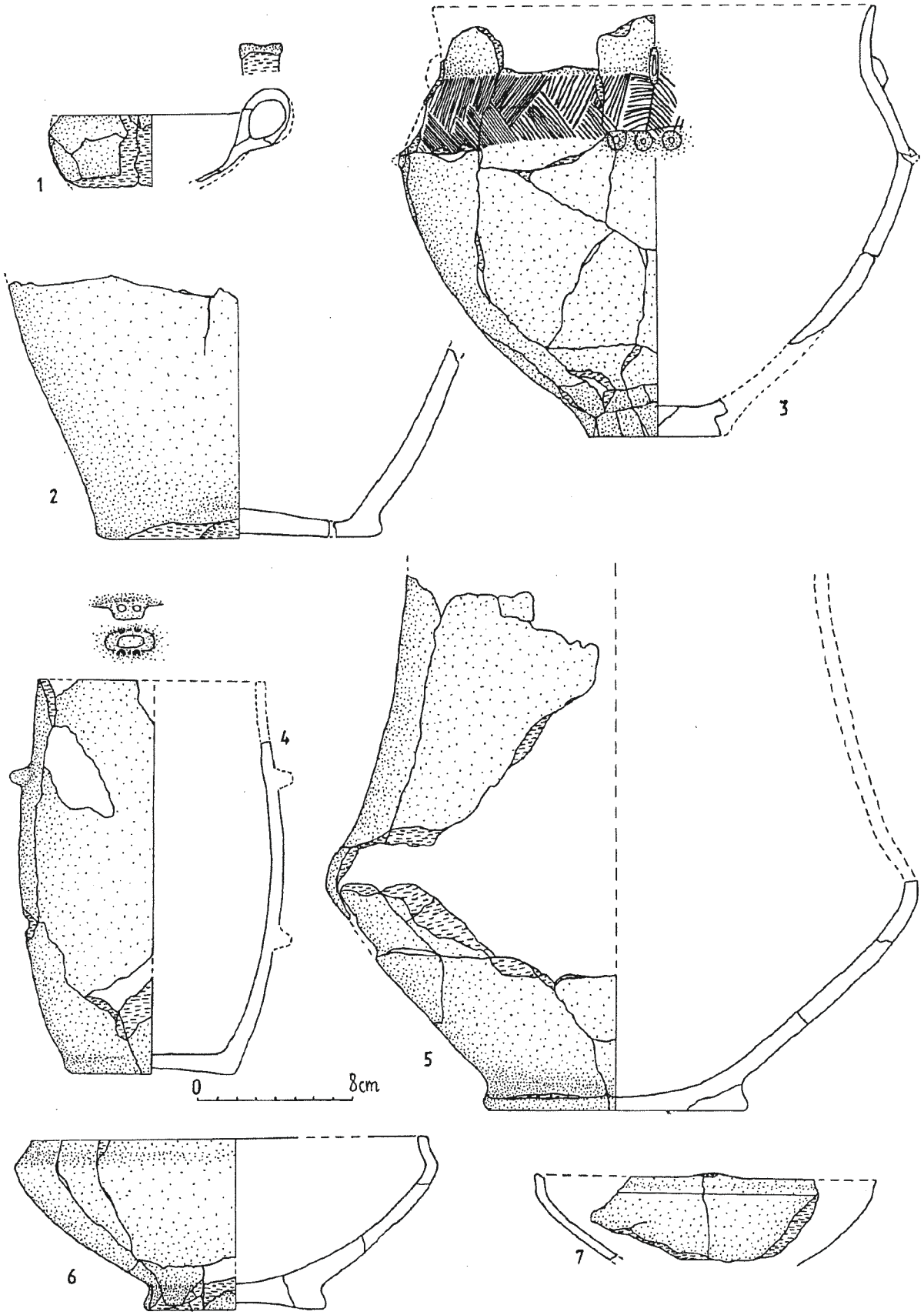
Tabl. XXXII. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXXII. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXII. 1—6 — местность неизвестная

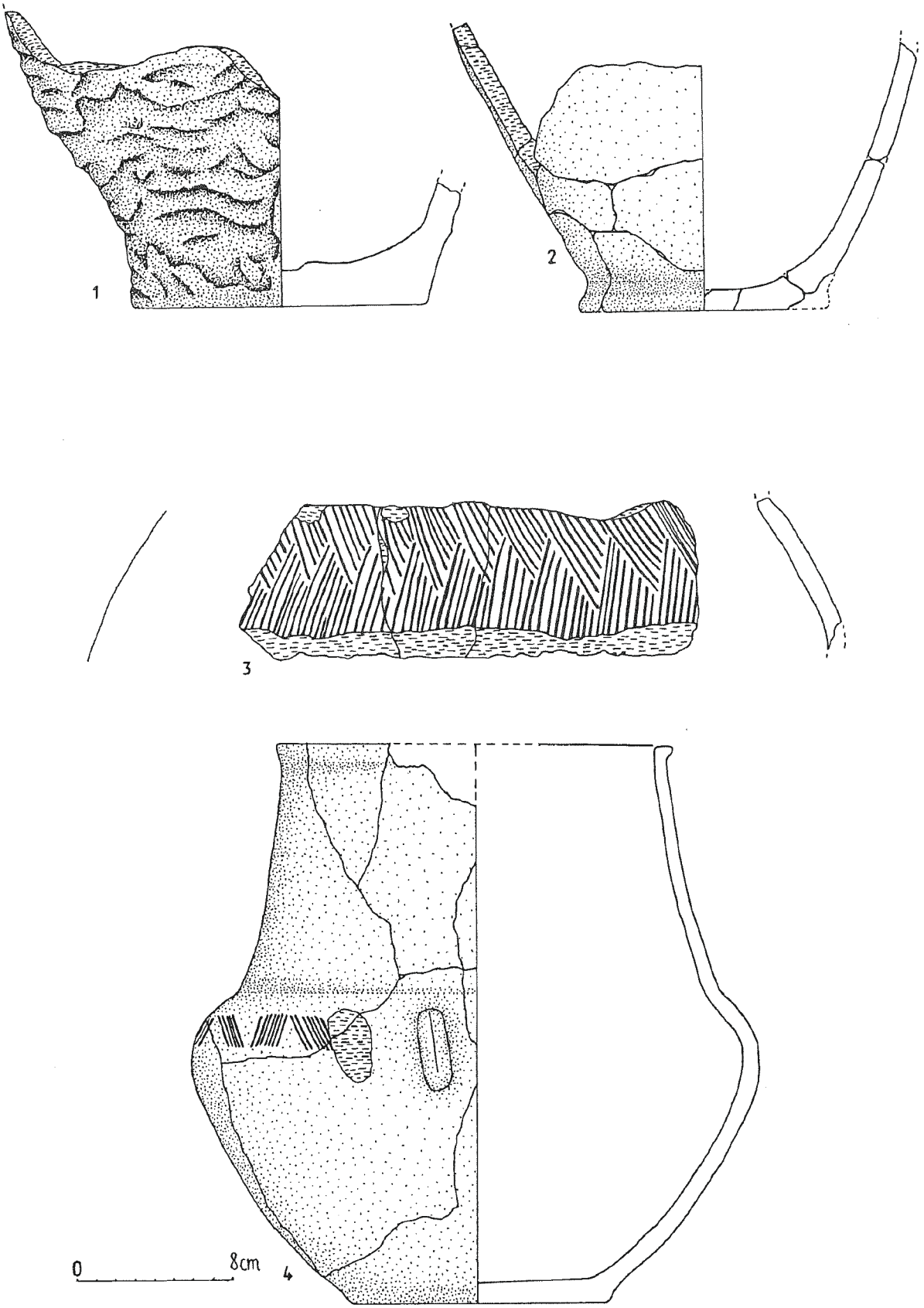
Tabl. XXXIII. 1—6 — miejscowość nieznana
Taf. XXXIII. 1—6 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXIII. 1—6 — местность неизвестная

Tabl. XXXIV. 1—4 — miejscowość nieznana
Taf. XXXIV. 1—4 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXIV. 1—4 — местность неизвестная

Tabl. XXXV. 1—7 — miejscowość nieznana
Taf. XXXV. 1—7 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXV. 1—7 — местность неизвестная

Tabl. XXXVI. 1—4 — miejscowość nieznana
Taf. XXXVI. 1—4 unbekannte Ortschaft
Табл. XXXVI. 1—4 — местность неизвестная

Wojciech Poradyło

Die in den Museen in Przemyśl und Kraków aufbewahrten Materialien aus früheren Untersuchungen auf den Gräberfeldern der Tarnobrzeg-Gruppe

Zusammenfassung

Der vorliegende Beitrag umfaßt Materialien aus sieben Gräberfeldern der Tarnobrzeg-Gruppe, und zwar: Budy Łańcuckie, Fundstelle 1, Wojewodschaft Rzeszów, Kopki, Fundstelle 3, Przędzel, Fundstelle 5, Sokolniki, Fundstelle 1, Stróża, Fundstelle A (Rudnik-Stróża, Fundstelle 1), Ulanów, Fundstelle 1, alle Wojewodschaft Tarnobrzeg, wie auch Wierzawice, Fundstelle 7, Wojewodschaft Rzeszów. Die Mehrheit davon (Sammlungen aus Przemyśl) wurde in den Jahren 1903—1905 durch A. Dworski, einen Amateurarchäologen gewonnen. Er deponierte erstmal seine Sammlung und später schenkte er sie dem 1910 entstandenen Museum in Przemyśl. Die Materialien aus Budy Łańcuckie bekam dagenen das heutige Museum für Archäologie in Kraków dank W. Demetrykiewicz im Jahre 1908. Im Beitrag werden auch Grabinventare von durch Cz. Blajda im Mai 1939 in Ulanów auf der Fundstelle 1 durchgeführten Ausgrabungsarbeiten berücksichtigt. Auf den oben genannten Fundstellen wurden Ausgrabungsarbeiten auch durch andere Forscher geführt, aber die im Laufe dieser Arbeiten gewonnenen Funde werden in diesem Beitrag nicht berücksichtigt — aus dem Grunde, daß er nicht als Monographie dieser Fundstellen bedacht ist.

Die Bearbeitung dieser Materialien, insbesondere aus den Untersuchungen von A. Dworski bot zahlreiche Schwierigkeiten, die ihre Quelle im Mangel an Dokumentation und nicht methodischer Art der Durchführung der Arbeiten haben. Infolge bedeutender Forschungsfehler sind wir heute nicht imstande weder geschlossene Grabkomplexe zu rekonstruieren noch für eine gewisse Menge von Funden festzustellen, aus welchem Gräberfeld sie stammen. Betr. Sammlungen von A. Dworski fehlen auch genaue Informationen über den Bestattungsritus. Auf grund unkonkreten, unvollkommenen Informationen kann man vermuten, daß gewonnene Funde ausschließlich aus Leicheverbrennungsgräbern, Urnengräbern stammen mit arner Ausstattung mit Zusatzgefäßen und etwas reicherer mit Bronze- und Eisenerzeugnissen.

Etwas besser präsentieren sich Materialien aus den Untersuchungen von Cz. Blajda in Ulanów, wenn es auch hier Vorbehälte gibt, vor allem in Bezug auf die Art der Inventarisierung. Es ist oft der Fall, daß Funde aus 2 oder 3 Gräbern gemeinsam inventarisiert worden sind. Die Inventare wurden stark miteinander vermischt, wovon das Auftreten von Scherben aus einem Gefäß in mehreren Gräbern zeugt. Infolge zwei Tage dauernden Arbeiten wurde die Fläche von etwa 78,5 m² freigelegt — mit 19 Gräbern, die sich deutlich in zwei Komplexe gruppierten. Die Gräber gab es 15—25 cm tief, ausnahmsweise (Grab 19) etwas tiefer — 30 cm. Die Mehrheit davon war stark zerstört durch — wie der Forscher meinte — Baumwurzel oder infolge früherer Ausgrabungen, auf jeden Fall waren alle Leichenverbrennungsgräber. Am häufigsten traten sie als große Anhäufungen von Tongefäßfragmenten und durchgebrannten Knochen auf.

Die meisten Materialien in diesem Beitrag sind allgemeind Dauerformen nicht nur in der Tarnobrzeg-Gruppe sondern auch dem ganzen Gebiet der Lausitzer Kultur. Nur relativ wenige Funde wären chronologisch zu bestimmen.

Beachtenswert ist relativ große — für die Tarnobrzeg-Gruppe — Menge von Metallerzeugnissen, darunter auch Eisenerzeugnissen. Ziemlich zahlreich sind eiserne Messer, Nadel von zwei Typen: mit breitgeschlagenem öhrförmigem Kopf und mit aus Draht in eine Spiralscheibe gedrehtem Kopf, bronzene Nagelohrringe, bronzene Drahtlizen auch vom Typ Trzęsówka sowie Perlen: aus Kaolin, Glas, Salta Leone und röhrenförmige Perlen. Nicht so zahlreich, nur in zwei oder einem Exemplar treten bronzene Pfellspitzen vom skythischen Typ auf, Zangen, tönerne Wirtel, Armbänder und Halskette. Die meisten Funde haben keinen größeren Wert für die Bestimmung der Chronologie, sie vertreten Dauerformen von breitem räumlichen und zeitlichem Rahmen. Lediglich bronzene Nagelohrringe vom skythischen Typ und bronzene Pfeilspitzen mit drei Flügeln bilden gute chronologische Faktoren und weisen gleichzeitig auf Verbindungen dieser Bevölkerung mit dem Milieu der skythischen Kultur und der Vekerzug-Kultur hin.

Beachtenswert wäre auch eiserne tordierte Halskette mit hakenförmigen übereinander reichenden Endungen. Sie hat ihre Analogien in Mittelschlesien und Großpolen, sie sind dort auf den jüngeren Abschnitt der Früheisenzeit datiert. Eine gewisse Bedeutung haben auch eiserne Gegenstände, ihre Datierung — in gewissem Sinne a priori — in Bezug auf Rohstoff — ist auf die Ausgangsphase zu beschränken.

Im keramischen Material überwiegen vasenförmige Gefäße, darunter sind vier Haupttypen zu unterscheiden: zweikegelförmige Formen mit scharfem Bauchumbruch, Gefäße mit abgesondertem und nicht abgesondertem Hals und sog. San-Vasen. Die letzten sind die typischen Determinanten der mittleren Phase, die übrigen sind Dauerformen, wenn auch einige mitauftretende Funde wie auch gewisse Zierelemente wie eine Reihe von Löchern unter dem Ausgruß oder Pseudeschnurornament davon zeugen, daß viele davon aus der Ausgangsphase stammen. Nicht so zahlreich sind eiförmige Töpfe, nur rauhe Exemplare mit einer Reihe von Löchern unter dem Rand evtl. senkrecht doppelt gelöchertem Henkel besitzen eine auf die Hallstattzeit und Anfänge der Latenezeit beschränkte Chronologie. Früher dagegen, d.h. auf die IV. bzw. die V. Periode der Bronzezeit sollen zwei tulpenförmige Töpfe datiert werden, die hauptsächlich durch die Anwesenheit der Zierelemente von klassischen Formen dieses Typs abweichen. Interessant ist eine kleine Schüssel mit stark abgerundetem Bauch, abgesondertem kegelförmigem Hals mit zwie Henkeln, mit senkrechten Rillen auf dem Bauch und waagerechten darüber verziert. Dieses Gefäß hat gute, auf die IV. und V. Periode der Bronzezeit datierte Analogien in Mittel- und Oberschlesien. Es gibt relativ wenige Schüssel und Schöpfkessel, was, mindestens teilweise, als Folge fehler hafter Untersuchungen angesehen werden kann (das betrifft die Untersuchungen von A. Dworski).

Die meisten Schüssel sind in Resten vorkommende Exemplare oder nur vereinzelte Fragmente. Darunter sind vier Typen zu unterscheiden: halbkugelförmige, mit nach innen eingebogenem Rand, profillierte und zweikegelförmige mir scharfem Umbruch. Noch weniger gibt es Schöpfkessel, darunter halbkugelförmige, manchmal mit leicht nach innen eingebogenem Rand und profillierte. Unter durch vereinzelte Exemplare repräsentierten Funden wie: Krug, Becher, Fladen, Deckel, beachtenswert wäre lediglich der letzte vom Typ der Senkdeckel mit platter Oberseite und fast senkrechter Kragen-Kappe. Samt zweikegelförmiger mit Strichen auf dem Umbruch verzierten Urne entspricht er ziemlich gut den Komplexen der sog. großdörflichen Phase, die sich in der HaC in Ostpommern entwickelt hatte.

Der Quellenstand hat einen negativen Einfluß auf die Bestimmung der Chronologie. Mit der Ausnahme von Przędzel (ursprüglich 80 Urnen) stammen aus den restlichen Gräberfeldern wenige Urnen (ursprünglich 14 bis 18), was davon zu zeugen scheint, daß diese Gräberfelder nicht vollkommen untersucht worden sind (das wird durch die Ergebnisse weiterer Untersuchungen bestätigt), und Materialien, über die wir verfügen, nicht unbedingt für übrige Teile der Gräberfelder repräsentativ sind. Das bewirkt, daß ein Teil von Feststellungen — wenn sie auch bei heutigem Forschungsstand und heutiger Quellenbasis richtig sind — in Zukunft wesentlich korrigiert werden kann, wie z.B. infolge erneuter Ausgrabungsarbeiten.

Die meisten Materialien aus Budy Łańcuckie sind Funde mit breitem Zeitrahmen; Chronologie nur wenigen davon ist auf die Ausgangsphase zu beschränken. Man kann annehmen, daß sie den gerade in der III. Phase benutzten Teil des Gräberfeldes vertreten (der Autor ist mit diesen Meinungen einverstanden, laut denen die Ausgangsphase etwas später als die Anfänge der Früheisenzeit beginnt und bis in die Latenezeit dauert und ihre genese mit dem Eintreten der Tarnobrzeg-Gruppe in die Sphäre der skythische Kultur im weitesten Sinne verbunden ist). Spezifische Merkmale weist in Budy Łańcuckie der Bestattungsritus auf. Es wurden nämlich näher unbestimmte Steinkonstruktionen festgestellt, die dem Milieu der Tarnobrzeg-Gruppe entschieden fremd sind. Mangel an genauen Informationen sowie geringe Stoffmenge machen leider die Bestimmung ihrer Genese nicht leicht.

Aus dem Gräberfeld in Kopki sollte A. Dworski dem Museum in Przemyśl 14 Urnen übergeben haben (es wurde vermutlich das ganze oder fast das ganze Material aus dieser Fundstelle identifiziert). Da es im Material San-Vasen, bronzene Nagelohrringe und Gefäße mit Löchern unter dem Rand gab, ist das Gräberfeld auf die II. und III. Phase der Tarnobrzeg-Gruppe zu datieren. (seit der V. Periode der Bronzezeit), doch vermutlich in der Hallstattzeit zu schließen. Infolge durch K. Moskwa in den Jahren 1962—63 geführten Untersuchungen wurden ausschließlich Funde aus der Ausgangsphase freigelegt.

Mit dem Gräberfeld in Przędzel ist es gelungen nur 12 Gefäße zu verbinden, was im Vergleich mit ihrer ursprünglichen Anzahl eine riesige Disproportion bildet. Die Mehrheit der Keramik und Metallerzeugnisse, die mit dem Stichwort unbekannte Ortschaft markiert worden sind, stammt gerade aus Przędzel. Materialien, die sicherlich diesem Gräberfeld zugeschrieben werden können, weisen auf ähnliche Chronologie wie im Fall Kopki hin, d.h. II. und III. Phase der Tarnobrzeg-Gruppe.

Der einzige Fund aus Sokolniki — ein Krug — stellt keine diagnostisch chronologische Form dar und liefert keine Informationen, was die Datierung des Gräberfeldes betrifft.

Auf 11 durch A. Dworski freigelegten Urnen in Stróża sind lediglich 6 Gefäße identifiziert worden. Die Fundstelle ist auf die Hallstattzeit zu beziehen, ihre Anfänge ausgeschlossen — dafür spricht u.a. große Menge von Eisengegenständen und mit Pseudeschnurornament verzierten Gefäßen.

Die im Material aus dem Gräberfeld in Ulanów auftretende Eisenerzeugnisse (vor allem Messer und Nadel), bronzene Nagelohrringe und Pfeilspitzen vom skythischen Typ mit drei Flügeln entsprechen ausgezeichnet den komplexen der Ausgangsphase der Tarnobrzeg-Gruppe. Weniger interessant für Chronologiebestimmung ist das keramische Material — die meisten Formen und Ziermotive sind Dauerelemente. Mehr beachtenswert wäre nur eine kleine sicherlich aus einer San-Vase stammende Scherbe. Sie ist ein Einzelfund, zumal unterscheidet sie sich von anderen San-Vasen in technologischer Hinsicht. Sie auf Grund der Chronologie des Gräberfeldes auf den Ausgang der Bronzezeit zu datieren scheint nicht ausreichend begründet zu sein. Dieses Fragment ist eher als Ausdruck solcher Erscheinung anzusehen, daß sich die San-Vasen überlebten. Im Kontext der sicherlich auf die Hallstattzeit datierten Metallfunde scheint die Tatsache fraglich zu sein, daß aus dem ganzen keramischen Material aus Ulanów lediglich ein Gefäßfragment mit einer Löcherreihe unter dem Rand stammt.

Die Nutzung des Gräberfeldes in Wierzawice ist mit der Ausgangsphase der Tarnobrzeg-Gruppe zu verbinden. Diese Chronologie wird vollkommen vor allem durch Metallerzeugnisse, weniger durch Keramik begründet.

Die mit dem Stichwort unbekannte Ortschaft markierten Materialien stammen aus Untersuchungen von A. Dworski auf oben besprochenen Gräberfeldern, es ist leider heute nicht mehr möglich genau zu bestimmen, aus welchen Gräberfeldern konkret, da es Mangel an Dokumentation gibt. Die meisten sind sicherlich die Komplexe aus Przędzel. Darunter gibt es neben Formen vom großem zeitlichen und räumlichen Rahmen eine große Fundgruppe, die zweifellos mit der Ausgangsphase verbunden ist. Deutlich ist ebenso die mittlere Phase, die vor allem durch San-Vasen repräsentiert wird. Nur vereinzelte Gefäße sind auf die IV. oder V. Periode der Bronzezeit zu datieren. Ihre Chronologie ist demnach auf die II. und III. Phase der Tarnobrzeg-Gruppe zu beschränken, evtl. wäre auch die IV. Periode zu betrachten.

Für die meisten in diesem Beitrag besprochenen Materialien sind zahlreiche Analogien auf den Gräberfeldern der mittleren und der Ausgangsphase der Tarnobrzeg-Gruppe zu nennen: u.a. in Trzęsówka, Wojewodschaft Rzeszów, Kosina, Gorzyce, Mokrzyszów, Wojewodschaft Tarnobrzeg.

Mit der Ausnahme von Sokolniki treten in der Gegend der übrigen Fundstellen deutliche mehr oder weniger geschlossene Anhäufungen von Siedlungsspuren der Tarnobrzeg-Gruppe auf, von den anderen durch leere Zonen abgegrenzt. Besser untersucht wurde nur durch Ausgrabungsarbeiten die Gegend um Kopki.

Der vorliegende Beitrag schließt eine gewisse Periode in der Geschichte der dargestellten Sammlungen. Künftige Ausgrabungsarbeiten werden hoffentlich die Reihe der probleme klären und zu vollkommener Ausnutzung der hier besprochene Materialien beitragen.

Войцех Порадыло

Материалы из давних исследований на могильниках тарнобжегской группы, хранящиеся в музеях в Перемышле и Кракове

Резюме

Настоящая работа охватывает материалы из семи могильников тарнобжегской группы, а именно: из Буд Ланьцуцких, памятник 1, воев. Жешов, Копек, памятн. 3, Пжендзеля, памятн. 5, Сокольник памятн. 1, Стружи, памятн. (Рудник-Стружа, памятн. 1), Улянова, памятн. 1, все в воев. Тарнобжег, а также из Вежавиц, памятн. 7 воев. Жешов. Большинство из них (перемышльские собрания) добыты в 1903—1905 гг. археологом-любителем А. Дворским, который сначала оформил их на временное хранение, а позднее, когда в 1910 году возникл музей в Перемышле, передал их в дар. Материалы из Буд Ланьцуцких в 1908 г. передал в фонды нынешнего Археологического музея в Кракове М. Дэметрыкевич. Кроме этого, в данной работе учтен инвентарь погребений из раскопок, проводимых Ч. Бляйдом в мае 1939 г. в Улянове на памятн. 1. На выше упомянутых памятниках, главным образом, в Сокольниках и Копках, предпринимались раскопки также и иными исследователями, однако полученные ими материалы не являются объектом настоящего исследования в виду того, что данная работа не рассматривается как монография об упомянутых памятниках.

Обработка материалов, особенно из исследований А. Дворского, сопряжена с многочисленными трудностями, источник которых заключается в отсутствии документации и в несовершенной методике ведения раскопок. В результате допущенных им грубых методических ошибок, сегодня мы уже не в состоянии ни предпринять попытку реконструкции погребальных комплексов, ни осуществить верификацию находок. Отсутствуют также подробности о погребальном обряде. Судя по расплывчатых, отрывочных данных, выявленные находки происходили исключительно из урновых погребений с телосожжением, сопровождающихся только приставкой и из более богатых с изделиями из бронзы и железа.

Немного лучше представлены материалы из исследований, проводимых Ч. Бляйдом в Улянове, хотя и в этом случае имеются определенные опасения, особенно в отношении способа учета находок — часто вместе инвентаризировались вещи из двух и даже трех погребений. Вследствие этого инвентарь перемешался, о чем свидетельствует, между прочими, факт присутствия в нескольких погребениях черепков от одного горшка.

В течении двух дней Ч. Бляйда вскрыл площадь около 78,5 кв. м, где выявил 19 погребений, четко группирующихся в два скопления. Погребения обнаружены на глубине 15—25 см, и как исключение (погребение 19) глубже — на уровне 30 см. В подавляющем большинстве погребения были очень сильно повреждены, по мнению автора раскопок, корнями деревьев или в ходе раскапывания местности в более раннее время, однако, в любом случае достоверно содержащие телосожжение. Наиболее часто погребения имели характер больших скоплений фрагментов глиняной посуды и пережженных костей.

Большинство содержащихся в настоящей работе материалов — это формы распространенные и устойчивые не только для тарнобжегской группы, но и на территории всей лужицкой культуры. Только относительно немногочисленные находки позволяют уточнить хронологию.

Привлекает внимание сравнительно большое, как на тарнобжегскую группу, количество металлических изделий, среди которых и железные. Довольно многочисленны железные ножи, булавки, представленные двумя типами: с расплющенной и загнутой на подобие ушка головкой и с головкой в виде щитка из свернутой в спираль проволоки, бронзовые гвоздеобразные серьги, спирали из бронзовой проволоки, в том числе спирали типа Тженсувка, а также бусинки: каолиновые, стеклянные, *Salta leone*, трубчатые. Незначительным количеством, поскольку известны в одном-двух экземплярах, представлены бронзовые наконечники стрел скифского типа, пинцеты, глиняные пряслица браслеты, шейные гривны. Большинство из этих предметов, не претендуя на повышенное значение для хронологических определений, представляет устойчивые формы, широко распространенные во времени и пространстве. Только бронзовые гвоздеобразные серьги, называемые также серьгами скифского типа, а также бронзовые трехлопастные наконечники стрел являются надежными хронологическими показателями, указывая одновременно на взаимосвязь населения, оставившего упомянутый могильник, с миром культуры скифской и Векерцуг. Необходимо также обратить внимане на железную шейную гривну с крючкообразнозагнутыми и заходящими один за другой концами. Находка эта имеет аналогии на территории среднего Шленска и Велькопольши, датированные там на ранний этап эпохи раннего железа. Определенное значение имеют также изделия из железа, датирование которых априори, в виду сырья, следует ограничить последней фазой.

В керамическом материале преобладающую группу составляют, вазообразные сосуды, среди которых можно выделить четыре основных типа: формы биконические с острым заломом по плечикам, сосуды с выделяющейся и не выделяющейся шейкой и т.н. вазы надсанские. За исключением последних, которые являются типичными показателями средней фазы, остальные представляют устойчивые формы, хотя выступающие иногда наряду с ними предметы, а также определенные декоративные элементы, такие как ряд отверстий под венчиком, или псевдошнуровой орнамент, указывают на то, что значительная их часть происходит с последней фазы. Не столь многочисленны яйцевидные сосуды, среди которых только хроповатые

(ошершавленные) с присущим им рядом отверстий под венчиком, в сравнении с ушками горизонтально пробитыми, являются формами узко датированными гальштатским периодом и началом латена. Зато более ранним временем, IV или V периодом эпохи бронзы, должны датироваться два тюльпановидных сосуда, которые, главным образом, из-за орнаментации отходят от классических форм этого типа. Интересной находкой является маленькая чарка с сильно округленными плечниками, выделящейся шейкой с двумя ушками у ее основания, орнаментированная вертикальными углубленными линиями по тулову и горизонтальным кольцевым желобком по плечникам. Посудинка эта имеет очень хорошие аналогии на Шленске среднем и верхнем, датированные IV и V периодом эпохи бронзы. Миски и ковши сохранились в относительно незначительном количестве, что частично является результатом неквалифицированных раскопок (эта проблема касается исследований А. Дворского). Большинство мисок — это образцы, сохранившиеся фрагментарно или только в единичных обломках. Среди них можно выделить четыре типа: полушарые с венчиком кососрезанным во внутрь, профилированные и биконические с острым изломом стенок. В наименьшем количестве отмечены ковшики, среди которых находим образцы полушарые, иногда с венчиками легко загнутыми во внутрь, и профилированные. Из находок, представленных в единичных экземплярах: кувшин, кубок, блин, крышка, — на большее внимание заслуживает только последняя, относящаяся к типу впускных, имеющая плоский верх и почти вертикальный воротничек. Наряду с биконической урной, украшенной насечками по излому, достаточно хорошо вписывается она в комплексы т.н. фазы вельковейской, развивающейся в НаС на Восточном Поморье.

Состояние источников очень негативно отражается на определении хронологии. За исключением Пжендзеля (первично 80 урн) с остальных происходят немногочисленные урны (от 14 до 8 урн), что свидетельствует лишь о частично проведенных раскопках (подтверждают это результаты более поздних исследований), а материалы, которыми мы располагаем не обязательно должны быть репрезентативными для оставшейся неиссследованной части могильника. Сложившаяся ситуация влечет за сообой возможную основательную корректуру, особенно после проведения очередных раскопок.

Большинство материалов из Буд Ланьцуцких — это предметы, характеризуемые широкими, не поддающимися уточнению, хронологическими рамками и только время бытования незначительной их части можно ограничить последнией фазой. Это склоняет к мыли, что они представляют часть могильника, функционировавшую в III фазе (автор разделяет мнение тех исследователей, которые считают, что последняя фаза начинается с некоторым опозданием относительно начала эпохи раннего железа и длится до латенского периода, а ее генезис связывается с вхождением тарнобжегской группы в сферу влияния скифской культуры в широком смысле). Специфические черты погребальный обряд проявляет в Будах Ланьцуцких. Установлено здесь присутстие неизвестных каменных конструкций, являющиеся чуждыми для среды тарнобжегской группы. К сожалению, отсутствие подробной информации, а также ограниченное количество материалов, усложняют решение вопроса о генезисе этих конструкций.

С могильника в Копках А. Дворски должен был передать в музей в Перемышле 14 урн (предположительно сидентифицирован весь или почти весь материал из этого памятника). В виду присутствия надсанских ваз, бронзовых гвоздеобразных серьг и сосудов, украшенных отверстиями под венчиками, период функционирования могильника следует отнести к II и III фазе тарнобжегской группы (с V периода эпохи бронзы), ограничивая его гальштатским периодом. Проводимые на этом памятнике К. Москвой в 1962—1963 гг. исследования привели к открытию находок исключительно относящихся к последнией фазе.

Из могильника в Пжендзеле происходят 12 сосудов, что в сравнении с их первичным количеством (80 урн) является огромной диспропорцией. Предположительно большая часть керамики и металлических изделий, происхождение которых обусловлено замечанием: местность неизвестная, — происходит именно с Пжендзеля. Материалы, достоверно относящиеся к этому могильнику, указывают на хронологические рамки, аналогичные как в случае Копек, т.е. на II и III фазу тарнобжегской группы.

Единственная находка из Сокольник — кувшин, не является формой хронологически показательной и не привносит никакой информации в плане датировки могильника.

Из 11 раскопанных А. Дворским урн в Стружи удалось сидентифицировать 6 сосудов. В пользу датирования памятника гальштатским периодом свидетельствует большое количество изделий из железа и сосудов, украшенных псевдошнуровым орнаментом.

Выступающие среди материала из могильника в Улянове железные изделия (главным образом, ножи и булавки), бронзовые гвоздеобразные серьги и трехлопастные наконечники стрел скифского типа соответствуют комплексам последней фазы тарнобжегской культуры. Менее пригоден для датировки керамический материал, среди которого большинство форм и декоративных мотивов являются элементами устойчивого характера. Несколько больше внимания следует уделить только маленькому фрагменту керамики, достоверно принадлежащему надсанской вазе. Это обособленная находка и к тому же дополнительно отличается от иных надсанских ваз технологическими чертами. Отодвигать, на ее основании, в целом датировку могильника к концу эпохи бронзы не представляется обоснованным. Правильнее считать данный фрагмент пережитком надсанских ваз в начале эпохи раннего железа. В контексте надежно датированных гальштатским периодом металлических находок, примечателен факт, что со вего керамического материала в Улянове происходит всего один фрагмент сосуда, имеющий ряд отверстий под венчиком.

Функционирование могильника в Вежавицах следует связывать с последней фазой тарнобжегской группы. Такое датирование обосновывают в первую очередь металлические изделия и в меньшей степени керамика.

Материалы, огульно представленные как таковые, что происходят из неизвестной местности, обнаружены исследованиями А. Дворского на выше отмеченных могильниках, однако, в виду отсутствия документации не представляется возможным отождествить

их с конкретным могильником. Вне сомнения, большинство из них — это комплексы из Пжендзеля. Среди них, рядом с формами широко распространенными во времени и пространстве, заметна значительная группа находок, непосредственно связанных с последней фазой. Заметна также средняя фаза, представленная прежде всего надсанскими вазами. В то же время только единичные сосуды можно датировать IV или V периодом эпохи бронзы. Хронологию этих материалов, тем не менее, следует ограничить II или III фазой тарнобжегской группы, поскольку необходимо учесть также период IV эпохи бронзы.

Для большинства содержащихся в настоящей работе материалов без труда можно привести обширные аналогии из могильников средней и последнией фаз тарнобжегской группы, а именно: в Тженсовце, воев. Жешов, Косине, Гожицах, Мокжишове — все воев. Тарнобжег.

За исключением Сокольник, в околицах остальных памятников выступают четкие, более или менее компактные скопления следов оседлости населения тарнобжегской группы, отделенные от иных пустынными незаселенными зонами. Лучше исследован в ходе раскопок только район Копек.

Настоящая работа замыкает определенный период в истории представленных собраний. Возможно, предпринятые в будущем раскопочные работы позволят выяснить ряд существующих проблем и поспособствуют попутно более полному использованию материалов, рассмотренных в этой работе.